

บทที่ 3

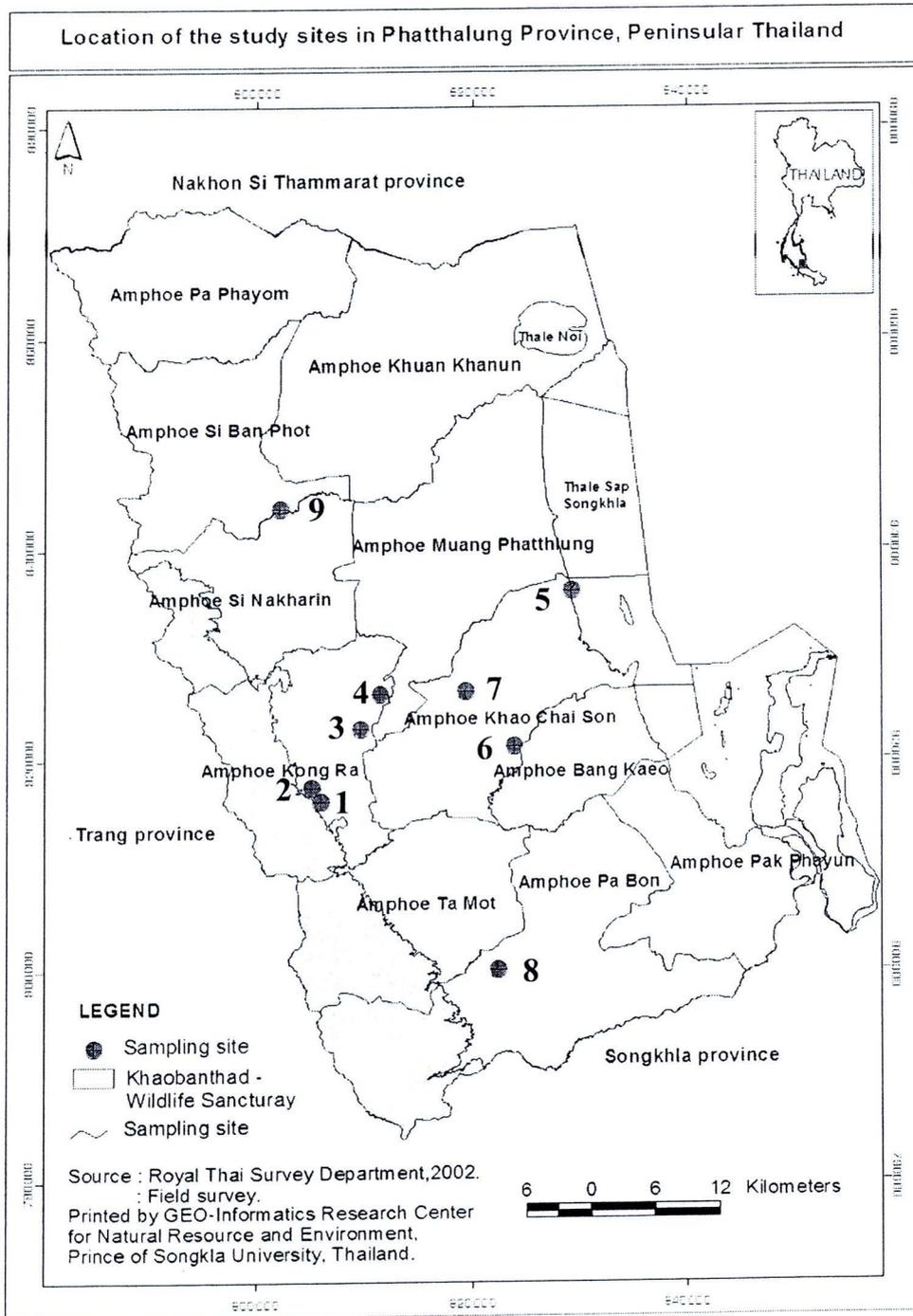
ผลการศึกษาและวิเคราะห์ผลการศึกษา

การศึกษามีปัญหาการใช้สมุนไพรรวมของหอมพื้บ้านในจังหวัดพัทลุง ตั้งแต่เดือนมกราคม 2553 – ตุลาคม 2554 การสำรวจครั้งนี้ได้คัดเลือกหอมพื้บ้านที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 9 ท่าน ประกอบด้วย หอมหรือหวาน วัชรจิร โสภณ หอมโหยบ หล้าสะ หอมเหล็ม หวดแทน หอมอากาศ เอียดหมั่ง หอมอรีน สรรเสริญ หอมลาภ เฉชะพันธ์ หอมสมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย หอมยะผาด กะหละหมัด และหอมแดง ทองสม ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับหอมพื้บ้านแต่ละท่านและพื้นที่อาศัย ดังตารางที่ 1 และภาพที่ 1

ผลการศึกษาได้จัดแบ่งข้อมูลเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหอมพื้บ้าน ตอนที่ 2 ชนิดของสมุนไพรรวมที่รวบรวมได้จากพื้นที่ศึกษา ตอนที่ 3 คำรับยาที่รวบรวมได้จากหอมพื้บ้าน

ตารางที่ 1 รายชื่อหอมพื้บ้านที่อาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาบรรทัด และบริเวณใกล้เคียงในเขตจังหวัดพัทลุง

ชื่อ-สกุล	อายุ	สาขาชำนาญการ	ที่อยู่	พิกัด
1.หอมหรือหวาน วัชรจิร โสภณ	55	โรคทั่วไป	34 ม. 3 ต. คลองเฉลิม อ. กงหรา จ. พัทลุง	47 N 0605322 UTM 0816031
2. หอมโหยบ หล้าสะ	62	โรคทั่วไป	44 ม. 1 ต. คลองเฉลิม อ. กงหรา จ. พัทลุง	47 N 0605932 UTM 0815991
3. หอมเหล็ม หวดแทน	110	โรคทั่วไป	65 ม. 11 ต. คลองเฉลิม อ. กงหรา จ. พัทลุง	47 N 0605099 UTM 0817319
4. หอมอากาศ เอียดหมั่ง	53	โรคทั่วไป	53 ม. 3 ต. ชะรัด อ. กงหรา จ. พัทลุง	47 N 0605523 UTM 0815273
5. หอมอรีน สรรเสริญ	71	โรคทั่วไป	111 ม. 8 ต. หานโพธิ์ อ. เขาชัยสน จ. พัทลุง	47 N 0629207 UTM 0836098
6. หอมลาภ เฉชะพันธ์	71	โรคทั่วไป	70 ม. 5 ต. เขาชัยสน อ. เขาชัยสน จ. พัทลุง	47 N 0623777 UTM 0821279
7. หอมสมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย	64	โรคทั่วไปและ นวดแผนไทย	190 ม. 1 ต. ควนขนุน อ. เขาชัยสน จ. พัทลุง	47 N 0613428 UTM 0823726
8. หอมยะผาด กะหละหมัด	59	นวดแผนไทย และโรคทั่วไป	20 ม. 2 ต. หนองธง อ. ป่าบอน จ. พัทลุง	47 N 0622349 UTM 0800062
9. หอมแดง ทองสม	72	โรคทั่วไป	154 ม. 7 ต. ตะแพน อ. ศรีบรรพต จ. พัทลุง	47 N 0602208 UTM 0843983

ภาพที่ 1 พื้นที่อาศัยของหมอพันบ้าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้าน

การสัมภาษณ์ประวัติของหมอพื้นบ้าน ได้สัมภาษณ์รายละเอียดครอบคลุมประเด็นต่างๆ คือ ข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้าน เหตุจูงใจในการเป็นหมอพื้นบ้าน ขั้นตอนการตรวจวินิจฉัยโรค หลักในการใช้สมุนไพร การถ่ายทอดองค์ความรู้ และแนวคิดในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย สำหรับรายละเอียดต่างๆ ของหมอพื้นบ้านแต่ละท่าน มีดังนี้

1.1 หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ

ภาพที่ 2 หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ

ข้อมูลทั่วไป

หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ (ภาพที่ 2) เกิดเดือนมกราคม พ.ศ. 2499 ปัจจุบัน อายุ 55 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ภรรยาชื่อ นางไหมหลามะ วัชรจิร โสภณ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 ประกอบอาชีพหลักคือ หมอพื้นบ้าน อาชีพรอง คือ การทำสวนยางพาราและทำนา มีบุตร 2 คน ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะเนื่องจากเห็นว่าไม่มีความจำเป็น เพราะไม่ได้ประกอบเป็นธุรกิจ และคิดว่าการมีใบประกอบโรคศิลปะไม่สามารถยืนยันองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยของผู้ที่ได้รับได้

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

หมอหรือหวาน มีบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน จึงมีโอกาสเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้าน ทั้งกระบวนการรักษาโรค และชนิดสมุนไพรตั้งแต่อายุประมาณ 7 ปี ขณะนั้นยังไม่ได้เรียนรู้แบบจริงจัง กระทั่งเมื่ออายุประมาณ 20 ปี ได้ประสบอุบัติเหตุและเข้ารับการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน แต่อาการไม่ดีขึ้น จึงสนใจรักษาด้วยสมุนไพร จนกระทั่งอาการดีขึ้น จึงสนใจเรียนรู้ศาสตร์ด้านนี้อย่างจริงจัง และเริ่มรับรักษาผู้ป่วยเมื่ออายุประมาณ 20 ปี และใช้ระยะเวลาประมาณ 2 ปี จึงได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน นอกจากเรียนรู้จากบรรพบุรุษแล้ว ยังได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากตำราต่างๆ และจากหมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์ โรคที่มีความชำนาญในการรักษา คือ โรคต่างๆ เกี่ยวกับสตรี เช่น โลหิตระดูผิดปกติ มดลูกผิดปกติ เป็นต้น ปัจจุบันยังคงรักษาผู้ป่วย รวมทั้งได้เป็นวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ให้องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ที่สนใจ และเป็นประธานชมรมอนุรักษ์สมุนไพรตำบลคลองเฉลิม อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง ชมรมนี้ได้ชักชวนให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้าร่วม โครงการ ซึ่งช่วยลดปัญหาหาหายสาบสูญได้เป็นอย่างดี

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยโรคผู้ป่วยจะใช้หลายวิธีเพื่อป้องกันความผิดพลาด เช่น การจับชีพจรเพื่อรับรู้ถึงความผิดปกติของเลือดลม ความหนักเบาของโรค การซักประวัติผู้ป่วยซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการวินิจฉัยโรค และการสังเกตจากลักษณะภายนอกต่างๆ เช่น ผิวพรรณ ตา ลิ้น เป็นต้น

หลักการใช้สมุนไพร

ส่วนใหญ่จะใช้สมุนไพรเป็นตำรับ การใช้สมุนไพรเดี่ยวมีน้อย เนื่องจากตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย นอกจากรักษาอาการหลักแล้ว หมอต้องจัดตัวยารักษาอาการข้างเคียงอื่นๆ ด้วยเพื่อช่วยให้การรักษามีประสิทธิภาพมากขึ้น **สมุนไพรที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นสมุนไพรสด ซึ่งได้รวบรวมนำมาปลูกไว้ใกล้บ้าน หรือเก็บจากพื้นที่ใกล้เคียง บางชนิด** ซื่อจากร้านขายยาสมุนไพร สำหรับวิธีการปรุงยาส่วนใหญ่ใช้การต้ม ซึ่งหมอให้เหตุผลว่า การต้มเป็นการสกัดสารสำคัญต่างๆ จากสมุนไพรได้ดี รวมทั้งทำให้ตัวยาคูลดซึมได้ดี ผู้ป่วยได้รับปริมาณยาที่เหมาะสม ไม่นิยมปรุงยาในรูปแบบอื่น เนื่องจากไม่สามารถกำหนดปริมาณยาได้แน่นอน ซึ่งอาจทำให้ประสิทธิภาพการรักษาลดลงได้ และไม่สะดวกสำหรับผู้ป่วย เช่น การทำลูกกลอนหรือแคปซูล ผู้ป่วยต้องรับประทานปริมาณมากในแต่ละครั้งจึงจะได้รับความเข้มข้นของยาเทียบเท่ากับยาต้ม 1 แก้ว เป็นต้น

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ปัจจุบันได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้านให้กับเยาวชนในท้องถิ่น นักเรียน และผู้สนใจทั่วไป และเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่างๆ ที่สนใจทั้งภาครัฐ และเอกชน เช่น โรงเรียนในตำบลคลองเฉลิม สำหรับการรับศิษย์นั้น ได้เริ่มรับเมื่อพ.ศ. 2546 โดยพิจารณาจากความสนใจ ความตั้งใจในการศึกษาหาความรู้ เป็นต้น

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

ปัจจุบันคิดว่าประชาชนทั่วไปยังคงเชื่อมั่นและศรัทธาการรักษาด้วยการแพทย์พื้นบ้าน และคาดว่าจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพราะปัจจุบันได้ตระหนักและเห็นผลที่เกิดขึ้นจากผลข้างเคียงที่เกิดจากการใช้ยาแผนปัจจุบัน รวมทั้งการรักษาด้วยการแพทย์พื้นบ้านเป็นการรักษาแบบองค์รวม เน้นการดูแลสังเกตพฤติกรรมต่างๆ เช่น อาหาร การออกกำลังกาย อารมณ์ ดังนั้นบางโรค หรือบางอาการอาจไม่จำเป็นต้องรักษาด้วยยา แต่ใช้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก่อโรคต่างๆ สามารถรักษาหรือบรรเทาได้ เป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและค่าใช้จ่ายของประเทศในการนำเข้ายาได้มาก ตัวอย่างโรคหรืออาการต่างๆ ที่สามารถแก้ไขได้โดยไม่ใช้ยา เช่น อาการปวดเมื่อยต่างๆ สามารถใช้วิธีการออกกำลังกายแทนได้ เช่น แนะนำให้ผู้ป่วยรู้จักการบริหารร่างกายโดยใช้ท่าฤๅษีคัตตะน เป็นต้น นอกจากนี้ได้ให้ข้อคิดว่า หากมีการนำองค์ความรู้ทั้งด้านการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนปัจจุบันบูรณาการได้ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการรักษาได้มากยิ่งขึ้น เช่น การตรวจโรคหรืออาการต่างๆ ด้วยเครื่องมือของแพทย์แผนปัจจุบัน จะช่วยยืนยันผลได้ดีขึ้น เช่น การตรวจความดัน การตรวจระดับน้ำตาลในเลือด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อยากให้หน่วยงานราชการสนับสนุนการแพทย์พื้นบ้านด้านต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการรวบรวมองค์ความรู้ด้านต่างๆ เนื่องจากปัจจุบันองค์ความรู้เหล่านี้มีการจบบันทึกน้อย และมักป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวหมอพื้นบ้านที่มีอายุมาก ดังนั้นหากไม่รีบศึกษารวบรวมไว้ มีโอกาสสูญหายไป

1.2 หมอโหยบ หล้าสะ

ภาพที่ 3 หมอโหยบ หล้าสะ

ข้อมูลทั่วไป

หมอโหยบ หล้าสะ (ภาพที่ 3) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2492 ปัจจุบัน อายุ 62 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ภรรยาชื่อ นางซ้อ หล้าสะ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ อาชีพรอง คือ หมอพื้นบ้าน มีบุตร 5 คน

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

ขณะอายุประมาณ 12 ปี หมอโหยบ ประกอบอาชีพเป็นช่างตัดผ้า ซึ่งต้องนั่งติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ส่งผลต่อสุขภาพทำให้มีอาการปวดบริเวณหลังและเอวเรื้อรัง ได้เดินทางไปรักษากับหมอพื้นบ้านที่จังหวัดตรัง จนกระทั่งอาการดีขึ้น จากนั้นได้กลับมาเย็บผ้าอีกครั้ง ไม่นานอาการปวดบริเวณหลังและเอวได้กำเริบอีกครั้ง ร่วมกับมีอาการเจ็บหน้าอก จึงได้ตัดสินใจเข้ารับการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน ครอบคลุมรักษาตามโรงพยาบาลและคลินิกต่างๆ หลายแห่ง อาการไม่ดีขึ้น จึงตัดสินใจเลิกประกอบอาชีพช่างตัดผ้า อาการดังกล่าวจึงเริ่มดีขึ้น ซึ่งขณะนั้นมีอายุประมาณ 19 ปี กระทั่งอายุประมาณ 47 ปี มีอาการแพ้ยาแผนปัจจุบันบางชนิด จึงเข้ารับการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันที่คลินิกใกล้บ้านหลายครั้ง อาการไม่ดีขึ้น จึงตัดสินใจรักษากับหมอพื้นบ้านด้วยการใช้สมุนไพร ไม่นานอาการดังกล่าวดีขึ้นและหายเป็นปกติ จึงเกิดความศรัทธาในประสิทธิภาพของสมุนไพร และเริ่มสนใจศึกษาการใช้สมุนไพรอย่างจริงจัง ในปีถัดมาหมอโหยบ ได้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ที่เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ระหว่างการเดินทางป่วยเป็นไข้ มีอาการตัวซิด มือเท้าซิด จึงได้กลับมารักษาด้วยสมุนไพรจนอาการหายเป็นปกติ หลังจากนั้นจึงได้เดินทางเรียนรู้เรื่องสมุนไพรจากหมอที่มีความเชี่ยวชาญท่านต่างๆ เช่น หมอเหล้ม วัตต์แทน รวมทั้งศึกษาจากตำราต่างๆ เป็นระยะเวลากว่า 3 ปี จึงเริ่มรับรักษาผู้ป่วย มีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรคหรืออาการต่างๆ เช่น ปวดเมื่อย ท้องผูก ริดสีดวงทวาร โรคกระดูกทับเส้นประสาท เป็นต้น ปัจจุบันยังคงรับรักษาผู้ป่วย และให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่สนใจ

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยผู้ป่วยส่วนใหญ่อาศัยการซักประวัติที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด จากนั้นนำมาวิเคราะห์โรคตามประสบการณ์ ร่วมกับการวิเคราะห์โดยอาศัยคำรายการแพทย์พื้นบ้านต่างๆ หลังจากจึงจัดตำรับยาที่เหมาะสมสำหรับโรคให้ผู้ป่วย สำหรับรูปแบบวิธีการปรุงยานั้น ส่วนใหญ่ใช้การต้มและการบดผง เป็นหลัก หลังจากผู้ป่วยรับยาไปปรับปรุประทานที่บ้านแล้ว หมอจะนัดผู้ป่วยเพื่อติดตามและประเมินผลการรักษาเป็นระยะ จนกว่าอาการจะหายเป็นปกติ ระหว่างนั้นหากอาการไม่ดีขึ้นจะมีการปรับเปลี่ยนสมุนไพรบางชนิดเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละราย ดังนั้นการรักษาผู้ป่วยจึงไม่มีตำรับยาที่แน่นอนขึ้นกับอาการเป็นหลัก ส่วนใหญ่จะพิจารณาประกอบกันทั้งอาการหลักและอาการรอง หากจัดตำรับยามุ่งเน้นรักษาอาการหลักอย่างเดียว อาจไม่สามารถรักษาผู้ป่วยได้ หมอพื้นบ้านจึงต้องมีความรู้ในการซักประวัติและการจัดตำรับยาการรักษาจึงจะได้ผลดี นอกจากตำรับยาแล้วหมอได้แนะนำให้ผู้ป่วยสวดขอพรจากพระผู้เป็นเจ้าให้ช่วยให้หายจากโรค รวมทั้งแนะนำให้หลีกเลี่ยงของแสลงต่างๆ ซึ่งแต่ละโรคจะแตกต่างกัน เช่น ผู้ป่วยโรคริดสีดวงทวารห้ามรับประทานอาหารที่มีไขมันมาก เช่น เนื้อปลากระเบน และเนื้อปลาลงลาม ส่วนผู้ป่วยที่มีอาการปวดเมื่อยต่างๆ ห้ามรับประทานหน่อไม้ เป็นต้น

หลักการใช้สมุนไพร

ส่วนใหญ่จะใช้สมุนไพรเป็นตำรับ เนื่องจากรักษาโรคหรืออาการต่างๆ ได้ดีกว่าการใช้สมุนไพรเดี่ยว และมักใช้สมุนไพรสด เนื่องจากเชื่อว่ามีสรรพคุณในการรักษาได้ดีกว่าสมุนไพรแห้ง รวมทั้งมักเก็บสมุนไพรชนิดต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อป้องกันความผิดพลาด ส่วนใหญ่เก็บหาได้จากป่าใกล้บ้าน รวมทั้งบริเวณเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นแหล่งที่ยังคงมีสมุนไพรชุกชุม บางชนิดหากไม่มีในพื้นที่จะสั่งซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร ชนิดสมุนไพรที่นิยมใช้ประกอบตำรับยา เช่น ขี้เหล็ก ข้าวปลู ตำเสา หุ้งฟ้า สะเดา และแห้วหมู เป็นต้น

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ปัจจุบันได้เข้าร่วมชมรมหมอพื้นบ้านของจังหวัดพัทลุง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และองค์ความรู้ต่างๆ ในการรักษาโรคและการใช้สมุนไพร นอกจากนี้ ยังเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้กับบุคคลที่มีความสนใจ เช่น ชมรมสมุนไพร โรงพยาบาลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง และกลุ่มคนในชุมชน เพื่อแนะนำ ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในชุมชนให้แพร่หลาย ลดการพึ่งพาการใช้ยาแผนปัจจุบัน

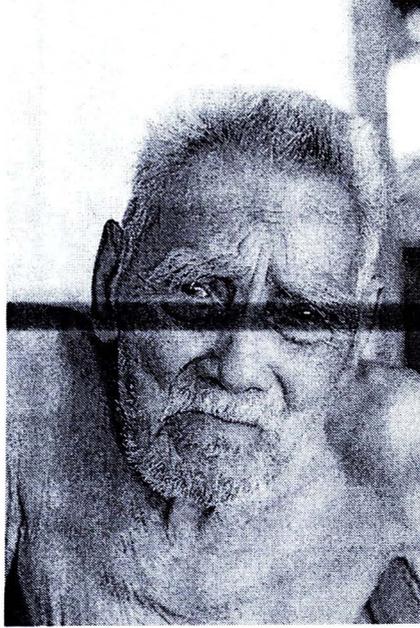
แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาแพทย์แผนไทย

หมอให้ความเห็นว่า ปัจจุบันประชาชนสนใจการรักษาโรคต่างๆ ด้วยการแพทย์พื้นบ้านมากขึ้น รวมทั้งหน่วยงานราชการ เช่น โรงพยาบาลต่างๆ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมภูมิปัญญาด้านนี้อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังมีปัญหาด้านการควบคุมคุณภาพของสมุนไพร ซึ่งหมอพื้นบ้านส่วนหนึ่งมีความรู้ด้านนี้น้อย เช่น ทั้งการเก็บรักษาด้วยยา ทำอย่างไรให้มีการปนเปื้อนน้อยที่สุด จึงอยากให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลืออบรมให้ความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นในการใช้สมุนไพรของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ภาครัฐควรสนับสนุนให้มีการรวบรวมภูมิปัญญาด้านนี้ให้มากขึ้นและต่อเนื่อง เพื่อป้องกันไม่ให้องค์ความรู้สูญหายไปกับตัวบุคคล และเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้มีข้อมูลในการศึกษาด้านนี้ รวมทั้งเพื่อการพัฒนาต่อยอดด้านต่างๆ

1.3 หมอเหล็ม หวัดแท่น

ภาพที่ 4 หมอเหล็ม หวัดแท่น

ข้อมูลทั่วไป

หมอเหล็ม หวัดแท่น (ภาพที่ 4) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2444 ปัจจุบันอายุ 110 ปี นับถือศาสนาอิสลาม จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 อดีตประกอบอาชีพ ข้าราชการครูและตำรวจ อาชีพรองคือ ทำสวนยางพารา และหมอพื้นบ้าน มีบุตร 12 คน

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

ในวัยเด็กหมอเหล็ม มีชีวิตค่อนข้างลำบาก ทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงชีพ จึงเกิดแรงบันดาลใจและไม่อยากมีชีวิตเช่นนี้ไปตลอด จึงคิดว่าการศึกษาคือสิ่งที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้หลุดพ้นจากความลำบากนี้ จึงได้เดินทางไปขอเรียนหนังสือกับพระอาจารย์ในวัดแห่งหนึ่ง จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังจากนั้นได้เดินทางไปยังวัดมะขามเฒ่า จังหวัดพัทลุง เพื่อศึกษาวิชาการแพทย์แผนไทย เพราะคิดว่าคนที่มีความรู้ดีควรจะไปช่วยคนที่ไม่ลำบาก สามารถใช้เลี้ยงชีพได้ พระอาจารย์วัดมะขามเฒ่าได้สอนองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร ศึกษาจนมีความชำนาญ ต่อมาได้นำไปฝากเรียนเพิ่มเติมกับพระอาจารย์วัดคลองแห จังหวัดสงขลา ซึ่งได้เรียนรู้หลักการจักษุ การจ่ายยาและการตรวจวินิจฉัยรักษาโรค จนกระทั่งสามารถรักษาผู้ป่วยได้ รวมระยะเวลาศึกษาที่วัดคลองแหประมาณ 3 ปี ด้วยความตั้งใจเดิมคือต้องการเรียนหนังสือ จึงได้กราบลาพระอาจารย์เพื่อมาสอบเทียบเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนพัทลุง จังหวัดพัทลุง จนกระทั่งจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากนั้นได้สมัครเป็นอาจารย์สอนนักเรียนระดับประถมศึกษา ในจังหวัดพัทลุง ระหว่างการเป็นอาจารย์ได้รับรักษาผู้ป่วยด้วย จากนั้นประมาณ 5 ปี ได้ลาออกเพื่อสมัครเป็นตำรวจ ประจำอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ระหว่างเป็นตำรวจยังคงรักษาผู้ป่วยควบคู่กันไป เป็นตำรวจประมาณ 6 ปี จึงลาออกเพื่อกลับบ้านเกิดและประกอบอาชีพทำสวน พร้อมทั้งรักษาผู้ป่วยอย่างจริงจัง ปัจจุบันมีประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยมากกว่า 70 ปี เชี่ยวชาญในการรักษาโรคต่างๆ เช่น ไข้ต่างๆ โรคโลหิตสตรี และโรคลม เป็นต้น

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยโรคอาศัยการซักประวัติผู้ป่วยเป็นหลัก ร่วมกับการจับชีพจร และสังเกตลักษณะภายนอก และสอบถามจากญาติ การซักประวัติส่วนใหญ่จะสอบถามประวัติต่างๆ เช่น สาเหตุการเกิดโรค ประวัติการรักษา โรคประจำตัว ประวัติ

การเจ็บป่วยในเครือญาติ และพฤติกรรมต่างๆ เช่น การบริโภค การขับถ่าย ภาวะจิตใจ ประวัติประจำเดือน เป็นต้น หลังจากนั้นนำผลมาประมวลเพื่อวิเคราะห์โรค และจัดคำรับยาที่เหมาะสม พร้อมให้คำแนะนำต่างๆ ทั้งผู้ป่วยและญาติ และนัดหมายให้ผู้ป่วยมาพบเพื่อประเมินอาการต่อไป ในการรักษาหากโรคใดไม่สามารถรักษาได้จะแนะนำให้ผู้ป่วยไปปรึกษากับหมอตานอื่น หรือแนะนำให้ไปโรงพยาบาล สำหรับคำรักษานั้นส่วนใหญ่จะไม่คิดค่าใช้จ่าย ขึ้นกับผู้ป่วยจะมอบให้

หลักการใช้สมุนไพร

ส่วนใหญ่ในการรักษาผู้ป่วยจะรักษาโดยอาศัยการจัดเป็นคำรับยาเพื่อรักษาอาการหลักและอาการข้างเคียงอื่นๆ ไม่นิยมรักษาด้วยสมุนไพรเดี่ยว เพราะมีประสิทธิภาพในการรักษาน้อยกว่าการจัดเป็นคำรับยา สมุนไพรส่วนใหญ่มักใช้สมุนไพรสด ซึ่งสามารถเก็บหาได้จากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บริเวณเทือกเขาบรรทัด หากชนิดใดไม่มีในพื้นที่จะซื้อจากร้านขายยาสมุนไพรที่เชื่อถือได้ ปัจจุบันแม้อายุมากแล้ว ยังคงรับรักษาผู้ป่วยด้วยตนเอง หรือเป็นที่ปรึกษาให้ลูกศิษย์ สำหรับรูปแบบการปรุงยา นิยมใช้ยาต้ม เพราะสามารถปรับแต่งคำรับยาได้สะดวก และสะดวกสำหรับผู้ป่วยเช่นกัน

การถ่ายทอดองค์ความรู้

มีคนสนใจสมัครเป็นศิษย์หลายคน สามารถนำวิชาความรู้ไปประกอบอาชีพได้ เนื่องจากในการสอน หมอเหลื้มจะสอนโดยละเอียด ไม่หวงความรู้ รวมทั้งได้แนะนำการดูแลสุขภาพให้กับคนในชุมชน จึงเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพและนับถือ

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

หมอเหลื้ม มีความภาคภูมิใจในการเป็นหมอพื้นบ้านมาก ต้องการให้คนรุ่นหลังเรียนรู้และสืบทอดองค์ความรู้เหล่านี้ไว้ เพื่อช่วยเหลือชีวิตคนอื่นให้หลุดพ้นจากการเจ็บป่วย เป็นการสร้างกุศลอันยิ่งใหญ่ อยากให้หน่วยงานต่างๆ สนับสนุนด้านต่างๆ ทั้งการรวบรวมภูมิปัญญา และการพัฒนาต่อยอดให้เป็นที่ยอมรับต่อไป

1.4 หมอภาค เอียดหมั่ง

ภาพที่ 5 หมอภาค เอียดหมั่ง

ข้อมูลทั่วไป

หมอภาค เอียดหมั่ง (ภาพที่ 5) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2501 ปัจจุบันอายุ 53 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ภรรยาชื่อ นางเจ๊ะเหลียม เอียดหมั่ง จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา และอาชีพรอง คือ หมอพื้นบ้าน มีบุตร 3 คน

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

เนื่องจากสภาพแวดล้อมบริเวณที่อยู่อาศัยล้อมรอบด้วยเทือกเขาบรรทัดซึ่งมีความหลากหลายของพรรณพืช สมุนไพร ประกอบกับมีโอกาสเรียนรู้ซึ่ซมวิชาการรักษาโรคต่างๆ จากญาติผู้ใหญ่ตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้เกิดความชอบและอยากเรียนรู้การรักษาโรคด้วยการแพทย์พื้นบ้าน ดังนั้น นอกจากเรียนรู้จากญาติผู้ใหญ่แล้ว ได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากหมอพื้นบ้านที่มีประสบการณ์และศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองจากตำราการแพทย์พื้นบ้านต่างๆ กระทั่งสามารถรักษาผู้ป่วยได้ โดยเริ่มรับรักษาผู้ป่วยที่มีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ กระทั่งได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น จึงพยายามศึกษาค้นคว้าการรักษาโรคต่างๆ เพิ่มเติม ใช้ระยะเวลามากกว่า 20 ปี จึงได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยโรคอาศัยวิธีการต่างๆ ประกอบกัน กล่าวคือ การจับชีพจร เพื่อดูลักษณะการเต้นของ วาตะ ปิตตะ และ เสลมหะ การซักประวัติและการตรวจร่างกาย และการสังเกตลักษณะของมือ ซึ่งสามารถบ่งบอกอาการผิดปกติบางลักษณะได้ หากผู้ป่วยรายใดไม่สามารถวินิจฉัยโรคได้ จะใช้วิธีการนั่งสมาธิเพื่อตรวจสอบสาเหตุของการเกิดโรค เพราะมีความเชื่อว่า บางโรคหรือบางอาการอาจเกิดจากผู้ป่วยถูกกระทำจากสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ถูกคุณไสย ถูกบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วทำโทษ หรือถูกทำโทษจากสิ่งเหนือธรรมชาติอื่นๆ ที่ได้ล่วงเกิน เป็นต้น

สำหรับขั้นตอนการรักษาหากเป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับกล้ามเนื้อหรือระบบประสาท เช่น การปวดเมื่อยบริเวณต่างๆ ที่มีอาการเรื้อรัง อัมพฤกษ์ อัมพาต เป็นต้น จะใช้วิธีการนวดเพื่อคลายเส้น หรือกระตุ้นการทำงานของกล้ามเนื้อในร่างกาย พร้อมทั้งจัดตำรับยา รักษา สำหรับรูปแบบการปรุงยา นิยมใช้การต้มเนื่องจากมีความสะดวกสำหรับหมอในการเพิ่มชนิดของสมุนไพรตามอาการของโรค และสะดวกสำหรับผู้ป่วย อาจมีการทำลูกกลอน หรือบดผงบรรจุแคปซูลบ้างหากเป็นตำรับยาที่ดื่มยาก เช่น มีรสขมมาก เป็นต้น นอกจากนั้นจะแนะนำการปฏิบัติตนเพื่อช่วยในการรักษา รวมทั้งข้อห้ามต่างๆ เช่น อาหารแสลง เป็นต้น สำหรับการติดตามผลการรักษามักติดตามภายในระยะเวลา 7 -14 วัน หลังการรับประทานยา หากอาการไม่ดีขึ้น

ขึ้น หรือมีอาการแทรกซ้อนเกิดขึ้นจะมีการปรับเปลี่ยนชนิดของสมุนไพรเพื่อให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยต่อไป สำหรับผู้ป่วยบางรายที่มีอาการรุนแรง จะแนะนำให้เข้ารับการรักษาจากโรงพยาบาล ปัจจุบันยังคงรับรักษาผู้ป่วย ซึ่งแต่ละเดือนจะมีผู้ป่วยเดินทางมารับการรักษาเฉลี่ยเดือนละ 15-20 คน

หลักการใช้สมุนไพร

ส่วนใหญ่มักใช้สมุนไพรเป็นตำรับเพราะเชื่อว่าให้ผลในการรักษาดีกว่าสมุนไพรเดี่ยว และนิยมใช้สมุนไพรสดซึ่งสามารถเก็บได้บริเวณพื้นที่อาศัย โดยเฉพาะบริเวณเทือกเขาบรรทัด ซึ่งมีความหลากหลายของชนิดสมุนไพร ยกเว้นบางชนิดสามารถตากแห้งเก็บไว้สำหรับใช้ปรุงยาได้ และบางชนิดหากไม่มีในพื้นที่จะสั่งซื้อจากร้านขายสมุนไพร

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ปัจจุบันได้รวมกลุ่มกับหมอพื้นบ้านในชุมชน ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพร เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างหมอพื้นบ้านในชุมชนและพื้นที่อื่นๆ และเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจ ปัจจุบันได้รับความสนใจจากเยาวชนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา และเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐและเอกชน

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

หมอกาศ ให้ความเห็นว่า ปัจจุบันประชาชนยังคงมีความสนใจและเชื่อมั่นการรักษาโรคกับหมอพื้นบ้าน และมีแนวโน้มการรักษาเพิ่มมากขึ้น สำหรับวิธีการรักษาของหมอนั้น นอกจากวิธีการที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษและจากประสบการณ์แล้วมีการปรับเปลี่ยนบางอย่างบ้างตามความเหมาะสม เช่น แนะนำให้ผู้ป่วยบางรายรับการตรวจวินิจฉัยโรคด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน เพราะการแพทย์แผนปัจจุบันได้พัฒนาเครื่องมือที่มีความแม่นยำในการตรวจโรคได้มากขึ้น หลังจากทราบโรคแล้วจะจัดตำรับยาสมุนไพรให้ผู้ป่วยต่อไป หมอกกล่าวว่า เราควรภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและช่วยกันส่งเสริมให้มีการพัฒนาเพื่อให้มีความก้าวหน้า และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางมากขึ้น

1.5 หมอธีร สรรเสริญ

ภาพที่ 6 หมอธีร สรรเสริญ

ข้อมูลทั่วไป

หมอธีร สรรเสริญ (ภาพที่ 6) เกิดเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2483 ปัจจุบันอายุ 70 ปี นับถือศาสนาพุทธ ภรรยาชื่อนางวิไล สรรเสริญ จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปัจจุบันประกอบอาชีพหลัก หมอพื้นบ้าน มีบุตร 5 คน

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

หมอธีร สืบทอดองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรจากบิดา เพราะไม่อยากให้องค์ความรู้ที่มีค่านี้สูญหายไป รวมทั้งต้องการรักษามารดาซึ่งป่วยเป็นมะเร็งมดลูก นอกจากนั้น ได้ศึกษาเพิ่มเติมจากหมอพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญท่านต่างๆ เช่น หมอสนิท ธรรมศิริ ณ วัดโพธิยาราม จังหวัดพัทลุง โดยใช้เวลาศึกษาด้านเภสัชกรรมไทย 3 ปี และเวชกรรมไทย 2 ปี และศึกษาจากหมอจันท์แก้ว เป็นเวลา 1 ปี ระหว่างการศึกษาเพิ่มเติม ได้รับความช่วยเหลือเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ตลอดเวลา ใช้เวลาประมาณ 5 ปี จึงได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน หมอธีรมีความถนัดด้านการตรวจและการใช้ยาสมุนไพรรักษาอาการปวดเมื่อย โรคลม และโรคที่เกี่ยวข้องกับโลหิต ปัจจุบันมีจำนวนผู้ป่วยเฉลี่ยเดือนละประมาณ 15 คน

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

วินิจฉัยโดยการซักประวัติ สังเกตรอยโรค และลักษณะภายนอกต่างๆ เช่น ท่าทางการเดิน สีผิว สีตา เป็นต้น ร่วมกับการจับชีพจร ซึ่งทำให้ทราบอาการเบื้องต้นของผู้ป่วย หรือวิเคราะห์ว่าสามารถรักษาได้หรือไม่ จากนั้นสอบถามวันเดือนปีเกิด เพื่อนำมาคำนวณธาตุของผู้ป่วยตามวิธีการแพทย์แผนไทยของหมอขุนทอง เมื่อทราบค่าของแต่ละธาตุแล้วจะนำมาประกอบการจัดตำรับยาปรับธาตุ เพื่อปรับธาตุผู้ป่วยให้เข้าสู่ภาวะสมดุล และจัดตำรับยารักษาอาการหลักและอาการข้างเคียง สำหรับการรักษาอาการปวดเมื่อย หรืออัมพฤกษ์ อัมพาตจะจัดตำรับยาให้ผู้ป่วยดื่มน้ำ คบคู่กับการนวดเพื่อช่วยฟื้นฟูกล้ามเนื้อ เมื่อจัดยาให้ผู้ป่วยนำกลับไปดื่มน้ำแล้ว จะนัดหมายสำหรับติดตามอาการเพื่อประเมินผลการรักษาต่อไป นอกจากตำรับยาที่จัดให้แล้ว หมอจะให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยแต่ละรายด้วย เช่น การห้ามรับประทานอาหารแสลง การออกกำลังกาย เป็นต้น บางรายหากหมอไม่สามารถรักษาได้จะแนะนำให้ไปหาหมอที่เชี่ยวชาญท่านอื่นต่อไป

หลักการใช้สมุนไพร

นิยมจัดสมุนไพรเป็นตำรับรักษาผู้ป่วยมากกว่าสมุนไพรเดี่ยว เนื่องจากการรักษาแต่ละโรคหรืออาการต้องใช้สมุนไพรมากกว่าหนึ่งชนิดจึงจะให้ผลดี สำหรับรูปแบบการปรุงยาจะเน้นยาต้มเป็นหลัก และมักจัดหาสมุนไพรด้วยตนเอง เพื่อป้องกันความผิดพลาด ซึ่งส่วนใหญ่เก็บหาจากป่าใกล้บ้าน มีบ้างที่ต้องสั่งซื้อจากร้านขายสมุนไพร

การถ่ายทอดองค์ความรู้

ปัจจุบันหมอจีน ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรให้แก่แก่นักเรียนและบุคคลทั่วไปที่สนใจ สำหรับการรับลูกศิษย์นั้น หมอกล่าวว่าเป็นผู้ที่มีใจรักในวิชาการแพทย์แผนไทยและมีความตั้งใจจริง ปัจจุบันได้รวบรวมและบันทึกตำรับยาจากประสบการณ์ไว้ 1 เล่ม เพื่อเป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

หมอจีน กล่าวว่า การแพทย์แผนไทยในปัจจุบันกำลังกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งเพราะเป็นการรักษาที่ได้ผล และมีผลข้างเคียงน้อย สำหรับการรักษานั้น หมอจะไม่แนะนำให้ผู้ป่วยรับประทานยาสมุนไพรควบคู่กับยาแผนปัจจุบัน เพราะอาจเกิดอันตรายได้ รวมทั้งทำให้ประสิทธิประสาทของยาสมุนไพรได้ยาก ปัจจุบันหมอได้ประยุกต์นำเครื่องมือแพทย์แผนปัจจุบันบางอย่างมาช่วยในการวินิจฉัยโรคด้วย เช่น หูฟัง

สำหรับความช่วยเหลือที่หมออยากให้ทางราชการช่วย คือ การส่งเสริมและคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยไม่ให้ใครคนใดคนหนึ่งนำไปใช้หาผลประโยชน์ส่วนตัว

ปัจจุบันหมอก็คิดว่าแพทย์แผนปัจจุบันยอมรับการแพทย์แผนไทยมากขึ้นเพราะหมอได้รับเชิญให้ไปรักษาผู้ป่วยโรงพยาบาล และผลการรักษาเป็นที่น่าพึงพอใจ และกล่าวว่าการแพทย์แผนไทยไม่ใช่การรักษาที่ล้าสมัย และกำลังได้รับการฟื้นฟูให้เข้ามามีบทบาทในการดูแลสุขภาพของคนไทยอย่างแพร่หลาย จะเห็นได้ว่าปัจจุบันสถาบันระดับอุดมศึกษาต่างๆ ได้เปิดให้มีการเรียนหลักสูตรการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ทำให้หมอเชื่อมั่นว่าการแพทย์แผนไทยจะยังคงอยู่ตลอดไป

1.6 หมอลาก เดชะพันธ์

ภาพที่ 7 หมอลาก เดชะพันธ์

ข้อมูลทั่วไป

หมอลาก เดชะพันธ์ (ภาพที่ 7) เกิดเมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2483 ปัจจุบันอายุ 71 ปี นับถือศาสนาพุทธ ภรรยาชื่อนางกถัน เดชะพันธ์ จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพหลักคือ ทำนา อาชีพรองคือ หมอพื้นบ้าน มีบุตร 4 คน

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

หมอลาก สนใจศึกษาการแพทย์แผนไทยเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา โดยเริ่มศึกษาจากหมอพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญท่านต่างๆ และมีโอกาสได้รักษาผู้ป่วยไข้ป่า (อาการของม้ามช้อยจากเชื้อมาลาเรีย) จนมีอาการดีขึ้น จึงเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาประสิทธิภาพของสมุนไพรมากขึ้น จึงได้เริ่มเรียนรู้อย่างจริงจังทั้งจากตำราต่างๆ และจากหมอพื้นบ้านทั้งในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ปัจจุบันมีความชำนาญในการรักษาโรคโลหิตสตรี และอาการปวดเมื่อยต่างๆ มีผู้ป่วยมารับการรักษาเฉลี่ยเดือนละประมาณ 20 คน

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยโรคใช้ทั้งการซักประวัติผู้ป่วย การสังเกตลักษณะภายนอกทั่วไป และการจับชีพจร นำผลที่ได้มาประเมินเพื่อวินิจฉัยโรคและการรักษาต่อไป หลักในการจัดคำรับยานั้นเน้นการจัดคำรับยาเพื่อรักษาทั้งอาการหลักและอาการข้างเคียงอื่นๆ ดังนั้นการซักประวัติอย่างละเอียดจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก จะทำให้สามารถตั้งคำรับยาที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้จะให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยแต่ละราย เช่น การบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน เป็นต้น สำหรับผู้ป่วยที่หมอไม่สามารถรักษาได้ จะแนะนำให้ไปปรึกษาหมอที่เชี่ยวชาญท่านอื่นต่อไป

หลักการใช้สมุนไพร

นิยมใช้สมุนไพรเป็นตำรับมากกว่าสมุนไพรเดี่ยว เนื่องจากสามารถรักษาโรคได้มีประสิทธิภาพมากกว่า และมักเก็บหาสมุนไพรชนิดต่างๆ ด้วยตนเอง ส่วนใหญ่เก็บได้จากป่าใกล้บ้าน บางชนิดหากไม่มีในพื้นที่จะสั่งซื้อจากร้านสมุนไพรที่เชื่อถือได้ รูปแบบการปรุงยามักนิยมการต้ม เนื่องจากมีความสะดวกทั้งหมอและผู้ป่วย โดยหมอสามารถปรับแต่งคำรับยาได้ตามอาการของผู้ป่วยแต่ละราย และผู้ป่วยไม่ยุ่งยากในการปรุงยา ไม่แนะนำให้ผู้ป่วยรับประทานยาสมุนไพรควบคู่กับยาแผนปัจจุบันเพราะอาจมีอันตรายได้ และทำให้ประเมินผลการรักษาได้ยาก

การถ่ายทอดองค์ความรู้

หมอมีความยินดีในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีให้บุคคลทั่วไปที่สนใจ แต่ปัจจุบันมีคนให้ความสนใจศึกษาอย่างจริงจังน้อย ปัจจุบันได้พยายามรวบรวมและบันทึกองค์ความรู้ต่างๆ จากประสบการณ์การรักษาเพื่อประโยชน์สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาในอนาคต และเพื่อป้องกันไม่ให้องค์ความรู้ต่างๆ สูญหายไปพร้อมกับหมอ

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

หมอกล่าว่า ปัจจุบันคนส่วนหนึ่งยังคงเชื่อมั่นในการรักษาโรคด้วยการแพทย์พื้นบ้าน รวมทั้งปัจจุบันมีข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับผลข้างเคียงที่เกิดจากการใช้ยาแผนปัจจุบันแพร่หลายมากขึ้น ทำให้ผู้ป่วยระมัดระวังในการใช้ยาแผนปัจจุบันมากขึ้น และการรักษาด้วยสมุนไพรนอกจากจะมีผลข้างเคียงน้อยแล้ว จากประสบการณ์พบว่าสามารถรักษาโรคให้หายขาดได้ ไม่เป็นๆ หายๆ อยากให้การแพทย์แผนไทยได้รับการส่งเสริม และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นในการรักษาให้กับผู้ป่วย

1.7 หมอสมบูรณ ทิพย์นุ้ย

ภาพที่ 8 หมอสมบูรณ ทิพย์นุ้ย

ข้อมูลทั่วไป

หมอสมบูรณ ทิพย์นุ้ย (ภาพที่ 8) เกิดวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2490 ปัจจุบันอายุ 64 ปี นับถือศาสนาพุทธ ภรรยาชื่อนางถนอม ทิพย์นุ้ย จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบอาชีพหลักคือ ทำสวนยางพารา อาชีพรองคือ หมอพื้นบ้าน มีบุตร 3 คน ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะเนื่องจากเห็นว่าไม่มีความจำเป็นเพราะเป็นการรักษาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ไม่ได้ประกอบเป็นธุรกิจ

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

ในวัยเด็กหมอสมบูรณอาศัยอยู่กับลุงซึ่งเปิดร้านขายยาสมุนไพร ยามว่างมีโอกาสดูลุงจัดเตรียมตัวยาสมุนไพรชนิดต่างๆ จนมีความชำนาญ หลังจากนั้นได้ไปประกอบอาชีพอื่น ต่อมาได้ป่วยเป็นโรคตีตวงดำใส้ และเข้ารับการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน อาการไม่ดีขึ้น จึงได้หันกลับมาทบทวนความรู้เรื่องสมุนไพรเมื่อครั้งได้ช่วยลุงจัดเตรียมสมุนไพรรักษาโรคต่างๆ และศึกษาเพิ่มเติม จากนั้นนำสมุนไพรมารักษาตนเอง จนกระทั่งอาการดีขึ้นและหายจากโรคดังกล่าว จึงเกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นในประสิทธิภาพของสมุนไพร จึงเริ่มศึกษาอย่างจริงจังจากตำราต่างๆ และสอบถามจากหมอพื้นบ้านที่มีความชำนาญ และเริ่มรับรักษาผู้ป่วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้รวมกลุ่มหมอพื้นบ้านในชุมชน ก่อตั้ง “ชมรมหมอพื้นบ้าน” เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรให้กับเยาวชนและประชาชนที่สนใจ เพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพตนเอง พร้อมทั้งเป็น

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมอพื้นบ้านในชุมชน หมอสมบูรณ มีความชำนาญทั้งด้านการนวดรักษาอาการต่างๆ เช่น ไหล่ติด ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ และปวดศีรษะ เป็นต้น และการรักษาโรคริดสีดวงดำไส้ ไข้ทับระดู เป็นต้น ปัจจุบันรับเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ด้านสมุนไพรให้แก่เยาวชนและหน่วยงานต่างๆ ที่สนใจ

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยโรคผู้ป่วยใช้หลายวิธีประกอบกันเพื่อนำมาประเมินโรค คือ การสังเกตจากลักษณะภายนอกต่างๆ เช่น น้ำหนัก ท่าทางการเดิน ผิวพรรณ และสีตา เป็นต้น การจับชีพจร และการซักประวัติ จากนั้นนำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์เพื่อประเมินโรคหรืออาการและจัดตำรับยาที่เหมาะสม พร้อมทั้งให้คำแนะนำต่างๆ เช่น ห้ามรับประทานอาหารแสลง เป็นต้น จากนั้นจะมีการติดตามผลการรักษาเป็นระยะ โดยการสอบถามจากผู้ป่วยหรือผู้ใกล้ชิด

หลักการใช้สมุนไพร

ส่วนใหญ่นิยมใช้สมุนไพรเป็นตำรับซึ่งจะมีประสิทธิภาพในการรักษาโรคได้มากกว่าสมุนไพรเดี่ยว และนิยมใช้สมุนไพรสดมากกว่าสมุนไพรแห้ง เพราะเชื่อว่ามีสารสำคัญมากกว่า สมุนไพรส่วนใหญ่มักเก็บหาได้จากพื้นที่ป่าในชุมชนหรือนำมาปลูกไว้บริเวณบ้านเพื่อความสะดวกในการนำมาใช้ประโยชน์

การถ่ายทอดองค์ความรู้

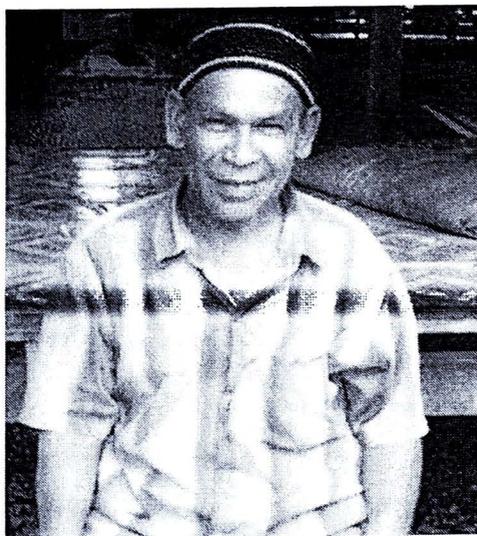
ปัจจุบันได้ร่วมมือกับหมอพื้นบ้านในชมรมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเยาวชนและหน่วยงานต่างๆ ของรัฐและเอกชนที่สนใจ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านี้ให้แพร่หลาย และเพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

หมอกกล่าวว่า การแพทย์แผนไทยเป็นการรักษาที่ไม่ล่าสมัย เพราะสังเกตได้จากปัจจุบันประชาชนยังคงให้ความสนใจรักษาโรคหรืออาการต่างๆ ด้วยการแพทย์แผนไทย ทั้งการใช้สมุนไพร และการนวดรักษา จากประสบการณ์ของหมอพบว่ากลุ่มโรคหรืออาการต่างๆ ที่ประชาชนสนใจรักษาด้วยการแพทย์แผนไทย เช่น โรคเรื้อรังต่างๆ เช่น โรคผิวหนัง โรคภูมิแพ้ อัมพฤกษ์ อัมพาต ไหล่ติด และปวดเมื่อยบริเวณต่างๆ นอกจากนั้น หมอกกล่าวว่า หากมีการนำทั้งการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แผนปัจจุบันมาบูรณาการได้จะมีประโยชน์ต่อผู้ป่วยมาก เพราะปัจจุบันการแพทย์แผนปัจจุบันได้พัฒนาเครื่องมือต่างๆ ในการวิเคราะห์โรคได้แม่นยำมากขึ้น ดังนั้นหากมีการประยุกต์นำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค จะช่วยลดค่าใช้จ่ายให้ผู้ป่วยและประเทศได้มาก อยากให้ทางราชการช่วยสนับสนุนในการเผยแพร่ข้อมูลการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองให้แพร่หลายมากขึ้น และให้ข้อมูลในการเก็บรักษาสมุนไพรให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของเชื้อโรค และเพื่อยืดอายุของสมุนไพร

นอกจากนี้ หมอกกล่าวว่า คนเป็นหมอต้องมีคุณธรรม ไม่โอ้อวด ไม่รังเกียจ ดูแลผู้ป่วย มีจิตใจเอื้อเฟื้อ ไม่มุ่งรักษาเพื่อหวังผลตอบแทนแต่เพื่อต้องการให้ผู้ป่วยหายจากโรคร้ายต่างๆ สำหรับหมอนั้นจะมีการจัดพิธีไหว้ครูทุกปี เพื่อแสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ ซึ่งจะจัดในวันพฤหัสบดีที่สองของเดือน 6

1.8 หมอเยะฟาด กะหละหมัด

ภาพที่ 9 หมอเยะฟาด กะหละหมัด

ข้อมูลทั่วไป

หมอเยะฟาด กะหละหมัด (ภาพที่ 9) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2494 ปัจจุบัน อายุ 59 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ภรรยาชื่อนางจี๊ กะหละหมัด จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบอาชีพหลักคือ การทำสวนยางพารา อาชีพรอง คือ หมอพื้นบ้าน มีบุตร 8 คน

ภูมิหลังการเป็นหมอพื้นบ้าน

หมอเยะฟาด มีบิดาเป็นแพทย์พื้นบ้าน จึงมีโอกาสเรียนรู้ศาสตร์ด้านต่างๆ ของการแพทย์พื้นบ้านตั้งแต่วัยเด็ก และเริ่มศึกษาจริงจังเมื่ออายุ 25 ปี องค์กรความรู้ที่บิดาได้ถ่ายทอดให้ ประกอบด้วย เวชกรรมไทย เภสัชกรรมไทย และนวดไทย นอกจากนี้ได้เข้าอบรมด้านต่างๆ เกี่ยวกับสาธารณสุข จึงได้นำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการแพทย์แผนไทย เมื่อฝึกฝนทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ จนมีความชำนาญ จากนั้นได้สมัครเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ณ สถานีอนามัยบ้านหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ขณะปฏิบัติงานได้นำองค์ความรู้การแพทย์แผนไทยด้านต่างๆ มาใช้ในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนทั้งด้านการนวด การอบ และการใช้ยาสมุนไพร ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ปฏิบัติงานด้านนี้เป็นระยะเวลาประมาณ 10 ปี จึงได้ลาออกและรับรักษาผู้ป่วยที่บ้าน ปัจจุบันมีประสบการณ์การรักษามากกว่า 21 ปี มีความชำนาญในการต่อกระดูก การนวดเพื่อรักษากระดูกทับเส้นประสาท โรคต่างๆ ที่เกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อ เช่น อัมพฤกษ์ อัมพาต เป็นต้น

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยโรคใช้วิธีการซักประวัติผู้ป่วย พฤติกรรมต่างๆ ที่ทำเป็นประจำ การรับประทานอาหารช่วงเวลาที่ยับป่วย เช่น กลางวันหรือกลางคืน อาการต่างๆ มีความสัมพันธ์กับธาตุทั้ง 4 (ดิน น้ำ ลม ไฟ) ในร่างกายหรือไม่ รวมทั้งสอบถามอาการป่วยที่เกิดขึ้นในช่วงวัยเด็ก เนื่องจากมีความเชื่อว่าเด็กทุกคนจะมีโรคประจำตัว เมื่ออายุมากขึ้นจะไม่แสดงอาการ จนกว่าร่างกายจะถูกกระตุ้น อาการต่างๆ จะปรากฏอีกครั้งนอกจากนั้น ใช้การจับชีพจรร่วมด้วย การจับชีพจร จะใช้ปลายนิ้วชี้กดบริเวณสร้อยข้อมือ เพื่อสังเกตลักษณะการเต้นของชีพจร รวมทั้งตรวจเฉพาะบริเวณที่มีอาการร่วมด้วย

หลังจากนั้นจะนำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์โรคและจัดตำรับยาที่เหมาะสมต่อไป สำหรับวิธีการรักษามีทั้งการนวดอย่างเดียว หรือนวดร่วมกับการใช้ยาสมุนไพร ทั้งนี้ขึ้นกับความหนักเบาของโรคหรืออาการอย่างไรก็ตามทั้งสองวิธีมักใช้

คาถาประกอบการรักษาด้วย สำหรับการติดตามอาการผู้ป่วย มักนัดหมายให้ผู้ป่วยกลับมาเพื่อติดตามอาการประมาณ 3-7 วัน หลังจากการรักษาครั้งแรก ขึ้นกับอาการของผู้ป่วย ในกรณีการต่อกระดูกในระยะแรกจะประเมินทุก 3 วัน หากอาการดีขึ้นจะนัดห่างไปเรื่อยๆ จนกว่าอาการจะปกติ นอกจากวิธีการรักษาดังกล่าวแล้ว จะให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนเพื่อให้การรักษาได้ผลดีขึ้น เช่น ห้ามรับประทานอาหารแสลง การออกกำลังกายที่เหมาะสม สำหรับผู้ป่วยต่อกระดูกจะห้ามไม่ให้เคลื่อนไหวบริเวณกระดูกหักจนกว่าอาการจะดีขึ้น

หลักการใช้สมุนไพร

นิยมใช้สมุนไพรเป็นตำรับเนื่องจากเชื่อว่าจะให้ผลในการรักษาได้ดีกว่าสมุนไพรเดี่ยว โดยเฉพาะโรคที่เกี่ยวข้องกับระบบกล้ามเนื้อ และนิยมใช้ยาต้มเนื่องจากมีความสะดวกในการจัดเตรียมยาและการใช้ รวมทั้งมีความเข้มข้นของตัวยาตามที่ต้องการ สมุนไพรที่ใช่มักเก็บหาด้วยตนเองเพื่อป้องกันความผิดพลาด หรือซื้อจากแหล่งที่เชื่อถือได้

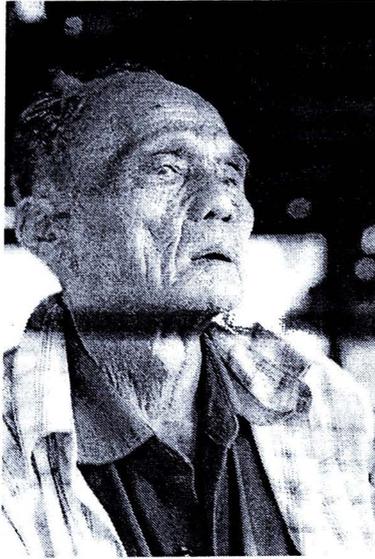
การถ่ายทอดองค์ความรู้

หมอชะเผด ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านนี้มาก เนื่องจากต้องการให้มีบุคคลสืบทอดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ดังนั้นจึงยินดีถ่ายทอดให้กับทุกคนที่สนใจ ปัจจุบันนอกจากถ่ายทอดให้คนในครอบครัวแล้ว ยังได้ถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ที่สนใจ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

หมอชะเผด กล่าวว่าปัจจุบันการแพทย์แผนไทยยังคงได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไป และจากหน่วยงานด้านสาธารณสุขมากขึ้น ซึ่งจากประสบการณ์การรักษาที่ผ่านมา หมอชะเผด ได้รับความร่วมมือในการรักษาร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน จากโรงพยาบาลในชุมชนเป็นอย่างดี เช่น กรณีผู้ป่วยกระดูกหัก จะแนะนำให้ผู้ป่วย X-ray กระดูกบริเวณที่หัก เพื่อนำมาวิเคราะห์ผลร่วมด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ ให้ความเห็นว่าหากทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือในการช่วยกันพัฒนาองค์ความรู้ด้านต่างๆ ของการแพทย์แผนไทย เช่น สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย การรวบรวมองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ข้อมูลต่างๆ สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาต่อยอดเพื่อสนับสนุนให้การแพทย์แผนไทยได้รับการยอมรับมากขึ้น

1.9 หมอแดง ทองสม

ภาพที่ 10 หมอแดง ทองสม

ข้อมูลทั่วไป

หมอแดง ทองสม (ภาพที่ 10) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2480 ปัจจุบัน อายุ 73 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพหลักคือ ทำสวนยางพารา อาชีพรองคือ หมอพื้นบ้าน มีบุตร 5 คน ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ เพราะไม่ได้ประกอบอาชีพหมอฟื้นบ้านเป็นธุรกิจ

ภูมิหลังการเป็นหมอฟื้นบ้าน

เมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา หมอแดงมีโอกาสดำเนินชีวิตหมอฟื้นบ้านในท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรค และสามารถรักษาโรคต่างๆ ให้ผู้ป่วยได้ ทำให้เกิดความศรัทธาในการแพทย์แผนไทย จึงเริ่มสนใจเรียนรู้อย่างจริงจังจากหมอฟื้นบ้านที่มีความชำนาญ คือ หมอจาง นุ่นหุ้ม ซึ่งเป็นหมอฟื้นบ้านในตำบลตะพาน จังหวัดพัทลุง ใช้เวลาศึกษาเรียนรู้มากกว่า 10 ปี จึงเริ่มรับรักษาผู้ป่วย ปัจจุบันได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมแพทย์แผนไทย โรงเรียนปัญญาวูธ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เพื่อศึกษาเพิ่มเติม และเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับหมอฟื้นบ้านอื่นๆ ปัจจุบันมีประสบการณ์ในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร มากกว่า 20 ปี มีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต โรคปวดเมื่อยในผู้สูงอายุ และโรคโลหิตสตรี เป็นต้น

หลักการวินิจฉัยโรคและการรักษา

การวินิจฉัยโรคใช้การซักประวัติเป็นหลัก สอบถามอาการ สาเหตุการเกิดโรค ประวัติการรักษา โรคประจำตัว ประวัติการเจ็บป่วยในเครือญาติ และประวัติส่วนตัว เช่น พฤติกรรมการรับประทานอาหาร ระบบขับถ่าย ภาวะจิตใจ และประวัติประจำเดือน เป็นต้น ร่วมกับการจับชีพจร และการตรวจร่างกายทั่วไป หลังจากนั้นนำผลที่ได้มาประมวลเพื่อวิเคราะห์โรคหรืออาการ และจัดคำรับยาสมุนไพรที่เหมาะสม พร้อมให้คำแนะนำทั้งผู้ป่วยและญาติ

หลักการใช้สมุนไพร

นิยมรักษาผู้ป่วยทั้งการรักษาด้วยสมุนไพรตำรับและสมุนไพรเดี่ยวทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโรคหรืออาการ หากอาการไม่รุนแรงมักเริ่มรักษาด้วยสมุนไพรเดี่ยว หากอาการไม่ดีขึ้นจะปรับเปลี่ยนเป็นตำรับยาเพื่อให้ครอบคลุมอาการมากขึ้น ส่วนใหญ่มักใช้สมุนไพรที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นหรือพื้นที่ใกล้เคียง เช่น บริเวณแนวเทือกเขาบรรทัด รวมทั้งมีการนำมาปลูกและขยายพันธุ์ไว้ในสวนสมุนไพรใกล้บ้านเพื่อความสะดวกในการนำมาใช้ และเพื่อเป็นการลดการนำสมุนไพรออกจากป่า

มากขึ้นเป็นการอนุรักษ์ให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป รวมทั้ง เพื่อประโยชน์สำหรับการเรียนรู้แก่ผู้ที่สนใจทั่วไป สำหรับรูปแบบการปรุงยาที่นิยมใช้คือยาต้ม มีบางตำรับที่ต้องทำเป็นยาผง ยาลูกกลอน และบรรจุแคปซูล

การถ่ายทอดองค์ความรู้

หมอแดง มีความยินดีในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรให้แก่ผู้ที่สนใจ เพราะรู้สึกภูมิใจและศรัทธาในวิชาชีพหมอพื้นบ้าน อยากให้คงอยู่สืบไป ปัจจุบันมีคนที่มีใจด้านสมุนไพร มาศึกษากับท่านบ่อยๆ ทั้งคนในท้องถิ่น นักเรียน และนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ เนื่องจากบริเวณบ้าน ได้นำสมุนไพรชนิดต่างๆ มาปลูกไว้มากมาย จึงเหมาะสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ชนิดของสมุนไพร

แนวคิดและการปรับเปลี่ยนในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

หมอกล่าวว่า วิชาการแพทย์พื้นบ้าน เป็นวิชาทางการแพทย์ที่มีมาตั้งแต่โบราณ มีการนำสมุนไพรที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้เป็นยารักษาโรค และเชื่อว่าโรคทุกโรคล้วนมียารักษาทั้งสิ้น ดังนั้นหากได้รับการสนับสนุนให้มีการรวบรวมภูมิปัญญา และการพัฒนาต่อยอดอย่างจริงจัง เชื่อมั่นว่าสมุนไพรสามารถรักษาโรคต่างๆ ที่มีปัญหาในปัจจุบันได้ และกล่าวว่า หากมีความร่วมมือกันระหว่างการแพทย์พื้นบ้านไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน ประเทศไทยจะสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านสาธารณสุขได้มาก

วิเคราะห์ผล

จากผลการศึกษาพบว่ากระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านของหมอทั้ง 9 ท่าน สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 มีบรรพบุรุษหรือญาติเป็นหมอพื้นบ้าน ซึ่งมีโอกาสซึมซับองค์ความรู้ต่างๆ ตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น ช่วยเก็บสมุนไพร ช่วยจัดตำรับยา ช่วยปรุงยา เป็นต้น ส่งผลให้มีความสนใจรักและต้องการสืบทอดองค์ความรู้เหล่านี้ไม่ให้อุณหหายไปจากครอบครัว หมอพื้นบ้านกลุ่มนี้ ได้แก่ หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ หมออากาศ เอียดหมั่ง หมออรัน สรรเสริญ หมอสมบุรณ์ ทิพย์นุ้ย และหมอเยะฝาด หล้าสะ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่มีความศรัทธาในประสิทธิภาพของสมุนไพร ซึ่งส่วนใหญ่มาจากประสบการณ์การใช้รักษาโรคด้วยตนเอง หรือจากการได้สัมผัสใกล้ชิดกับหมอพื้นบ้านที่รักษาผู้ป่วย ได้เห็นผลการรักษา จึงเกิดความสนใจเรียนรู้และศึกษาจริงจังจนเกิดความชำนาญสามารถรักษาผู้ป่วยได้ หมอพื้นบ้านกลุ่มนี้ ได้แก่ หมอโหยบ หล้าสะ หมอเหล้ม หัวคันทัน หมอลาก เคชะพันธ์ และหมอแดง ทองสม

ในการตรวจวินิจฉัยโรคมักใช้กระบวนการพื้นฐานในการตรวจวินิจฉัยเหมือนกัน คือ การซักประวัติต่างๆ เช่น อาชีพ พฤติกรรมที่ทำบ่อย โรคที่เป็นทั้งในอดีตและปัจจุบัน อาการเริ่มแรก ประวัติการรักษา การขับถ่าย สีของปัสสาวะและอุจจาระ เป็นต้น การตรวจจับชีพจรเพื่อสังเกตอัตราการเต้นของชีพจรที่บริเวณข้อมือทั้งสองข้าง การจับชีพจรนี้ยังสามารถทำนายถึงความเป็นไป และความหนักเบาของโรคได้ เช่น ชีพจรเดินลึก และเต้นเร็วจนนับจังหวะไม่ทัน แสดงถึงอาการของโรคที่อยู่ในขั้นอันตราย ธาตุไฟแตกได้ ต้องรีบรักษา หรือชีพจรเดินตื้น เต้นเร็วพอประมาณ แต่มีความแรง แสดงว่าโรคหรืออาการนั้นยังเป็นไม่มาก รักษาได้ไม่ยาก เป็นต้น นอกจากนี้จะสังเกตลักษณะภายนอกของคนที่มาร่วมด้วย เช่น ผิวพรรณ สีตา ลิ้น ริมฝีปาก เล็บ การหายใจ การทรงตัว รวมทั้งการตรวจจับอวัยวะต่าง ๆ ด้วยมือ เช่น คับ ไต ม้าม ปอด หัวใจ เป็นต้น จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และจัดตำรับยาที่เหมาะสมต่อไป สำหรับหมอบางท่านมีพิธีกรรมประกอบการรักษา เพราะมีความเชื่อว่าบางโรคเกิดจากการกระทำของสิ่งเหนือธรรมชาติ การใช้สมุนไพรเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรักษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับการแพทย์พื้นบ้านในแถบภาคอีสาน จังหวัดสุรินทร์ (แดงชัย และคณะ, 2549) และจังหวัดอุบลราชธานี (พัชรินทร์ และคณะ, 2549)

หลักการจัดยาสมุนไพรรักษาผู้ป่วย หมอทั้ง 9 ท่าน ไม่นิยมรักษาด้วยสมุนไพรเดี่ยว เพราะจากประสบการณ์มีประสิทธิภาพในการรักษาโรคน้อยกว่ายาตำรับ เนื่องจากส่วนใหญ่โรคที่ผู้ป่วยมารับการรักษาจากหมอพื้นบ้านมักเป็นโรค

เรื้อรัง และมักผ่านการรักษาทั้งแผนปัจจุบันและแผนไทยมาแล้ว สำหรับการจดคำรับยานั้น เป็นไปตามหลักการแพทย์แผนไทย กล่าวคือ ประกอบด้วยตัวยาหลัก หรือตัวยาตรง เพื่อช่วยรักษาอาการหลัก ด้วยช่วย ตัวยาเสริม เพื่อเสริมฤทธิ์ของตัวยาหลักให้มีประสิทธิภาพในการรักษามากขึ้น ตัวยาคุม เพื่อคุมฤทธิ์ของตัวยา หรือคำรับยาไม่ให้ผู้ป่วยได้รับอันตรายหากออกฤทธิ์มากเกินไป เช่น การใส่รากย่านางเพื่อคุมฤทธิ์ยาอื่นๆ ที่มีฤทธิ์แรง หรือในคำรับที่มียาค่าเป็นส่วนประกอบ มักใส่กระวานด้วย เพื่อควบคุมไม่ให้เกิดอาการ ไช้ร้อท้อง ตัวยาแต่งรสแต่งกลิ่น เพื่อปรับรสชาติ สี ให้ชวนรับประทานมากขึ้น หากบางคำรับมีรสขมมาก หรือมักใช้ในกรณีจัดคำรับยาสำหรับเด็ก เป็นต้น การปรุงยาโดยมากมักจ่ายเป็นยาต้ม เพราะเชื่อว่ามีประสิทธิภาพที่สุด ได้ฤทธิ์ของตัวยาครบถ้วน เนื่องจากผ่านการต้มเคี่ยวเป็นเวลานาน มีบ้างบางคำรับที่หมออาจเตรียมไว้ในรูปของยาลูกกลอน เช่น ยาที่มีส่วนผสมของน้ำผึ้ง หรือยาผงบรรจุแคปซูล หากคำรับนั้นมีรสขมมาก เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ของผู้ป่วย

สำหรับความเชี่ยวชาญในการรักษาของหมอแต่ละท่าน ขึ้นกับประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยและการสืบทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ พบว่ากลุ่มโรคที่หมอพื้นบ้านมีบทบาทส่วนใหญ่เป็นกลุ่มโรคเรื้อรังและพบได้บ่อยในชุมชน เช่น กลุ่มโรคไข้ กลุ่มโรคสตรี กลุ่มโรคในระบบทางเดินอาหาร และกลุ่มโรคกระดูกและกล้ามเนื้อ เป็นต้น โดยสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค มีทั้งสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น ซึ่งมักนิยมนำมาใช้บริเวณบ้านเพื่อความสะดวกในการใช้และเพื่อลดการทำลายสมุนไพรในป่าธรรมชาติ และสมุนไพรที่จำเป็นต้องซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร

อย่างไรก็ดี การรักษาที่จะมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ป่วยเป็นหลัก เช่น การกินยาตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก่อโรค การงดของแสลง ซึ่งขึ้นกับโรคที่ผู้ป่วยเป็น ตัวอย่างของแสลง เช่น เนื้อไก่ หน่อไม้ ของหมักดอง ข้าวเหนียว ปลาไม่มีเกล็ด เป็นต้น

หมอพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดพัทลุงนั้น มักมีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กันสม่ำเสมอ มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มชมรม สมาคม เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น และเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ต่อกัน ลักษณะของหมอพื้นบ้านในเขตจังหวัดพัทลุง ยังมีความสัมพันธ์กับชุมชนสูง เป็นที่พึ่ง ที่เคารพนับถือ ของคนในชุมชนเป็นอย่างดี

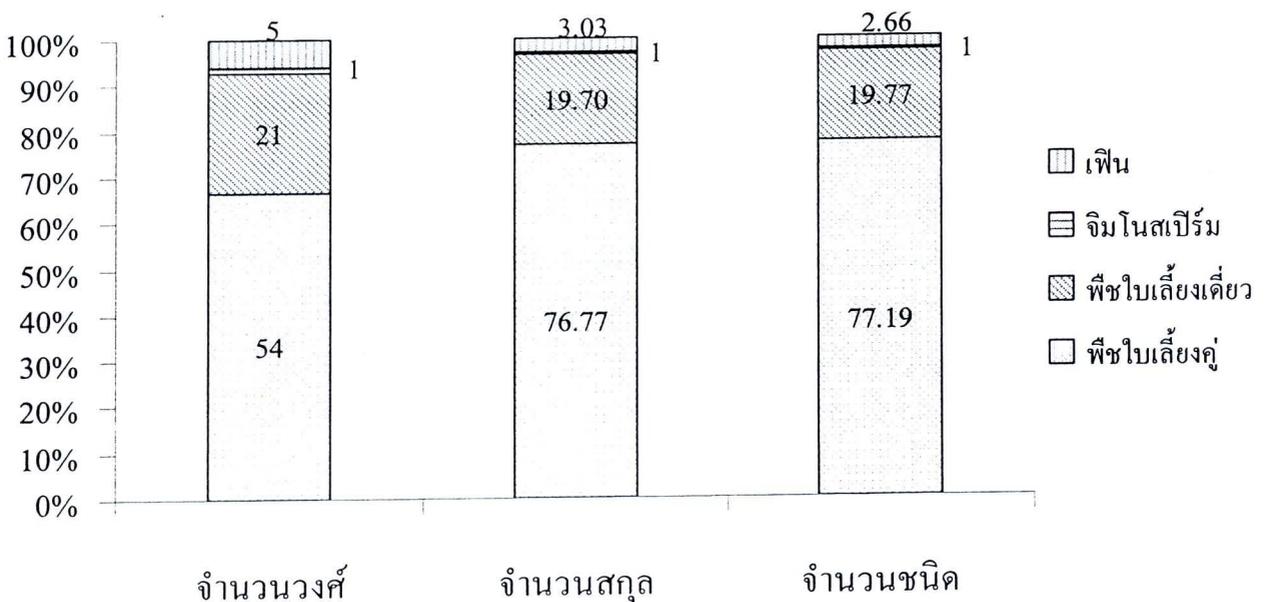
ตอนที่ 2 ชนิดของสมุนไพรที่ใช้ประโยชน์

จากการสำรวจภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้านบริเวณเทือกเขาบรรทัด ในเขตจังหวัดพัทลุง โดยรวบรวมจากหมอพื้นบ้านจำนวน 9 ท่าน สามารถรวบรวมสมุนไพรได้ทั้งสิ้น จำนวน 263 ชนิด 198 สกุล และ 81 วงศ์ (ตารางที่ 6) จัดเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ 203 ชนิด (ร้อยละ 77.19) พืชใบเลี้ยงเดี่ยว 52 ชนิด (ร้อยละ 19.77) เฟิน 7 ชนิด (ร้อยละ 2.66) และจิมโนสเปิร์ม 1 ชนิด (ร้อยละ 0.38) (ตารางที่ 2 และภาพที่ 11)

ตารางที่ 2 จำนวนวงศ์ สกุล และชนิดของพืชสมุนไพรที่สำรวจพบ (ตัวเลขในวงเล็บเป็นร้อยละของจำนวนที่พบทั้งหมด)

กลุ่มพืช	จำนวนวงศ์	จำนวนสกุล	จำนวนชนิด
พืชใบเลี้ยงคู่	54 (66.67)	152 (76.77)	203 (77.19)
พืชใบเลี้ยงเดี่ยว	25 (25.93)	39 (19.7)	52 (19.77)
จิมโนสเปิร์ม	1 (1.23)	1 (0.51)	1 (0.38)
เฟิน	5 (6.17)	6 (3.03)	7 (2.66)
รวม	81	198	263

จำนวน (ร้อยละ)

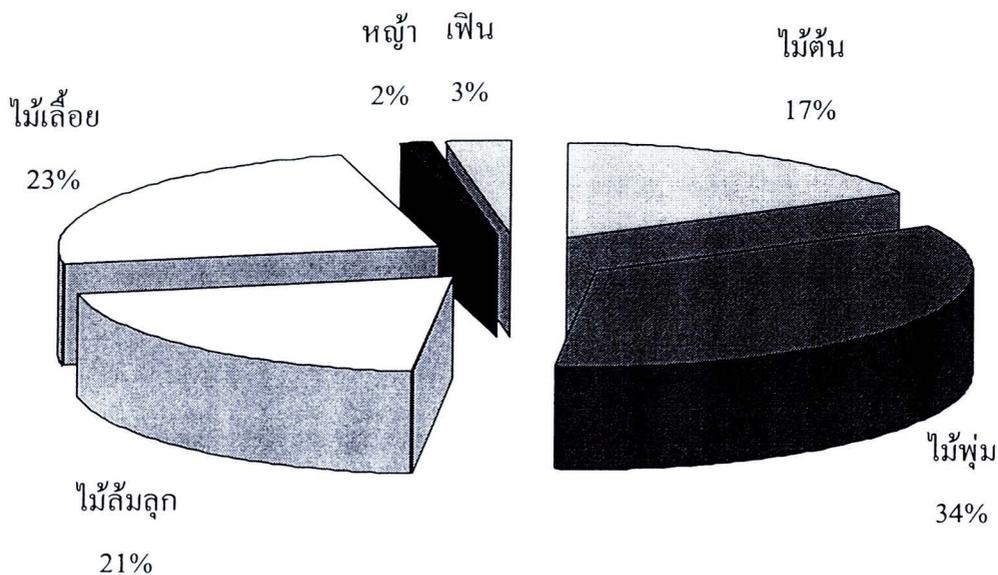
ภาพที่ 11 แสดงสัดส่วนเป็นร้อยละของจำนวนวงศ์ สกุล และชนิดของสมุนไพรที่สำรวจพบ

หากพิจารณาพืชสมุนไพรในระดับวงศ์ พบว่าวงศ์ที่นำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด 10 ลำดับแรก มีดังนี้ วงศ์ Euphorbiaceae (25 ชนิด) Fabaceae (23 ชนิด) Zingiberaceae (16 ชนิด) Rubiaceae (14 ชนิด) Annonaceae (11 ชนิด) Lamiaceae (9 ชนิด) Asteraceae (8 ชนิด) Rutaceae (7 ชนิด) Acanthaceae Araceae และ Menispermaceae (วงศ์ละ 6 ชนิด) Lauraceae และ Myrtaceae (วงศ์ละ 5 ชนิด) นอกจากนี้พบว่า ส่วนใหญ่สมุนไพรที่สำรวจ พบเพียงวงศ์ละ 1 ชนิดมากที่สุด จำนวน 36 วงศ์ (ภาพที่ 13)

หากพิจารณาลักษณะนิสัย (habit) ของสมุนไพรที่สำรวจ พบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะนิสัยเป็นไม้พุ่มมากที่สุดจำนวน 91 ชนิด (ร้อยละ 34.60) รองลงมาคือไม้เลื้อยจำนวน 62 ชนิด (ร้อยละ 23.57) และไม้ล้มลุกจำนวน 54 ชนิด (ร้อยละ 20.53) (ตารางที่ 3 และภาพที่ 12)

ตารางที่ 3 ลักษณะนิสัยของสมุนไพรในพื้นที่ศึกษา

ลักษณะนิสัย	จำนวน	ร้อยละ
ไม้ต้น	45	17.11
ไม้พุ่ม	91	34.60
ไม้ล้มลุก	54	20.53
ไม้เลื้อย	62	23.57
หญ้า	4	1.52
เฟิน	7	2.66
รวม	263	100.00

ภาพที่ 12 แสดงสัดส่วนเป็นร้อยละของลักษณะนิสัยของสมุนไพรในพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ส่วนของพืชที่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นส่วนที่อยู่ใต้ดิน (underground parts) คือ ราก หรือเหง้า พบ 100 ชนิด (ร้อยละ 28) รองลงมาคือใบ จำนวน 67 ชนิด (ร้อยละ 19) และใช้ทั้งต้น หรือทั้ง 5 จำนวน 61 ชนิด (ร้อยละ 17) (ตารางที่ 4 และภาพที่ 14) นอกจากนี้ ได้นำสมุนไพรทั้งหมดมาจำแนกเป็นกลุ่มตามสรรพคุณ สามารถจำแนกได้ 14 กลุ่ม ดังนี้ 1) ใช้ต่างๆ 2) บำรุงกำลัง 3) ล้างพิษ แก้พิษสัตว์ 4) โรคมะเร็งและลม 5) โรคในช่องท้อง 6) โรคมะเร็ง 7) โรคระบบกระดูก กล้ามเนื้อ ประสาทและสมอง 8) โรคระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์ 9) โรคระบบทางเดินหายใจ 10) โรคระบบทางเดินอาหาร 11) โรคระบบผิวหนัง 12) โรคระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ 13) โรคสตรีและเด็ก และ 14) อื่นๆ เช่น ขับพยาธิ รักษาแผลสด และปรับธาตุ เป็นต้น จากการศึกษายาสมุนไพรที่ใช้รักษาใช้ต่างๆ มากที่สุด จำนวน 63 ชนิด (ร้อยละ 13) รองลงมาคือสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคมะเร็งและลมจำนวน 57 ชนิด (ร้อยละ 12) และสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคระบบทางเดินอาหารจำนวน 52 ชนิด (ร้อยละ 11) (ตารางที่ 5 และภาพที่ 15)

ตัวอย่างสมุนไพรกลุ่มต่างๆ มีดังนี้

1. สมุนไพรรักษาใช้ชนิดต่างๆ เช่น กระดอม (*Gymnopetalum chinense* (Lour.) Merr.) กระดุกไก่ขาว (*Justicia gendarussa* Burm. f.) กระเทียมยอด (*Biophytum sensitivum* (L.) DC.) ขัดมอน (*Sida rhombifolia* L.) นมแมว (*Melodorum siamense* (Scheff.) Bân) คนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.) คลุ้ม (*Donax canniformis* (G. Forster) K. Schum.) แคนแดร (*Dolichandrone cf. spathacea* (L. f.) K. Schum.) ชิงช้า (*Capparis cf. micracantha* DC.) บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook. f. & Thomson) ปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack) ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burm. f.) Wall. ex Nees) มะกักล้าเครือ (*Abrus precatorius* L.) มะระจีน (*Momordica charantia* L.) ไมยราบ (*Mimosa pudica* L.) ไม้เท้ายม่อม (*Clerodendrum petasites* (Lour.) S. Moore) ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) ราชคัค (*Brucea javanica* (L.) Merr.) เสนียด (*Justicia adhatoda* L.) และหึ่งหาย (*Crotalaria incana* L.) เป็นต้น

2. สมุนไพรบำรุงกำลัง เช่น กลอย (*Dioscorea hispida* Dennst.) งา (*Sesamum orientale* L.) ชะเอมไทย (*Albizia myriophylla* Benth.) หุ้งฟ้า (*Alstonia macrophylla* Wall. ex G. Don) มะตูม (*Aegle marmelos* (L.) Corrêa ex Roxb.) ไม้กระเทียม (*Gnetum montanum* Markgr.) สามสิบ (*Asparagus racemosus* Willd.) และหมากหมก (*Lepionurus sylvestris* Blume) เป็นต้น

3. สมุนไพรช่วยล้างพิษ แก้พิษสัตว์กัดต่อย เช่น กะดังใบ (*Leea indica* (Burm. f.) Merr.) คำลิ่ง (*Coccinia grandis* (L.) Voigt) น้านอง (*Polyalthia suberosa* (Roxb.) Thwaites) พญายอ (*Clinacanthus nutans* (Burm. f.) Lindau.) พิลังกาสา (*Ardisia polycephala* Wall. ex A. DC.) และย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) เป็นต้น

4. สมุนไพรแก้โรคมะเร็งและลม เช่น กระชายดำ (*Kaempferia parviflora* Wall. ex. Baker) กระเทียม (*Zingiber zerumbet* (L.) Sm.) กระวาน (*Amomum testaceum* Ridl.) กะเพรา (*Ocimum tenuiflorum* L.) กะเม็ง (*Eclipta prostrata* (L.) L.) กานพลู (*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L. M. Perry) ชิง (*Zingiber officinale* Roscoe) ขอบนางนึ่ง (*Salacia grandiflora* Kurz.) ช้าพลู (*Piper sarmentosum* Roxb.) ชิงคอกเดี่ยว (*Goniothalamus cf. macrophyllus* (Blume) Hook. f. & Thomson) ดีปลี (*Piper chaba* Hunt) เทพธาโร (*Cinnamomum porrectum* (Roxb.) Kosterm.) ผักเสี้ยนผี (*Cleome viscosa* L.) เปราะป่า (*Kaempferia galanga* L.) เปล้าน้อย (*Croton stellatopilosus* Ohba) พาโหมต้น (*Saprosma brunneum* Craib) ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) มะกา (*Bridelia ovata* Decne.) ยอป่า (*Morinda elliptica* Ridl.) ว่านน้ำ (*Acorus calamus* L.) ว่านสาวหลง (*Amomum biflorum* Jack.) หัวหมู (*Cyperus rotundus* L.) และโหระพา (*Ocimum basilicum* L.) เป็นต้น

5. สมุนไพรแก้โรคในช่องท้อง เช่น กระดอม (*Gymnopetalum chinense* (Lour.) Merr.) โท๊ะ (*Rhodomyrtus tomentosa* (Aiton) Hassk.) เปล้าน้อย (*Croton stellatopilosus* Ohba) มะระจีนก (*Momordica charantia* L.) มะรุม (*Moringa oleifera* Lam.) และหิงหาย (*Crotalaria incana* L.) เป็นต้น

6. สมุนไพรแก้โรคมะเร็ง เช่น ตะไคร้หอม (*Cymbopogon nardus* Rendle) บานไม่รู้โรย (*Gomphrena globosa* L.) พุทธรักษา (*Canna indica* L.) และมะรุม (*Moringa oleifera* Lam.) เป็นต้น

7. สมุนไพรแก้โรกระบบกระดูก กล้ามเนื้อ ประสาทและสมอง เช่น กำแพงเจ็ดชั้น (*Salacia chinensis* L.) ค้อนตีหมา (*Ancistrocladus cf. tectorius* (Lour.) Merr.) นมแมว (*Melodorum siamense* (Scheff.) Bân) เถาว์ลิยเปรียง (*Derris scandens* (Roxb.) Benth.) ทุ่งฟ้า (*Alstonia macrophylla* Wall. ex G. Don) ไซไล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) ระย้อม (*Rauvolfia cambodiana* Pierre ex Pit.) และสังวาลพระอินทร์ (*Cassytha filiformis* L.) เป็นต้น

8. สมุนไพรแก้โรกระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์ เช่น กระแตไต่ไม้ (*Drynaria cf. quercifolia* L.) ขลุ่ (*Pluchea indica* (L.) Less.) โด่ไม่รู้ล้ม (*Elephantopus scaber* L.) ตาเป็ด (*Actephila ovalis* (Ridl.) Gage) ต่อไล่ (*Allophylus cobbe* (L.) Raeusch.) ฝัคนาน (*Dinochloa scandens* (Blume) Kuntze) และหญ้าหนวดแมว (*Orthosiphon aristatus* (Blume) Miq.) เป็นต้น

9. สมุนไพรแก้โรกระบบทางเดินหายใจ เช่น ชะเอมไทย (*Albizia myriophylla* Benth.) ปีบ (*Millingtonia hortensis* L. f.) มะกล่ำเครือ (*Abrus precatorius* L.) มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) มะนาว (*Citrus aurantifolia* (Christm.) Swingle) มะแว้งเครือ (*Solanum trilobatum* L.) มะแว้งต้น (*Solanum indicum* L.) ตำโพง (*Datura metel* L. var. *metel*) เสนียด (*Justicia adhatoda* L.) เสม็ดขาว (*Melaleuca quinquenervia* (Cav.) S. T. Blake) และส้มโอ (*Citrus maxima* (Burm.f.) Merr.) เป็นต้น

10. สมุนไพรแก้โรกระบบทางเดินอาหาร เช่น กระท่อม (*Mitragyna speciosa* (Roxb.) Korth.) กะทือ (*Zingiber zerumbet* (L.) Sm.) ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) ผักคราดหัวแหวน (*Acmella oleracea* (L.) R. K. Jansen) เปล้าน้อย (*Croton stellatopilosus* Ohba) เพชรสังฆาต (*Cissus quadrangularis* L.) ดอกแดก (*Baliospermum solanifolium* (Burm.) Suresh) ตะแบก (*Lagerstroemia floribunda* Jack) ทับทิม (*Punica granatum* L.) มะขาม (*Tamarindus indica* L.) ราชพฤกษ์ (*Cassia fistula* L.) ละหุ่งแดง (*Ricinus communis* L.) สลอล (*Croton tiglium* L.) ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera* (L.) Burn. f.) สาบเสือ (*Chromolaena odoratum* (L.) R. M. King & H. Rob.) และอัครคีทวารทะเล (*Clerodendrum serratum* (L.) Moon) เป็นต้น

11. สมุนไพรแก้โรกระบบผิวหนัง ผื่นคัน เช่น ขมิ้น (*Curcuma longa* L.) ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) ชะมดต้น (*Abelmoschus moschatus* Medik. subsp. *moschatus*) ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) คำลิ่ง (*Coccinia grandis* (L.) Voigt) ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz) ผักเสี้ยนผี (*Cleome viscosa* L.) และไซไล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) เป็นต้น

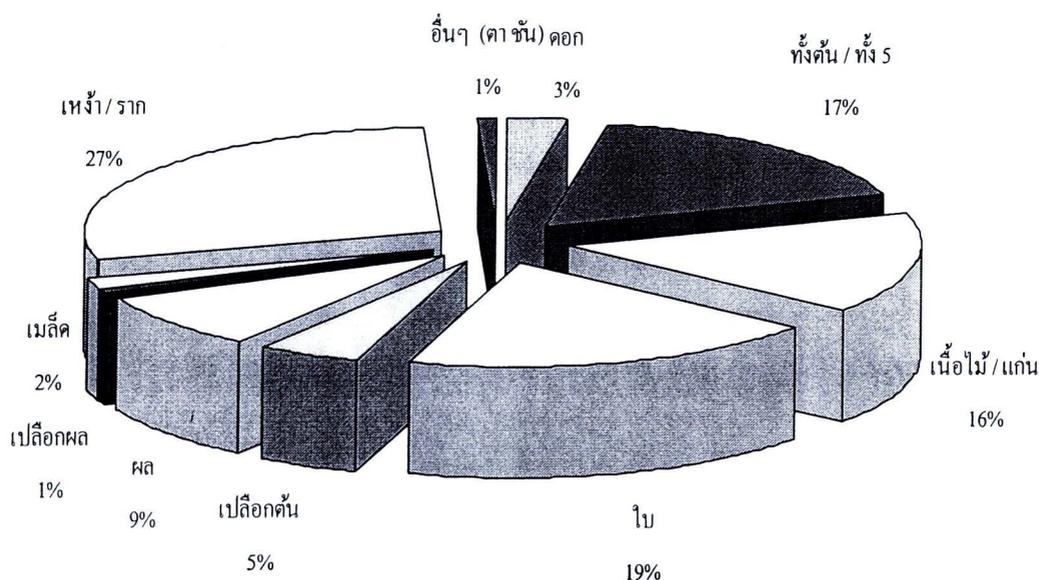
12. สมุนไพรแก้โรกระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ เช่น กฤษณา (*Aquilaria cf. malaccensis* Lam.) คำเสด (*Bixa orellana* L.) จำปูน (*Anaxagorea javanica* Blume) บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook. f. & Thomson) พิกุล (*Mimusops elengi* L.) มะขาม (*Tamarindus indica* L.) และสายหยุด (*Desmos chinensis* Lour.) เป็นต้น

13. สมุนไพรแก้โรคสตรีและเด็ก เช่น เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* L.) เจตมูลเพลิงขาว (*Plumbago zeylanica* L.) ตาหมัด (*Claoxylon longifolium* (Blume) Endl. ex Hassk.) ตาลหม่อน (*Vernonia cf. elliptica* DC.) ผักเสี้ยนผี (*Cleome viscosa* L.) และว่านชักมดลูก (*Curcuma* sp.) เป็นต้น

14. สมุนไพรที่มีสรรพคุณอื่นๆ เช่น เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* L.) เจตมูลเพลิงขาว (*Plumbago zeylanica* L.) ชิงชี (*Capparis cf. micracantha* DC.) ช่วยปรับสมดุลธาตุในร่างกาย ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) ช่วยให้นอนหลับ กลายเคียด คีปาลี (*Piper chaba* Hunt) มะตูม (*Aegle marmelos* (L.) Corrêa ex Roxb.) สวาด (*Caesalpinia cf. major* (Medik.) Dandy & Exell) ขับพยาธิ สาบเสือ (*Chromolaena odoratum* (L.) R. M. King & H. Rob.) หมอน้อย (*Vernonia cinerea* (L.) Less.) ช่วยลดความอยากนุหรี ใช้รักษาผู้ป่วยติดยาเสพติด และเห็บหมู (*Cyperus rotundus* L.) ช่วยบำรุงธาตุ เป็นต้น

ตารางที่ 4 ส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ของสมุนไพรชนิดต่าง

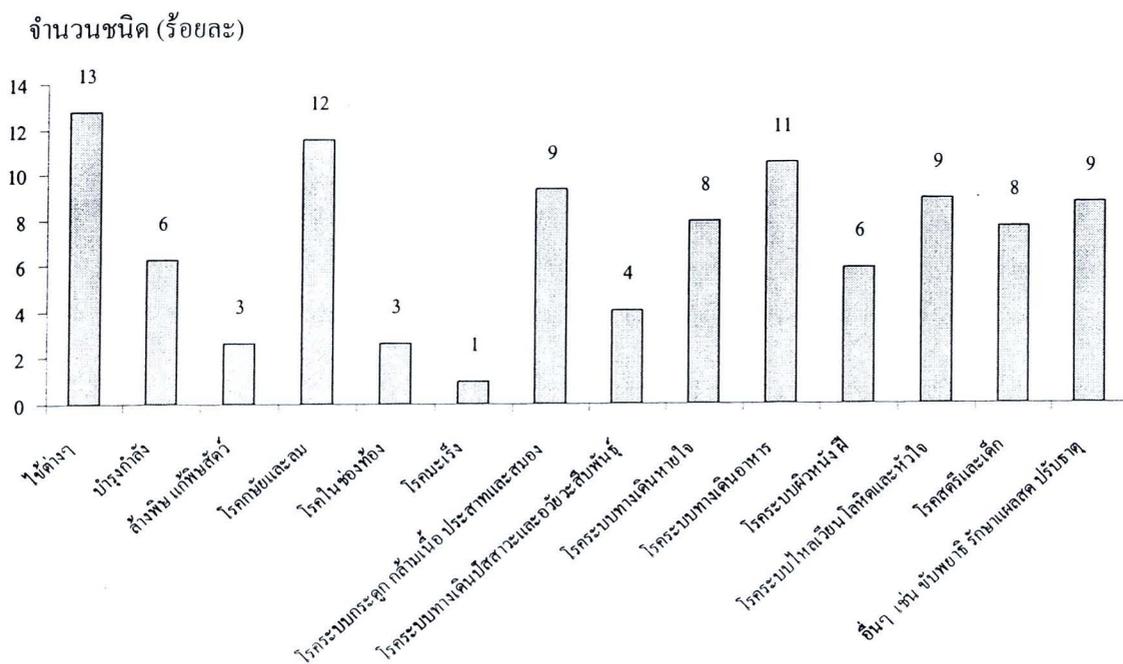
ส่วนที่ใช้	จำนวนชนิด	ร้อยละ
ดอก	10	3
ทั้งต้น / ทั้ง 5	61	17
เนื้อไม้	55	16
ใบ	67	19
เปลือกคั้น	17	5
ผล	30	9
เปลือกผล	2	1
เมล็ด	6	2
เหง้า / ราก	100	28
อื่นๆ เช่น ตา ชัน	3	1

ภาพที่ 14 แสดงสัดส่วนเป็นร้อยละของส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ของสมุนไพรชนิดต่างๆ

ตารางที่ 5 จำนวนสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค และอาการต่างๆ

กลุ่มโรค และอาการต่าง	จำนวนสมุนไพร	ร้อยละ
ใช้ต่างๆ	63	13
บำรุงกำลัง	31	6
ล้างพิษ แก้พิษสัตว์	13	3
โรคกษัยและลม	57	12
โรคในช่องท้อง	13	3
โรคมะเร็ง	5	1
โรกระบบกระดูก กล้ามเนื้อ ประสาทและสมอง	46	9
โรกระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์	20	4
โรกระบบทางเดินหายใจ	39	8
โรกระบบทางเดินอาหาร	52	11
โรกระบบผิวหนัง	29	6
โรกระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ	44	9
โรคสตรีและเด็ก	38	8
อื่นๆ เช่น ขับพยาธิ รักษาแผลสด ปรับธาตุ แก้ตาแดง หนู่น้ำหนวก	44	9

ภาพที่ 15 แสดงสัดส่วนเป็นร้อยละของจำนวนสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค และอาการต่างๆ

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
	Sinclair			
	13. <i>Desmos chinensis</i> Lour.	C	สายหยุด	ราก บำรุงโลหิต แก้เลือดลมไม่ปกติ (8) ดอก บำรุงหัวใจ ขับลม วิงเวียน (9)
	14. <i>Fissistigma rubiginosum</i> (A. DC.) Merr.	S (ScanS)	นมวัว	ราก รสเย็น บำรุงนํ้านม แก้ผอมแห้งในสตรี (1, 2, 3)
	15. <i>Friesodielsia desmoides</i> (Craib) Steenis	S (ScanS)	ตำเสา	ใบ รสขิดหอม เข้าตำรับยาโลหิตสตรี (2)
	16. <i>Goniothalamus</i> cf. <i>macrophyllus</i> (Blume) Hook. f. & Thomson	S	ชิงคอกเดี่ยว	เนื้อไม้ รสร้อน แก้ปวดเมื่อย ขับลม (6) เนื้อไม้ แก้ลม ขับเลือด (4,5)
	17. <i>Goniothalamus</i> sp.	S	โอบาวามีต	เนื้อไม้ รสร้อน บำรุงโลหิตและขับลม (6)
	18. <i>Polyalthia suberosa</i> (Roxb.) Thwaites	T	นํ้านอง	เปลือกต้น ราก แก้พิษงู (5)
	19. <i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bán	C	นมแมว	ราก เนื้อไม้ แก้ลมพิษ อัมพาต (4,5) แก้ไข้กลับซ้ำ ใช้ทุบระดู (8,9)
	20. <i>Uvaria grandiflora</i> Roxb. ex Hornem var. <i>grandiflora</i>	C	กล้วยสุ้ง	ราก แก้ลมพิษ อัมพาต (4) บำรุงโลหิต แก้ไข้ (8)
	21. <i>Uvaria rufo</i> Blume	C	นมควาย/พิพานน้อย	ราก รสฝาด ร้อน แก้ริดสีดวงทวาร (7)
Apiaceae	22. <i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	H	บัวบก/ผักหนอก	ทั้งต้น รสเย็นขม แก้พิษอักเสบ แก้ไข้ต่างๆ ผกซ้ำคำเขียว แก้ร้อน ในกระหายน้ำ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Apocynaceae	23. <i>Alstonia macrophylla</i> Wall. ex G. Don	T	ทุ่งฟ้า	ราก รสขม บำรุงเส้นเอ็น (7)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
				เนื้อไม้ รสมัน บำรุงกำลัง (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	24. <i>Holarrhena curtisii</i> King & Gamble	S	หัตถ์คุณ/พุททัง	เนื้อไม้ แก้วศรีดัดดวง ขับเลือดลม (8) ขับลม แก้ปวดท้อง (9)
	25. <i>Rauwolfia cambodiana</i> Pierre ex Pit.	S	ระย่อม	ผล ใบ แก้ไข้ ขับพยาธิ (4,5) ราก ช่วยลดความดันโลหิตสูง (1) บำรุงประสาท แก้ไข้ (9)
	26. <i>Thevetia peruviana</i> (Pers.) K. Schum.	ExS	รำพช	ยางจากลำต้น รสเมาเบื่อ ทาผิวหนังแก้คันคัน (2)
Aristolochiaceae	27. <i>Thottea cf. parviflora</i> Ridl.	S	กลอนคู่	ทั้ง 5 รสมัน บำรุงกำลัง (7)
	28. <i>T. tomentosa</i> (Blume) Ding Hou	S	หุหมัดิน อีเหนียว	ทั้ง 5 รสขม แก้วศรีดัดดวงทวาร (7) ใบ แก้วศรีดัดดวงจุมุก (5)
Asclepiadaceae	29. <i>Cryptolepis</i> sp.	C	เอ็นม้	เถา บำรุงเส้นเอ็น (5)
	30. <i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	C	ซุหิณี จุกโรหิณี บวม ลม ว่านช้อนราก	ใบรูปดอกร สสผาขม ทำเป็นยาพอก แก้ฟกบวม (7)
Asteraceae	31. <i>Acmella oleracea</i> (L.) R. K. Jansen	H	ผักคราดหัวแหวน	ดอก รสร้อน แก้ปวดฟัน ใช้เป็นยาชา (1,2,3,4,5,6,7,8,9) ทั้งต้น ขับลม เจริญอาหาร (9)
	32. <i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	S	หนาด/หนาดใหญ่	ใบ รสร้อนเย็น ต้มอาบแก้คันตามผิวหนัง (1,2) บำรุงโลหิต ขับ ลม (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	33. <i>Chromolaena odoratum</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	ExH	สามเสื่อ/สับรุก	ใบ ราก รสเผ็ดร้อน ห้ามเลือด รักษาแผลสด ราก ต้มดื่มแก้แผลใน ระบบทางเดินอาหาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	34. <i>Eclipta prostrata</i> (L.) L.	H	กะเม็ง	ทั้งต้น รสร้อนเย็น ห้ามเลือด แก้โรคผิวหนัง ขับลม (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	35. <i>Elephantopus scaber</i> L.	H	โตไม่รู้ลืม/ปราบดิน	ทั้ง 5 รสขี้ด บำรุงเส้น ขับปัสสาวะ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	36. <i>Pluchea indica</i> (L.) Less.	S	ขี้ดู่	ใบ รสขี้ด ขงน้ำดื่ม ขับปัสสาวะ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Bignoniaceae	37. <i>Vernonia cinerea</i> (L.) Less.	H	หญ้าดอกขาว/หมอน้อย	ทั้ง 5 รสจืด ช่วยลดความอ้วนยกหูหรี ใช้รักษาผู้ป่วยติดยาเสพติด (6) แก้ปวดเมื่อย (1) แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	38. <i>Vernonia cf. elliptica</i> DC.	C	ยายหมอน/ตานหมอน	ใบ เถา รสจืด ต้มอาบ แก้ตานขาง (7)
	39. <i>Dolichandrone cf. spathacea</i> (L. f.) K. Schum.	T	แคแตร์	เปลือกต้น รสฝาดขม แก้ไข้ แก้ร้อนใน (4)
	40. <i>Millingtonia hortensis</i> L. f.	T	ปีป	ดอก แก้หอบหืด บำรุงปอด (1,9) แก้ริดสีดวงจมูก (9)
	41. <i>Bixa orellana</i> L.	ExS	คำแสด	ราก แก้ไข้ บำรุงโลหิต ขับพยาธิ (9)
Caesalpinjiaceae	42. <i>Bauhinia acuminata</i> L.	ExS	กาหลง	ดอก รสจืด ลดความดันโลหิตสูง แก้ปวดศีรษะ (9)
	43. <i>Bauhinia tomentosa</i> L.	ExS	ปราบทวิป	เนื้อไม้ รสขม แก้ไข้ปวดเมื่อย (1)
	44. <i>Cassia fistula</i> L.	T	ราชพฤกษ์	เนื้อในฝัก รสหวาน แก้ไข้ ระบายท้อง ขับเสมหะ (8,9)
	45. <i>Caesalpinia cf. major</i> (Medik.) Dandy & Exell	C	สวาด	ยอด รสเมาเบื่อ ขับพยาธิ (4)
	46. <i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	S	ชุมเห็ดไทย	ทั้ง 5 รสจืด เป็นยาระบาย ช่วยให้นอนหลับ เจริญอาหาร รักษา โรคผิวหนัง (1,2,8,9) เมล็ด คั่วไฟ ชงน้ำดื่ม ช่วยให้นอนหลับ (4)
Capparaceae	47. <i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	S	ชุมเห็ดเทศ	ยอดอ่อน รสเมาเบื่อ ช่วยระบาย ใบ แก้โรคผิวหนัง (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	48. <i>Tamarindus indica</i> L.	ExT	มะขาม	เนื้อในฝัก รสเปรี้ยว พอกเสมหะและโลหิต ช่วยระบาย ใบ แก้โรคผิวหนัง แก้หัวตัวสำหรับเด็ก (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	49. <i>Capparis micracantha</i> DC.	S	ชิงช้า	ราก รสขม ช่วยปรับธาตุ แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	50. <i>Cleome viscosa</i> L.	H	ผักเสี้ยนผี	ทั้ง 5 รสร้อน ขับลมชื้นศีรษะ พอก แก้ไข้ รสร้อน ใช้เหน็บหูแก้

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
				เนื้อ ทั้ง 5 รสมันร้อน แก้ริดสีดวงดำได้ แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9) ทั้ง 5 แก๊สตรหลังคลอดบุตรที่ไม่ได้อยู่ไฟ แก้โลหิตระดูพิการ (1,2)
	51. <i>Crateva</i> sp. 1	T	กุ่มน้ำ/กุ่ม	เปลือก รสร้อน ช่วยขับลม แก้ริดสีดวง (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	52. <i>Crateva</i> sp. 2	T	กุ่มบก	เนื้อไม้ รสสุขุม เข้าตำรับยาช่วยคุมธาตุ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Cecropiaceae	53. <i>Poikilospermum</i> cf. <i>suaveolens</i> Merr.	C	หม้อขมิ้น	เถา รสเมาเบื่อ นำมาตากแห้ง สูดแก้ริดสีดวงจุก (7)
Celastraceae	54. <i>Salacia chinensis</i> L.	C	หลุ่มนก/กำแพงเจ็ดชั้น	เถา บำรุงเส้น ขับพยาธิ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	55. <i>Salacia grandiflora</i> Kurz.	C	ขอบชะนางนั่ง	เถา ขับลม บำรุงโลหิต (8)
	56. <i>Salacia</i> sp. 1	C	ขอบชะนางขาว	เถา ขับลม ในข้อ (8)
	57. <i>Salacia</i> sp. 2	C	ขอบชะนางแดง	เถา ขับลม ในข้อ (8)
Clusiaceae	58. <i>Calophyllum inophyllum</i> L.	T	กระทิง	ผล รสมัน เดี่ยวกับน้ำมันมะพร้าว ใช้ถอนวอดแก้ปวดเมื่อย (1,2)
	59. <i>Garcinia cowa</i> Roxb. ex DC.	T	ชะมวง	ใบ รสเปรี้ยว พอกโลหิต ขับระดู (7) ช่วยละลายไขมันในเส้นเลือด พอกโลหิต (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	60. <i>Garcinia schomburgkiana</i> Pierre	T	มะดัน	ราก แก้คุณไสย แก้ปวดท้อง ขับลม (8)
Combretaceae	61. <i>Combretum trifoliatum</i> Vent.	C	สมอร่องแร่งย่านตรุด	ผล รสฝาดเปรี้ยว ช่วยระบาย ช่วยคุมธาตุ (1)
	62. <i>Quisqualis indica</i> L.	C	เล็บมือนาง	ดอก เมล็ด รสเมาเบื่อ ขับพยาธิ ใบ พอกแก้ฝี (9)
Convolvulaceae	63. <i>Ipomoea</i> cf. <i>hederifolia</i> L.	C	จิ้งจอกแดง	เถา รสหวานมัน แก้ปวดเมื่อย (1,8) ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว (8)
Cucurbitaceae	64. <i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	C	ตำลึง	เถา ใบ รสเย็น แก้ไข้ แก้พิษอักเสบ พิษสัตว์กัดต่อย (8,9)
	65. <i>Gymnopetalum chinense</i> (Lour.) Merr.	C	กระดอม	ผล รสขม แก้ไข้ บำรุงตับ ช่วยเจริญอาหาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	66. <i>Momordica charantia</i> L.	C	มะระขี้นก	ผล ใบ รสขม แก้ไข้ บำรุงตับ เจริญอาหาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
	81. <i>Glochidion cf. rubrum</i> Blume	S	สมเส็ด	เปลือกต้น ยอดอ่อน ใบ รสเย็น รักษาแผล (5,6) ทั้งต้น รสเย็น แก้ไข้เซื่องซึม แก้ประสาทหลอน เพื่อดึง (8,9)
	82. <i>Hymenocardia wallichii</i> Tul.	S	แพบ/กางปลาขาว	ผล รสเปรี้ยว แก้เสมหะในลำคอ (1)
	83. <i>Jatropha curcas</i> L.	ExS	สุนัขหวงสีขาว	ยาง รสฝาด แก้แผลสด ห้ามเลือด สมานแผล (7)
	84. <i>J. gossypifolia</i> L.	ExS	สุนัขแดง หงส์แดง	ใบ ก้านใบ ตันอ่อน รสจืด บำรุงประสาท แก้เส้นเอ็น (7)
	85. <i>Phyllanthus amarus</i> Schumacher & Thonn.	H	ลูกใต้ใบ	ทั้งต้น รสขม ต้มรวมกับฟ้าทะลายโจรแก้ไข้ปวดเมื่อย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	86. <i>Phyllanthus emblica</i> L.	T	มะขามป้อม	ผลแก้ปรี๊ดผาด แก้ไอ ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ แก้กระหายน้ำ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	87. <i>Phyllanthus pulcher</i> Wall. ex Mull. Arg.	H	ดอกไม้ใบ/ชรีนิสาร	ราก รสเย็น แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	88. <i>Phyllanthus urinaria</i> L.	H	หญ้าใต้ใบ	ทั้งต้น รสขม ต้มรวมกับฟ้าทะลายโจรแก้ไข้ปวดเมื่อย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	89. <i>Phyllanthus</i> sp.	S	ก้างปลาแดง	ทั้งต้น รสขมเย็น แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	90. <i>Ricinus communis</i> L.	S	ตะหุ้งแดง	น้ำมันในเมล็ด รสมันร้อน รับประทานเป็นยาระบายอ่อนๆ (1,2,3)
	91. <i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.	S	ผักหวาน	ใบ ขั้วน้ำมัน แก้เลือดเน่า เมล็ด เป็นยาถ่าย (8,9)
	92. <i>Shirakiopsis indica</i> (Willd.) Esser	T	สมอทะเล	ราก ใบ รสเย็น แก้พิษร้อน ถอนพิษไข้ บำรุงน้ำมัน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	93. <i>Trigonostemon</i> sp.	S	โศด	เนื้อไม้ รสร้อน ขับโลหิตระดู (5)
Gentianaceae	94. <i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	T	คำเสา / กันกรา	เนื้อไม้ รสขม แก้ไข้ แก้ปวดเมื่อย (1,3)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Lamiaceae	95. <i>Fagraea racemosa</i> Jack	S	วาน้ำ	เปลือกต้น รสเมาเบื่อ สุกแก้ไซนัส (7) ราก แก้ไข้ประดู บำรุงกำลัง (8,9)
	96. <i>Clerodendrum petasites</i> (Lour.) S. Moore	S	ไม้พ่ายาม่อม	ราก รสจัด แก้พิษร้อน ถอนพิษไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	97. <i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon	S	อัครีทวารทะเล	ใบ รสขมร้อน แก้ริดสีดวงทวาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9) แก้คันคันตามร่างกาย (4,5)
	98. <i>Gmelina elliptica</i> Sm.	S	จิงจาย/ทองแมว	ผล รสขมร้อน หมกไฟ คั้นนำหยอดหูแก้หูอักเสบ(4) ราก แก้ระดูขาว แก้ประจำเดือนไม่ปกติ (8,9)
	99. <i>Leucas zeylanica</i> (L.) R. Br.	H	เบ็ก/หญ้างูปริก	ใบ รสหอมร้อน ตำพอกบริเวณท้อง แก้ท้องเดิน(1,4,5)
	100. <i>Ocimum americanum</i> L.	ExS	แมงลัก	ใบ รสหอมร้อน ขับลม บำรุงน้ำนม (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	101. <i>Ocimum basilicum</i> L.	ExUS	โหระพา	ใบ รสหอมร้อน ขับลม บำรุงน้ำนม ขับลม วิงเวียน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	102. <i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	US	กะเพรา/กะเพราแดง	ใบ รสหอมร้อน ขับลม แก้จุกเสียด แก้ธาตุไม่ปกติ คลื่นเหียน อาเจียน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	103. <i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	US	หญ้านวดแมว	ทั้งต้น รสจัด แก้ขัดเบา (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	104. <i>Vitex</i> sp.	T	คนทีสือ	ใบ รสร้อน แก้เสมหะและลม แก้ริดสีดวงในลำคอ (1) เนื้อไม้ รสร้อน ขับลม แก้จุกเสียดท้อง อืดเพื่อ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	105. <i>Cassytha filiformis</i> L.	C (PaC)	ต้นตายปลายเป็น/ สังวาลพระอินทร์	เถา รสฝาดเย็น แก้ปวดเมื่อย (1)
	106. <i>Cinnamomum cf. iners</i> Reinw. ex Blume	T	เชียด	เปลือกต้น รสหอมร้อน ขับลม (1, 2, 3,4,5) ราก รสหอมร้อน แก้ อัมพฤกษ์ อัมพาต (8)
	107. <i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.)	T	เทพทวาร	เนื้อไม้ใบ รสหอมร้อน ขับลมวิงเวียน บำรุงหัวใจ ขับลม แก้

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
	Kosterm.			ท้องอืดเพื่อ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	108. <i>Cinnamomum</i> sp.1	T	ฝนแสนห่า	เนื้อไม้ เปลือกต้น รสหอมร้อน ขับลมในลำไส้ แก้อาการกระดูกทับเส้นประสาท บำรุงข้อ (6) ขับเหงื่อ ขับพิษร้อน ถอนพิษไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	109. <i>Cinnamomum</i> sp.2	T	สมุลแว้ง	เนื้อไม้ เปลือกต้น รสหอมร้อน ขับลม แก้ท้องเสีย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Lecaceae	110. <i>Leea indica</i> (Burm. f.) Merr.	S	กะตังใบ	ยอดอ่อน รสเมาฝาด ขับพอกบริเวณที่บวม เนื่องจากพิษสัตว์กัดต่อย (7) ราก แก้ไข้ ขับเหงื่อ (8)
Lythraceae	111. <i>Lagerstroemia floribunda</i> Jack	T	ตะแบก	เปลือกต้น รสฝาด แก้บิดมูกเลือด แก้ท้องเสีย (9)
Punicaceae	112. <i>Punica granatum</i> L.	ExS	ทับทิม	เปลือกผล รสฝาด แก้บิด แก้ท้องเสีย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Malvaceae	113. <i>Abelmoschus moschatus</i> Medik. subsp. moschatus	ExS	ชะมดต้น	ทั้งต้น รสเมาเบื่อ แก้โรคผิวหนัง ใบแก้ พอกแก้ฝี แก้เอ็กเสบ (8,9)
	114. <i>Sida rhombifolia</i> L.	S	ขี้ดมอ	ทั้งต้น รสร้อน แก้ปวดเมื่อย (1) แก้ไข้พิษ แก้ร้อนใน กระหายน้ำ (1,2,3,4,5,6,7,8,9) ราก ขับลม แก้ลมพฤษภ อัมพาต(1)
Melastomataceae	115. <i>Clidemia hirta</i> (L.) D. Don	S	เบร็ดดอกขาว/เบร็ดช้าง/ โคลงตกลงชนต่อม	ทั้ง รสจืด บำรุงโลหิต แก้คุณไสย (6) ทั้งต้น ขับเลือดเน่าร้าย แก้ไข้ (8) บำรุงร่างกาย แก้อาเจียนเป็นเลือด (9)
	116. <i>Melastoma cf. sanguineum</i> Sims	S	ตานดิบ	ทั้ง รสแก้ตานทรายในเด็ก (5)
Menispermaceae	117. <i>Arcangelisia cf. flava</i> (L.) Merr.	C	ขมิ้นเครือ	เถา รสขม แก้โรคโลหิตสตรี (1) ขับลม แก้ลมพฤษภ อัมพาต

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
				(7,9) รักษาแผลและขับลมในกระเพาะอาหาร ลดน้ำตาลในเลือด ความดันโลหิตสูง (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	118. <i>Cissampelos pareira</i> L. var. <i>hirsuta</i> (Buch. ex DC.) Forman	C	กรุงกมก้นปิด	ราก รสขม แก้ปัสสาวะอักเสบ (1) บำรุงหัวใจ (6) เถา แก้ไข้ แก้เสมหะ บำรุงหัวใจ แก้ระดูพิการ (8,9)
	119. <i>Coscinium</i> cf. <i>blumeanum</i> Miers	C	แฮม/ขมิ้นเครือหลังขาว	เถา รสขม ลดน้ำตาลในเลือด (7)
	120. <i>Stephania japonica</i> (Thunb.) Miers	C	ตัมเต่า	เถา ใบ รสขม แก้ไข้ไทฟอยด์ (8)
	121. <i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	C	ย่านาง	ราก ใบ รสขมเย็น แก้ไข้ ถอนพิษเมาเบื่อ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	122. <i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook. f. & Thomson	C	เจ็ดหมูน/บอระเพ็ด	เถา รสขม แก้ไข้ บำรุงโลหิต ลดน้ำตาลในเลือด ช่วยเจริญอาหาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Mimosaceae	123. <i>Abrus precatorius</i> L.	C	มะกั่วเครือ	ราก รสเปรี้ยวหวานชุ่ม แก้ไข้ ขับเสมหะ เมล็ด รสขมเผ็ดเมาเบื่อ แก้พิษ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	124. <i>Adenanthera pavonina</i> L.	T	มะกั่วตาช้าง	ราก รสเปรี้ยว ขับเสมหะ แก้ไอเจ็บ (8,9)
	125. <i>Albizia myriophylla</i> Benth.	C	ชะเอมไทย/อ้อยช้าง	เถา ราก รสหวาน บำรุงกำลัง ช่วยทำให้ชุ่มคอ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	126. <i>Albizia</i> sp.	T	ทั้งถอน	เปลือกต้น รสร้อน แก้ปวดเมื่อย (4)
	127. <i>Mimosa pigra</i> L.	T	ถั่วแระผี	ราก รสจัดขื่น ช่วยละลายและขับนิ่วในไต (3)
	128. <i>Mimosa pudica</i> L.	H	ระงับ/ไมยราบ	ทั้ง 5 รสเย็น ขับลมในท้อง บำรุงโลหิต (2,5,7) แก้ไข้ แก้ร้อนใน แก้ไข้หัด อีสุกอีใส (8,9)
Moraceae	129. <i>Artocarpus</i> sp.	T	มะหาด	แก่น ปอกหัด รสเมาเบื่อ ขับพยาธิ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	130. <i>Ficus</i> cf. <i>hispida</i> L.f.	T	มะเดื่อปลิง	ราก รสเย็น แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ แก้ท้องร่วง (8)
	131. <i>Ficus</i> sp.1	T	ขี้ผึ้ง	ผล รสฝาด แก้มะเร็ง (4)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
	132. <i>Ficus</i> sp.2	C	มักระทับโรง	ราก เตา รสมัน บำรุงกำลัง (5)
Moringaceae	133. <i>Moringa oleifera</i> Lam.	T	มะรุม	เปลือกต้น ใบ รสขม แก้เบาหวาน มะเร็ง และความดันโลหิตสูง (6) ราก รสฝาด แก้ไข้ในเด็ก (7) ทั้งต้น รสเย็น แก้ไข้ ผล บำรุงโลหิต (1)
Myrsinaceae	134. <i>Ardisia crenata</i> Sims	S	ตาเป็ดตาไก่	ใบ รสเปรี้ยวฝาด แก้ไอ ขับเสมหะ ราก รสเมาเบื่อ แก้พิษงู (1) ราก แก้ตับ ปอด พิการ (8,9)
Myrtaceae	136. <i>Melaleuca quinquenervia</i> (Cav.) S. T. Blake	T	เสม็ดขาว	ใบ รสขมหอมร้อน ขับลมวิงเวียน ช่วยให้อุจจาระโล่ง (1,3)
	137. <i>Rhodomyrtus tomentosa</i> (Aiton) Hassk.	S	โทะ	ทั้ง 5 รสฝาด ต้มดื่มแก้โรคเบาหวาน (1,2)
	138. <i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L. M. Perry	ExS	กานพลู	ดอก รสขมร้อน แก้ลมวิงเวียน บรรเทาอาการหวัด ขับเสมหะในลำคอ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	139. <i>Syzygium gratum</i> (Wight) S. N. Mitra var. <i>gratum</i>	T	เสม็ดขุ่น	ทั้งต้น รสฝาดร้อน ต้มกินแก้ปวด แก้ท้องเสีย (1,4)
Nyctaginaceae	140. <i>Syzygium</i> sp.	T	หัวลูกเดือด	เปลือกต้น รสฝาด สมานแผล (4)
Olacaceae	141. <i>Mirabilis jalapa</i> L.	ExS	บานเย็น	ใบ รสเย็น ตำพอกฝี (1) ราก เป็นยาถ่าย กัดเอาน้ำในท้อง (9)
Olacaceae	142. <i>Olax psittacorum</i> (Willd.) Vahl	C	เจาะท่อน้ำใจใคร่	ผล รสเมาเบื่อ ตำพอกแก้ฝี ราก รสมัน แก้ปวดเมื่อย (1)
Olacaceae	143. <i>Jusminum</i> sp.	C	มะลิป่า	เถา ใบ รสขมเย็น แก้ไข้ (1)
Opiliaceae	144. <i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	S	หมากหมก	ราก รสร้อนมัน แก้โรคที่เกี่ยวกับมดลูก (6) บำรุงกำลัง

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Oxalidaceae	145. <i>Averrhoa bilimbi</i> L.	T	ตะลิงปลิง	(4,5,7,8) บำรุงโลหิต แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ (4,5)
	146. <i>Averrhoa carambola</i> L.	T	มะเฟือง	ผล รสเปรี้ยว แก้ไอ ขับเสมหะ (8) ผล รสเปรี้ยว แก้ไอ ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ แก้กระหายน้ำ แก้เลือดออกตามไรฟัน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	147. <i>Biophytum sensitivum</i> (L.) DC.	H	กระเทียมยอด	ทั้งต้น รสเย็น แก้ไข้พิษ ผื่นคัน (4)
	148. <i>Crotalaria incana</i> L.	ExS	หิงหาย	ทั้ง 5 รสจัด แก้ไข้ ช่วยลดน้ำตาลในเลือด (7)
	149. <i>Crotalaria spectabilis</i> Roth subsp. <i>parvibracteata</i> Niyomdham	S	รางจืดต้น	ทั้งต้น รสจัด แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	150. <i>Dalbergia candenatensis</i> (Dennst.) Prain	C	ถักชี	เนื้อไม้ แก้ไข้ แก้แน่นเหลืองเสียว (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	151. <i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	C	เถาวัลย์เปรียง	เถา รสเมาเบื่อ แก้ปวดเมื่อย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	152. <i>Derris trifoliata</i> Lour.	C	ถอบแถบน้ำ	ทั้งต้น รสเมาเบื่อ แก้พิษตานซาง แก้ตานขโมย ขับพยาธิ (1)
	153. <i>Desmodium heterocarpon</i> (L.) DC.	H	คนทีดิน	ทั้งต้น รสจัด ถอนพิษ (1,2) ใบ รสร้อน ขับลม (4)
	154. <i>Flemingia macrophylla</i> (Willd.) Prain	S	นูดพระ/จมนินาง	ใบ ต้มน้ำอาบ ช่วยบำรุงผิว (4,5)
	155. <i>Indigofera</i> sp.	S	รางเย็น	ทั้งต้น รสเย็น แก้ไข้ทุบระดู (1,2)
	156. <i>Tadehagi triquetrum</i> (L.) Ohashi	S	คอกัวต้น	ทั้งต้น แก้ริดสีดวงจมูก (4,5)
	157. <i>Passiflora foetida</i> L.	C	กระทกรก	เถา รสเย็น แก้ไข้ แก้ร้อนใน กระหายน้ำ (8,9)
	158. <i>Sesamum orientale</i> L.	ExS	งา	เมล็ด รสมัน บำรุงกำลัง (1,2,3,4,5,6,7,8,9)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Piperaceae	159. <i>Piper chaba</i> Hunt	C	ติบตี/ติบตีเชือก	ผล ราก รสร้อน ช่วยขับลม บำรุงธาตุ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	160. <i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	H	ข้าพดู	ทั้งต้น ราก รสร้อน ใช้เป็นยารักษาไข้ในร่างกาย ขับลม แก้ลมพิษ ฤกษ์ อัมพาต (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	161. <i>Piper</i> sp.1	C	สะค่าน	เถา รสร้อน ช่วยขับและกระจายลม ช่วยปรับสมดุลธาตุในร่างกาย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Plumbaginaceae	162. <i>Plumbago indica</i> L.	S	เจตมูลเพลิงแดง	ราก รสร้อน บำรุงธาตุ ขับประจำเดือน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	163. <i>Plumbago zeylanica</i> L.	S	เจตมูลเพลิงขาว	ราก รสร้อน บำรุงธาตุ ขับประจำเดือน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Rubiaceae	164. <i>Chassalia curviflora</i> (Wall.) Thwaites	S	ปลายสาย/เข็มพระราม	ทั้งต้น ดอก รสเย็น แก้ไข้ในเด็ก (4)
	165. <i>Hedyotis auricularia</i> L.	H	ดองแห้งย่าน	เถา ใบ รสขม แก้ไข้เลือด กล่อนลงฝัก (6)
	166. <i>Ixora javanica</i> (Blume) DC.	S	เข็มแดง	ราก รสหวาน แก้ไข้ เจริญอาหาร (8)
	167. <i>Mitragyna speciosa</i> (Roxb.) Korth.	T	กระท่อม/กระท่อมก้านแดง	ใบ รสฝาด แก้บิด แก้ท้องเสีย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	168. <i>Morinda citrifolia</i> L.	S	ขอบ้าน	ผล นำมาบั้งไฟ รสหอม แก้คลื่นเหียนอาเจียน (8,9)
	169. <i>Morinda elliptica</i> Ridl.	T	ขอบป่า	ผลนำมาบั้งไฟ รสหอม แก้กระหายน้ำ แก้อาเจียน ยอดอ่อน เนื้อไม้ รสร้อน ช่วยขับลม ใบ รสขม ใช้ตำรับยาช่วยให้ย่อยอาหาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	170. <i>Morinda cf. umbellata</i> L.	C	ขอย่าน	ใบ บำรุงเส้นเอ็น แก้ปวดเมื่อย ยอดอ่อน ขับลม (4)
	171. <i>Mussaenda</i> sp.	C	ต่างดอก	ราก รสขิด แก้ไข้ (7)
	172. <i>Oxyceros horridus</i> Lour.	S (Scan)	คัตเต้า	ราก รสเย็นฝาด แก้ไข้ แก้เลือดออกตามไรฟัน (1) เถา รสฝาด แก้เสมหะและโลหิต ผลฝาดเปรี้ยว ช่วยขับฟอก

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
		S)		ประจำเดือนให้ปกติ(9)
	173. <i>Paederia</i> sp.	C	ย่านพาโหม	ใบ รสร้อน ขับลม ให้ผายโร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	174. <i>Prismatomeris</i> sp.	S	กระดุกไก่	ราก รสขม แก้ไข้ (1)
	175. <i>Psychotria</i> sp.1	S	ป่าว่ามีด	ทั้งต้น รสจืด แก้บิดมวน (7)
	176. <i>Psychotria</i> sp.2	S	เข็มสุหร่ง	ราก รสฝาด แก้ท้องร่วง เปลือกต้น ช่วยขับโลหิตในมดลูกของสตรีหลังคลอด ทำให้มดลูกแห้ง (4)
	177. <i>Saprosma brunneum</i> Craib	S	พาโหมต้น	ทั้งต้น รสร้อน แก้ท้องขึ้น ขับลม เพื่ำดำรับยาบำรุงเส้นเอ็น บำรุงกำลัง (1,4,5,6,7,8)
Rutaceae	178. <i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	T	มะตูม	ใบ รสหอมร้อน ขับลม (6) ผลสุก รสร้อน แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ (6)
	179. <i>Atalantia monophylla</i> (DC.) Corrêa	S	มะนาวสี/กรูดผ	ผลอ่อน บำรุงธาตุ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	180. <i>Citrus aurantifolia</i> (Christm.) Swingle	ExST	มะนาว	ใบ รสร้อน ขับลมวิงเวียน (2)
	181. <i>Citrus hystrix</i> DC.	ST	มะกรูด	น้ำมะนาว รสเปรี้ยว แก้ไอ ขับเสมหะ ราก รสจืด แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	182. <i>Citrus maxima</i> (Burm.f.) Merr.	ExST	ส้มโอ	เปลือกผล รสร้อน ขับลม ขับลมวิงเวียน น้ำมะกรูด รสเปรี้ยว ขับเสมหะ กัดฟอกเสมหะและโลหิต (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	183. <i>Euodia roxburghiana</i> (Cham.) Benth. ex Hook. f.	ST	ไฟสามกอง	ราก รสจืด แก้คออักเสบ ใบ รสร้อน ขับลมวิงเวียน (8)
	184. <i>Zanthoxylum cf. nitidum</i> (Roxb.) DC.	ScanS	พากรูด	ต้น รสร้อน ช่วยรักษามาลาเรีย (4)
Sapindaceae	185. <i>Allophylus cobbe</i> (L.) Raeusch.	S	ต่อใต้	เนื้อไม้ รสร้อน แก้ท้องเสีย ทั้ง 5 ขับพยาธิในลำไส้ ราก รสร้อน แก้ปวดฟัน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Sapotaceae	186. <i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	C	โคกกระออม	ใบ รสเย็น แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ (7)
	187. <i>Lepisanthes fruticosa</i> (Roxb.) Leenth.	ST	ชุมเรียง/กำขำ	ผล รสฝาด แก้ท้องเสีย (1)
	188. <i>Mimusops elengi</i> L.	T	พิบูล	ดอก รสหอมเย็น บำรุงหัวใจ ขับลมวิงเวียน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Simaroubaceae	189. <i>Brucea javanica</i> (L.) Merr.	S	ราชคัศ	ราก รสขม แก้ไข้มาลาเรีย (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	190. <i>Eurycoma longifolia</i> Jack	S	ปลาไหลเผือก	ต้น ราก รสขม แก้ไข้ บำรุงเส้น (1,2,3,4,5,6,7,8,9) แก้ปวดเมื่อย (7)
Solanaceae	191. <i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	ScanS	คนทา	ราก รสขม ใช้ตำรับยาก็ราก แก้ไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	192. <i>Datura metel</i> L. var. <i>metel</i>	S	ลำโพง	ดอก รสเมาเบื่อ แก้โรคบิดวงจุก (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	193. <i>Solanum indicum</i> L.	S	มะเข้วังต้น	ผล รสขม แก้เสมหะ นำลายเหนียว แก้ไอ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	194. <i>Solanum sramonifolium</i> Jacq.	S	มะฮึก	ราก รสเย็นเปรี้ยว แก้ไข้ บำรุงน้ำดี กระทุ้งพิษไข้ ละลายเสมหะ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	195. <i>Solanum trilobatum</i> L.	C	มะเข้วังเครือ	ผล รสขม แก้ไอ ขับเสมหะ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Sterculiaceae	196. <i>Helicteres hirsuta</i> Lour.	S	ปอบิด	ทั้ง 5 รสฝาด แก้ท้องร่วง แก้บิด (5)
Thymelaeaceae	197. <i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	T	กฤษณา/ไม้หอม	เนื้อไม้ รสหอมเย็น บำรุงหัวใจ แก้ไอเย็นเสีย บำรุงกำลัง ขับลม วิงเวียนศีรษะ คุมธาตุ บำรุงโลหิต (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	198. <i>Linostoma pauciflorum</i> Griff.	C	พาทมี	เปลือกเถา รสเมาเบื่อ แก้โรคบิดวงจุก ยาเบื่อสัตว์ ยากำหนอน (1,4)
Tiliaceae	199. <i>Corchorus</i> sp.	H	เหงือกปลาหมอ	ทั้ง 5 รสดี ใช้ตำรับยาแก้ปวดเมื่อย (1)
Verbenaceae	200. <i>Stachytarpheta jamaicensis</i> (L.) Vahl	H	หญ้าพันงูเขียว	ทั้งต้น รสดี ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ แก้ไข้ ถอนพิษ (9)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Vitaceae	201. <i>Cissus cf. carnos</i> Roxb.	C	เถาต้นแดง	เถา รสร้อน ขับลม แก้ริดสีดวงทวาร (5) ทั้ง 5 รสร้อนเย็น แก้ปวดเมื่อย เข้าตำรับยารักษาอัมพฤกษ์ อัมพาต (1)
	202. <i>Cissus quadrangularis</i> L.	C	เพชรสังฆาต	เถา รสร้อน แก้ริดสีดวงจมูกและทวาร มาใช้ในระบบทางเดินอาหาร (6) แก้ริดสีดวงทวาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
พืชใบเลี้ยงเดี่ยว				
Araceae	1. <i>Acorus calamus</i> L.	H	वानน้ำหว่าง	เหง้า รสร้อน ต้มดื่ม ขับลมในท้อง บำรุงธาตุ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	2. <i>Amorphophallus cf. paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson	H	บุก	เหง้า กัดเถาดานในท้อง แก้ท้องผูก (8,9)
	3. <i>Homalomena cf. occulta</i> (Lour.) Schott	H	บอนส้ม	เหง้า รสฝาดร้อน แก้บวม แก้พิษงู (7)
	4. <i>Lasia spinosa</i> (L.) Thwaites	H	ผักหนาม	เหง้า ใบ แก้ไอสู่อีส (7)
	5. <i>Rhaphidophora</i> sp.	H	เอะหลาบ	ทั้ง 5 รสขม แก้ไข้สันนิบาต (7)
	6. <i>Scindapsus</i> sp.	C	คอกัว	ทั้งต้น สูดแก้ริดสีดวงจมูก (4)
	7. <i>Caryota</i> sp.	P	เต่าร้าง	ยอดอ่อน รสหวาน บำรุงตับ (7)
	8. <i>Asparagus racemosus</i> Willd.	C	สามสิบ	ราก รสหวาน บำรุงกำลัง (3)
	9. <i>Aloe vera</i> (L.) Burm. f.	ExH	ว่านหางจระเข้	วุ้นจากใบ แก้โรครกระเพาะอาหารอักเสบ แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย แก้แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แก้แผลฟกช้ำ บวม ปวดแสบ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	10. <i>Canna indica</i> L.	ExH	พุทธรักษา	เหง้า รสจืด เข้าตำรับรักษามะเร็งมดลูก (2)
	11. <i>Commelina bengalensis</i> L.	H	น้ำตบไฟ	ทั้งต้น รสเย็น แก้แผลปวดบวม (4)
	12. <i>Murdannia loriformis</i> (Hasskarl) R. S. Rao & Kammathy	H	หญ้าปักกิ่ง	ใบ รสจืด แก้ความดันโลหิตสูง (2)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Costaceae	13. <i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	H	เอื้องหมายนา	ทั้ง 5 รสเปรี้ยว แก้หอบหืด ไอ (6) เหง้า ขับปัสสาวะ แก้โลหิตระดูผิดปกติ (8)
Cyperaceae	14. <i>Cyperus rotundus</i> L.	H	แห้วหม	เหง้า บำรุงธาตุ ขับลม (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	15. <i>Scleria cf. oblata</i> S. T. Blake	H	ขันทเพชร	ทั้งต้น รสจืด แก้โรคที่เกี่ยวกับโลหิตสตรี (1)
Dioscoreaceae	16. <i>Dioscorea cf. bulbifera</i> L.	C	กึ่งกลางคง มันลอยฟ้า	เปลือกเถา รสมัน บำรุงหัวใจ (7)
	17. <i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	C	กดย	หัว รสมัน แก้ไส้น้ำ กัดบาดานในท้อง (4,5) บำรุงกำลัง (7)
	18. <i>Dioscorea</i> sp.	C	ไ้เหล็กน้ำแแดง	เถา รสจืด แก้ปวดเมื่อย (7)
Dracaenaceae	19. <i>Dracaena cf. conferta</i> Ridl.	S	กำลังหนูมาน	ราก รสหวานเย็น ใช้ดองเหล้าบำรุงกำลัง (1,4,7)
Flagellariaceae	20. <i>Flagellaria indica</i> L.	C	หว่ายดึง	ต้น รสจืดเฝื่อน แก้โรคทางในเด็ก (1) ราก รสจืด แก้ไข้ บำรุงกำลัง (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Haemodboraceae	21. <i>Xiphidium</i> sp.	H	ว่านปัตติษ	ผล รสหวานเย็น แก้เจ็บคอ รักษาเสมหะในลำคอ แก้หลอดลมอักเสบ (6)
Hypoxidaceae	22. cf. <i>Curculigo megacarpa</i> Ridl.	H	พราวนกคุ้ม	เหง้า รสเย็น ขับพิษร้อน ถอนพิษไข้ (4,5)
Convallariaceae	23. <i>Peliosanthes cf. tetra</i> Andrews	H	พันราก	ราก รสเมาเบื่อ แก้หอบ (7) บำรุงกำลัง (5)
Marantaceae	24. <i>Donax canniformis</i> (G. Forster) K. Schum.	S	คัสุม	ราก รสจืด แก้ไข้ตัวร้อน (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	25. <i>Schumannianthus dichotomus</i> (Roxb.) Gagnep.	S	คล้า	ราก แก้ผิวหนังอักเสบ แก้ไข้ร้อนใน ทั้ง 5 แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Phormiaceae	26. <i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC.	H	หญ้าหนวดหิน	ใบ รสเปรี้ยวขม แก้โรคทางระบบประสาท ช่วยให้เลือดไหลเวียน

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
Poaceae	27. <i>Bambusa</i> sp.	BG	ไผ่ป่า	สะควก แก่นอ่อน ไม้หลับ (6) แก้วโรคตานซางเด็ก (2) ทั้ง 5 รสเมาเบื่อ ช่วยปรับสมดุลโลหิต และลม แก้ปวดเมื่อย (7) ราก แก้ริดสีดวงดำได้ (8)
	28. <i>Cymbopogon nardus</i> Rendle	ExG	ตะไคร้หอม	ใบ บำรุงโลหิต ราก ขับปัสสาวะ ตาไฟ ขับโลหิตระดู (4,5) ทั้งต้น รสร้อนหอม เข้าตำรับยาแก้มะเร็งมดลูก (2,3)
	29. <i>Dinochloa scandens</i> (Blume) Kuntze	CG	ไผ่เตลวน	เถา รสหวาน แก้ไข้เลื่อน กลอนลงฝัก (6) ยอด รสขมจืด ช่วยขับปัสสาวะ ขับนิ่ว (7)
	30. <i>Panicum repens</i> L.	HG	หญ้าครุน	ทั้งต้น รสจืด ช่วยขับปัสสาวะ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
Smilacaceae	31. <i>Smilax</i> cf. <i>blumei</i> A. DC.	C	ก้ามกุ้งควาเยuling	เหง้า รสมัน ฟอกโลหิตสตรี บำรุงกำลัง (5)
	32. <i>Smilax</i> sp.1	C	ไ้อเหล็กทองแดง	เหง้า รสมัน บำรุงกำลัง (4)
	33. <i>Smilax</i> sp.2	C	ไ้อเหล็กควายถึก	เหง้า รสมัน บำรุงกำลัง (7)
Stemonaceae	34. <i>Stemona tuberosa</i> Lour.	C	หนอนตายหยาก/รากลิง	ราก รสเมาเบื่อ ช่วยฆ่าเหา (4)
Taccaceae	35. <i>Tacca chantrieri</i> André	H	ว่านนางครวญ	เหง้า รสเย็น บำรุงกำลัง (4,9)
	36. <i>Tacca integrifolia</i> Ker Gawl.	H	ว่านนางครวญ	เหง้า รสเย็น บำรุงเส้นเอ็น บำรุงกำลัง (6) แก้ปวดเมื่อย (7)
Zingiberaceae	37. <i>Alpinia</i> sp.1	H	แร่่ว	เหง้า ผล รสร้อน แก้ท้องขึ้น อืดเพื่อ ขับลม (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	38. <i>Alpinia</i> sp.2	H	ข่าเล็ก	เหง้า รสร้อน แก้บิด ขับลม แก้ถูกเสียด (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	39. <i>Alpinia</i> sp.3	H	ข่าลิง	เหง้า รสร้อน ขับลม แก้โรคผิวหนัง (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	40. <i>Amomum testaceum</i> Ridl.	H	กระวาน	ผล รสร้อนปร่า แก้หอบหืด ขับลม บำรุงโลหิต แก้อาการผิดปกติ ที่เกิดจากประจำเดือนผิดปกติ (เพศเสียด) (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	41. <i>Amomum biflorum</i> Jack.	H	ว่านสาวหลง	ทั้งต้น รสร้อนหอม ขับลม บำรุงหัวใจ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิสัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
	42. <i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	H	กระชาย	เหง้า รสร้อน บำรุงกำลัง บำรุงน้ำนม แก้บิดมูกเลือด (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	43. <i>Curcuma longa</i> L.	H	ขมิ้น/ขี้หมื่น	เหง้า รสฝาด สมานแผล แก้ผิวหนังอักเสบ ขับลม (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	44. <i>Curcuma</i> cf. <i>mangga</i> Valeton & Zijp	ExH	ขมิ้นขาว	เหง้า รสร้อน ขับลม แก้ริดสีดวง (8)
	45. <i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	H	ขมิ้นน้อย/ขี้หมื่น	เหง้า รสฝาด สมานแผล แก้ผิวหนังอักเสบ ขับลม (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	46. <i>Curcuma</i> sp.	H	ว่านขี้กมดลูก	เหง้า รสฝาด แก้ปวดเมื่อย สมานแผล ขับลม แก้แผลพุพอง แก้ น้ำเหลืองเสีย (6) แก้ประจำเดือนไม่ปกติ ช่วยให้มีดลูกเขาอยู่ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	47. <i>Hedychium</i> cf. <i>longicornutum</i> Griff. ex Baker	EH	ขิงแห้ง	เหง้า รสร้อน ขับลม บำรุงธาตุ ขับลมจุกเสียด วิงเวียน (3,4,8,9)
	48. <i>Kaempferia galanga</i> L.	H	เปราะป่า	เหง้า รสร้อน ขับลม บำรุงธาตุ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	49. <i>Kaempferia parviflora</i> Wall. ex. Baker	H	กระชายดำ	เหง้า รสร้อน ขับลม (1,2,3,4,5,6,7,8,9) ดอกเหลือง คั้นบำรุงกำลัง (2)
	50. <i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	H	ไพล	เหง้า รสฝาด ขับลมชื้น ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ น้ำมัน ไพล ทา นวดแก้อาการปวดเมื่อย แก้ฟกช้ำ แก้อักเสบ (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	51. <i>Zingiber officinale</i> Roscoe	H	ขิงขิงขาว	เหง้า รสร้อน ขับลม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ช่วยให้อาหาร (1,2,3,4,5,6,7,8,9)
	52. <i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Sm.	H	กะเพา	เหง้า รสร้อน แก้ปวดมวนท้อง แก้บิด แก้จุกเสียด (1,2,3,4,5,6,7,8,9)

วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	วิจัย	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ
จิมโนสเปิร์ม				
Gnetaceae	1. <i>Gnetum montanum</i> Markgr.	C	น้ำกระเทียมโรง	เอา รสขมมา แก้ปวดเมื่อย รักษาเส้นพิการ บำรุงกำลัง (4,5,6,7)
เฟิน				
Cyatheaceae	1. <i>Cyathea</i> sp.	TF	มหาสดำ	เนื้อไม้ แก้ไข้ตัวร้อน (2)
Marattiaceae	2. <i>Angiopteris evecta</i> (G. Forst.) Hoffm.	F	วานกิบแรด	เหง้า รสมัน บำรุงโลหิต (6) บำรุงเส้นเอ็น แก้ชงในเด็ก (4,7)
Ophioglossaceae	3. <i>Helminthostachys zeylanica</i> (L.) Hook.	TerF	ดินนกงู	ทั้งต้น ขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะเป็นเลือด แก้บิด (9)
Polypodiaceae	4. <i>Drynaria</i> cf. <i>quercifolia</i> (L.) Sm.	EF	กระแตไต่ไม้	เหง้า รสจืด แก้ปวดเมื่อย ขับปัสสาวะ (1,6,8)
Schizaeaceae	5. <i>Lygodium microphyllum</i> (Cav.) R. Br.	CF	ลิเกายูง	เหง้า รสจืด แก้ริดสีดวงในเด็ก (7) เอา รสเย็น แก้ร้อนใน ขับปัสสาวะ (9)
	6. <i>Lygodium</i> sp.	CF	ลิเกาดำ	ราก แก้โรคผิวหนัง (5)
	7. <i>Schizaea digitata</i> (L.) Sw.	TerF	ตานบิต/ตานทราย	ทั้ง 5 รสเย็น แก้ไข้มาลาเรีย (4,5)

หมายเหตุ ตัวอย่างในวงเล็บ ที่ระบุหลังสรรพคุณ หมายถึง หอมพื้นบ้านที่ให้ข้อมูลสรรพคุณต่างๆ จำนวน 9 ท่าน ดังนี้

(1) หมอสมบุญรัตน์	ทิพย์นุ้ย	(6) หมอ โหยบ	หัตถาสะ
(2) หมอลาก	เดชะพันธ์	(7) หมอยะผาด	กะหละหมัด
(3) หมออรัน	สรเสรีญ	(8) หมอแดง	ทองสม
(4) หมอหรือหวาน	วัชรจิร โสภณ	(9) หมอเหล็กม	หัวคแทน
(5) หมอภาค	เอียดหมั่ง		

วิเคราะห์ชนิดสมุนไพรที่หมอพื้นบ้านใช้ประโยชน์

จากข้อมูลพบว่าสมุนไพรชนิดที่หมอพื้นบ้านมีการใช้ประโยชน์เหมือนกันทั้ง 9 คน มีจำนวน 106 ชนิด ตัวอย่างเช่น กะเพรา (*Ocimum tenuiflorum* L.) ขี้ปลสม กฤษณา (*Aquilaria* sp.) บำรุงหัวใจ แก้อ่อนเพลีย บำรุงกำลัง ขี้ปลสม วิงเวียนศีรษะ คุมธาตุ บำรุงโลหิต กระชาย (*Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.) บำรุงกำลัง บำรุงน้ำนม แก้บิดมูกเลือด กระชายดำ (*Kaempferia parviflora* Wall. ex. Baker) ขี้ปลสม กะทือ (*Zingiber zerumbet* (L.) Sm.) แก้ปวดมวนท้อง แก้บิด แก้จุกเสียด กระดอม (*Gymnopetalum chinense* (Lour.) Merr.) แก้ไข้ บำรุงตับ ช่วยเจริญอาหาร กระวาน (*Amomum testaceum* Ridl.) แก้หอบหืด ขี้ปลสม บำรุงโลหิต แก้อาการผิปกติที่เกิดจากประจำเดือนผิดปกติ ชิง (*Zingiber officinale* Roscoe) ขี้ปลสม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ช่วยให้เจริญอาหาร ขมิ้น (*Curcuma longa* L.) สมานแผล แก้ผิวหนังอักเสบ ขี้ปลสม ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) สมานแผล แก้ผิวหนังอักเสบ ขี้ปลสม ข่าเล็ก (*Alpinia* sp.2) ขี้ปลสม ข่าลิง (*Alpinia* sp.3) ขี้ปลสม คนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.) แก้ไข้ ดีปลี (*Piper chaba* Hunt) ช่วยขี้ปลสม บำรุงธาตุ เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* L.) บำรุงธาตุ ขี้ปลสมประจำเดือน เจตมูลเพลิงขาว (*Plumbago zeylanica* L.) บำรุงธาตุ ขี้ปลสม ประจำเดือน ชิงซี่ (*Capparis* cf. *micracantha* DC.) ช่วยแก้ไข้ ปรับธาตุ ช้าพลู (*Piper sarmentosum* Roxb.) ใช้เป็นยาปรับธาตุในร่างกาย ขี้ปลสม แก้อัมพฤกษ์ อัมพาต เชือกเขาไฟ (*Tetracera* sp.) ขี้ปลสมโนล่าไส้ เท้ายายม่อม (*Clerodendrum petasites* (Lour.) S. Moore) แก้ไข้ บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook. f. & Thomson) แก้ไข้ บำรุงโลหิต ลดน้ำตาลในเลือด ช่วยเจริญอาหาร บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) ทั้งต้น รสเย็นขม แก้พิษอักเสบ แก้ฝีต่างๆ ฟกช้ำดำเขียว แก้อ่อนในกระหายน้ำ ปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack) แก้ไข้ เปราะป่า (*Kaempferia galanga* L.) ขี้ปลสม บำรุงธาตุ พยายอ (*Clinacanthus nutans* (Burm. f.) Lindau) ใบ รสเมาเบื่อ แก้พิษแมลงสัตว์กัดต่อย เพชรสังฆาต (*Cissus quadrangularis* L.) แก้อริตตีดวงทวาร ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) ขี้ปลสมขี้ ขี้ปลสม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ น้ำมัน ไพล ทานวดแก้อาการปวดเมื่อย แก้ฟกช้ำ แก้อักเสบ มะระขี้นก (*Momordica charantia* L.) แก้ไข้ บำรุงตับ ช่วยเจริญอาหาร มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) เบรี่ยวด ผัด แก้ไอ ขี้ปลสมหะ ทำให้ชุ่มคอ แก้อ่อนในกระหายน้ำ ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels) แก้ไข้ ถอนพิษเมาเบื่อ เร่ว (*Alpinia* sp.3) ขี้ปลสม ว่านชักมดลูก (*Curcuma* sp.) แก้ปวดเมื่อย สมานแผล ขี้ปลสม แก้แผลพุพอง แก่น้ำเหลืองเสีย แก้ประจำเดือนไม่ปกติ ช่วยให้มีดลูกเขาอยู่ สะค้าน (*Piper* sp.1) ช่วยขี้ปลสมและกระจายลม ช่วยปรับสมดุลธาตุในร่างกาย สาวหลง (*Amomum biflorum* Jack.) ขี้ปลสม บำรุงหัวใจ โหระพา (*Ocimum tenuiflorum* L.) ขี้ปลสม แห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) ขี้ปลสม บำรุงธาตุ อคติทวารทะเล (*Clerodendrum serratum* (L.) Moon) แก้อริตตีดวงทวาร

จากการสืบค้นข้อมูลพบว่าสมุนไพรทั้ง 106 ชนิดดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นชนิดที่มีการใช้ประโยชน์ทั่วไป หมอพื้นบ้านทุกท่านมักใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยาต่างๆ เช่น คนทา ชิงซี่ ย่านาง เท้ายายม่อม เป็นส่วนหนึ่งในตำรับยา 5 ราก ซึ่งเป็นยาแก้ไข้ กระหุ้งพิษไข้ และสมุนไพรในวงศ์ Zingiberaceae ซึ่งส่วนใหญ่มีสรรพคุณในการขี้ปลสม นอกจากนี้พบว่าเนื่องจากหมอพื้นบ้านในจังหวัดพัทลุงมีการจัดตั้งชมรมผู้สนใจสมุนไพร และมีการพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กันเสมอ ทำให้มีความรู้ในการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ค่อนข้างคล้ายกัน เช่นเดียวกัน แม้หมอบางท่านอาศัยในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น บางท่านอาศัยใกล้ทะเลสาบ บางท่านอาศัยใกล้พื้นที่เขาบรรทัด แต่การนำพืชมาใช้ประโยชน์ค่อนข้างไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้จากการค้นคว้าข้อมูลพบว่าสมุนไพรบางชนิดมีรายงานการวิจัยสนับสนุนฤทธิ์ที่สอดคล้องกัน เช่น

- กฤษณา (*Aquilaria* sp.) ช่วยลดอาการหอบหืด (Ueda et al., 2002) ลดไข้ และอาการท้องเสีย (Chuakul et al., 2006)

- กระวาน (*Amomum testaceum* Ridl.) มีวิตามินอีและแคโรทีนอยด์ มีส่วนในการป้องกันโรคหัวใจ (Rapola *et al.*, 1998; Chanwitheesuk *et al.*, 2004) ลดน้ำตาลในเลือด (Marles *et al.*, 1995)
- จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) จัดเป็นพืชสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ช่วยแก้ไอ และขับเสมหะ พบว่า สามารถกำจัดเชื้อ ที่เป็นสาเหตุของโรคในระบบทางเดินหายใจได้ เช่น *Staphylococcus aureus*, *Streptococcus pyogenes*, *Streptococcus pneumoniae* และ *Haemophilus influenza* (Akoachere *et al.*, 2002) มีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารด้วยกลไกยับยั้งการหลั่งกรดที่เกิดขึ้นในกระเพาะอาหารได้ (Yahya *et al.*, 1988)
- ขมิ้น ด้านเชื้อรา (Apsarlyakul *et al.*, 1995) ด้านอนุมูลอิสระและด้านเชื้อต่างๆ (Chen *et al.*, 2007)
- ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) น้ำมันหอมระเหยจากเหง้า ช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันและป้องกันการเกิดมะเร็งได้ (Mau *et al.*, 2003) ยับยั้งเชื้อราได้แก่ *Candida albicans*, *Microsporium gypseum* และ *Trichophyton mentagrophyte* ได้ (Ficker *et al.*, 2003) มีสาร curdione มีฤทธิ์ยับยั้งการผลิต prostaglandin E2 ซึ่งช่วยลดอาการปวดและและด้านการอักเสบได้ (Oh *et al.*, 2007)
- คนทา (*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.) Antiplasmodial (Hout *et al.*, 2006)
- ดีปลี (*Piper chaba* Hunt.) ทางการแพทย์แผนไทยใช้เป็นสมุนไพรประจำชาติอินเดีย ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าของสมุนไพรในตำรับยาเบญจกูล ตำรับนี้มีสรรพคุณช่วยปรับธาตุและบำรุงร่างกายให้มีความสมบูรณ์ นอกจากนี้สารสกัดจากดีปลีมีฤทธิ์ในการต่อต้านเชื้อ *Escherichia coli* ซึ่งเป็นเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ (Khan *et al.*, 2007)
- เจตมูลเพลิงขาว (*Plumbago zeylanica* L.) ช่วยรักษาบาดแผล (Reddy *et al.*, 2002) ยับยั้งการตั้งครรภ์ (Kumar *et al.*, 2012) ด้านเชื้อต่างๆ (Valsaraj *et al.*, 1997)
- ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) Antiulcer (Amin *et al.*, 2012) ด้านเชื้อต่างๆ (Pithayanukul *et al.*, 2007)
- บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson) เป็นสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน มีสรรพคุณช่วยแก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้กษัยน้ำและแก้ร้อนใน ซึ่งถือเป็นตัวยาลหลักในตำรับแก้ไข้หลายชนิด (ภาควิชาเภสัชเวชและเภสัชพฤกษศาสตร์, 2551) จากการศึกษาพบว่าบอระเพ็ดมีฤทธิ์ลดอาการปวดและอักเสบ (Sulaiman *et al.*, 2551) ด้านเชื้อต่างๆ (Zakaria *et al.*, 2011)
- บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (Zainol *et al.*, 2003)
- มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) มีฤทธิ์ยับยั้งการท้องเสีย (Mehmood *et al.*, 2011) ด้านเชื้อ ไวรัส และเชื้อแบคทีเรีย (Patel *et al.*, 2011)
- ย่านาง (*Tiliacora trianda* (Colebr.) Diels) มีฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรีย (Saiin *et al.*, 2003) ด้านเชื้อต่างๆ (Sureram *et al.*, 2009)

ความสัมพันธ์ระหว่างสรรพคุณของพืชสมุนไพรและรสชาติ

ในอดีตหมอแผนโบราณไม่สามารถแยกสรรพคุณของสมุนไพรได้ตามองค์ประกอบของสารเคมี จึงได้เรียนรู้จากการชิมรสชาติของพืชสมุนไพรในการรักษาโรคต่างๆ จนทำให้ทราบว่าสรรพคุณของพืชสมุนไพรส่วนใหญ่สอดคล้องกับรสชาติของตัวยา และได้บันทึกไว้ในคัมภีร์การแพทย์แผนไทย รสชาติดังกล่าวสามารถจำแนกได้ 10 รส และแต่ละรสมีสรรพคุณ (ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม, 2542) ดังนี้

- รสฝาด มีสรรพคุณ สมานบาดแผลได้ทั้งบาดแผลภายในและภายนอก แผลสด แผลเปื่อย แก้ท้องร่วง คุมธาตุ
- รสหวาน มีสรรพคุณ บำรุงกำลัง แก้อ่อนเพลีย

- รสมัน มีสรรพคุณ บำรุงเส้นเอ็น บำรุงไขข้อ เป็นยาอายุวัฒนะ ให้ความอบอุ่นกับร่างกาย
- รสเค็ม มีสรรพคุณ แก้โรคผิวหนัง โรคพรัคติก ชำระน้ำเหลือง แก้เสมหะเหนียว
- รสเมาเบื่อ มีสรรพคุณ แก้พิษต่างๆ เช่น พิษน้ำดี พิษเสมหะ พิษโลหิต พิษไข้ พิษสัตว์กัดต่อย แก้ผื่นคัน
- รสขม มีสรรพคุณ บำรุงโลหิต น้ำดี แก้ไข้ต่างๆ เจริญอาหาร ช่วยย่อยอาหาร
- รสหอมเย็น มีสรรพคุณ บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์ แก้อ่อนเพลีย ชูกำลัง แก้กระหายน้ำ
- รสเปรี้ยว มีสรรพคุณ แก้เสมหะเสมหะเหนียว แก้ไอ แก้ท้องผูก แก้กระหายน้ำ
- รสเผ็ดร้อน มีสรรพคุณ แก้ลมจุกเสียด ขับลม ขับเหงื่อ ช่วยย่อยอาหาร
- รสจืด มีสรรพคุณ ขับปัสสาวะ แก้ไข้

การศึกษาครั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากรสยาของพืชสมุนไพรเทียบกับสรรพคุณพบที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ ระบุไว้ในตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม (2542) ตัวอย่าง เช่น

1. สมุนไพรรักษาไข้ มักเป็นสมุนไพรที่มีรสขม รสจืดเย็น รสเมาเบื่อ เช่น ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculata* (Burn) Wall. ex Ness.) หวายลิง (*Flagekaria indica* L.) ปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack.) ลูกใต้ใบ (*Phyllanthus pulcher* Wall. ex M.A.) หนุ่ยใต้ใบ (*Phyllanthus urinaria* L.) ย่านาง (*Tiliacora trianda* (Colebr.) Diels.) บอระเพ็ด (*Tinospora tuberculata* Beumee) ราชคฤกษ์ (*Brucea javanica* Merr.) คนทา (*Harrisonia perforate* (Blanco) Merr.) ก้างปลาแดง (*Phyllanthus reticulatus* Poir.) กระจับปวย (*Biophytum sensitivum* DC.) กระจับเต้ไม้ (*Drynaria cf. quercifolia* (L.) J. Sm.) ชิงชี (*Capparis* sp.) กระจับปวย (*Gymnopetalum cochinese* (Lour.) Merr.) มะระจีน (*Momordica charantia* L.) มะเฟือง (*Ardisia pilosa* Flechaer) ผักหวาน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.) ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) ไมยราบ (*Mimosa pudica* L.) กะดังบายแดง (*Leea indica* (Burm.f.) Merr.) คล้า (*Schumannianthus dichotomus* (Roxb.) Gagnep.) มะนาว (*Citrus aurantifolia* Swing) โศกกระออม (*Cardiospermum halicacabum* L.) เท้ายายม่อม (*Clerodendrum petalsites* Linn.) บัวบก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) เป็นต้น

2. สมุนไพรรักษาโรคระบบทางเดินอาหาร

2.1 สมุนไพรแก้ท้องเสีย มักเป็นสมุนไพรที่มีรสฝาด รสขม รสเมาเบื่อ เช่น กระจับปวย (*Mitragyna speciosa* (Roxb.) Korth.) เป็ก (*Leucas zeylanica* (L.) R. Br.) เสม็ดขุน (*Syzygium gratum* (Wight) S.N. Mitra var. *gratum*) ทับทิม (*Punica granatum* L.) ตีนนกยูง (*Helmimthostochys zeylanica* L.) ตะแบก (*Lagerstroemia floribunda* Jack) มะเดื่อปล้อง (*Ficus hispida* L.f.) เป็นต้น

2.2 สมุนไพร แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม แก้ลม

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสเผ็ดร้อน เช่น กระจับปวย (*Ocimum tenuiflorum* L.) ชิงคอกเดียว (*Goniothalamus macrophyllus* (Blume) Hook.f. & Thomson) ผันแสนห้า (*Cinnamomum* sp.) หนาด (*Blumea basilsamifera* (L.) DC.) ว่านน้ำ (*Acorus calamus* L.) โหระพา (*Ocimum basilicum* L.) คีปาลี (*Piper chaba* Hunter.) กานพลู (*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L. M. Perry) แห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.)

ข้าวปลู (*Piper sarmentosum* Roxb) ผักคราด (*Spilanthis acmella* Murr.) ฟ้าล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) กะทือ (*Zingiber zerumbet* (L.) Sm.) เป็นต้น

2.3 สมุนไพร แก้โรคแผลในกระเพาะอาหาร

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสฝาด รสขม รสร้อน เช่น ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* L.) เปล้าน้อย (*Croton stellatopilosus* Ohba) สาบเสือ (*Chromolaena odoratum* (L.) R. M. King &) เป็นต้น

2.4 สมุนไพร แก่ท้องผูก

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสเปรี้ยว เมาเบื่อ เช่น ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) ตองแตก (*Baliospermum montanum* Muell. A.) ละหุ่ง (*Ricinus communis* L.) สลัด (*Croton tiglium* L.) ราชพฤกษ์ (*Cassia fistula* L.) มะขาม (*Tamarindus indica* L.) มะกา (*Bridelia ovata* Decne.) ยาคำ (ว่านหางจระเข้, *Aloe vera* (L.) Burn. f.) เป็นต้น

2.5 สมุนไพร แก่ริดสีดวงทวาร

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสขม รสเค็ม รสขมร้อน เช่น เพชรสังฆาต (*Cissus quadrangularis* L.) ไม้ค้อนตีหมา (*Ancistrocladus cf. tectorius* (Lour.) Merr.) อักคีทวารทะเล (*Clerodendrum serratum* (L.) Moon) สลัด (*Croton tiglium* L.) กะเม็ง (*Eclipta prostrata* (L.)) เป็นต้น

3. สมุนไพรรักษาโรคระบบทางเดินหายใจ

3.1 สมุนไพรกลุ่มแก้ไอ ขับเสมหะ

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสเปรี้ยว ขม และหวาน เช่น มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) มะแว้งเครือ (*Solanum triobatum* L.) ชะเอมไทย (*Albizia myriophylla* Benth.) มะดัน (*Garcinia schomburgkiana* Pierre) มะขาม (*Tamarindus indica* L.) มะกล่ำตาช้าง (*Adenanthera pavonina* L.) ตะลิงปลิง (*Averrhoa bilimbi* L.) มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) มะนาว (*Citrus aurantifolia* Swing.) มะเฟือง (*Averrhoa carambola* L.) มะแว้งต้น (*Solanum indicum* L.) มะอึก (*Solanum ferox* L.) เป็นต้น

4. สมุนไพรรักษาโรคระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสหอมเย็น รสร้อน รสมัน รสจืด และรสเปรี้ยว เช่น กระวาน (*Amomum testaceum* Ridl.) ชะมวง (*Garcinia cowa* Roxb.) กรูดผี (*Atalantia monophylla* (DC.)) กฤษณา (*Aquilaria* sp.) กะเม็ง (*Eclipta prostrata* L.) คำแสด (*Bixa orellana* L.) กาหลง (*Bauhinia acuminata* L.) คัดเค้า (*Oxyceros horridus* Lour.) พิกุล (*Mimusops elengi* L.) เทพทาโร (*Cinnamomum* sp.) มะขาม (*Tamarindus indica* L.) ระย้อม (*Rauvolfia cambodiana* Pierre ex Pit.) มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) ผักเป็ดแดง (*Alternanthera bettzickiana* (Regel) G.Nicholson.) สายหยุด (*Desmos chinensis* Lour.) เป็นต้น

5. สมุนไพรรักษาโรคผิวหนัง แผลฝี และพิษต่างๆ

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสฝาด รสขม รสเมาเบื่อ รสเย็น เช่น กระต้อม (*Mitragyna speciosa* (Roxb.) Korth.) กระดุกไก่อดำ (*Justicia gendarussa* Burm. f.) กะเม็ง (*Eclipta prostrata* (L.) L.) ขมิ้น (*Curcuma longa* L.) ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* (L.) Roxb.) ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.) ชะมดต้น (*Abelmoschus moschatus* Medik. subsp. *Moschatus*) ผักหนอก (*Centella asiatica* (L.) Urb.) ผักเลี่ยนผี (*Cleome viscosa* L.) ผักหวาน (*Sauropus androgynus* (L.) Merr.) พญาขอ (*Climacanthus nutans* Lindau. Fam.) ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz) คำตึง (*Coccinia grandis* Voigt) บานเย็น (*Mirabilis jalapa* L.) ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Coleber.) Diels) เป็นต้น

6. สมุนไพรรักษาโรคกระดูก และกล้ามเนื้อ

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสร้อน รสมัน รสเบื่อเมา เช่น ก้วยมูตัง (*Uvaria grandiflora* Roxb. ex Hornem var. *grandiflora*) ขอบชะนางนึ่ง (*Salacia grandiflora* kurz.) โคลคลาน *Croton caudatus* Geiseler C.) ซ้าพลู (*Piper sarmentosum* Roxb.) ชิงคอกเดียว (*Goniothalamus macrophyllus* (Blume) Hook.f. & Thomson)) เถาวัลย์เปรียง (*Derris scandens* Benth.) ทุ้งฟ้า (*Alstonia macrophylla* Wall. ex G.Don) นมแมว (*Melodorum siamense* (Scheff.) Bân) เปล้าใหญ่ (*Croton roxburghii* N.P.Balacr.) ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr) เป็นต้น

7. สมุนไพรรักษาโรกระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์

มักเป็นสมุนไพรที่มีรสร้อน รสขม รสจืดเย็น ขลุ่ (*Pluchea indica* Less.) ตาเป็ด (*Actephila ovalis* (Ridl.) Gage.) ดอกแห้งย่าน (*Hedyotis auricularia* L.) ตีนนกยูง (*Helminthostochys zeylanica* L.) ฝั่คตาน (*Dinochloa scandens* (Blume)) ไมยราบ (*Mimosa pudica* L.) ย่านลิเภา (*Lygodium microphyllum* (Cav.) R.Br.) ว่านชักมดลูก (*Curcuma* sp.) หญ้าหนวดแมว (*Orthosiphon aristatus* (Blume) Miq) หมากหมก (*Lepionurus sylvestris* Blume) เอื้องหมายนา (*Costus speciosus* (J. König) Sm.) เป็นต้น

8. ยาบำรุงร่างกาย บำรุงสมรรถภาพทางเพศ

มักเป็นสมุนไพรที่มี รสมัน รสหวาน รสร้อน เช่น กระจชยดำ (*Kaempferia* sp.) กำลิ่งหนูมาน (*Dracaena conferta* Ridl.) หุ้งฟ้า (*Alstonia macrophylla* Wall. ex G. Don) งา (*Sesamun orientable* L.) พันธราก (*Peliosanthes* sp.) มะตูม (*Aegle marmelos* (L.) Corrêa ex Roxb.) ม้ากระทืบโรง (*Gnetum montanum* Markgr.) ว่านนางครวญ (*Tacca integrifolia* Ker-Gawl; *Tacca chantrieri* Andre) ช้าพลู (*Piper sarmentosum* Roxb) ว่านน้ำ (*Fagraea racemosa* Jack ex Wall) สามสิบ (*Asparagus racemosus* Willd.) เห่าหมู (*Cyperus rotundus* L.) ใ้อ์เหล็กควายถึก (*Smilax* sp.) ใ้อ์เหล็กน้ำแดง (*Dioscorea kratica* Prain&Burkill.)

การเปรียบเทียบสรรพคุณสมุนไพรที่รวบรวมได้กับชนิดและสรรพคุณของสมุนไพรที่มีในตำราของกองประกอบโรคศิลปะแผนไทย สาขาเภสัชกรรมแผนไทย

หนังสือเล่มดังกล่าวนี้ เป็นหนังสือสำคัญสำหรับการเรียนสมุนไพรของนักศึกษาคณะแพทยแผนไทยและบุคคลทั่วไป อย่างไรก็ตามชนิดสมุนไพรที่ระบุในหนังสือเล่มนี้ระบุเป็นชื่อพื้นเมือง ทำให้ยากในการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตามสามารถเปรียบเทียบได้ในบางชนิดที่มีการใช้ชื่อแพร่หลาย และเป็นชนิดที่ชื่อพื้นเมืองไม่มีความหลากหลายมาก ชนิดที่มีการใช้ชื่อคล้ายกัน ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7. ชนิดสมุนไพรที่มีการใช้ประโยชน์สอดคล้องกันระหว่างหอพื้นบ้านและหนังสือกองประกอบโรคศิลปะ สาขาเภสัชกรรมแผนไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้/สรรพคุณตามหนังสือกองประกอบโรคศิลปะ เภสัชกรรมไทย
<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Wall.ex Nees	ฟ้าทะลายโจร	- ทั้ง 5 รสขม แก้เจ็บคอ ไข้ แก้ไข้ แก้ร้อนใน	- ใบ รสขม รักษาอาการท้องเสีย และอาการเจ็บคอ
<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	ทองพันชั่ง	- ใบ รสขม รักษาโรคผิวหนัง กลาก เคลื่อน หิด	- ใบ รสเบื่อเย็น ดับพิษไข้ แก้ไข้ตัวร้อน แก้พยาธิผิวหนัง - ราก รสเมาเบื่อ แก้กลากเกลื้อน ผื่นคัน โรคผิวหนังที่เป็นน้ำเหลืองบางชนิด
<i>Uvaria rufa</i> Blume	นมควาย	- ราก รสฝาดร้อน แก้ริดสีดวง ทวาร	- ราก รสฝาดเบื่อ แก้กระษัย แก้เบาเหลืองเบาแดง
<i>Blumea baslsamifera</i> (L.) D	หนาด	- ใบ รสเอียน บำรุงเลือดลม ไล่ลมทุกชนิด	- ใบ รสเมาจุนเล็กน้อย แก้จุกเสียด แน่นเพื้อขับผายลม แก้ปวดท้อง ขับเหงื่อ ขับเสมหะ มวนเป็นบุหรี่ยสูบ แก้ริดสีดวงจมูก

<i>Elephantopus scaber</i> L.	โคไม้รู้อุ้ม ปราบดิน	- ใช้ทั้ง 5 รสขม บำรุงเส้น ขับ ปัสสาวะ	- ทั้ง 5 ขับปัสสาวะ
<i>Vernonia cinerea</i> (L.) Less.	หญ้าดอกขาว	- ทั้ง 5 รสจืด ช่วยลดความอยาก บุหรี รักษาคนที่ติดยาเสพติด	- ต้น รสขื่นเล็กน้อย ขับผาย ลม แก้ปวดท้อง แก้ ท้องขึ้นอื้อเฟื้อ - ส่วนที่ใช้ใบ รสเย็น ตำพอก ถอนพิษ แก้อักเส
<i>Millingtonia cf. hortensis</i> L.f.	มะรุ้ม	- เปลือกต้น ใบ รสขม แก้ โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง และ โรคความดันโลหิตสูง (	- เปลือกต้น รสร้อน ขับลมในลำไส้ ทำให้ผาย เรอ คุมธาตุอ่อนๆ แก้ลม - ส่วนที่ใช้ราก รสเผ็ดหวานขม แก้บวม บำรุง ไฟธาตุ
<i>Cleome viscosa</i> L.	ผักเสี้ยนผี	- ใบ รสขมร้อน ใช้อุดในหู แก้ ลมในหู - ต้น รสขมร้อน แก้ลมวิงเวียน ศีรษะ แก้ลมในข้อในกระดูก	- ต้น รสขมร้อนเหม็นเขียว ทำให้หนองแห้ง - ใบ รสขม แก้ปัสสาวะพิการ - ดอก รสขมขื่น นำพยาธิผิวหนัง - ลูก รสเมา นำพยาธิ - ราก รสร้อนขื่นเล็กน้อย แก้อักเส เนื่องจากอยู่ไฟไม่ได้ แก้ฝีในท้อง - ทั้ง 5 คุมธาตุ แก้ลม แก้ปวดท้อง เจริญไฟธาตุ แก้ท้องร่วง แก้ฝีในตับ ปอด ฝีในลำไส้ ขับ หนองฝี
<i>Tetracera loureiri</i> Dierre.	เชือกเขาไฟ	- เถา รสจืด แก้ปวดเมื่อย	- เถา รสขม แก้แน่น จุกเสียด ระบายท้อง ขับ ลมในลำไส้ แก้ท้องขึ้น อืดเฟื้อ
<i>Croton cf. argyratus</i> Blume	เปล้าเงิน	- เปลือกต้น รสร้อน บำรุงเลือด - ราก รสร้อน บำรุงธาตุ	- เปลือกต้นและแก่น รสขมเย็น บำรุงโลหิต สตรีให้สมบูรณ์ - เปลือก ลูกและราก รสขมเย็น แก้ไข้ แก้อ่อน ในกระหายน้ำ
<i>Jatropha curcas</i> L.	สบู่ขาว หงส์ ขาว	- ยาง รสฝาด แก้แผลสด ห้าม เลือด สมานแผล	- เนื้อไม้และใบ รสเบื่อเย็น แขน้ำให้เด็กอาบแก้ พิษตานซาง ถอนพิษ แก้ตัวร้อน - ยาง รสฝาด กวาดแก้เด็กลิ้นเปื่อย ลิ้นเป็นฝ้า ละออง - น้ำมันจากเมล็ด ถ้าย่อยแรง เป็นยาอันตราย
<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	- ผล รสเปรี้ยว รักษาโรคหัวใจ ตีบ บำรุงเลือด	- ผลอ่อน รสฝาดขม บำรุงเนื้อหนังให้สมบูรณ์ - ผลแก่ รสเปรี้ยวฝาดขม แก้ไข้เจอลม แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ
<i>Flagekaria cf. indica</i> L.	หวายลิง	- หัว รสจืด แก้ไข้ บำรุงกำลัง	- เหง้า รสขมกร่อย แก้ไข้ แก้ตัวร้อน แก้ไข้เพื่อ ดีและโลหิต
<i>Leea indica</i> (Burm.f.) Merr.	กะตังใบ	- ยอดใบและลำข้อ รสเมาฝาด บดขยี้โปะบริเวณที่เป็น แก้	- ราก รสเมาเบื่อ แก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้ปวดเมื่อย ตามร่างกาย

		บวม แก้สัควักคุด้อย แก้ไข้	
<i>Donax canniformis</i> (G. Forst.) K. Schum.	คลุ้ม	- หัว รสจืด แก้ไข้ตัวร้อน	- หัว รสเย็นเบื่อ แก้ไข้สูง ไข้พิษ ไข้กาฬ แก้ไข้พิษ ไข้ตัวร้อน (ลดความร้อน) แก้ไข้เหนื่อ แก้ปอด บวม แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ไข้รากสาด แก้ไข้หัก สุกใส ดำแดง ฝัดคาย
<i>Angiopteris evecta</i> (Forst.) Hoffm.	ว่านกีบแรด	- หัว รสมัน บำรุงเลือด - หัว รสฝาด บำรุงเส้นเอ็น แก้ไข้ชางในเด็ก	- หัว รสเย็นจืด แก้ไข้พิษ พิษตานชาง แก้กาฬ มูตร แก้อาเจียน แก้พิษกำเดา แก้ น้ำลายเหนียว
<i>Arcangelisia cf. flava</i> (L.) Merr.	ขมิ้นเครือ ขมิ้นย่าน แฮ่ม	- เถา รสขม รักษาแผลและขับ ลมในกระเพาะอาหาร ลด เบาทหวาน ความดันโลหิตสูง	- ต้น รสฝาดเย็นร้อน แก้ น้ำดีพิการ ขับผายลม ทำให้เรอ - ใบ รสฝาดเย็น แก้บิดมดลูก ขับ โลหิตระดู สตรีเสียให้เป็นปกติ - ดอก รสฝาดเย็น แก้บิดมูกเลือด - ราก รสฝาดเย็น แก้ลมอัมพฤกษ์ บำรุง น้ำเหลือง ฝนหยอดตา แก้ตาแดง ตาแฉะ ตามัว และตาอักเสบ
<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	บอระเพ็ด	- เถา รสขม บำรุงเลือด ลด น้ำตาลในเลือด	- เถา รสขม แก้พิษฝัดคาย ไข้เหนื่อ ไข้พิษ แก้ ร้อนในกระหายน้ำ ทำให้เนื้อเย็น แก้สะอึก บำรุงกำลัง บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ - ใบ รสขมเมา ฆ่าพยาธิไส้เดือน ฆ่าแมลงเข้าหู แก้รำมะนาด ปวดฟัน - ผล รสขม แก้ไข้ แก้เสมหะเป็นพิษ - ราก รสขม แก้ไข้สูงมีอาการเพ้อคลั่ง
<i>Syzygium aromiticum</i> (L.) Merr.&L.M. Perry	กานพลู	- ดอก รสขมร้อน แก้มีนศิระษะ บรรเทาอาการหวัด ขับเสมหะ ในลำคอ	- ดอก รสร้อน บำรุงธาตุ แก้ปวดท้อง แน่น จุก เสียด แก้รำมะนาด แก้ปวดฟัน
<i>Caryota</i> sp.	เต่าร้าง	- หัว รสหวาน บำรุงตับ	- หัวและราก รสหวานเย็นขม ดับพิษดับ ปอด แก้หัวใจพิการ
<i>Piper</i> sp.	สะค้าน	- เถา รส เผ็ดร้อน ขับลมใน ลำไส้ แก้เส้นดิด	- เถา รสเผ็ดร้อน ขับลม บำรุงธาตุ
<i>Plumbago indica</i> L.	เจตมูลเพลิง แดง	- ราก รสร้อน บำรุงธาตุ ขับ เลือดระดู	- ราก รสร้อน บำรุงธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมใน ลำไส้และกระเพาะอาหารให้เรอ แก้ท้องอืด เพื่อ เสียด แน่นหน้าอก ทำให้ร่างกายเกิดความ อบอุ่น ถ้ารับประทานมาก ทำให้แห้งสูง บด เป็นผง ปิดพอกฝี ทำให้เกิดความร้อน เกลื้อนฝี ได้ แก่ริดสีดวงทวาร

<i>Drynaria quercifolia</i> (L.)	กระแตไต่ไม้	- หัว รสจืด แก้ปวดเมื่อย ขับปัสสาวะ	- หัว รสจืดเบื่อ ขับปัสสาวะ แก้นิ้ว แก้เบาหวาน เบื่อพยาธิ แก้ไคพิการ แผลพุพอง
<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa ex Roxb.	มะตูม	- ใบ รสหอมร้อน ขับลม - ผลสุก รสร้อน แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	- ราก รสปร่าซ่าขึ้นเล็กน้อย แก้พิษไข้ แก้สติผลอรักษาน้ำดี - ใบสด รสปร่าซ่าขึ้น แก้หวัด แก้หลอดลมอักเสบ แก้บวม แก้เยื่อตาอักเสบ
<i>Eurycoma longifolia</i> Jack.	ไหลเผือก	- ต้น ราก รสขม แก้ไข้ บำรุงเส้น - ต้น รสขม แก้ปวดเมื่อย	- ราก รสขมเบื่อเมาเล็กน้อย ตัดไข้ทุกชนิด แก้วันโรครยะยะบวม ถ่ายพิษฝิในท้องและถ่ายพิษต่าง ๆ
<i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon	อัครีทวาร ทะเล	- ใบ รสขมร้อน รักษาโรคผิวหนัง ทวาร	- ต้น รสจืดขึ้น ขับปัสสาวะ - ใบ รสขื่นเบื่อ แก้ปวดศีรษะ แก้ริดสีดวงทวาร แก้กลากเกลื้อน - ผลสุก รสเปรี้ยวขึ้น แก้ไอ แก้เยื่อตาอักเสบ - รากและต้น รสฝาดเบื่อเย็น ฝนทาแก้เกลื้อนทาหัวริดสีดวง
<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เพชรสังฆาต	- เถา รสเค็ม แก้ริดสีดวงจมูกและทวาร และกักเชื้อโรคในลำไส้	- เถา รสขื่นร้อนเล็กน้อย แก้กระดูกแตก หักชัน ขับลมในลำไส้ แก้ริดสีดวงทวารหนัก
<i>Amomum</i> sp.	กระวาน	- ผล รสร้อนปร่า แก้หอบหืด ขับลม บำรุงเลือด รักษาอาการ เพศเลือด	- ใบ รสเผ็ดเล็กน้อยกลิ่นหอม ขับลมให้ผายเร็วขึ้น เสมหะ แก้ไข้ เซื่องซึม - ดอก รสเผ็ดร้อนเล็กน้อย แก้เจ็บตา ตาแฉะ ตา มัว - ลูก รสเผ็ดร้อนเล็กน้อย ขับเสมหะ โลหิต และ ลม
<i>Curcuma</i> sp.	ว่านขมิ้นคุดลูก	- เหง้า รสขม รักษาโรคมดลูก ทุกชนิด และ โรคสตรีเกี่ยวกับ ระบบสืบพันธุ์	- หัว รสฝาดเบื่อ แก้มดลูกพิการ แก้ปวดมดลูก ขมิ้นคุดลูกให้เข้าอุ้งหลังคลอดบุตร
<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	ไพล	- เหง้า รสร้อน แก้ปวดเมื่อย สมานแผลถ่ายลมในลำไส้ แก้ แผลพุพอง แก่น้ำเหลืองเสีย	- หัว รสฝาดขื่นเย็น ขับลมในลำไส้ ขับ ประจำเดือนสตรี ฝนทาแก้ลิ้นบวมยอก สมาน แผล - ใบ รสขื่นเย็น แก้ปวดเมื่อย

จากข้อมูลพบว่า เมื่อนำชนิดสมุนไพรที่หมอพื้นบ้านใช้ประโยชน์เปรียบเทียบกับชนิดและสรรพคุณตามหนังสือ
กองประกอบโรคศิลปะ สาขาเภสัชกรรมแผนไทย พบว่ามีสมุนไพรจำนวนไม่มากที่มีอยู่ในรายชื่อสมุนไพรของหนังสือ
กองประกอบโรคศิลปะแผนไทย และเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณตรงกับสรรพคุณที่หมอพื้นบ้านใช้ประโยชน์ เนื่องจาก

สมุนไพรที่รวบรวมได้ เป็นสมุนไพรที่พบบริเวณป่าดิบชื้น ซึ่งส่วนใหญ่พบมากในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ประกอบกับพรรณไม้ทางภาคใต้เป็นพรรณไม้ที่จัดอยู่ในกลุ่มพรรณไม้ภูมิภาคมาเลเซีย (Malaysian elements) ซึ่งมีชนิดพรรณคล้ายคลึงกับพรรณไม้ในมาเลเซีย แต่มีความแตกต่างจากพรรณไม้ในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย จึงทำให้คนทั่วไปรู้จักน้อย

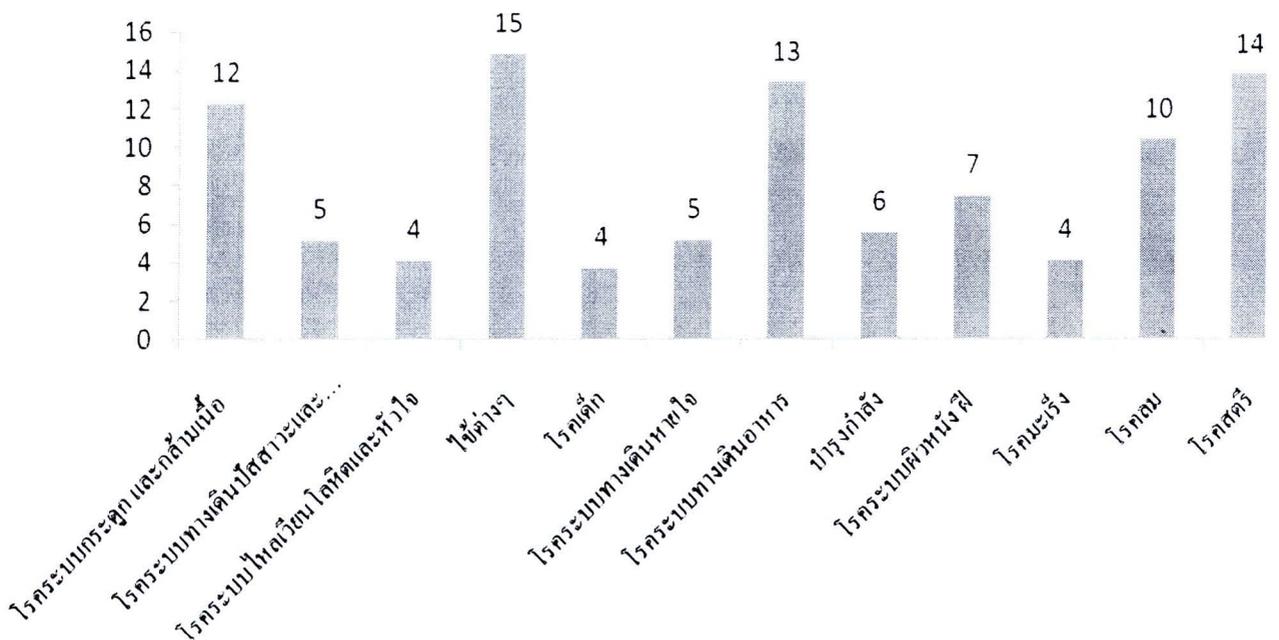
ตอนที่ 3 ตำรับยารักษาโรค / อาการต่างๆ

จากการศึกษา สามารถรวบรวมตำรับยาได้ทั้งสิ้น 269 ตำรับ นำมาจัดกลุ่มตามสรรพคุณการรักษาโรค หรืออาการต่างๆ ได้จำนวน 12 กลุ่มโรค คือ 1) โรกระบบกระดูก และกล้ามเนื้อ 2) โรกระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์ 3) โรกระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ 4) ไข้ต่างๆ 5) โรคเด็ก 6) โรกระบบทางเดินหายใจ 7) โรกระบบทางเดินอาหาร 8) บำรุงกำลัง 9) โรกระบบผิวหนัง 10) โรคมะเร็ง 11) โรคลม 12) โรคสตรี พบว่ากลุ่มโรคไข้ต่างๆ พบจำนวนตำรับยา มากที่สุด จำนวน 40 ตำรับ (ร้อยละ 15) (ตารางที่ 8 และภาพที่ 16) เมื่อเปรียบเทียบจำนวนตำรับยาที่หมอพื้นบ้านแต่ละท่านใช้ประโยชน์ พบว่าหมอเหลื้ม หวัดแทน มีจำนวนตำรับยามากที่สุดจำนวน 102 ตำรับ (ร้อยละ 38) รองลงมาคือหมอแดง ทองสม จำนวน 81 ตำรับ (ร้อยละ 30) และหมอธีรน สรรเสริญ จำนวน 25 ตำรับ (ร้อยละ 9) (ตารางที่ 9 และภาพที่ 17) เมื่อเปรียบเทียบความหลากหลายของตำรับยา พบว่าหมอแดง ทองสม มีจำนวนตำรับยาที่หลากหลายมากกว่าหมอพื้นบ้านท่านอื่น รองลงมาคือหมอเหลื้ม หวัดแทน และหมอธีรน สรรเสริญ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแยกตำรับยารักษาโรค / อาการต่างๆ แต่ละกลุ่มนั้น พบข้อมูลดังนี้ โรกระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ โรคมะเร็ง พบจำนวนตำรับยาของหมอแดง ทองสม มากที่สุด โรคไข้ โรคเด็ก โรกระบบทางเดินอาหาร โรคลม โรคสตรี พบตำรับยาของหมอเหลื้ม หวัดแทน มากที่สุด ส่วนกลุ่มโรคอื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกันมาก มีที่แตกต่างกันบ้าง โรคมะเร็งพบเพียง 11 ตำรับ โดยเป็นของหมอแดง ทองสม จำนวน 9 ตำรับ หมอลาก เฉชะพันธ์ และหมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ ท่านละ 1 ตำรับ (ตารางที่ 10 และภาพที่ 18 และ 19)

ตารางที่ 8 จำนวนตำรับยาที่ใช้รักษาแต่ละกลุ่มโรค / อาการ

ลำดับที่	กลุ่มโรค และอาการต่างๆ	จำนวนตำรับยา	ร้อยละ
1	โรกระบบกระดูก และกล้ามเนื้อ	33	12
2	โรกระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์	14	5
3	โรกระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ	11	4
4	ไข้ต่างๆ	40	15
5	โรคเด็ก	10	4
6	โรกระบบทางเดินหายใจ	14	5
7	โรกระบบทางเดินอาหาร	36	13
8	บำรุงกำลัง	15	6
9	โรกระบบผิวหนัง	20	7
10	โรคเมะเร็ง	11	4
11	โรคลม	28	10
12	โรคสตรี	37	14
	รวม	269	100

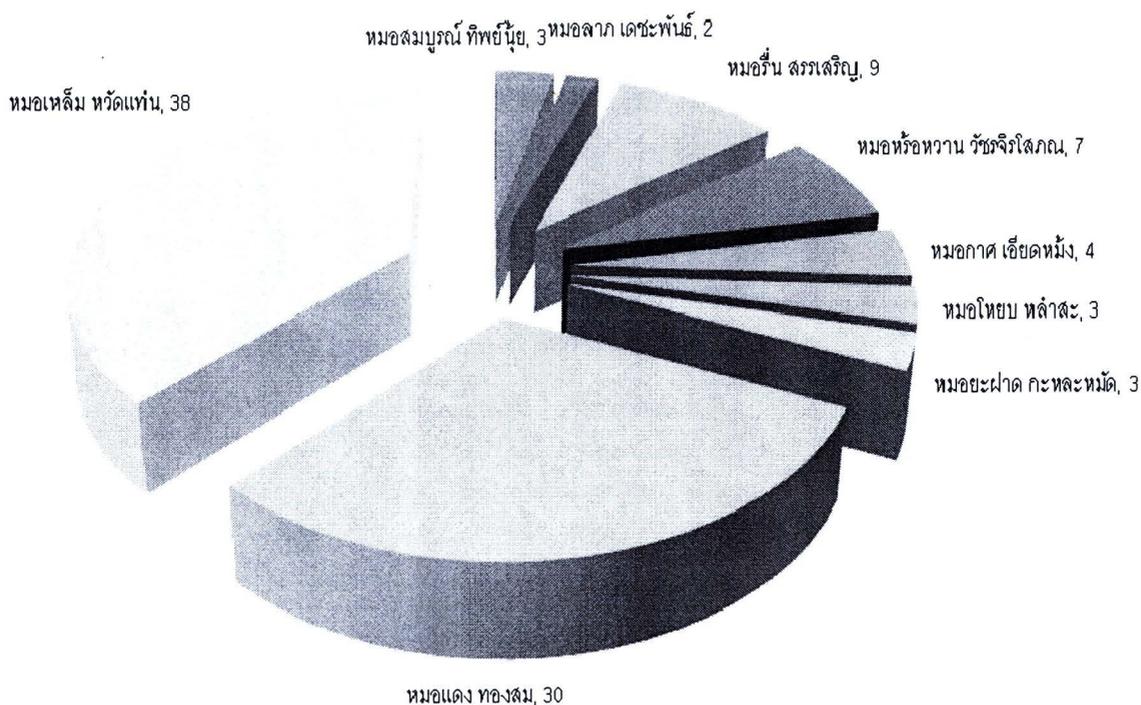
จำนวนตำรับยา (ร้อยละ)

ภาพที่ 16 แสดงสัดส่วนเป็นร้อยละของจำนวนตำรับยาที่ใช้รักษาโรค / อาการต่างๆ

ตารางที่ 9 จำนวนคำรับยาที่หมอฟันบ้านแต่ละท่านใช้ประโยชน์

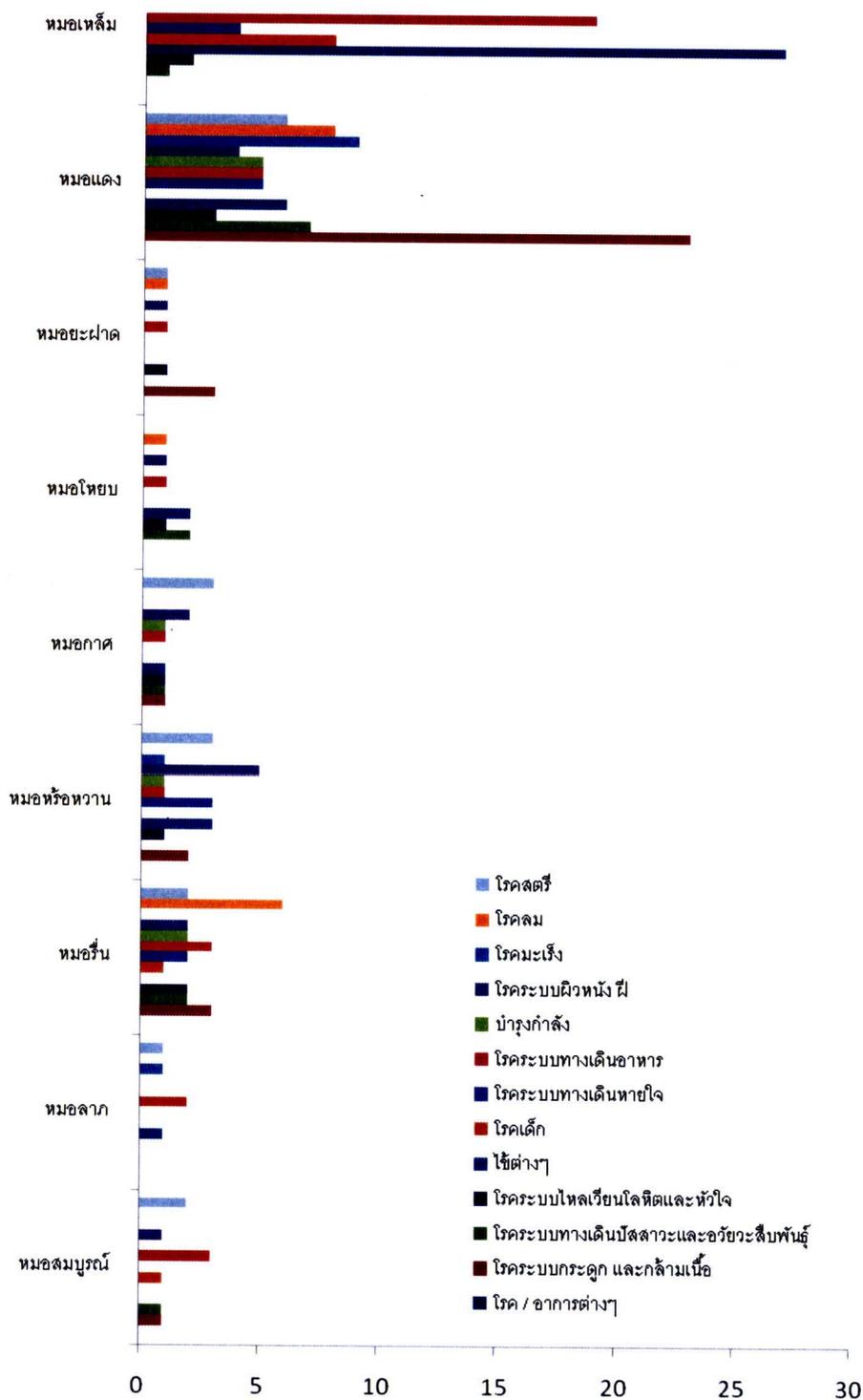
หมอฟันบ้าน	จำนวนคำรับยา	ร้อยละ
หมอสมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย	9	3
หมอลาก เดชะพันธ์	5	2
หมอธีรน์ สรรเสริญ	25	9
หมอหรือหวาน วิชจรโรโสภณ	20	7
หมอกาศ เอียดหมิ่ง	11	4
หมอโหยบ หล้าสะ	8	3
หมอยะผาด กะหละหมัด	8	3
หมอแดง ทองสม	81	30
หมอเหลี่ยม หวัดแท่น	102	38
รวม	269	100

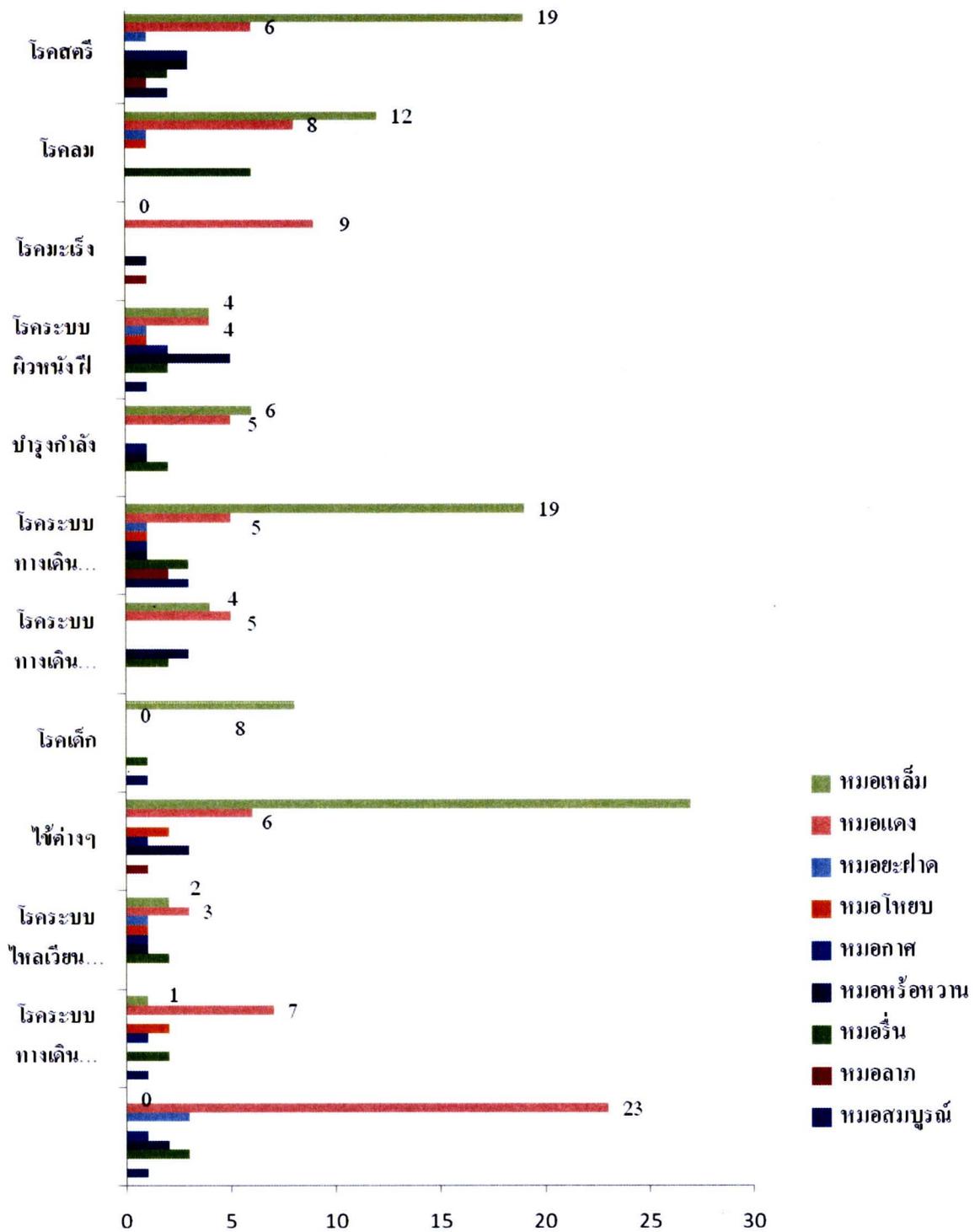
ภาพที่ 17 แสดงสัดส่วนเป็นร้อยละของจำนวนคำรับยาที่หมอฟันบ้านแต่ละท่านใช้ประโยชน์

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบจำนวนคำรับยาที่หมอพบบ้านแต่ละท่านใช้ประโยชน์

โรค / อาการต่างๆ	หมอ		หมอ		หมอ		หมอ		รวม	
	หมอพบบ้าน	หมอสมบุรณ์	หมอลาก	หมอรื่น	หรือหวาน	หมอกาศ	โหยบ	หมอยะผาด	หมอแดง	หมอเหล็ม
	ทิพย์นุ้ย	เดชะพันธ์	สรเสรีชัย	เวียดหมั่ง	กะหละหมัด	ทงสม	หัวัดแทน			
โรคระบบกระดูก และกล้ามเนื้อ	1	0	3	2	1	0	3	23	0	33
โรคระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์	1	0	2	0	1	2	0	7	1	14
โรคระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ	0	0	2	1	1	1	1	3	2	11
ไข้ต่างๆ	0	1	0	3	1	2	0	6	27	40
โรคเด็ก	1	0	1	0	0	0	0	0	8	10
โรคระบบทางเดินหายใจ	0	0	2	3	0	0	0	5	4	14
โรคระบบทางเดินอาหาร	3	2	3	1	1	1	1	5	19	36
บำรุงกำลัง	0	0	2	1	1	0	0	5	6	15
โรคระบบผิวหนัง	1	0	2	5	2	1	1	4	4	20
โรคมะเร็ง	0	1	0	1	0	0	0	9	0	11
โรคลม	0	0	6	0	0	1	1	8	12	28
โรคสตรี	2	1	2	3	3	0	1	6	19	37
รวม	9	5	25	20	11	8	8	81	102	269

ภาพที่ 18 เปรียบเทียบจำนวนคำรับยาที่ใช้รักษา กลุ่มโรค/อาการต่างๆ ที่หมอพื้นบ้านแต่ละท่านใช้ประโยชน์

ภาพที่ 19 เปรียบเทียบจำนวนคำรับยาที่ใช้รักษากลุ่มโรค/อาการต่างๆ ที่หมอพื้นบ้านแต่ละท่านใช้ประโยชน์

รายละเอียดตำรับยารักษาโรค / อาการต่างๆ ของหมอยพื้นบ้านที่รวบรวมได้

รายละเอียดของข้อมูลในตารางประกอบด้วยชื่อสมุนไพร ชื่อวิทยาศาสตร์ ส่วนที่ใช้ รสยา สรรพคุณ และปริมาณ ยกเว้นตำรับยาของหมอแดง ทองสม และหมอเหล็ก หวัดแทน ซึ่งหมอยทั้งสองท่านไม่สามารถบอกข้อมูลสรรพคุณสำหรับสมุนไพรแต่ละชนิดในตำรับยาได้ แต่ให้ข้อมูลได้เฉพาะสรรพคุณของตำรับยา สำหรับสัตว์วัตถุและธาตุวัตถุ ได้ให้ข้อมูลเฉพาะชื่อพื้นเมือง หรือชื่อทางการค้า เนื่องจากผู้วิจัยไม่มีความชำนาญในด้านดังกล่าวนี้ จึงไม่สามารถให้ข้อมูลอื่นๆ ได้ พืชบางชนิดที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ไม่สามารถเก็บตัวอย่างได้ การศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยข้อมูลจากหนังสือของ ชยันต์ และวิเชียร (2547) รวมทั้งบางชนิดไม่สามารถเก็บตัวอย่างพืชเพื่อนำมาระบุชนิดได้ ในรายงานจึงได้ให้ข้อมูลเป็น unknown species

1. โรคระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ

รวบรวมได้จำนวน 33 ตำรับ เป็นตำรับยาของหมอยสมบุรณ์ ทิพย์นุ้ย 1 ตำรับ หมอยอื่น สรรเสริญ 3 ตำรับ หมอยหรือหวาน วัชรจิร โสภณ 2 ตำรับ หมอยกาศ เอียดหมิง 1 ตำรับ หมอยยะฟาด กะละหมัด 3 ตำรับ และหมอแดง ทองสม 23 ตำรับ แต่ละตำรับมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขี้ผึ้งถูนวดแก้ปวดเมื่อย (หมอยสมบุรณ์ ทิพย์นุ้ย)

อาการ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากทำงานหรือออกแรงเกินกำลัง ทำให้กล้ามเนื้อหดเกร็งเป็นเหตุให้โลหิตไหลเวียนไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
งา	<i>Sesamum orientale</i> L.	น้ำมันจากเมล็ด	ฝาดร้อน	สมานแผล	½ ลิตร
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	น้ำมันจากเหง้า	มันร้อน	แก้ปวดเมื่อย	½ ลิตร
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	น้ำมันจากดอกตูม	ร้อน	แก้ปวดเมื่อย	15 มม.
การบูร	-	ผลึก	ร้อน	แก้ปวดเมื่อย	100 กรัม
พิมเสน	-	ผลึก	ร้อน	แก้ปวดเมื่อย	100 กรัม
เมนทอล	-	ผลึก	ร้อน	แก้ปวดเมื่อย	100 กรัม
วาสลีน	-	-	มันเย็น	กระจายตัวยา	100 กรัม
พาราฟิน	-	-	มันเย็น	กระจายตัวยา	100 กรัม

วิธีทำ นำวาสลีนและพาราฟินใส่หม้อตั้งไฟ คนจนละลายเข้ากันดี จากนั้นเติมน้ำมันงา น้ำมันไพล น้ำมันกานพลู คนให้เข้ากัน ยกออกจากเตา เติมการบูร พิมเสน และเมนทอลตามลำดับ เก็บใส่ภาชนะตามต้องการ ปิดฝา รอจนเย็นก่อนนำมาใช้งาน

วิธีใช้ยา ทาถูนวดบริเวณที่ปวดเมื่อย

สรรพคุณตำรับยา บรรเทาอาการปวดเมื่อย เคล็ด ขัดขอก

รสของตำรับยา รสร้อน

1.2 ยาแก้ปวดเมื่อย (หอมรีน สรรเสริญ)

อาการ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากโลหิตไหลเวียนไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
เถาว์ลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	เมาเบื่อ	แก้ปวดเมื่อย	1
โคคลาน	Unknown 3	เถา	มันร้อน	แก้ปวดเมื่อย	1
มะคำไก่	Unknown 13	ใบ	เมาเบื่อ	แก้กษัย แก้เส้นเอ็นพิการ	1
อังกาบแดง	Unknown 14	ใบ	เพื่อน	แก้ปวดข้อ	1
ตีนเป็ดเครือ (เถาเอ็นอ่อน)	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	เถา	ขมเมาเบื่อ	แก้เส้นเอ็นพิการ	1
เทียนเกล็ดหอย	<i>Plantago ovate</i> Forsk. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	จืด	ช่วยระบาย	1
ผักหนอก (บัวบก)	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	ทั้งต้น	ขมเย็น	แก้ช้ำใน บำรุงกำลัง	1
กำยาน	Unknown 15	ยาง	ฝาดหอม	ขับลม	1
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	ฝาดเอียน	แก้ปวดเมื่อย	1
กำลังวัวเถลิง	Unknown 4	เนื้อไม้	มันร้อนฝาด	บำรุงเส้นเอ็น	1
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	ร้อน	กระจายเลือดลม	1
ถั่วแระผี	Unknown 16	ต้น ใบ	เพื่อน	แก้เส้นเอ็นพิการ	1
เบญจขอ	Unknown 17	เปลือกต้น	เพื่อน	แก้เส้นเอ็นพิการ	1
จิว	<i>Bombax</i> sp.	เปลือกต้น	ฝาด	แก้บิด	1
คัตถิน	Unknown 18	เปลือกต้น	ร้อนฝาด	บำรุงเส้นเอ็น	1

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มน้ำละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

รสของตำรับยา รสเมาเบื่อ ร้อน

คำแนะนำ ห้ามรับประทานอาหารแสลง เช่น ของหมักดอง หน่อไม้ ข้าวเหนียว เครื่องในสัตว์

1.3 บำรุงเส้น ยาบำรุงร่างกาย (หมอรีน สรรเสริญ)

อาการ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากการใช้กำลังมาก หักโหม

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
คำเสา (กันกรา)	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	เนื้อไม้	ฝาดขม	แก้ไข้จับสั่น	1
เข็มแดง	<i>Ixora</i> sp.	ราก	หวานเย็น	แก้เสมหะ	1
ขี้เหล็กทั้ง 2	- ขี้เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) - ขี้เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	ถ่ายเส้น	1
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	เมาเบื่อ	ถ่ายเส้น ถ่ายกษัย แก้ปวดเมื่อย	1
ต้นตายปลายเป็น	<i>Cassytha filiformis</i> L.	เถา	จืด	บำรุงร่างกาย	1
ย่านเอน	Unknown 19	เถา	ขมเมา	แก้ปวดเมื่อย เส้นตึง	1
ยาหนูตัน	<i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC.	ทั้งต้น	ขม	รักษามะเร็ง แก้ไข้	1

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา บำรุงร่างกาย แก้ปวดเมื่อย

รสของตำรับยา รสขม

1.4 ยาบำรุงเส้นเอ็น (หมอรีน สรรเสริญ)

อาการ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค โลหิตไหลเวียนไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (กรัม)
เหงือกปลาหมอ	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl	ทั้งต้น	เค็ม	แก้ผิวหนังอักเสบ	105
โคคลาน	Unknown 3	เถา	มันร้อน	แก้ปวดเมื่อย แก้เส้นตึง	75
เอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	เถา	ขมเปื้อนมัน	แก้เส้นเอ็นพิการ	75
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	เบื่อเมา	แก้ปวดเมื่อย แก้เส้น	75
ขี้เหล็ก	- ขี้เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	ถ่ายเส้น แก้กษัย	75

	- จีเหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)				
เถาวัลย์เหล็ก	Unknown 20	เถา	ขม	แก้กล่อนลงฝัก	75
พญามือเหล็ก	Unknown 8	เถา	ขมเมา	แก้ไข้ แก้กษัย	75
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	แก้ไข้ ร้อนในกระหาย น้ำ บำรุงกำลัง	75
จิงหั่ง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	เผ็ดร้อน หวาน	เจริญอากาศธาตุ แก้ไข้	30
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลม บำรุงธาตุ	30
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	เผ็ดขม	ขับเสมหะ ขับลมใน ลำไส้	30
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	ร้อน	ขับลม	30
โกฐพุงปลา	Unknown 21	ทั้งต้น	ฝาด	ฝาดเสมาน	30
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ใบ	ร้อน	ขับลมให้ผายเรอ ขับ เสมหะ	30
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลมให้ผายเรอ ขับ เสมหะ	30
หญ้าตีนนก	Unknown 22	ทั้งต้น	ขม	แก้พิษไข้	30
หญ้าวงช้าง	<i>Heliotropium indicum</i> R. Br.	ทั้งต้น	เย็น	แก้กระหายน้ำ	30
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เถา	หวานขม	แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ	45
เกลือสินเธาว์		ผลึก	เค็ม	ขับเมือกมันในลำไส้	30

วิธีทำ นำตัวยาทังหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา บำรุงเส้นเอ็น แก้ปวดเมื่อย

รสของตำรับยา รสขมร้อน

1.5 ยารักษาเข้าบวมแดง (โรคเกาต์) (หมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ หัวเข่าปวดบวม และ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค การใช้งานเข้ามาทำให้เกิดความเสื่อม

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (บาท)
ว่านนางครวญ	<i>Tacca chantrieri</i> André	ทั้ง 5	เย็น	ลดความดันโลหิต	3
เอ็นม้า	Unknown 19	เถา	ขม	บำรุงเส้นเอ็น	3
เอ็นแดง	Unknown 23	เถา	เมาเพื่อน	บำรุงเส้นเอ็น	3

กะเม็ง	<i>Eclipta prostrata</i> L.	ทั้งต้น	เย็นร้อน	ขับลมให้กระจายทั่วร่างกาย	3
ต้นตายปลายเป็น	<i>Cassytha filiformis</i> L.	ทั้งต้น	ขมเย็น	ลดอาการบวมอักเสบ ขับ ปัสสาวะ บำรุงไต	3
หมอน้อย	<i>Vernonia cinerea</i> Less.	ทั้งต้น	เย็น	ลดไข้ แก้บวม	3
หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> Miq.	ทั้งต้น	จืด	ขับปัสสาวะ ลดความดัน เลือด	3

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร ดื่มจนยาмирตจืด ประมาณ 15 วัน

สรรพคุณตำรับยา ลดอาการปวดบวมข้อเข่า และอาการปวดเมื่อยตามร่างกายซึ่ง

รสของตำรับยา ขม

ข้อแนะนำ ห้ามรับประทานอาหารแสลง เช่น ไข่ เป็ด และยอดผักที่โตเวลากลางคืน เช่น ผักบุ้ง และปลาน้ำจืดที่อาศัยในโคลนตม เช่น ปลาอุก

1.6 ยาแก้มือเท้า อ่อนแรง (หมอนหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ ปลายมือ ปลายเท้า ไม่มีแรง หรือเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เลือดลมไหลเวียนไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	ทั้ง 5	ร้อนหอม	แก้ อัมพฤกษ์ อัมพาต	1
นมควาย	<i>Uvaria rufa</i> Blume	ทั้ง 5	ร้อนหอม	แก้ อัมพฤกษ์ อัมพาต	1
นมวัว	<i>Fissistigma rubiginosum</i> (A. DC.) Merr	ทั้ง 5	ร้อนหอม	แก้ อัมพฤกษ์ อัมพาต	1
กล้วยมูตัง	<i>Uvaria leptopoda</i> Fries	ทั้ง 5	ร้อนหอม	แก้ อัมพฤกษ์ อัมพาต	1

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร ดื่มจนยาмирตจืด ประมาณ 15 วัน

สรรพคุณตำรับยา แก้ อัมพฤกษ์ อัมพาต มือเท้าอ่อนแรง

รสของตำรับยา เผื่อน

ข้อแนะนำ ไม่มี บริหารกล้ามเนื้อส่วนที่มีปัญหาสม่ำเสมอ

1.7 ยาแก้ปวดเมื่อย (หมอกาศ เอียดหมิ่ง)

อาการ ปวดเมื่อยตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดการเกร็งกล้ามเนื้อและความตึงของกล้ามเนื้อเมื่อใช้งานหนัก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
เถาเอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	เถา	ขมเบื่อ	บำรุงเส้นเอ็น	1
เถาเอ็นม้า	unknown 7	เถา	ขมเผื่อน	ทำให้เอ็นหย่อน	1
เปล้าน้อย	<i>Croton stellatopilosus</i> Ohba	เนื้อไม้	ร้อน	ขับลม ขับโลหิตไหลเวียน	1
เปล้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	เนื้อไม้	ร้อน	ขับลม	1
เปล้าน้ำเงิน	<i>Croton</i> sp.	เนื้อไม้	ร้อน	บำรุงโลหิต	1
พญามือเหล็ก	unknown 8	เนื้อไม้	ขมเมา	แก้พิษเลือด แก้ไข้	1
เขือกเขาไฟ	unknown 9	เถา	ร้อน	ขับโลหิตกระจายเลือด	1
พญาดาบหัก	unknown 10	เนื้อไม้	ขม	บำรุงน้ำเหลือง น้ำดี	1
พญาสัตตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R. Br.	เนื้อไม้	ร้อน	ขับโลหิต	1
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	เมาเบื่อ	ถ่ายกษัย แก้เส้นเอ็นขอด	1
โคคลาน	unknown 3	เถา	เมาเบื่อ มัน	แก้ปวดหลังปวดเอว	1
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	1
ข่าใหญ่	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลมกระจายลม	1
หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	ราก	ขมมัน	แก้ปวดคกล้ามเนื้อ	1
ไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	ขม	ถ่ายเส้น ถ่ายกษัย	1
กระดูกไก่	unknown 6	ใบ	เย็น	กระจายเลือดลิ่ม แก้เหน็บชา	1
ขอย่าน	<i>Morinda umbellata</i> L.	เถา	ขม	แก้ปวดเมื่อย	1
มะขามย่าน	unknown 11	เถา	เปรี้ยว	ฟอกเลือด	1
มะลิป้า	<i>Jasminum</i> sp.	ราก	เย็น	ถอนพิษโลหิต	1
จี้เหล็ก	- จี้เหล็กป้า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) - จี้เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	ถ่ายเส้น ถ่ายกษัย	1
ตำเสา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	มันฝาด	บำรุงไขข้อ	1
มะหาด	<i>Artocarpus</i> cf. <i>lakoocha</i> Roxb.	แก่น	ร้อน	แก้เส้นพิการ	1
ขนุนทอง	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	แก่น	สุขุม	บำรุงโลหิต ระวังประสาท	1

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร เช้า เทียง เย็น

สรรพคุณตำรับยา บรรเทาอาการปวดเมื่อย คลายกล้ามเนื้อ และกระจายเลือดลม

รสของตำรับยา ขมร้อน

ข้อแนะนำ คั้นยาอย่างต่อเนื่องและนวดรักษาร่วมด้วย จะช่วยให้อาการหายเร็วขึ้น คั้นประมาณ 15 วัน ประเมินผล หากยังไม่ดีขึ้น ให้รับยาเพิ่ม ตำรับนี้ใช้รักษากระดูกทับเส้นประสาทได้

1.8 ยาแก้ลมพิษ อัมพาต และเหน็บชา (หมอยะผาด กะหละหมัด)

อาการ มือชา เท้าชา อ่อนเพลีย ยกมือ แขน ขา ไม่ได้ หรือเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ความเครียด การสูบบุหรี่ หรือไขมันในเส้นเลือดทำให้เส้นเลือดในสมองตีบ เกิดอัมพฤกษ์ อัมพาต

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสนา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
โกฐศอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	มันร้อน	ขับลมในลำไส้	1
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	หอมร้อน	ขับลม	1
กุ่มบก	<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	เปลือกต้น	มันร้อน	บำรุงเลือด ถ่ายกษัย ขับลม	1
กุ่มน้ำ	<i>Crateva adansonii</i> DC.	เปลือกต้น	มันร้อน	ขับลม จุกเสียดแน่นอก	1
จิงแห้ง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	ร้อน	ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	1
จิงแดง	<i>Zingiber</i> sp.1	เหง้า	ร้อน	ขับลม แก้ปวดเมื่อย	1
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	ขมร้อน	บำรุงเลือด ขับลม	1
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	ร้อน	บำรุงเลือด ขับลม	1
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	ร้อน	บำรุงเลือด บำรุงธาตุไฟ	1
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	บำรุงเลือด ลดน้ำตาลในเลือด	1
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เมล็ด	ร้อน	ขับลม	1
จันทน์ไทย	Unknown 25	ผล	ร้อน	ขับลมในเส้น	1
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	เผ็ดขมร้อน	ถ่ายลมในลำไส้ แก้ น้ำเหลืองเสีย แก้ปวดเมื่อย	1
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg)	เหง้า	เผ็ดขมร้อน	ขับลม สมานแผล	1

	Roscoe				
พริกไทยดำ	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	ร้อน	ขับลมในเส้น	1
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	ร้อน	ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ ลม	1
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	หอมร้อน	แก้มีนศิรชะ บรรเทาอาการ หวัด ขับเสมหะในลำคอ	1
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ผล	ร้อนหอม	แก้หอบหืด ขับลม บำรุง เลือด รักษาอาการเพศเลือด	1
พิมเสน	-	ผลึก	หอมร้อน	ขับรศยาให้เด่นเร็ว บำรุง หัวใจ	1
เมนทอล	-	ผลึก	หอมร้อน	ขับรศยาให้เด่นเร็ว บำรุง หัวใจ	1
ดีเกลือ	-	ผลึก	ขมเค็ม	ยาถ่าย ช่วยรักษาเส้น อึกเสบ	1
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	ขม	ยาถ่าย ช่วยรักษาเส้น อึกเสบ	1

วิธีปรุงยา นำตัวยาทังหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นวันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เข้า เทียง เย็น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ คั้นคั้นจนกว่ารศยาจืด ประมาณ 15 วัน

สรรพคุณตำรับยา ช่วยถ่ายเส้น กระทุ้งเส้น ทำให้เลือดลมเดินสะดวก

รศของตำรับยา รศขมร้อน

ข้อแนะนำ ห้ามรับประทานของแสลง เช่น ข้าวเหนียว หน่อไม้ ปลาไม่มีเกล็ด (ปลาดุก ปลากด ปลาแขยง ปลาไหล ปลากระทิง) และให้รักษาร่วมกับการนวด เพื่อฟื้นฟูกล้ามเนื้อ

1.9 ยาแก้กระดูกทับเส้นประสาท (หมอยะผาด กะหละหมัด)

อาการ ปวดบริเวณก้นกบ ตึงร้าวไปถึงน่อง จากนั้นจะมีอาการชาที่ขา ฝ่าเท้าเริ่มไม่มีความรู้สึกในขณะที่เดินจะปวดเปลี่ยนเนื่องจากกระดูกเคลื่อนไปทับเส้นประสาท

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากการทำงานยกของหนัก ยืนผิดท่า ทำให้เส้นยึด กระดูกเคลื่อนไปทับเส้นประสาท ทำให้ปวดขา เดินไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รศยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
หญ้านูต้น	<i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC.	เหง้า	ขมเย็น	แก้ระบบประสาท เลือดไหลเวียน ไม่สะดวก แก้อาการ นอนไม่ หลับ	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i>	เหง้า	ผาดขม	ถ่ายลมในลำไส้ แก้แผลพุพอง	1 ส่วน

	(Koenig) Link ex Dietr.		ร้อน	ช่วยในการสมานแผล แก่น้ำเหลือง เสีย แก้ปวดเมื่อย	
เพชรสังฆาต	<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เถา	เค็ม	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	ใบ	เมาเบื่อ	ขับลม รักษาโรคผิวหนัง กลาก เคลื่อน หิด	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	ฝาด ร้อน	ขับลม สมานแผล	1 ส่วน
มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	เปลือกต้น ใบ	ขม	ขับลม แก้โรคเบาหวาน มะเร็ง ความดันโลหิตสูง	1 ส่วน
ฟ้าทะลายโจร	<i>Andrographis paniculata</i> Wall. ex Nees	ทั้ง 5	ขม	ใช้แก้ไข้ แก้ร้อนใน	1 ส่วน
หญ้าดอกขาว	<i>Vernonia cinerea</i> Less.	ทั้ง 5	จืด	ช่วยลดความอยากนุหรี่ รักษา ผู้ป่วยติดยาเสพติด	1 ส่วน
จิงแห้ง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	ร้อน	ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	1 ส่วน
เอื้องช้าง	<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	เหง้า	เปรี้ยว	แก้หอบหืด ไอ	1 ส่วน
ไม้ันกนอน	unknown 24	เปลือกต้น ใบ	ขม	แก้หวัด บำรุงประสาท หัวใจ	1 ส่วน
ว่านชักมดลูก	<i>Curcuma cf. xanthorrhiza</i> D. Dietr.	เหง้า	ฝาด ร้อน	รักษาโรคมดลูกทุกชนิด และโรค สตรีเกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์	1 ส่วน
หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	ใบ	หอม ร้อน	ขับผายลม บำรุงโลหิต	1 ส่วน
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	เปรี้ยว ฝาด	รักษาโรคหัวใจตีบ บำรุงเลือด	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	บำรุงเลือด ลดน้ำตาลในเลือด	1 ส่วน
ชิงดอกเด็ยว	<i>Goniothalamus cf.</i> <i>macrophyllus</i> (Blume) Hook. f. & Thomson	เนื้อไม้	ร้อน	แก้ปวดเมื่อย ขับลม	1 ส่วน
เปล้าเหลี่ยม	<i>Croton</i> sp.1	เนื้อไม้	ร้อน	บำรุงเลือดลม	1 ส่วน
ฝนแสนห้า	<i>Cinnamomum</i> sp. 5	เนื้อไม้	ร้อน	ใช้บำรุงโลหิต ขับลม แก้คุณไสย	1 ส่วน
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp. 2	เนื้อไม้	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน
ไอ้เหล็กน้ำแดง	<i>Dioscorea</i> sp.1	เหง้า	ขม มัน	บำรุงกำลัง บำรุงเส้น	1 ส่วน
พริกไทยดำ	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	ร้อน	ละลายลิ่มเลือดที่ติดขัด	1 ส่วน
พิมเสน	-	ผลึก	หอม	ขับรสาให้เด่นเร็ว บำรุงหัวใจ	1 ส่วน

			ร้อน		
เมนทอล	-	ผลึก	หอม ร้อน	ช่วยขยายให้แล่นเร็ว บำรุงหัวใจ	1 ส่วน
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาตำ	ขม	ยาถ่าย ช่วยรักษาเส้นอักเสบ ช่วยขับเส้น กระตุ้นเส้น	1 ส่วน

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน หรือบดผงบรรจุแคปซูล หรือปั้นเป็นยา
ลูกกลอน

กระสายยา น้ำผึ้ง หากปั้นเป็นลูกกลอน

วิธีการใช้ยา – ยาต้ม ดื่มวันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า เทียง เย็น ครั้งละ 1 แก้วกาแฟ

- ยาแคปซูลหรือยาลูกกลอนรับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 2 เม็ด เช้า-เย็น ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา ช่วยกระตุ้นเส้น ทำให้เลือดลมไหลเวียนสะดวก

รสของตำรับยา ขม ร้อน

1.10 ยาแก้อักเสบ บวมเนื่องจากกระดูกหัก (ใช้ทาก่อนเข้าเฝือก) (หมอยะผาด กะหละหมัด)

อาการ อักเสบ บวม และปวดบริเวณกระดูกหัก สังเกตโดยใช้มือจับจะพบกระดูกผิดรูป

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากอุบัติเหตุ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
ขราดำ (เทียนดำ)	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	ขม	แก้เคล็ดขัดยอก	1
แมงลัก	<i>Ocimum americanum</i> L.	เมล็ด	จืด	ลดไขมัน ช่วยระบาย	1
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	เผ็ด ร้อน	ถ่ายลมในลำไส้ แก้แผลพุพอง ช่วยในการสมานแผล แก้ น้ำเหลืองเสีย แก้ปวดเมื่อย	1
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	บำรุงเลือด ลดน้ำตาลในเลือด	1
ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	ใบ	เมาเบื่อ	ขับลม รักษาโรคผิวหนัง กลาก เคลื่อน หิด	1
มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	น้ำมัน	มัน	ช่วยให้แผลชุ่มชื้น	พอประ มาณ

วิธีปรุงยา เอาส่วนผสมทั้งหมดตำรวมกัน เติมน้ำมันมะพร้าวพอประมาณ เคี้ยวจนเป็นน้ำมัน ใช้ผ้ากรองเฉพาะน้ำมัน ลง
ภาชนะ

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา ใช้ทาบริเวณกระดูกหักก่อนเข้าเฝือก รักษาโรคเกี่ยวกับกระดูกหัก

สรรพคุณตำรับยา ช่วยในการพุงกระดูกให้ประสานเร็วขึ้น

รสของตำรับยา รสมันร้อน

ข้อแนะนำ ห้ามรับประทานอาหารแสลง เช่น ข้าวเหนียว หน่อไม้ ปลาไม่มีเกล็ด (ปลาดุก ปลากด ปลาแขยง ปลาไหล ปลากระทิง) ห้ามเคลื่อนไหวบริเวณกระดูกที่หัก และต้องใช้เฝือกไม้ไผ่ตามบริเวณที่กระดูกหักประมาณ 7 วัน หรือจนกว่ากระดูกประสานกัน

1.11 ยาแก้ลมพฤษดิ์ เจ็บ เสียว ชา ตามเส้น ปวดเข่า (หมอแดง ทองสม)

อาการ แก้ เจ็บ เสียว ชา ตามเส้น ปวดเข่ากล้ามเนื้อไม่มีแรง เคลื่อนไหวลำบาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	30 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	15 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	30 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง5	60 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
หนาด	<i>Blumea baslamifera</i> (L.) DC.	ใบ	60 กรัม
คนที่สอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	60 กรัม
ห้วงอ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	60 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
ตีปตี	<i>Piper chaba</i> Hunt	เถา ผล	75 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	90 กรัม
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	30 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	90 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	60 กรัม
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ใบ	45 กรัม
ตรีผลา	- สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.) - สมอไทย(<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - มะขามป้อม (<i>Phyllanthus emblica</i> L.)	ผล ผล ผล	30 กรัม 30 กรัม 30 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาดำ	15 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	30 กรัม
จันทน์หอม	Unknown 77	แก่น	30 กรัม

วิธีปรุงยา นำด้วยทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำจนหาย

สรรพคุณ แก้อัมพฤกษ์ เจ็บเสียว ชา ตามเส้น ปวดเข่า
 รสของตำรับ ร้อน สุขุม

1.12. ยาแก้ลมในข้อ แก้ปวดเข่า (หมอแดง ทองสม)

อาการ ปวดในข้อ เจ็บเสียว ปวดเข่า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขอบนางทั้ง 3	ขอบชะนางขาว <i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
	ขอบชะนางแดง <i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	30 กรัม
	ขอบชะนางเถา <i>Salacia</i> sp.	แก่น	30 กรัม
หัสศคุณไทย	<i>Micromelum minutum</i> Wight & Arn.	แก่น	45 กรัม
หัสศคุณเทศ	<i>Clausena excavate</i> Burm. f.	แก่น	45 กรัม
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	45 กรัม
หัวร้อยรู	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	ลำต้นที่มีมดอาศัย	45 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	เถา ผล	45 กรัม
หว่า	<i>Syzygium</i> sp.	ผล	45 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
โกฐทั้ง 5	โกฐหัวบัว <i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
	โกฐสอ <i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
	โกฐเขมา <i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหงา	15 กรัม
	โกฐเชียง <i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	15 กรัม
	โกฐจุฬาลัมพา <i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ทั้งต้น	15 กรัม
ห้วยจิ้งเหว	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	15 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	15 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำเย็น

บดผง ละลายน้ำผึ้ง รับประทาน ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้ลมในข้อ แก้ปวดเข่า
 รสของตำรับ ร้อน ขม

1.13. ยาแก้ลมพฤษ (หมอแดง ทองสม)

อาการ ชา เจ็บเสียว กล้ามเนื้อไม่มีแรง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
เถาคันแดง	Unknown 33	เถา	60 กรัม
หญ้าขี้ฉอน	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
กุ่มน้ำ	<i>Crateva</i> sp.	เปลือกต้น	150 กรัม
จิงขาว	Unknown 137	เหง้า	60 กรัม
ส้มกุ้ง	Unknown 106	เถา	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	30 กรัม
โคกกระสุน	<i>Tribulus terrestris</i> L.	ทั้งต้น	60 กรัม
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	60 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	5 ฝัก
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	1 กำมือ
พริกหาง	<i>Piper</i> sp.1	ผล	45 กรัม
ศรีภูกูก	- เหง้าจิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe) - พริกไทย (<i>Piper nigrum</i> L.) - ดีปลี (<i>Piper chaba</i> Hunt)	เหง้า ผล ผล	45 กรัม 45 กรัม 45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	60 กรัม
หว่า	<i>Syzygium</i> sp.	ผล	30 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
เทียนทั้ง 5	เทียนตาดักแดน <i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	60 กรัม
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	60 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	60 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	60 กรัม

	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	60 กรัม
สมอทั้ง3	-สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.1)	ผล	45 กรัม
	-สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.)	ผล	45 กรัม
	-สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาตำ	15 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทังหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย
 บดผง ละลายน้ำผึ้ง รับประทาน ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้ลมในข้อ แก้ปวดเข่า

รสของตำรับ ร้อน ขม

1.14. ยารักษาโรคลม เหน็บชา อัมพฤกษ์ อัมพาต (หมอแดง ทองสม)

อาการ ทำให้เหน็บชา เสียวไปตามเส้นเอ็น ตามมือ ตามเท้า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชำพูลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	60 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	15 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง 5	60 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
หนาด	<i>Blumea basilsamifera</i> (L.) DC.	ใบ	60 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	60 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
ห้วงอ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	60 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
ว่านคชชา	Unknown 179	เหง้า	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ราก	30 กรัม
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือกต้น	45 กรัม
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	90 กรัม
ตีปาลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	เถา ผล	75 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	90 กรัม

มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ใบ	30 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	30 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	45 กรัม
จันทน์หอม	<i>Diospyros decandra</i> Lour.	แก่น	45 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	45 กรัม
เสนียด	<i>Justicia hadatoda</i> L.	ใบ	45 กรัม
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis</i> (Lour.) Kurz	ผล	45 กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	<i>Artemisia annua</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้กษัย

รสของตำรับ เผ็ดร้อนหอม

1.15. ยาแก้เจ็บตามเส้นเอ็น (หอมแดง ทองสม)

อาการ ตึงตามเส้นเอ็นแก้เส้นเอ็นขดเป็นก้อน แก้อัมพฤกษ์ สวิงสวย หิวโหยหาแรงมิได้ ระส่ำระสาย เมื่อยขบทุกเส้นเอ็น

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	3 ฟีก
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ราก	45 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
จี่เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	3 กำมือ
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	90 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม

สมอเทศ	<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.	ผล	45 กรัม
บัวขาว	<i>Nelumbo nucifera</i> L.	เกสร	45 กรัม
พญามือเหล็ก	Unknown 8	ต้น	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	45 กรัม
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	45 กรัม
โกฐน้ำเต้า	<i>Rheum</i> sp. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	<i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
เทียนข้าวเปลือก	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. Var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
เทียนแดง	<i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ดีเกลือ		ผลึก	45 กรัม
ทองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
เถาว์ลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก

ปรงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้เจ็บตามเส้นเอ็น

รสของตำรับ ฝาด เค็ม ร้อน

1.16 ยาแก้ปวดฤทธิ์ (หอมแดง ทองสม)

อาการ ให้ไม่มีแรง ชาเสียวตามตัว ปวดเมื่อยตามร่างกาย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก	45 กรัม
ปูดเล็ก	Zingiberaceae 3	เหง้า	45 กรัม
ปูดนา	Zingiberaceae 4	เหง้า	45 กรัม
ปูดช้าง	Zingiberaceae 5	เหง้า	45 กรัม
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	45 กรัม
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	45 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
การบูร	-	ผลึก	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	45 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	เถา ผล	45 กรัม
กุศ	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ทั้งต้น	45 กรัม
แฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
ราดำ เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
อินทนิล	<i>Lagerstroemia</i> sp.	เปลือกต้น	45 กรัม
ราขาว เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
ผักเป็ดแดง	<i>Alternanthera bettzickiana</i> (Regel) Nichols.	ทั้งต้น	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum</i> cf. <i>testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
ซ้าพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
กะทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> Smith	เหง้า	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม

วิธีปรุงยา	นำตัวยาทิ้งหมดคัมน์้ำต้ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน
กระสายยา	น้ำสะอาด
วิธีใช้	ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณ	แก้เจ็บตามเส้นเอ็น
รสของตำรับ	เผ็ด ร้อน

1.17 ยาแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย (หอมแดง ทองสม)

อาการ ให้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก ดอก	45 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
การบูร	<i>Cinnamomum zeylanicum</i> L.	-	45 กรัม
พริกหอม	<i>Zanthoxylum</i> sp..	ผล	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	เถา ผล	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
ราดำ เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
ราขาว (เทียนขาว)	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม

วิธีปรุงยา	บดผงละลายน้ำผึ้ง
กระสายยา	น้ำผึ้ง
วิธีใช้	บดผง ละลายน้ำผึ้ง ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ติดต่อกันทุกวัน
สรรพคุณ	แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย
รสของตำรับ	เผ็ด ร้อน

1.18 ยาแก้เห็บขา (หมอมแดง ทองสม)

อาการ เจ็บเสียว ไม้รู้สึกลึก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	45 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิว	45 กรัม
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ผิว	45 กรัม
ส้มซ่า	<i>Citrus aurantium</i> L. var. <i>aurantium</i>	ผิว	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	45 กรัม
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	45 กรัม
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	หัว	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.	เหง้า	45 กรัม
เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	45 กรัม
ไผ่	<i>Bambusa</i> sp.	ราก	45 กรัม
หญ้าพันงูแดง	<i>Cyathula prostrata</i> Blume	ทั้งต้น	45 กรัม
โคกกระสุน	<i>Tribulus terrestris</i> L.	ราก	45 กรัม
ผักโขมหิน	<i>Trianthema</i> sp.	ทั้งต้น	45 กรัม
จี่เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
ต้นทม	<i>Plumeria</i> sp.	แก่น	45 กรัม
แจง	Unknown 180	ราก	45 กรัม
มะค่าไก่	Unknown 13	ราก	45 กรัม
ตีนเป็ดต้น	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R. Br.	ราก	45 กรัม
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ควายเผือก	-	กระดูก	45 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	45 กรัม
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	แก่น	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ห่วยจันเหนือ	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	90 กรัม
ดีเกลือ	-	ผลึก	15 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	15 กรัม

ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	15 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	เท่าอายุคนไข้
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	15 กรัม

ปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน
 กระจายยา น้ำสะอาด
 วิธีใช้ คั้นคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำทุกวัน
 สรรพคุณ แก้เหน็บชา
 รสของตำรับ ขม

1.19 ตำรับยาแก้ลมพิษ ขนานที่ 1 (หอมแดง ทองสม)

อาการ ทำให้เจ็บตามมือ ตามเท้า ตามเนื้อ ตามหนัง ตามเส้นเอ็น เป็นแห่งๆ เหมือนโดนผึ้งกัด
 ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	60 กรัม
เถาคันแดง	Unknown 33	เถา	60 กรัม
หญ้าขี้ฉอด	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	เปลือกต้น	150 กรัม
ชิงขาว	Unknown 137	เหง้า	60 กรัม
ส้มกุ่ม	Unknown 106	ราก	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	60 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	30 กรัม
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	5 ฝัก
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	1 กำมือ
พริกหาง	<i>Piper cubeba</i> L. f.	เมล็ด	45 กรัม
ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
คิปตี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	เถา ผล	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	60 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	<i>Anethum graveolens</i> L. (ขยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	60 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ขยันต์ และวิเชียร,	ผล	60 กรัม

	2547)		
เทียนข้าวเปลือก	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	60 กรัม
เทียนคำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	60 กรัม
เทียนแดง	<i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	60 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.	ผล	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	30 กรัม

1.20 ตำรับยาแก้ลมพิษ ขนานที่2 (หอมแดง ทองสม)

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	60 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ผักเสี้ยนผ	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง5	60 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
หนาด	<i>Blumea baslamifera</i> (L.) DC.	ใบ	60 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	60 กรัม
ห้วงอ ว่านน้า	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	60 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	180 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	360 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
ว่านคชชา	Unknown 179	เหง้า	45 กรัม
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	เถา ผล	75 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	30 กรัม
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือกต้น	45 กรัม
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	30 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	90 กรัม
จันทร์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	60 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม

มะคูดม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ใบ	45 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	45 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	45 กรัม
เสนียด	<i>Justicia hadatoda</i> L.	ใบ	45 กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	<i>Artemisia annua</i> L. (ชยันต์, 2544)	ราก	30 กรัม
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis</i> (Lour.) Kurz	ผล	30 กรัม
จันทน์หอม	<i>Diospyros decandra</i> Lour.	แก่น	30 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	30 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.1	ผล	30 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาดำ	30 กรัม

ปรงยา นำตัวยาทิ้งหมักดม้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน
กระสายยา น้ำสะอาด
วิธีใช้ ดม้มน้ำ ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันทุกวัน
สรรพคุณ แก้อัมพฤกษ์
รสของตำรับ ขมเผ็ด ร้อน

1.21 ยาแก้เส้นทับกระดูก (หมอมแดง ทองสม)

อาการ ปวดหลัง เจ็บปวด เคลื่อนไหวลำบาก
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	30 กรัม
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	45 กรัม
แก่นจืดเหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	60 กรัม
พญามือเหล็ก	Unknown 8	เนื้อไม้	45 กรัม
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	ดอก	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	30 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
เม็งขอ / ชิงชี	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก	45 กรัม
กระดูกไก่	<i>Justicia</i> sp.	ราก	30 กรัม
คำเส้า	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	60 กรัม
อุคพิค	<i>Typhonium trilobatum</i> Schott	หัว	30 กรัม

ขนุนทอง	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ราก	60 กรัม
นมสวรรค์	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L.	ราก	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ราก	45 กรัม
ขอม	Unknown 181	แก่น	30 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	1 กำมือ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L.	ใบ	15 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	45 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ผล	30 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
บัวขาว	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	30 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	60 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	60 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาตำ	30 กรัม
การบูร	-	ผลึก	45 กรัม
พริกหอม	<i>Zanthoxylum</i> sp.	ผล	60 กรัม
ดีเกลือ	-	ผลึก	30 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้เส้นทับกระดูก

รสของตำรับยา ขมเมาเบื่อ

1.22 ยาแก้ขัดข้อเข่า (หมอแดง ทองสม)

อาการ ปวดขัดข้อ หัวเข่า เดินเจ็บ

ตำรับยา ขนานที่ 1

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ลุ่มนง	<i>Salacia chinensis</i> L.	เนื้อไม้	45 กรัม
หัวร้อยรู	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	ลำต้นที่มีมดอาศัย	60 กรัม
กรูงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	45 กรัม
หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	ราก	45 กรัม
ขอบนางทั้ง 2	ขอบชะนางขาว <i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม

	ขอบชะนางแดง <i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
หัสศฤกษ์ 2 สิ่งละ	-หัสศฤกษ์ไทย (<i>Micromelum minutum</i> Wight & Arn.) -หัสศฤกษ์เทศ (<i>Clausena excavate</i> Burm. f.)	เนื้อไม้	60 กรัม 60 กรัม
ห้วยจิ้งเหว	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	75 กรัม
ชะราทั้ง 5	เทียนตาตั๊กแตน <i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
โกฐทั้ง 5	โกฐหัวบัว <i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐสอ <i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐเขมา <i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหงา	45 กรัม
	โกฐเชียง <i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
	โกฐจุฬาลัมพา <i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ทั้งต้น	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	30 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	15 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั่วน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้เส้นทับกระดูก

รสของตำรับยา ขมเม่าเบือ

1.23 ตำรับยา ขนานที่ 2 (หอมแดง ทองสม)

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	3 ส่วน
ข่าตาแดง	<i>Alpinia</i> sp.3	เหง้า	6 ส่วน
มะแว้งต้น	<i>Solanum indicum</i> L.	ผล	3 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	3 ส่วน
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	3 ส่วน
โมกหลวง	<i>Holarrhena</i> sp.	เนื้อไม้	3 ส่วน
หญ้ายักษ์มอญ	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	3 ส่วน
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	2 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesoides</i> Wall.	เถา	4 ส่วน
รากข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	3 ส่วน
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	3 ส่วน
แฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	ราก	1 ส่วน
ตองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	3 ส่วน
พริกนา	Unknown 182	ผล	2 ส่วน
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume var. <i>lucida</i> Markgr.	เปลือกเถา	3 ส่วน
ขอนดอก	- ตะแบก (<i>Lagerstroemia</i> sp.) - พิกุล (<i>Mimusops elengi</i> L.)	เนื้อไม้	3 ส่วน
กรู้งเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	3 ส่วน
สนเทศ	<i>Pinus</i> sp.	ไม้ได้ระบุ	3 ส่วน
จันทร์ทั้ง 2	จันทร์ขาว (Unknown 1)	เนื้อไม้	3 ส่วน
	จันทร์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)		3 ส่วน
จันทร์นา	<i>Tarenna hoagensis</i> Pitard	แก่น	3 ส่วน
กะล่ำพัก	- สลัดไค (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - คาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	3 ส่วน
สมอทั้ง 3 สิ่งละ	- สมอเทศ (<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล ผล ผล	3 ส่วน 3 ส่วน 3 ส่วน

อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เนื้อไม้	3 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	3 ส่วน
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	3 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	3 ส่วน
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	ผล	3 ส่วน
ผักกาด	<i>Brassica</i> sp.	เมล็ด	3 ส่วน

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ขัดข้อเข่า

รสของตำรับยา ขม เมาเบื่อ

1.24 ยาแก้รูมาติซั่ม (หมอมแดง ทองสม)

อาการ ปวดข้อ เข่า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ลุ่มนาก	<i>Salacia chinensis</i> L.	เถา	45 กรัม
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	45 กรัม
หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	ราก	45 กรัม
หัวร้อยรู	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	ลำต้นที่มีมดอาศัย	45 กรัม
ขอบนางทั้ง 3 สิ่งละ	ขอบชะนางขาว <i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
	ขอบชะนางแดง <i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
	ขอบชะนางเถา <i>Salacia</i> sp.	เถา	45 กรัม
หัตถ์คุณทั้ง 2 สิ่งละ	-หัตถ์คุณไทย (<i>Micromelum minutum</i> Wight & Arn.) -หัตถ์คุณเทศ (<i>Clausena excavate</i> Burm. f.)	ทั้งต้น	45 กรัม
คิปาลีเชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
ชะราทั้ง 2	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
โกฐทั้ง 5	โกฐหัวบัว <i>Ligusticum chuansiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐสอ <i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์	เหง้า	45 กรัม

	และวิเชียร, 2547)		
	โกฐเขมา <i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหงา	45 กรัม
	โกฐเชียง <i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
	โกฐจุฬาลัมพา <i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ทั้งต้น	45 กรัม
ห้วยจิ้งเหว	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้วรูมาติซั่ม

รสของตำรับยา ขม เมาเบื่อ

1.25 ยาแก้โรคลมเหน็บชา อัมพาต (หอมแดง ทองสม)

อาการ ชาเสียวตามตัว ไม่มีกำลัง อ่อนเพลีย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ตีปัสเชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
เจตมูลดอแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
ชิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	หัว	45 กรัม
โกฐทั้ง 9	-	ราก	45 กรัม
บุก	<i>Amorphallus</i> sp.	หัว	45 กรัม
พญามือเหล็ก	<i>Strychnos</i> sp.	ไม้ได้ระนู	45 กรัม
ประดงข้อ (อโงบ)	Unknown 183	ไม้ได้ระนู	45 กรัม
เจตมูลเพลิงขาว	<i>Plumbago zeylanica</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
ตำเสา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิว	45 กรัม
ส้มเขียวหวาน	<i>Citrus reticulata</i> Blanco	เปลือกผล	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เมล็ด	45 กรัม
กานพลู	<i>Eugenia caryophyllus</i> Bullock & Harrison	ดอก	45 กรัม
การบูร	<i>Cinnamomum zeylanicum</i> L.	การบูร	45 กรัม

สมอทั้ง 3 สิ่งละ	- สมอเทศ (<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	อย่างละ 45 กรัม
พริกไทยดำ	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
คองคิง	<i>Gloriosa superba</i> L.	ราก	45 กรัม
พิลังกาสา	<i>Ardisia</i> sp.	ผล	45 กรัม
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมกคัมน้ำต้ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ต้มคัมน้ำครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้โรคลมเหน็บชา อัมพาต

รสของตำรับยา ร้อน

1.26 ยาแก้โรคลมเหน็บชา อัมพาต (หมอแดง ทองสม)

อาการ เสียตามตัว ชา ไม่มีกำลัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิงสด	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	45 กรัม
หนาด	<i>Blumea basilsamifera</i> (L.) DC.	ใบ	45 กรัม
ตองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ใบ	45 กรัม
คิปลีเชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	45 กรัม
คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	45 กรัม
พิษนาค	Unknown 59	ใบ	45 กรัม
หอยแครง	-	เปลือกหอยเผาไฟ	45 กรัม
คิเกลื้อ	-	ผลึก	45 กรัม
การบูร	-	ผลึก	45 กรัม
โกฐทั้ง 5	-	เหง้า	อย่างละ 45 กรัม
เทียนทั้ง 5	-	ผล เมล็ด	อย่างละ 45 กรัม
มะคัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> Pierre	ใบ	45 กรัม
ส้มเสี้ยว	<i>Bauhinia</i> sp.	ใบ	45 กรัม
กระลำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.)	แก่น	45 กรัม

	- ตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)		
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	45 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	45 กรัม
คำฝอย	<i>Carthamus tinctorius</i> L.	ดอก	45 กรัม

วิธีปรุงยา ต้มด้วยน้ำ ต้ม 3 เาา1 บดผง ละลายน้ำผึ้ง

กระสายยา น้ำสะอาด น้ำผึ้ง

วิธีใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

บดผง ละลายน้ำผึ้ง รับประทาน ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้โรคลมเหน็ดชา อัมพาต

รสของตำรับยา สุขุม ขม

1.27 ยาแก้เหน็บชา อัมพฤกษ์(หอมแดง ทองสม)

อาการ ชา ไม่มีความรู้สึกบริเวณอวัยวะบางส่วน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จีเหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
กระดุกไก่อ	<i>Justicia</i> sp.	ราก	45 กรัม
ข้าวฟ่าง	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	45 กรัม
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	เนื้อไม้	45 กรัม
มะขม	<i>Phyllanthus acidus</i> Skeels	เนื้อไม้	45 กรัม
เถาว์ลัดขีเปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
ขอบนาง ทั้ง 2	ขอบชะนางขาว <i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
	ขอบชะนางแดง <i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesioides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
ไทรย้อย	<i>Ficus</i> sp.	รากอากาศ	45 กรัม
คันคายปลายเป็น	<i>Cassytha filiformis</i> L.	ต้น	45 กรัม
หัวร้อยรู	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	ลำต้นที่มีมดอาศัย	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	15 กรัม

วิธีปรุงยา	ต้มด้วยน้ำ ต้ม 3 เาา
กระสายยา	น้ำสะอาด
วิธีใช้ยา	ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณ	แก้เหน็บชา อัมพฤกษ์
รสของตำรับยา	ร้อน ขม

1.28 ยาแก้ปวดเอว ปวดหลัง ปวดเมื่อยบริเวณต่างๆ (หมอมแดง ทองสม)

อาการ ปวดหลัง ปวดเอว ปวดเมื่อย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
กำลังหนูมาน	<i>Dracaena conferta</i> Ridl.	ราก	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> Miq.	ทั้งต้น	45 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกคั้น	45 กรัม
เขม่าเหล็ก	-	-	45 กรัม
หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Bl.	ราก	45 กรัม
ผักเสี้ยนผ	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> Miq.	ทั้งต้น	45 กรัม

วิธีปรุงยา	นำตัวยาททั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน หรือนำมาตากแห้งบดละเอียด ผสมกับน้ำร้อนหรือน้ำผึ้ง ทำลูกกลอน
กระสายยา	น้ำสะอาด น้ำผึ้ง
วิธีใช้ยา	ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร บดผง ละลายน้ำผึ้ง รับประทาน ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณ	แก้ปวดเมื่อยบริเวณส่วนต่างๆ
รสของตำรับยา	เมาเบื่อ ขม

1.29 ยาแก้โรคลมเหน็บชา ขนานที่ 1 (หมอแดง ทองสม)

อาการ ปวดขาเสียว ไม่มีความรู้สึก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขี้เหล็กเลือด	<i>Senna timoriensis</i> (DC.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
เถาว์วัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
รากมะค่าไก่	Unknown 13	ราก	45 กรัม
เถามวกแดง	Unknown 90	เถา	45 กรัม
เถามวกขาว	Unknown 91	เถา	45 กรัม
ตีปตีเชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
ซ้าพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
เถาสะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria cf. malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	45 กรัม
หางไหลแดง	<i>Derris elliptica</i> Benth.	เนื้อไม้	45 กรัม
หางไหลขาว	<i>Derris malaccensis</i> Prain.	เนื้อไม้	45 กรัม
เขยตาย	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	เนื้อไม้	45 กรัม
กระทกรก	<i>Passiflora foetida</i> L.	เถา	45 กรัม
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ผล	45 กรัม
คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	เนื้อไม้	45 กรัม
มะขาง	<i>Madhuca</i> sp.	เปลือกคั้น	45 กรัม
กระชาย	<i>Boesenbergia pandurata</i> Holtt.	เหง้า	45 กรัม
ข่าทั้ง 2	<i>Alpinia</i> sp.	เหง้า	45 กรัม
เทพทาร์	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	เนื้อไม้	45 กรัม
เปล้าทั้ง 2	- เปล้าน้อย (<i>Croton stellatopilosus</i> Ohba) - เปล้าใหญ่ (<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.)	ทั้งต้น	45 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	แก่น	45 กรัม
ขนดอก	- ตะแบก (<i>Lagerstroemia</i> sp.) - พิกุล (<i>Mimusops elengi</i> L.)	เนื้อไม้	45 กรัม
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกคั้น	45 กรัม
แก่นฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	แก่น	45 กรัม
พิมเสน	-	ผลึก	45 กรัม
คำฝอย	<i>Carthamus tinctorius</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ดอก	45 กรัม
แสมทะเล	<i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	แก่น	45 กรัม

โกฐน้ำเต้า	<i>Rheum sp.</i>	ราก	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica L.</i>	ราก	45 กรัม
กะล่ำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum L.</i>) - ตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha L.</i>)	เนื้อไม้	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans L.</i>	แก่น	45 กรัม
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis (Lour.) Kurz</i>	ผล	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาททั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ดื่มต้ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้โรคลมเหน็บชา

รสของตำรับยา ขมและเผ็ดร้อน

1.30 ตำรับยานานที่ 2 (หอมแดง ทองสม)

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ว่านมหาหงส์	<i>Hedychium cf. coronarium J. Konig</i>	เหง้า	45 กรัม
คูน	<i>Cassia fistula L.</i>	ราก	45 กรัม
ข่าพลู	<i>Piper sarmentosum Roxb.</i>	ราก	45 กรัม
ขิง	<i>Zingiber officinale Roscoe</i>	เหง้า	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum (Koenig) Link ex Dietr.</i>	เหง้า	45 กรัม
ดีปลีเชือก	<i>Piper chaba Hunt</i>	ผล	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus L.</i>	เหง้า	45 กรัม
เจตมูลยาน บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson</i>	เถา	45 กรัม
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus L.</i>	เหง้า	45 กรัม
เถาสะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides Wall.</i>	เถา	45 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum sp.2</i>	เปลือกคั้น	45 กรัม
สัก	<i>Tectona grandis L.f.</i>	แก่น	45 กรัม
แก่นจืดเหล็ก	<i>Senna siamea (Lam.) Irwin et Barneby</i>	แก่น	45 กรัม
ใบมะกา	<i>Bridelia ovata Decne.</i>	ใบ	45 กรัม
ห่วยจีนเหนือ	<i>Smilax sp.2</i>	เหง้า	105 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum L.</i>	ผล	90 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica L.</i>	ทั้งต้น	60 กรัม
หัวเทียม	<i>Allium sativum L.</i>	หัว	45 กรัม
อบเชยทั้ง 2	<i>Cinnamomum sp.1</i>	เปลือกคั้น	90 กรัม

ตั๊กกี	<i>Dalbergia parviflora</i> Roxb.	แก่น	60 กรัม
วิธีปรุงยา	นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน		
กระสายยา	น้ำสะอาด		
วิธีใช้ยา	ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร		
สรรพคุณ	แก้โรคลมเหน็บชา		
รสของตำรับยา	ขมและเผ็ดร้อน		

1.31 ยาแก้เหน็บชาตามมือเท้า ขนานที่ 1 (หอมแดง ทองสม)

อาการ ชาบริเวณมือและเท้า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
คิปติ้เชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	45 กรัม
เปล้าน้อย	<i>Croton stellatopilosus</i> Ohba	ใบ	45 กรัม
เปล้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	ใบ	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม

วิธีปรุงยา บดผง ละลายน้ำผึ้ง นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำผึ้งน้ำสะอาด

วิธีใช้ยา บดผง ละลายน้ำผึ้ง รับประทาน ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้เหน็บชาตามมือเท้า

รสของตำรับยา ร้อนขม

1.32 ตำรับยาขนานที่ 2 (หอมแดง ทองสม)

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ใบมะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก
โกฐทั้ง 5	-	เหง้า	อย่างละ 45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก ดอก	45 กรัม
กัญชา	<i>Cannabis sativa</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
ฝักแพรวแดง	Unknown 29	ทั้งต้น	45 กรัม

ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาค่า	45 กรัม
วิธีปรุงยา	บดผง ละลายน้ำผึ้ง นำด้วยยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน		
กระสายยา	น้ำผึ้ง น้ำสะอาด		
วิธีใช้ยา	ดื่มน้ำคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร		
สรรพคุณ	แก้เหน็บชาตามมือเท้า		
รสของตำรับยา	ร้อนขม		

1.33 ยาแก้กระดูกทับเส้นประสาท (หมอมแดง ทองสม)

อาการ ปวดหลัง เจ็บเสี้ยวบริเวณหลัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	45 กรัม
จีเหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
พระยามือเหล็ก	<i>Strychnos</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
คิปลิเชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	หัว	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
ขอม	Unknown181	แก่น	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
เม็งขอ	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก	45 กรัม
กระดูกไก่ทั้ง 2	<i>Justicia</i> sp.	ต้น	45 กรัม
คำเส้า	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	45 กรัม
อุคพิฟ	<i>Typhonium trilobatum</i> Schott	หัว	45 กรัม
ขนุนทอง	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ราก	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
นน	<i>Vitex</i> sp.	ราก	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ราก	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	45 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	45 กรัม

กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
เกสรบัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
เกสรบัวขาว	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	45 กรัม
จันทน์	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	45 กรัม
การบูร	-	ผลึก	45 กรัม
พริกหอม	<i>Zanthoxylum</i> sp.	ผล	45 กรัม
ดีเกลือ	-	ผลึก	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก ดอก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ดื่มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้กระตุกทับเส้นประสาท

รสของตำรับยา ร้อน ขม

วิเคราะห์สมุนไพรในตำรับยารักษาโรกระบบกระดูก และกล้ามเนื้อ

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 33 ตำรับ พบสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

พริกไทย (*Piper nigrum* L.) ดีปลี (*Piper chaba* Hunt.) ขิง (*Zingiber officinale* Roscoe) จันทน์เทศ (*Myristica fragrans* Houtt.) ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) เหหัวหมู (*Cyperus rotundus* L.) ว่านน้ำ (*Acorus calamus* L.) และ กานพลู (*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L.M.Perry)

ชนิดสมุนไพรที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้นี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- พริกไทย (*Piper nigrum* L.) เป็นพืชที่มีการใช้รักษาอาการอักเสบและรักษาโรคไขข้ออักเสบ (Anbarasu *et al*, 2011) เนื่องจากมีสารสำคัญ คือ Piperine มีการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาพบว่า มีฤทธิ์ต้านการอักเสบได้ (Parmar *et al*, 1997) และยังพบสาร Capsaicin (Archer *et al*, 2002) ซึ่งสาร Capsaicin ในรูปแบบครีมใช้สำหรับรักษาอาการเจ็บปวดจากโรคไขข้ออักเสบได้ (Barceloux, 2009)

- ดีปลี (*Piper chaba* Hunt.) ทางการแพทย์แผนไทยใช้เป็นสมุนไพรประจำชาติจีน ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าของสมุนไพรในตำรับยาเบญจกูล ตำรับนี้มีสรรพคุณช่วยปรับธาตุและบำรุงร่างกายให้มีความสมบูรณ์ นอกจากนี้สารสกัดจากดีปลีมีฤทธิ์ในการต่อต้านเชื้อ *Escherichia coli* ซึ่งเป็นเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ (Khan *et al*, 2007)

- ขิง (*Zingiber officinale* Roscoe) และเหหัวหมู (*Cyperus rotundus* L.) เป็นสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน มีสรรพคุณช่วยขับลม นอกจากนี้ ในตำรับยาแผนจีนใช้เหหัวหมู เป็นยาคลายกังวล และแก้อาการนอนไม่หลับ (Wei *et al*,

2008) และ จึงมีส่วนช่วยยับยั้ง acetylcholinesterase ในสมอง ถือเป็นการลดภาระการทำงานของสมองแล้วยังเป็นการลด ภาวะเสี่ยงของโรคอัลไซเมอร์ (Obob *et al.*, 2010)

- แห้วหนู (*Cyperus rotundus* L.) ทางการแพทย์แผนไทยมีรสร้อนหอม ช่วยขับลม บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง (กองการประกอบโรคศิลปะ, 2542)

2. ตำรับยารักษาโรกระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์

รวบรวมได้จำนวน 14 ตำรับ โดยเป็นตำรับยาของหมอสุมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย 1 ตำรับ หมอธีร สรรเสริญ 2 ตำรับ หมออากาศ เขียวหมั่ง 1 ตำรับ หมอโหยบ หล้าสะ 2 ตำรับ หมอแดง ทองสม 7 ตำรับ และหมอเหลี่ยม หัวดแทน 1 ตำรับ รายละเอียดแต่ละ ตำรับมีดังนี้

2.1 ยาขับนิ่ว (หมอสุมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย)

อาการ ปัสสาวะขัด ถ่ายกะปริบ กะปรอย ปวดบริเวณเอว

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค คั้นน้ำที่มีตะกอนมาก ทำให้จับตัวเป็นก้อนนิ่ว และอุดตันบริเวณกระเพาะปัสสาวะ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
สับปะรด	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	เหง้า	จืด	ขับนิ่ว	1
สารส้ม	-	ผลึก	เปรี้ยวฝาด	ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว	1
หญ้านวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> Miq.	ทั้งต้น	จืด	ขับปัสสาวะ	1
เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill.	ราก	จืด	ขับระดูขาว ขับปัสสาวะ	1

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา คั้นวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ ½ แก้ว ก่อนอาหารเช้า

สรรพคุณตำรับยา ขับนิ่วในทางเดินปัสสาวะ

รสของตำรับยา รสจืด

2.2 ยาขับนิ่วในไต (หมอธีร สรรเสริญ)

อาการ ปวดเอว และมีอาการชาบริเวณหลัง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค คั้นน้ำน้อย หรือคั้นน้ำที่มีตะกอนน้อยๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
สับปะรด	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	เหง้า	จืด	ขับปัสสาวะ สลายนิ่ว	3 เหง้า
ลุ่มนง (กำแพงเจ็ดชั้น)	<i>Salacia chinensis</i> L.	ราก	เบื่อเมา	แก้ปวดตามข้อ แก้ไข้ บำรุงโลหิต	3 ราก
ลาน	<i>Corypha</i> sp.	ก้านใบ	ฝาดเมา	ช่วยละลายก้อนนิ่ว	3 ก้าน
สารส้ม	-	ผลึก	เปรี้ยวฝาด	ขับปัสสาวะ	3 กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มน้ำวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา ขับน้ำในไต

รสของตำรับยา รสจืด

2.3 ยาต้มแก้กามโรค (โรคหนองใน) (หมอรัตน์ สรรเสริญ)

อาการ ปัสสาวะแสบขัด มีหนองไหลปนออกมา

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค คิดเชื่อจากการมีเพศสัมพันธ์ สัมผัสทางเพศ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (บาท)
ข้าวเย็นเหนือ	<i>Smilax sp2.</i>	เหง้า	เมาเบื่อ	แก้ประดง ผื่นคัน น้ำเหลืองเสีย ฝี	1
ข้าวเย็นใต้	<i>Smilax sp3.</i>	เหง้า	เมาเบื่อ	แก้ประดง ผื่นคัน น้ำเหลืองเสีย ฝี	1
มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa L.</i>	ราก	ฝาดเย็น	กระทุ้งพิษ ไข้ แก้ก้อนใน	1
สับปะรดเขียว	<i>Ananas comosus (L.) Merr.</i>	เหง้า	จืด	ขับปัสสาวะ	3
สารส้ม	-	ผลึก	ฝาดเปรี้ยว	ขับปัสสาวะ	5

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มน้ำวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้โรคหนองใน

รสของตำรับยา รสฝาดเมา

2.4 ยาแก้ไตพิการ (หมอกาส เอียดหมั่ง)

อาการ ปัสสาวะกะปริบกระปรอย ปวดท้อง ปวดกระเพาะปัสสาวะ บวมบริเวณเท้า

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ความผิดปกติจากการทำงานของไต

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
สับปะรดเขียว	<i>Ananas comosus (L.) Merr.</i>	เหง้า	จืด	ขับน้ำ ปัสสาวะ	1
มะละกอ	<i>Carica papaya L.</i>	ราก	จืด	ขับปัสสาวะ	1
แกลบกถ้อง	Unknown 26	ราก	จืด	ขับปัสสาวะ	1
ไม้ไผ่คลาน	<i>Dinochloa scandens (Blume) Kuntze</i>	ราก	จืด	ขับปัสสาวะ	1
สารส้ม	-	ผลึก	ฝาดเปรี้ยว	ขับปัสสาวะ	1 สลึง
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica Beauv.</i>	ราก	หวานเย็น	บำรุงไต ขับปัสสาวะ	1

โคกกระสุน	<i>Tribulus cf. terrestris</i> L.	ทั้งต้น	จืด	แก้ปัสสาวะพิการ	1

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นครั้งละ 1-2 ถ้วยชา เข้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษาโรคไต ปัสสาวะผิดปกติ

รสของตำรับยา จืด

2.5 ยาขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะหรือท่อทางเดินปัสสาวะ (สำหรับผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรง)

(หมอโหยบ หล้าสะ)

อาการ ปวดหน่วงบริเวณท้องน้อย ปวดขณะปัสสาวะ ปัสสาวะไม่สุด ปัสสาวะกะปริดกะปรอย และปัสสาวะบ่อย บางครั้งปัสสาวะออกมาเป็นเลือด อาการดังกล่าวอาจทำให้เกิดกระเพาะปัสสาวะอักเสบได้

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค คั้นน้ำน้อย หรือคั้นน้ำที่ไม่สะอาด มีตะกอนอยู่ ไม่สามารถขับตะกอนออกมาได้หมด ทำให้สะสมในกระเพาะปัสสาวะ และจับตัวกลายเป็นก้อนนิ่ว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
คำไทย	<i>Bixa orellana</i> L.	ดอก	หวาน	บำรุงเลือด	5 บาท
ฝางเสน	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	เนื้อไม้	ขมฝาด	บำรุงเลือด	5 บาท
กล้วยน้ำ	<i>Musa</i> sp. 1	เหง้า	ฝาดเย็น	แก้พิษ แก้ไข้	3 ผล
สารส้ม	-	ผลึก	เปรี้ยวฝาด	ขับปัสสาวะ	2 สติง
ดินประสิวดิบ	-	ผลึก	ปร่า	ขับเลือดระดู	2 สติง

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดคั้นให้เดือดประมาณ 15 นาที

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นครั้งละ 1 ถ้วยชา 3 เวลา ก่อนอาหาร

สรรพคุณของตำรับ ขับนิ่ว ทำให้ถ่ายปัสสาวะดีขึ้น

รสของตำรับยา เปรี้ยวฝาด

คำแนะนำ ควรรับประทานสับปะรดบ่อยขึ้น

2.6 ยาขับน้ำในไต และกระเพาะปัสสาวะอักเสบ (หมอโหยบ หล้าสะ)

อาการ

- นิ่วในไต มีอาการปวดหลัง ปวดเอง ทะลุไปบริเวณข้างหน้าทำให้ปวดท้องน้อย ปัสสาวะไม่สุด ปัสสาวะบ่อย
- กระเพาะปัสสาวะอักเสบมีอาการปวดท้องน้อย ปวดบริเวณกระเพาะปัสสาวะ ปัสสาวะสุด แต่มีอาการปวดขณะ

ปัสสาวะ ปัสสาวะออกมาเป็นสีชา

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค นิ่วในไตเกิดจากคั้นน้ำที่ไม่สะอาดมีตะกอนอยู่ ไตไม่สามารถขับตะกอนออกมาได้หมด ทำให้ไปสะสมกลายเป็นก้อนนิ่ว และกระเพาะปัสสาวะอักเสบ เกิดจากการกระทบกระแทก หรือกลั้นปัสสาวะบ่อย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
แสลงจัน (เล็บเหยี่ยว)	<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill.	ราก	จืด	ทำให้ขับปัสสาวะปกติ	1

มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L.	ราก	จืด	ขับปัสสาวะ ขับพิษในร่างกาย	1
สับปะรดเขียว	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	เหง้า	จืด	ขับปัสสาวะ	1
สารส้ม	-	ผลึก	เปรี้ยว ฝาด	ขับปัสสาวะ	1

วิธีปรุงยา น้ำด้วยทั้งหมดต้มให้เดือดประมาณ 15 นาที

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา ต้มครั้งละ 1 ถ้วยชา 3 เวลา ก่อนอาหาร

สรรพคุณของตำรับ ขับนิ่วในไต และแก้กระเพาะปัสสาวะอักเสบ

รสของตำรับยา เปรี้ยว

2.7 ยารักษาโรคนิ่วและโรคไต (หมอแดง ทองสม)

อาการ ปัสสาวะขัด ลำบาก ปวดหลัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
สับปะรด	<i>Ananas comosus</i> Merr.	เหง้า	45 กรัม
ก้ามกุ้งใหญ่	Unknown 136	แก่น	45 กรัม
ไผ่คูลาน	<i>Dinochloa scandens</i> (Blume) Kuntze	ตา ราก	45 กรัม
ยอบ้าน	<i>Morinda citrifolia</i> L.	ผล	45 กรัม
หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> Miq.	ทั้งต้น	45 กรัม
มะนาวขม	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
ลุ่มนง	<i>Salacia chinensis</i> L.	เถา	45 กรัม
บานไม่รู้โรยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	45 กรัม
หญ้าไต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ทั้งต้น	45 กรัม
สารส้ม		ผลึก	45 กรัม

วิธีปรุงยา ต้มด้วยน้ำต้ม 3 เอา 1

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำจนหาย

สรรพคุณ รักษาโรคนิ่วและโรคไต

รสของตำรับ เย็นจืด

2.8 ยาแก้กษัย (หมอแดง ทองสม)

อาการ ไตพิการ เป็นนิ่วปัสสาวะขัด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ผล	45 กรัม

ขอบชะนางแดง	<i>Pouzolzia pentandra</i> Benn..	ทั้งต้น	45 กรัม
สำเภา	<i>Desmos cf. cochinchinensis</i> Lour.	ราก	45 กรัม
เอ็นมัว	Unknown 7	เถา	45 กรัม
สายหยุด	<i>Desmos chinensis</i> Lour.	ราก	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
ดีเกลือ	-	ผลึก	45 กรัม
คำเส้า	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	3 กำมือ
กระดุกไก่อคำ	<i>Justicia valida</i> Ridl. var. <i>glandulosa</i> Fisch.	ราก	90 กรัม
กระดุกไก่อขาว	<i>Justicia</i> sp.	ราก	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	45 กรัม
เท้ายาม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	45 กรัม
มะนาวขม	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
เปล้าเงิน	<i>Croton</i> sp.2	ราก	45 กรัม
เปล้าเหล็กขม	<i>Croton</i> sp.1	ราก	45 กรัม
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
อบเชยไทย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	45 กรัม
อบเชยเทศ	<i>Cinnamomum</i> sp.3	เปลือกต้น	45 กรัม
บานไม่รู้โรยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	45 กรัม
บานไม่รู้โรยดอกแดง	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	45 กรัม
แฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	ราก	45 กรัม
ข่าพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
เข็มแดง	<i>Ixora</i> sp.1	ราก	45 กรัม
เข็มขาว	Rubiaceae 1	ราก	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
ทุ้งฟ้า	<i>Alstonia macrophylla</i> Wall. ex G. Don	ราก	45 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	30 กรัม
เกลือ	-	ผลึก	1 กำมือ

วิธีปรุงยา ต้มด้วยน้ำต้ม 3 เอา 1

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้พิษ

รสของตำรับ เก็บกร่อย

2.9 ยาแก้紐 (หมอแดงทองสม)

อาการ เจ็บแหว เป็น紐ในระบบทางเดินปัสสาวะ ไตพิการ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ยาหนูตัน	<i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC.	ทั้งต้น	45 กรัม
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ราก	45 กรัม
สำเหล้า	<i>Desmos cf. cochinchinensis</i> Lour.	ราก	45 กรัม
สายหยุด	<i>Desmos chinensis</i> Lour.	ราก	45 กรัม
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
ตำเสา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	45 กรัม
กระดุกไก่อ้	<i>Justicia valida</i> Ridl. var. <i>glandulosa</i> Fisch.	ราก	45 กรัม
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	45 กรัม
เท้าขมอม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	45 กรัม
มะนาวขม	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
เปล้าเงิน	<i>Croton</i> sp.2	ราก	45 กรัม
เปล้าเหลี่ยม	<i>Croton</i> sp.1	ราก	45 กรัม
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
อบเชยไทย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือก	45 กรัม
อบเชยเทศ	<i>Cinnamomum</i> sp.4	เปลือก	45 กรัม
บานไม่รู้โรยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	45 กรัม
บานไม่รู้โรยดอกแดง	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	45 กรัม
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
ต้นตายปลายเป็น	<i>Cassytha filiformis</i> L.	เถา	45 กรัม
เข็มแดง	<i>Ixora</i> sp.1	ราก	45 กรัม
เข็มขาว	Rubiaceae1	ราก	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
หุ้งฟ้า	<i>Alstonia macrophylla</i> Wall. ex G. Don	ราก	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ขอบชะนางแดง	<i>Pouzolzia</i> spp.	แก่น	45 กรัม
คิเกลือ	-	ผลึก	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	1 กำมือ
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาค้า	30 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	30 กรัม

วิธีปรุงยา	นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน
กระสายยา	น้ำสะอาด
วิธีใช้	ดื่มต้ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณ	แก้ไอ
รสของตำรับ	เผ็ด ร้อน

2.10 ยาแก้โรคนิว (หมอแดง ทองสม)

อาการ ปัสสาวะกะปริบะปรอย ปัสสาวะไม่สุด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L.	ราก	45 กรัม
หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> Miq.	ทั้งต้น	45 กรัม
ก้ามกุ้งใหญ่	Unknown 136	ราก	45 กรัม
ไผ่สีสุก	<i>Bambusa</i> sp.	ราก	45 กรัม
ลำเจียก	<i>Pandanus odoratissimus</i> L.f.	ราก	45 กรัม
สับปะรดเขียว	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	เหง้า	45 กรัม
จีเหี้ยก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	ใบ	45 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	แทรกเล็กน้อย

วิธีปรุงยา	นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน
กระสายยา	น้ำสะอาด
วิธีใช้ยา	ดื่มต้ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณ	แก้โรคนิว
รสของตำรับยา	เย็น เย็น

2.11 ยาแก้ริดสีดวง 9 ประการ (หมอเหล้ม หัวดแทน)

อาการ เป็นริดสีดวง ตามที่ต่างๆ เป็นเรื้อรัง เป็นหนองใน หรือ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เทียนทั้ง 5	เทียนคาคักแคน <i>Anethum graveolens</i> L (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	3.75 กรัม
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	3.75 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	3.75 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	3.75 กรัม
	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร,	เมล็ด	3.75 กรัม

	2547)		
ตรีศุก	- จิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe) - พริกไทย (<i>Piper nigrum</i> L. - ดีปตี (<i>Piper chaba</i> Hunt)	เหง้า ผล ผล	3.75 กรัม 3.75 กรัม 3.75 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	3.75 กรัม
สน	<i>Pinus</i> sp.	แก่น	15 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	15 กรัม
กำมะถันแดง		ผลึก	1.875 กรัม
ขอบชะนางทั้ง 2	ขอบชะนางขาว <i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn. ขอบชะนางแดง <i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น ทั้งต้น	15 กรัม 15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำกำมะถันแดงมาบดให้ละเอียด ใส่กระเบื้องตั้งไฟให้ร้อน แล้วเอาน้ำมะกรูด บีบลง คั่วให้แห้ง ทิ้งให้เตรียมแล้วจึงผสมเข้ากัน กับยาทั้งหลาย คำเป็นผง เอาสุราเป็นกระสาย ใส่พิมเสน 1 เฟื้อง ผัน 1 เฟื้อง บดเข้าด้วยกันปั้นเป็นเม็ดลูกกลอน เท่าเม็ดพริกไทย

กระสายยา สุรา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก่ริดสีดวงทั้ง 9 ริดสีดวงเรื้อรัง และฝีเปื่อยพังทั้งตัว และคชราชอุทุม และกระษัยกร่อนลาม ถ้าผู้หญิงเป็นซ้ำไว้ในทวาร หน้า เบา

รสของตำรับยา ร้อน

2.12 ยาแก้โรคนัย ไตบวม (หมอมแดง ทองสม)

อาการ ทำให้ไตพิการ บวมตามมือ ตามเท้า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระดูกไก่ดำ	<i>Justicia valida</i> Ridl. var. <i>glandulosa</i> Fisch.	ทั้ง 5	60 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	60 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
จีเหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	60 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เนื้อไม้	60 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	60 กรัม
ดีปตี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	60 กรัม
ข้าพดู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	60 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	60 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	60 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	60 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ข่าตาแดง	<i>Alpinia</i> sp.3	เหง้า	90 กรัม

เถาว์ลิ้งเป็รียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	60 กรัม
โคคลาน	Unknown 3	เถา	60 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.1	ผล	45 กรัม
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	แก่น	45 กรัม
แสมสาร	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	เนื้อไม้	60 กรัม
แสมทะเล	<i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	เนื้อไม้	60 กรัม
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	ผลอ่อน	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	30 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้กษัย

รสของตำรับ เผ็ดร้อนเค็มกร่อย

2.13 ยาแก้โรคกษัย (หมอแดง ทองสม)

อาการ ไตพิการ เท้าบวม

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
แกแล	<i>Maclura cochinchinensis</i> Corner	เนื้อไม้	45 กรัม
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
ขนน	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	แก่น	45 กรัม
ทองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
เถาว์ลิ้งเป็รียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม

มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	3 กำมือ
โกฐน้ำเต้า	<i>Rheum</i> sp.	ราก	90 กรัม
แสมสาร	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	แก่น	45 กรัม
แสมทะเล	<i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	แก่น	45 กรัม
ฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	แก่น	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.1	ผล	45 กรัม
เทียนทั้ง 5	เทียนตาตั๊กแตน <i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาดำ	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำด้วยยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา คั้นคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้กษัย

รสของตำรับ เผ็ดร้อนขม

2.14 ยาแก้โรคกษัย (หมอแดง ทองสม)

อาการ ไตพิการ บวมหน้า บวมตา บวมมือตีน แน่นหน้าอก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะค่าไก่	Unknown 13	ทั้งต้น	45 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	สิ่งละ 45 กรัม
สมอทั้ง 3 สิ่งละ	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.1) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.)	ผล	45 กรัม

	- สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)		
แสมทั้ง 2	แสมสาร <i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	เนื้อไม้	45 กรัม
	แสมทะเล <i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	เนื้อไม้	45 กรัม
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd	เหง้า	45 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เนื้อไม้	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
เบญจกูล	คิปาลี <i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
	ซ้าพดู <i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
	สะค้าน <i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
	เจตมูลเพลิงแดง <i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
	ขิง <i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
แห้ว	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ข่าตาแดง	<i>Alpinia</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
เถาว์ลัยเปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
โคคลาน	Unknown 3	เนื้อไม้	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
มะคูน	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	45 กรัม

วิธีปรุง

ยา นำด้วยทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้โรคกษัย

รสของตำรับยา เค็ม เมาเบื่อ

วิเคราะห์สมุนไพรในตำรับยารักษาโรกระบบทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 14 ตำรับ พบสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ สารส้ม เกลือสินเธาว์และดีเกลือ สับปะรด (*Ananas comosus* (L.) Merr.) เหหัวหมู (*Cyperus rotundus* L.) ขี้เหล็ก (*Senna siamea* (Lam.) Irwin et Barneby) เถาวัลย์เปรียง (*Derris scandens* (Roxb.) Benth.) บานไม่รู้โรย (*Gomphrena globosa* L.) ชนิดสมุนไพรที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- เหหัวหมู (*Cyperus rotundus* L.) พบว่าสารสกัดจากน้ำและเอทานอลมีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Escherichia coli* ได้เช่นกัน

(Parekh *et al*, 2006)

- ดีเกลือ เกลือสินเธาว์ สารส้ม สับปะรด การแพทย์แผนไทย ใช้เป็นยาถ่าย ซึ่งการขับถ่ายของเสียหรือสารพิษที่ค้างคั่งอยู่ในร่างกายจะช่วยให้เลือดและน้ำเหลืองมีสารพิษตกค้างในร่างกายน้อยลง เปรียบเสมือนการล้างพิษอย่างหนึ่ง (detoxification) ซึ่งสามารถทำให้ร่างกายมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น

3. ตำรับยารักษาโรกระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ

ตำรับยารักษาโรกระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ เป็นตำรับยาที่ใช้รักษาโรคที่เกิดจากการผิดปกติของระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคโลหิตจาง เป็นต้น รวบรวมได้จำนวน 11 ตำรับ เป็นของ หมออรัน สรรเสริญ 2 ตำรับ หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ 1 ตำรับ หมออากาศ เอียดหมั่ง 1 ตำรับ หมอโหยบ หล้าสะ 1 ตำรับ หมอเยะ ผาด กะละหมัด 1 ตำรับ หมอแดง ทองสม 3 ตำรับ และหมอเหล็ม หวดแทน 2 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

3.1 ยาแก้ความดันโลหิตสูง (หมออรัน สรรเสริญ)

อาการ ปวดศีรษะ ตาลาย เห็นอย่างย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิด ไชมันในเลือดสูง ความเครียด ธาตุไฟฟ้าเริบ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	ร้อนขม	เจริญไฟธาตุ	120 กรัม
ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ใบ	เบ้อเอียน	ยาระบาย	120 กรัม
ฟ้าทะลายโจร	<i>Andrographis paniculata</i> Wall. ex Nees	ทั้งต้น	ขม	ลดความดันโลหิต	120 กรัม
ขี้เหล็ก	- ขี้เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) - ขี้เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	ถ่ายเส้น แก้กษัย	120 กรัม
คำฝอย	<i>Carthamus tinctorius</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ดอก	หอมร้อน	บำรุงหัวใจ ลดความดัน โลหิต	120 กรัม

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมักดม่น้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มน้ำวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ปวดศีรษะ

รสของตำรับยา รสขม

3.2 ยาลดความดันโลหิตสูง (หมอกาส เอียดหมั่ง)

อาการ ปวดศีรษะ ปวดท้ายทอย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากความผิดปกติของหลอดเลือดและหัวใจ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ดินเหนียว	-	-	เย็น	ดึงลมให้ลงเบื้องต่ำ	1 ส่วน
การบูร	-	ผลึก	ร้อนหอม	ขับลม กระจายลม	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำดินเหนียวผสมกับการบูรให้เข้ากัน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีใช้ยา ใช้พอกบริเวณหัวแม่เท้าทั้งสองข้าง ช่วยในการไหลเวียนเลือดลม

สรรพคุณตำรับยา ลดอาการปวดศีรษะ ปวดท้ายทอย

รสของตำรับยา เย็นหอม

3.3 ยาบำรุงเลือด ช่วยให้เจริญอาหาร (หมอโหยบ หล้าสะ)

อาการ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เมื่อผู้ป่วยเพิ่งฟื้นจากไข้ ควรดื่มน้ำตำรับนี้ อาการดังกล่าวมีสาเหตุมาจากนอนไม่หลับ

พักผ่อนไม่เพียงพอ ทำงานเกินกำลัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
จี่เหล็ก	- จี่เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) - จี่เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	แก้กษัย โรคเรื้อรัง	1 บาท
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	ฝาด	คุมธาตุ แก้ปวดเมื่อย แก้เส้น ขับเสมหะ	1 บาท
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	ฝาดเปรี้ยว	แก้ปิตตะ วาตะ เสมหะ แก้ไอ ขับเสมหะ แก้คอแห้ง	2 บาท
ทองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	จืดเฝื่อน	ยาระบาย	1 บาท
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	ร้อน	บำรุงธาตุ ขับเลือดกระดู	2 บาท
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ผล (ผ่าซีก)	เปรี้ยว	แก้ไอ ขับเสมหะ	1 บาท
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	เปรี้ยว	แก้ไอ ขับเสมหะ	1 บาท
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	ขม	ยาระบาย ถ่ายเส้น	1 บาท
ดีเกลือ	-	ผลึก	เค็มขม	ยาระบาย	1 บาท
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	เนื้อในฝัก	หวานเอียน	ยาระบาย	1 บาท
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	ร้อน	บำรุงธาตุ	2 บาท
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	ร้อน	บำรุงธาตุ	2 บาท
ชำพูลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	ร้อน	บำรุงธาตุ	2 บาท
จี่กาดแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> (Roxb.) Kurz.	ผล	ขม	ยาระบาย	1 บาท
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผล (ผ่าซีก)	เปรี้ยว	แก้ไอ ขับเสมหะ	1 บาท
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	เปรี้ยว	ยาระบาย แก้ไข้	1 บาท

มะดัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> Pierre	ใบ	เปรี้ยว	ขับเสมหะ	1 บาท

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำ ต้มให้เดือดประมาณ 15 นาที

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นครั้งละ 1 ถ้วยชา 2 เวลา เช้า-เย็น ก่อนอาหาร

สรรพคุณของตำรับ บำรุงเลือด แก้เลือดพิการ เจริญอาหาร

รสของตำรับยา เปรี้ยวร้อน

คำแนะนำ ควรดื่มยานี้หลังพินจากไข้

3.4 ยาลดไขมันในเส้นเลือด (หมอยะผาด กะหละหมัด)

อาการ มีน้สีระชะ ปวดเมื่อยตามข้อในร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากพฤติกรรมการใช้บริโภค รับประทานอาหารมันมาก ทำให้ย่อยยาก ฝ้าย่อยอาหารไม่สมบูรณ์ หากเป็นระยะยาว จะมีอาการท้องผูกร่วมด้วย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสนยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	บำรุงเลือด ลดน้ำตาลในเลือด	500 กรัม
พริกไทยดำ	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	ร้อน	ละลายลิ่มเลือดที่ติดขัด	300 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ถ่ายลมในลำไส้ แก้แผลพุพอง ช่วยในการสมานแผล แก้ น้ำเหลืองเสีย แก้ปวดเมื่อย	300 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	300 กรัม
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ผล	เปรี้ยว	ช่วยฟอกโลหิต	300 กรัม
ส้มแขก	<i>Garcinia atroviridis</i> Griff.	ผล	เปรี้ยว	ขับไขมันในเส้น ขับโลหิตเน่า ในมดลูก	200 กรัม
แมงลัก	<i>Ocimum americanum</i> L.	เมล็ด	จืด	ทำให้อิ่มเร็ว ลดไขมัน	200 กรัม
กุ่มบก	<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	เปลือกต้น	มันร้อน	บำรุงเส้นเลือด ถ่ายกษัยเส้น	200 กรัม
กุ่มน้ำ	<i>Crateva adansonii</i> DC.	เปลือกต้น	มันร้อน	ควบคุมความร้อน จุกเสียดแน่น อก	200 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	ขมร้อน	ขับลม แก้เจ็บชอก	100 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	หอมร้อน	ขับลม	100 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดบดผง บรรจุแคปซูล

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 2 แคปซูล วันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา ละลายไขมัน แก้เจ็บเมื่อย ช่วยขับไขมัน ถ่ายของเสีย

รสของตำรับยา เปรี๊ยะ

ข้อแนะนำ ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ งดอาหารมัน งดเนื้อทุกชนิด ยกเว้นปลา

3.5 ยาห้ามเลือด (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสณ)

อาการ มีเลือดไหลจากบาดแผล

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากอุบัติเหตุทำให้เกิดแผล มีเลือดไหล

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
สาบเสือ	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R. M. King & H. Rob.	ใบ	เผื่อน	ห้ามเลือด รักษาแผลสด	3 – 4 ใบ
ปูนกินหมาก	-	-	เย็นฝาด	รักษาแผล	พอประมาณ

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดผสมน้ำเล็กน้อย ขยำให้เกิดฟอง

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา นำฟองที่ได้ พอกบาดแผล

สรรพคุณตำรับยา รักษาแผลสด

รสของตำรับยา เผื่อน

3.6 ยาบำรุงโลหิต แก้เลือดลมไม่ปกติ (หอมแดง ทองสม)

อาการ บำรุงโลหิต แก้เลือดลมไม่ปกติทำให้น้ำมีค อ่อนเพลีย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ถาฮิมสม	Unknown 97	ราก	45 กรัม
ฝ่นแสนห้า	<i>Cinnamomum</i> sp.5	เปลือกต้น	45 กรัม
ส้มกุ่ม	Unknown 106	เถา	45 กรัม
ซ้าพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
จวง	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	แก่น	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
คิปลีเชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt	เถา ผล	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
มะก้าไก่	Unknown 13	ทั้งต้น	45 กรัม
เดือยไก่	Unknown 176	ทั้งต้น	45 กรัม
จี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	แก่น	45 กรัม
เข็มแดง	<i>Ixora</i> sp.	ราก	45 กรัม
เข็มขาว	Rubiaceae 1	ราก	45 กรัม
สำเหล้า	<i>Desmos cf. cochinchinensis</i> Lour.	ราก	45 กรัม
สายหยุด	<i>Desmos chinensis</i> Lour.	ราก	45 กรัม

นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	ราก	45 กรัม
นมวัว	Annonaceae 1	ราก	45 กรัม
นมควาย	Annonaceae 2	ราก	45 กรัม
ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ทั้ง5	45 กรัม
กวางตุคแจะ	Unknown 177	เถา	45 กรัม
ตะขรบกแดง	<i>Flacourtia rukam</i> Zoll. & Moritzi	ราก	45 กรัม
ลำผีฟ้า	Unknown 178	ราก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้บ้ำรุงโลหิต แก้เลือดลมไม่ปกติ

รสของตำรับยา เผ็ดร้อน ขม

3.7 ยาแก้โรคความดันโลหิตสูง (หมอแดง ทองสม)

อาการ แก้ปวดศีรษะ มีน้ศีรษะ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ราก	45 กรัม
สมเ็็ด	Unknown 155	ราก	45 กรัม
เสม็ด	<i>Melaleuca quinquenervia</i> (Cav.) S. T. Blake	ราก	45 กรัม
ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ราก	45 กรัม
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
ชิงขาว	Unknown 137	เหง้า	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ฤาษีผสม	Unknown 97	ราก	45 กรัม
หนาด	<i>Blumea basilsamifera</i> (L.) DC.	ราก	45 กรัม
สำปะหลุย	<i>Micromelum minutum</i> (G. Forst.) Wight & Arn.	ราก	45 กรัม

ปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ ต้มดื่ม ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันทุกวัน

สรรพคุณ แก้โรคความดันโลหิตสูง

รสของตำรับ เปรี้ยว

3.8 ยาแก้โลหิตจาง ขับลมแก้ไข้ บำรุงหัวใจ บำรุงธาตุ แก้เสมหะ (หอมแดงทองสม)

อาการ ตัวซีด ท้องอืดเพื่อ มีเสมหะ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ดอก	45 กรัม
ชำพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	3 ฟัก
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
กะเพรา	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	ราก	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ราก	45 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	45 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria cf. malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	45 กรัม
เทพทาโร	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	เนื้อไม้	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
พนมสวรรค์	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L.	ราก	45 กรัม
มะกล่ำเครือ	<i>Abrus precatorius</i> L.	ราก	45 กรัม
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ขยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
พิทูส	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	45 กรัม
ขิงเคลง	<i>Zingiber</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ดื่มดื่ม ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้เหน็บชาตามมือเท้า

รสของตำรับยา ขม หอม

3.9 ยากาลาจิจร (หอมเหล็ม หัวดีแทน)

อาการ โลหิตรัยแห้ง กรัง โลหิตแห้งติดกระดูกสันหลัง ทำให้ปวดหลัง ปวดท้อง เป็นกษัย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ลูกเอ็น	Unknown 55	ผล	1 ส่วน
อำพัน	-	-	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i>	เหง้า	1 ส่วน

	(Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์, 2544)		
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	1 ส่วน
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ราก	1 ส่วน
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือกต้น	1 ส่วน
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesioides</i> Wall.	เถา	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายนํ้ากระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้กษัย แก้โลหิตแห่งกรังคิถกระดูกสันหลัง ให้เป็นพิการต่างๆ

รสของตำรับยา เผื่อน ร้อน

3.10 ยาแก้เลือดผอมแห้ง (หมอมะลิ้ม หัวคันทัน)

อาการ ผอมแห้ง แรงน้อย เลือดจาง ชีตเฉียว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	75 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	75 กรัม
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	75 กรัม
มะดัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> Pierre	ใบ	75 กรัม
กะทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> Smith	เหง้า	75 กรัม
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	75 กรัม
เจดมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	75 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	75 กรัม
การบูร	ผลึก	ผลึก	75 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	75 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้ม เคี่ยวจนหนืด ปั้นเป็นลูกกลอนเท่าผลพริกไทย

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้เลือดผอมแห้ง

รสของตำรับยา เปรี้ยว ขม

3.11 ยาลดไขมันในเลือด ลดความอ้วน (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ น้ำหนักตัวมากเกินไป

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค รับประทานของมันมาก ไม่ได้ออกกำลังกาย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	เผ็ดร้อน	กระจายลม บำรุงธาตุ	600 กรัม (10 ตำลึง)
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ	300 กรัม (5 ตำลึง)
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	ร้อน	บำรุงกำลัง	300 กรัม (5 ตำลึง)
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	แก้ไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ	300 กรัม (5 ตำลึง)
เหงือกปลาหมอ	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl	ทั้งต้น	เค็ม	แก้ร้อนใน แก้ท้องเสีย	600 กรัม (10 ตำลึง)
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	หวาน	บำรุงร่างกาย แก้ร้อนใน	75 กรัม
การบูร	-	ผลึก	ร้อน	ขับลม แก้ท้องเสีย	10 กรัม
ดีเกลือ	-	ผลึก	ขมเค็ม	ถ่ายเมือกมัน	15 กรัม

วิธีทำ นำสมุนไพรบดผง บรรจุแคปซูล

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 3 แคปซูล ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา ช่วยเผาผลาญไขมันในร่างกาย

รสของตำรับยา รสร้อน

วิเคราะห์สมุนไพรในตำรับยารักษาโรคระบบไหลเวียนโลหิตและหัวใจ

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 11 ตำรับ พบสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

ดีปตี (*Piper chaba* Hunt.) พริกไทย (*Piper nigrum* L.) จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) สะค้าน (*Piper cf. ribesoides* Wall.)

แห้วหม (*Cyperus rotundus* L.) การบูร จี๋เหล็ก (*Senna siamea* (Lam.) Irwin et Barneby) เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica*

L.) มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) มะนาว (*Citrus aurantifolia* Swingle)

ชนิดสมุนไพรที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- คีปาลี (*Piper chaba* Hunt.) ทางการแพทย์แผนไทยใช้เป็นสมุนไพรประจำชาติจีน ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าของสมุนไพรในตำรับยาเบญจกูล ตำรับนี้มีสรรพคุณช่วยปรับธาตุและบำรุงร่างกายให้มีความสมบูรณ์ นอกจากนี้สารสกัดจากคีปาลีมีฤทธิ์ในการต่อต้านเชื้อ *Escherichia coli* ซึ่งเป็นเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ (Khan et al, 2007)

- แห้วหนู (*Cyperus rotundus* L.) ทางการแพทย์แผนไทยมีรสร้อนหอม ช่วยขับลม บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง (กองการประกอบโรคศิลปะ,2542) ในตำรับยาแผนจีนใช้แห้วหนู เป็นยาคลายกังวล และแก้อาการนอนไม่หลับ (Wei et al., 2008)

4. ตำรับยารักษาไข้

ตำรับยาแก้ไข้ หมายถึง ตำรับยาที่มีสรรพคุณช่วยลดไข้ ลดความร้อนในร่างกาย ซึ่งความร้อนที่เกิดขึ้น ส่งผลให้มีอาการแทรกซ้อนต่างๆ เช่น เป็นเม็ดผดผื่น ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นต้น รวบรวมได้จำนวน 40 ตำรับ เป็นของหมอลาก เดชะพันธ์ 1 ตำรับ หมอหรือหวาน วัชรจิรโสภณ 3 ตำรับ หมออากาศ เอียดหมั่ง 1 ตำรับ หมอโหยบ หล้าสะ 2 ตำรับ หมอแดง ทองสม 6 ตำรับ และหมอเหล็ม หวดแทน 27 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

4.1 ยาแก้ไข้ซึ่งทำให้ปวดข้อ (หมอลาก เดชะพันธ์)

อาการ มีไข้สูงหลายวันติดต่อกันและมีอาการปวดตามข้อต่างๆ ในร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากเชื้อหวัด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ฟ้าทะลายโจร	<i>Andrographis paniculata</i> Wall. ex Nees	ใบ	ขม	แก้ไข้	1 ส่วน
หญ้าใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ทั้งต้น	ขม	แก้ไข้ บำรุงตับ	1 ส่วน

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมดต้มตามวิธี (ต้มเดี่ยว โดยเติมน้ำ 3 ส่วน ต้มเดี่ยวให้เหลือเพียง 1 ส่วน)

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ ½ แก้ว ก่อนอาหาร เช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ รักษาอาการปวดข้อ เนื่องจากเป็นไข้หวัด

4.2 ยาแก้ไข้ แก้หัด แก้เหือด (หมอหรือหวาน วัชรจิรโสภณ)

อาการ เป็นไข้ ตัวร้อน มีเม็ดผดตามร่างกาย หรือเป็นหัด เหือด

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากกำเดากำเริบ (มีความร้อนเกิดขึ้นในร่างกาย) ทำให้ตัวร้อน หรือมีผื่นเกิดขึ้นตามผิวหนัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	ขมเมา	แก้ไข้พิษต่างๆ ถ่ายพิษ โลหิต ทำให้โลหิตเย็น	1 กำมือ

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มขณะที่เป็นไข้ หรือมีผื่นตามผิวหนัง ครั้งละ 1 ถ้วยชา สำหรับเด็กลดปริมาณตามความเหมาะสม

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ตัวร้อน แก้ไข้เนื่องจากเป็นหัด หรือเหือดในเด็ก

รสของตำรับยา ขมเมา

ข้อแนะนำ หลังจากดื่มยา ปริมาณผื่นจะเพิ่มมากขึ้นเพื่อกระตุ้นพิษไข้ จากนั้นจะค่อยๆ หายไป

ตำรับนี้สามารถใช้รักษาโรคชุกุนคุนยาได้

4.3 ยาแก้ไข้มาลาเรีย (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ ไข้สูง หนาวสั่น สลับร้อน

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค การติดเชื้อจากยุง ทำให้กำเดากำเริบ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ราชดัด	<i>Brucea javanica</i> Merr.	ทั้ง 5	ขม	แก้ไข้มาลาเรีย	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร เข้า เที่ยง เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้หนาวสั่น ไข้มาลาเรีย

รสของตำรับยา ขม

ข้อแนะนำ ระดับอาการที่เกิดขึ้นหลังคั้นยาจะแตกต่างกัน ดังนี้

อาการรุนแรง หลังคั้นยาจะมีอาการท้องเสียมาก

อาการปานกลาง หลังคั้นยาจะอาเจียน

อาการปกติ หลังคั้นยาจะไม่มีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้น

4.4 ยาแก้ไข้ (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ เป็นไข้ตัวร้อน แต่ไข้ไม่สูงมาก

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค อาโปธาตุกำเริบ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	เปรี้ยวฝาด	แก้ไข้ แก้โรคผิวหนัง	1 ส่วน
ส้มป่อย	<i>Acacia</i> cf. <i>concinna</i> Merr.	ใบ	เปรี้ยว	แก้ไข้ ฟกบวม	1 ส่วน
ส้มเกลียบ	Unknown 1	ใบ	เปรี้ยว	แก้ไข้	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำอาบ

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา นำส่วนผสมทั้งหมดคั้นน้ำอาบ ใช้กากที่เหลือนำมาถูตามร่างกาย หากมีอาการวิงเวียนศีรษะให้ใช้กากยาพอก

บริเวณกระหม่อม

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้

รสของตำรับยา เปรี้ยว

ข้อแนะนำ ระวังอย่าให้น้ำร้อนเกินไป อาจทำให้ผิวหนังพองได้

4.5 ยาแก้ไข้ สะท้านร้อนสะท้านหนาว (หมอกาศ เอียดหมั่ง)

อาการ สะท้านร้อนสะท้านหนาวสลับกัน มีไข้สูง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค อาโปธาตุพิการ การไหลเวียนเลือดไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.	ยอดอ่อน	เมาเฟื่อน	ถอนพิษ แก้ไข้	1 ส่วน
กะปิ	-	-	เค็มหอม	ช่วยดูดพิษ ไข้	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำยอดอ่อนของต้นข่อยตำให้ละเอียด ผสมกับกะปิลูกเคล้าให้เข้ากัน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีใช้ยา ใช้พอกหัวแม่เท้าทั้งสองข้าง ช่วยดูดพิษ ไข้สะท้านร้อน สะท้านหนาวได้

สรรพคุณตำรับยา ลดไข้ แก้อาการหนาวสั่น

รสของตำรับยา เค็ม

คำแนะนำ ไม่มีข้อมูล

4.6 ยาแก้ไข้หวัดใหญ่ (หมอโหยบ หล้าสะ)

อาการ มีอาการตัวร้อนจัดสลับหนาวจัด คัดจมูก น้ำมูกไหล ไอ มีเสมหะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค อากาศเปลี่ยนแปลง ทำให้ร่างกายขาดสมดุล ไม่สามารถปรับสภาพได้ หรือมีภูมิคุ้มกันน้อย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ท้าวขาม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	ขมเล็กน้อย	แก้ไข้	100 กรัม
มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	ราก	ฝาด	แก้ไข้	100 กรัม
หญ้านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	จืด	แก้ไข้	100 กรัม
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	ขม	แก้ไข้	100 กรัม
ชิงชี่	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก	ขม	แก้ไข้	100 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ราก	จืด	แก้ไข้	100 กรัม
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	จืด	แก้ไข้	100 กรัม
มะปรางหวาน	<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	ราก	จืด	แก้ไข้	100 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	หอมเย็น	บำรุงหัวใจ	100 กรัม
กะลำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ตาตุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	ขมหอม	บำรุงร่างกาย แก้ไข้	100 กรัม
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	หอมเย็น	บำรุงหัวใจ	100 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	หอมเย็น	แก้ไข้ บำรุง หัวใจ	100 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	หอมเย็น	บำรุงหัวใจ	100 กรัม

มะติ	<i>Jasminum sambac</i> Aiton	ดอก	หอมเย็น	บำรุงหัวใจ	100 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 2 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 เวลา หลังอาหาร เช้า เทียง เย็น

สรรพคุณของตำรับ แก้ไข้หวัดใหญ่ ไข้หวัดธรรมดา ไข้กาเดา (ไข้ตัวร้อน)

รสของตำรับยา ขมหอม

ข้อแนะนำ พักผ่อนให้เพียงพอ ดื่มน้ำอุ่น และอาบน้ำอุ่นหรือน้ำต้มใบมะขาม

4.7 ยาแก้ไข้ (หมอโหยบ หล้าสะ)

อาการ มีอาการตัวร้อนจัดสลับหนาวจัด

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ตากแดด ตากฝน ทำให้ภูมิคุ้มกันของร่างกายไม่เพียงพอ และเกิดจากอากาศเปลี่ยนแปลง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
เปราะ	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	หอมร้อน	ขับลม	1 ส่วน
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	ร้อน	บำรุงเส้น	1 ส่วน
ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ทั้ง 5	ร้อน	แก้ไข้	1 ส่วน
หึ่งหาย	<i>Crotalaria</i> sp.	ทั้ง 5	จืด	แก้ไข้	1 ส่วน
ขิงแดง	<i>Zingiber</i> sp.1	เหง้า	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 เวลา ก่อนหรือหลังอาหารก็ได้

สรรพคุณของตำรับ แก้ไข้ที่มีอาการตัวร้อนจัด สลับหนาวจัด แก้ไข้ทุกชนิด

รสของตำรับยา หอมร้อน

คำแนะนำ ดื่มน้ำอุ่น พักผ่อนให้เพียงพอ ให้ผู้ป่วยอาบน้ำอุ่นหรือน้ำต้มใบมะขาม

4.8 ยาไข้ไทฟอยด์ (หมอแดง ทองสม)

อาการ แก้ไข้ไทฟอยด์ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
หญ้าปราบ (โคไม้รู้ลิม)	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ทั้ง 5	3 บาท
เด้าร้าง	<i>Caryota</i> cf. <i>mitis</i> Lour.	ราก	3 บาท
ก้ามกุ้งใหญ่	Unknown 136	ราก	3 บาท
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	ราก	3 บาท
น้ำนอง	<i>Polyalthia suberosa</i> (Roxb.) Thwaites	ราก	3 บาท
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	3 บาท
หวายลิง	<i>Flagellaria indica</i> L.	เหง้า	3 บาท
หญ้าขัดมอน	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ราก	3 บาท

หญ้าครุน (หญ้าชันกาด)	<i>Panicum repens</i> L.	ตั้งต้น	3 บาท
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrical</i> (L.) P. Beauv.	ราก	3 บาท
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	3 บาท
ไพล	<i>Zingiber. montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	3 บาท
บานไม่รู้โรยดอกแดง	<i>Gomphrena Imperata cylindrical</i> (L.) P. Beauv.L.	ราก	3 บาท
บานไม่รู้โรยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	3 บาท
เท้าชายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	3 บาท
ชิงช้าชาลี	<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman	เถา	3 บาท
มะเดื่อ	<i>Ficus</i> sp.2	ราก	3 บาท
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	3 บาท
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	3 บาท
จิงข้าว	Unknown 137	เหง้า	3 บาท
เอาะทั้ง5	<i>Colocasia</i> sp.	หัว	3 บาท
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	แก่น	3 บาท
จันทน์ขาว	Unknown 1	แก่น	3 บาท

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่ดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ไข้ไทฟอยด์

4.9 ยาแก้ไข้ชอก เสียดแทงชายโครง (หมอดแดง ทองสม)

อาการ แก้ไข้ จุกเสียด แน่นบริเวณชายโครง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	3 บาท
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	3 บาท
น้ำนอง	<i>Polyalthia suberosa</i> (Roxb.) Thwaites	ราก	3 บาท
เกสรบัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	3 บาท
ชิงช้าชาลี	<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman	เถา	3 บาท
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	3 บาท
หมวดคูด (เหมือดคูด)	Unknown 138	ราก	3 บาท
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	3 บาท
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ราก	3 บาท
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	3 บาท

มะปราง	<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	ราก	3 บาท
ปรง	<i>Cycas</i> sp.	เหง้า	3 บาท
หัวว่าว	<i>Drynaria</i> sp	เหง้า	3 บาท
ชรา (เทียนดำ)	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	3 บาท
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	ราก	3 บาท
บานไม่รู้โรยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	3 บาท
เท้าขาม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	3 บาท
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	3 บาท
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เนื้อไม้	3 บาท
มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L.	เถา	3 บาท
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	3 ฝัก
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	3 บาท
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	3 บาท
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp. 1) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	3 บาท

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ไข้ชอก เสียคตทางชายโครง

4.10 ยาแก้ไข้พิษทั้งปวง พิษฝีดาษพิษ ตาลซางพิษหัวฝี ฝีหัวเขี้ยวแก้ไข้พิษ ตำแดงต่างๆ กระทั่งพิษไข้ (หมอแดง ทองสม)

อาการ ไข้มีไข้ ผุดเป็นเม็ดที่ต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ใบ และราก	อย่างละ 3 บาท
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	3 บาท
ขี้กา	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ราก	3 บาท
ขี้กา	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	เถา	3 บาท
ทองหลาง	<i>Erythrina</i> sp.	เปลือก	3 บาท
น้ำเข้า (เขยตาย)	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	ราก	3 บาท

วิธีปรุงยา ตำให้ละเอียดแทรกคินประสิวพอประมาณ

วิธีการใช้ยา ตำให้ละเอียดแทรกคินประสิวพอประมาณ ทั้งกินทั้งชโลม ใช้น้ำแรกจับเหมือนคนเป็นหวัด ไอ หอบ

สรรพคุณ แก้ไข้พิษทั้งปวง พิษฝีดาษพิษ ตาลซาง พิษหัวฝี ฝีหัวเขี้ยว แก้ไข้พิษ ตำแดงต่างๆ กระทั่งพิษไข้

4.11 ยาแก้ไข้พิษไข้กาฬ (หมอแดง ทองสม)

อาการ ไข้ตัวร้อน เป็นผื่น เม็ดตามตัว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชิงชี่	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก	3 บาท
หญ้านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	3 บาท
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	3 บาท
ทำวยายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	3 บาท
มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus</i> sp.2	ราก	3 บาท
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	3 บาท
ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ราก	3 บาท
ตะขบแดง	<i>Flacourtia</i> sp.	เนื้อไม้	3 บาท
เปล้าใหญ่	<i>Croton</i> sp.	เนื้อไม้	3 บาท
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	เนื้อไม้	3 บาท
ชิงช้าชาลี	<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman	เถา	3 บาท
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	3 บาท
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	3 บาท
หวายลิง	<i>Flagellaria indica</i> L.	เหง้า	3 บาท
คลุ้ม	<i>Donax grandis</i> (Miq.) Ridl.	เหง้า	3 บาท
คล้า	<i>Schumannianthus</i> cf. <i>dichotomus</i> Gagnep.	เหง้า	3 บาท
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	3 บาท
หญ้าปากควาย	<i>Dactyloctenium aegyptiaca</i> Willd.	ทั้งต้น	3 บาท
หญ้าแพรก	<i>Cynodon dactylon</i> Pers.	ทั้งต้น	3 บาท
หญ้าไต่ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ทั้งต้น	3 บาท

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมกคัมน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีใช้ยา คัมน้ำ ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้ไข้พิษไข้กาฬ

4.12 ยากระทุ้งพิษไข้ (หมอเหลี่ยม หัวดแทน)

อาการ เป็นไข้พิษ มีเม็ด ตุ่ม หรือผื่นขึ้นบริเวณผิวหนัง หากผื่นหลบใน ไข้จะยังมีความรุนแรงมากขึ้น การรักษา ต้องกระทุ้งพิษไข่ออกมา

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
น้านอง	<i>Polyalthia suberosa</i> (Roxb.) Thwaites	ราก	1 ส่วน
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	1 ส่วน

มะเคื้อหุมพร	<i>Ficus sp.2</i>	ราก	1 ส่วน
ชิงชี่	<i>Capparis micracantha</i> DC.	เถา	1 ส่วน
ไม้เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	1 ส่วน
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรที่มีขนาดใหญ่มาสับให้เล็กลง ใส่หม้อ เติมน้ำพอท่วมด้วยยา ต้ม 3 เา 1

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหาร และก่อนนอน

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ กระทุ้งพิษไข้ (ไข้ฉี่ดำสีแดง ไข้รากสาด จันทสูตร ดาวเรือง คางคก ปานดำ ปานแดง สายฟ้าฟาด แสงอาทิตย์ กระดานหิน กากสังคลี สังวาลพระอินทร์ ประดง มหาเมฆ มหานิล และไข่ปลิวไฟฟ้า)

4.13 ยาแก้ไข้พิษ (หมอเหล้ม หัวดแทน)

อาการ เป็นไข้พิษ มีเม็ด ตุ่ม หรือผื่นขึ้นบริเวณผิวหนัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะขยม	<i>Phyllanthus acidus</i> Skeels	ใบ	1 ส่วน
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	ใบ	1 ส่วน
หมากผู้	<i>Cordyline sp.1</i>	ใบ	1 ส่วน
หมากเมีย	<i>Cordyline sp.2</i>	ใบ	1 ส่วน
หญ้าปากควาย	<i>Dactyloctenium aegyptiaca</i> Willd.	ทั้งต้น	1 ส่วน
หญ้าแพรก	<i>Cynodon dactylon</i> Pers.	ทั้งต้น	1 ส่วน
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ใบ	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ใบ	1 ส่วน
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ใบ	1 ส่วน
คนทีสอ	<i>Vitex sp.</i>	ใบ	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด หรือตำให้ละเอียด

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้พิษ แก้ร้อนใน (ไข้ฉี่ดำสีแดง ไข้รากสาด จันทสูตร ดาวเรือง คางคก ปานดำ ปานแดง สายฟ้าฟาด แสงอาทิตย์ กระดานหิน กากสังคลี สังวาลพระอินทร์ ประดง มหาเมฆ มหานิล และไข่ปลิวไฟฟ้า)

4.14 ยาแก้ไข้ประดง (หมอเหล้ม หัวดแทน)

อาการ เป็นไข้พิษ มีผื่นขึ้นบริเวณผิวหนัง ให้จับไข่มือเย็น เท้าเย็น ตัวร้อนเป็นเปลวไฟ ร้อนในกระหายน้ำ ปวดศีรษะ สะท้านร้อนสะท้านหนาว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิงจาย	<i>Gmelina sp.</i>	ราก	1 ส่วน
มะกอก	<i>Spondias sp.</i>	เปลือกต้น	1 ส่วน
ตูมกาขาว	<i>Strychnos sp.</i>	ราก	1 ส่วน

ข้าวฟ่าง	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาคั่ว ผสมน้ำข้าวข้าว

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหาร และก่อนนอน ซโสมบริเวณผิวหนังบ่อยๆ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้พิษ แก้ร้อนใน ลดอาการแสปร้อนบริเวณผิวหนัง

4.15 ยาแก้ไข้พิษ (หมอเหล็ม หวัดแทน)

อาการ เป็นไข้พิษ มีผื่นขึ้นบริเวณผิวหนัง ให้จับไข้ มือเย็น เท้าเย็น ร้อนในกระหายน้ำ สะท้านร้อนสะท้านหนาว ให้เชื่อมมัว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
อ้ายพวงเหล็ก	Unknown 141	ทั้งต้น	1 ส่วน
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ก้าน	1 ส่วน
ตำเสา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	1 ส่วน
กระดุกไก่	<i>Justicia</i> sp.	ราก	1 ส่วน
กระท่อมจี๋หมู	<i>Mitragyna diversifolia</i> (Wall. Ex G. Don) Havil.	แก่น	1 ส่วน
ข่าน้อย	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	1 ส่วน
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	1 ส่วน
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
ไม้เท้ายาม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	1 ส่วน
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ราก	1 ส่วน
สำเหล้า	<i>Desmos</i> cf. <i>cochinchinensis</i> Lour.	ราก	1 ส่วน
สายหยุด	<i>Desmos chinensis</i> Lour.	ราก	1 ส่วน
มะลิเถื่อน	<i>Jasminum</i> sp.	ราก	1 ส่วน
แคฝอย	<i>Dolichandrone serrulata</i> (DC.) Seem.	ราก	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
ตะขบนา	<i>Flacourtia</i> sp.	เนื้อไม้	1 ส่วน
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือกเถา	1 ส่วน
ไม้เงา	Unknown 142	ราก	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
หญ้าครุน	<i>Panicum repens</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
ย่านเปราะ	<i>Kaempferia</i> sp.	เถา	1 ส่วน
คันคายนลายเป็น	<i>Cassytha filiformis</i> L.	ต้น	1 ส่วน

ประคู้	<i>Pterocarpus</i> sp.	แก่น	1 ส่วน
ปฐู	Unknown 74	แก่น	1 ส่วน
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	1 ส่วน
กระลำพัก	- ยางสลัดไค (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ยางตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	แก่น	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	1 ส่วน
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	1 ส่วน
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	1 ส่วน
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	1 ส่วน
ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	แก่น	1 ส่วน
ไม้จวง	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	แก่น	1 ส่วน
มะปริง	<i>Bouea oppositifolia</i> (Roxb.) Meisn.	ราก	1 ส่วน
มะปราง	<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	ราก	1 ส่วน
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด ทำแท่ง หรือปั้นเป็นเม็ด

วิธีการใช้ยา

แก่น้ำลายเหนียว เอากลสมอไทย 1 ส่วน น้ำใบตำลึง 1 ส่วน ละลายด้วยน้ำผึ้งพอประมาณ อมกลั้วคอ

แก้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เอาทองหลางใบมน 1 ส่วน เป็นกระสายบดทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำชาขาว ทั้งกินทั้งชโลม

สรรพคุณตำรับยา: แก้ไข้พิษ แก่น้ำลายเหนียว แก้ลิ้นกระด้างคางแข็ง

4.16 ยาแก้ไข้ (หอมเหล็ม หัวคันทน์)

อาการ มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน ถ่ายเหลว สะอึก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ข่าตาแดง	<i>Alpinia</i> sp.3	เหง้า	1 ส่วน
นูนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	1 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	เกสร	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
เฉียงพรว้านางแอ	<i>Carallia brachiata</i> (Lour.) Merr.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2	-จันทน์ขาว (Unknown1) -จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด ทำแท่ง

วิธีการใช้ยา

อาเจียน

ละลายน้ำผึ้ง

ท้องเสีย ละลายน้ำจันทน์
 กินประจำท้อง ละลายน้ำส้มซ่า
 ไข่จับ ละลายน้ำชาขาวกิน แทรกขมด พิมเสน
 สะอึก เอาเถาย่านาง 1 ส่วน ขั้ดม่อน 1 ส่วน ผ่นด้วยน้ำต้มสุกกิน

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ แก้ท้องเสีย แก้สะอึก แก้อาเจียน

4.17 ยาแก้ไข้สันนิบาตสองคลอง (หมอเหล้ม หัวดแทน)

อาการ มีไข้ร่วมกับอาการอาเจียนและถ่ายเหลว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	ดอก	1 ส่วน
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
มะเคื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
มะกอกป่า	<i>Spondias</i> sp.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด ทำแท่ง

วิธีการใช้ยา นำสมุนไพรบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกิน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ ที่มีอาการ ท้องเสีย ร่วมกับอาเจียน

4.18 ยารักษาไข้พิษทั้งปวง (หมอเหล้ม หัวดแทน)

อาการ เป็น ไข้พิษ มีผื่นขึ้นบริเวณผิวหนัง ให้จับไข้ มือเย็น เท้าเย็น ร้อนในกระหายน้ำ สะท้านร้อนสะท้านหนาว ให้เชื่อมม้ว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จันทน์ทั้ง2	-จันทน์ขาว (Unknown1) -จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	1 ส่วน
พิกข้าว	<i>Momordica cochinchinensis</i> Spreng.	ราก	1 ส่วน
คีนนากยูง	<i>Helminthostachys zeylanica</i> (L.) Hook.	เหง้า	1 ส่วน
คำลิ่ง	<i>Coccinia grandis</i> Voigt	ราก	1 ส่วน
พุมเรียงป่า	<i>Lepisanthes fruticosa</i> (Roxb.) Leenh.	ราก	1 ส่วน
ไม้เท้าขมอม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	1 ส่วน
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	1 ส่วน
เล็บมือนาง	<i>Quisqualis indica</i> L.	ราก	1 ส่วน
ทองหลางน้ำ	<i>Erythrina fusca</i> Lour.	ราก	1 ส่วน
โมก	<i>Wrightia</i> sp.	ราก	1 ส่วน
ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	ราก	1 ส่วน
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	1 ส่วน

สะบ้าลาย	<i>Entada</i> sp.2	เมล็ด	7.5 กรัม
มหากาฬ	<i>Gynura pseudo-china</i> DC. var. <i>hispida</i> Thv.	ราก	7.5 กรัม
พิศนาค	Unknown 59	ราก	3.75 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	7.5 กรัม
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	7.5 กรัม
มหาสดำ	<i>Cyathea</i> sp.	ราก	7.5 กรัม
ประคำดีควาย	<i>Sapindus rarak</i> A. DC.	ผลเผาไฟ	7.5 กรัม
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	ผลเผาไฟ	7.5 กรัม
อ้อยแดง	<i>Saccharum sinensis</i> Roxb.	ตา	7.5 กรัม
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	7.5 กรัม
คูกะ (สมอทะเล)	<i>Shirakiopsis indica</i> (Willd.) Esser	ผล	7.5 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรรอบค ทำแห้ง

วิธีการใช้ยา ถ้าเชื่อมม้วคั่งไคล้ ละลายน้ำมูตร (น้ำปัสสาวะ) แทรกคิงเหลื่อมกิน
 แก้กางแข็ง ละลายมูตร น้ำสนิมเหล็ก ผลประคำดีควายกิน
 เชื่อมม้ว ละลายน้ำชาขำวกิน

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ เชื่อมม้ว

4.21 ยามหานิลน้อย (หมอมะลิ้ม หัวดแทน)

อาการ เป็นไข้ ร้อนใน กระจายน้ำ เชื่อมม้ว สะท้านร้อนสะท้านหนาว มีเม็ด ตุ่ม หรือผื่นขึ้นบริเวณผิวหนัง
 ให้จับไข่มือเย็น เท้าเย็น ตัวร้อนเป็นเปลวไฟ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ไม้ไผ่	<i>Bambusa</i> sp.	ตา	1 ส่วน
มะคำดีควาย	<i>Sapindus rarak</i> A. DC.	ผลเผาไฟ	1 ส่วน
สะบ้า	<i>Entada</i> sp.1	เมล็ดเผาไฟ	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	เมล็ด	1 ส่วน
อ้อยแดง	<i>Saccharum sinensis</i> Roxb.	ตาเผาไฟ	1 ส่วน
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	1 ส่วน
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	1 ส่วน
มหาสดำ	<i>Cyathea</i> sp.	ราก	1 ส่วน
เนระพูสีทั้ง2	<i>Tacca</i> sp.	ราก	1 ส่วน
พิศนาค	Unknown 59	ราก	1 ส่วน
คูกะ (สมอทะเล)	<i>Shirakiopsis indica</i> (Willd.) Esser	ผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรรอบค แทรกคิง พิมเสน น้ำประสานทอง ทำแห้ง

วิธีการใช้ยา ฝนด้วยน้ำมูตร รับประทาน

สรรพคุณตำรับยา แก้สรรพคุณไข้ทุกชนิด

4.22 ยาจันทฤทธิ์ (หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ เป็นไข้ร้อนใน กระจายน้ำ ปวดมึนศีรษะ อ่อนเพลีย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จันทน์ทั้ง2	- จันทน์ขาว (Unknown1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	15 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	แก่น	15 กรัม
กระลำพัก	- สัตตโค (Euphorbia antiquorum L.) - ตาค่อมทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	แก่น	15 กรัม
พรม	Unknown 101	แก่น	15 กรัม
มหากาฬ	<i>Gynura pseudo-china</i> DC. var. <i>hispida</i> Thv.	ราก	15 กรัม
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	15 กรัม
เนระพูตี	<i>Tacca</i> sp.	เหง้า	7.5 กรัม
หวายตะมอย	<i>Pothos angustifolius</i> Presl	ราก	7.5 กรัม
หวายตะค้า	<i>Calamus</i> sp.4	ราก	7.5 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	7.5 กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	<i>Artemisia annua</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	7.5 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	7.5 กรัม
โกฐก้านพร้าว	<i>Picorrhiza kurroa</i> Benth. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	7.5 กรัม
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	3.75 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	7.5 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	7.5 กรัม
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	7.5 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	7.5 กรัม
มะลิ	<i>Jasminum sambac</i> Aiton	ดอก	7.5 กรัม
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	7.5 กรัม
พิศนาค	Unknown 54	ราก	7.5 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	3.75 กรัม
อำพันทอง	-	ผลึก	3.75 กรัม
พิมเสน	-	ผลึก	3.75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ทำแท่ง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ
สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ เชื้ออมมัว ตัวร้อน แก้กระหายน้ำ แก้ช้ำ

4.23 ยาจันทรเกสร (หอมเหล็มหัดแท่น)

อาการ เป็นไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ ปวดมึนศีรษะ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ เป็นเรื้อรัง
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พิมเสน	-	ผลึก	1 ส่วน
ชะมดเชียง	-	ไขชะมด	1 ส่วน
หญ้าฝรั่ง	<i>Crocus sativus</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ทั้งต้น	1 ส่วน
อำพัน	-	-	1 ส่วน
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกคั้น	1 ส่วน
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกคั้น	1 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	1 ส่วน
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	1 ส่วน
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	แก่น	1 ส่วน
จันทน์ขาว	Unknown 1	แก่น	1 ส่วน
พิบูล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ผสมใบกัญชาคั้น ทำแท่ง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำตรีศุนัข รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ
สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้สรรรีบขาดสมุฏฐาน

4.24 ยาหอมใหญ่ (หอมเหล็มหัดแท่น)

อาการ เป็นไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ สะท้านร้อนสะท้านหนาว ปวดมึนศีรษะ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ เป็น
เรื้อรัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักกาด	<i>Brassica</i> sp.	เมล็ด	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	1 ส่วน
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	1 ส่วน
สน	<i>Pinus</i> sp.	แก่น	1 ส่วน
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	1 ส่วน
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	2 ส่วน
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ราก	1 ส่วน
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ใบ	1 ส่วน

เถาหมวกทั้ง2	Unknown 90	เถา	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ทำแท่ง

วิธีการใช้ยา

ถ้าตัวร้อน	ละลายน้ำไหล
ถ้าตัวเย็น	ละลายน้ำกระจับแทรก
ถ้าท้อง	ละลายน้ำกะทือ/ น้ำมะเดื่อ/ น้ำแคแดง/ น้ำเปลือกตาล
แก้ไอเจียน	ใช้น้ำลูกขอมกไฟ บีบเอาน้ำ
รับประทาน	วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไขเพื่อสันนิบาต

ข้อแนะนำ ถ้าอาการไม่ดีขึ้น เอารากคันทรง 1 รากตาล 1 รากผักเค็ด 1 กระดุกกระปือ 1 เอาข้าวสุกหมกไฟให้เกรียม แخذเอารากยาทั้ง4 สิ่งนี้ มาฝนด้วยน้ำ แล้วผสมยาหอมให้กิน หรือ เอาทองหลางใบมน ต้มละลายกิน

ถ้าให้คั่ง	เอารากไผ่เทศฝน / ใบเงินมาต้มละลายกิน
ถ้ามีนม	เอาใบมะนาวต้มละลายกิน
ถ้าอ้าปากไม่ออก	ละลายน้ำข้าวกิน

ถ้ากระวนกระวาย	ละลายน้ำข้าวข้าวกินแทรกพิมเสน
ถ้ากระหายน้ำ	เอาลูกมะกอกเผาไฟให้ไหม้ เอารากบัวหลวงแช่น้ำ ละลายกิน

4.25 ยาแก้ไข้ทั้งปวง (หอมเหลิม หัวดีแทน)

อาการ เป็นไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ ปวดมึนศีรษะ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ เป็นไข้พิษ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	1 ส่วน
มะแว้งทั้ง2	มะแว้งต้น (<i>Solanum indicum</i> L.)	ราก	1 ส่วน
	มะแว้งเครือ (<i>Solanum trilobatum</i> L.)		1 ส่วน
มะเขือขื่น	<i>Solanum</i> sp.	ราก	1 ส่วน
กระดอม	<i>Gynopetalum cochinchinensis</i> (Lour.) Kurz	ผล	1 ส่วน
กะทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> Smith	เหง้า	1 ส่วน
ไหล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	1 ส่วน
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ทำแท่ง หรือ ต้ม 3 เา 1

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ไขทุกชนิด

4.26 ยาต้มแก้ไข้ (หมอเหล็ม หัวัดแทน)

อาการ เป็นไข้ ร้อนใน กระจายน้ำ ปวดหัว ตัวร้อน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	1 ส่วน
ไผ่น้ำ	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	เปลือกต้น	1 ส่วน
ขี้กา	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ผล	1 ส่วน
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	1 ส่วน
เทียนทั้ง 2	- เทียนแดง (<i>Lepidium sativum</i> L.) - เทียนขาว (<i>Cuminum cyminum</i> L.)	เมล็ด	อย่างละ 1 ส่วน
หญ้าตีนนกยูง	<i>Helminthostachys zeylanica</i> (L.) Hook.	ทั้งต้น	1 ส่วน
ตรีผลา	- สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - มะขามป้อม (<i>Phyllanthus emblica</i> L.)	ผล	อย่างละ 1 ส่วน
ไม้เท้ายาม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	อย่างละ 1 ส่วน
เชือกเขาไฟ	Unknown 9	ราก	1 ส่วน
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	เถา	1 ส่วน
มะแว้งทั้ง 2	มะแว้งต้น (<i>Solanum indicum</i> L.) มะแว้งเครือ (<i>Solanum trilobatum</i> L.)	ผล	1 ส่วน
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis</i> (Lour.) Kurz	ผล	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
ปฐู	Unknown 74	แก่น	1 ส่วน
ประคู้	<i>Pterocarpus</i> sp.	แก่น	1 ส่วน
ไม้สัก	<i>Tectona grandis</i> L.f.	แก่น	1 ส่วน
คล้า	<i>Schumannianthus</i> cf. <i>dichotomus</i> Gagnep.	หัว	1 ส่วน
ว่านกีบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> Hoffm.	เหง้า	1 ส่วน
ว่านร้อนทอง	Zingiberaceae 2	เหง้า	1 ส่วน
เนระพูสี	<i>Tacca</i> spp.	เหง้า	1 ส่วน
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรต้ม 3 เา 1

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่

4.27 ยาแก้ไข้ปวดหัว (หอมเหล้ม หัวคันทัน)

อาการ เป็นไข้ มีอาการปวดมึนทั่วศีรษะ ให้เชื่อมมึน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	1 ส่วน
กระเทียมแห้ง	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	1 ส่วน
เกลือ	-	ผลึก	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ผิวเปลือกผล	1 ส่วน
ปูนผง		ผง	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาตำให้ละเอียด

กระสายยา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำมะนาว ทาหน้าผาก เมื่อมีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ปวดศีรษะ

4.28 ยาแก้สะท้านไข้จากนวด ((หอมเหล้ม หัวคันทัน)

อาการ เป็นไข้ หลังจากถูกนวด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ทองเคียบ	Unknown 146	หัว	1 ส่วน
ชะเออะ	Unknown 147	หัว	1 ส่วน
ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
อิหรม	<i>Pogostemon cablin</i> (Blanco) Benth	ใบ	1 ส่วน
ปราบดิน	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	1 ส่วน
จันทน์	Unknown 77	แก่น	1 ส่วน
จันทนา	Unknown 54	แก่น	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
ตะเบ็ง	Unknown 150	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำร้อน รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ สะท้านไข้นวด แก้ระบมหลังนวด

4.29 ยาแก้เพื่อกลิ้ง (หมอมะลิ้ม หัวดแทน)

อาการ เป็นไข้พิษ พิษเลือด ให้ คั้งไค้ หลงไหล ละเมอเพื่อกก เหมือนคนเป็นบ้า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เทียนตาตักแตน	<i>Anethum graveolens</i> L.	ผล	1 ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell.	ผล	1 ส่วน
มะขาง	<i>Madhucapierrei</i> Lam	เปลือกต้น	1 ส่วน
ไข่น้ำ	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	เปลือกต้น	1 ส่วน
เทพทาโร	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	เปลือกต้น	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง แทรกคี้จะเซ้

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำดอกไม้แทรกพิมเสน รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.)วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือ เวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้กั้งไค้ หลงไหล ละเมอเพื่อกก

4.30 ยาประโศลาธิคุณ (หมอมะลิ้ม หัวดแทน)

อาการ แก้ไข้ตามฤดูกาล เป็นไข้จากอากาศเปลี่ยนแปลง หรือช่วงปรับเปลี่ยนแปลง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	1 ส่วน
เทียนทั้ง 5	เทียนตาตักแตน <i>Anethum graveolens</i> L (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	1 ส่วน
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	1 ส่วน
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	1 ส่วน
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	1 ส่วน
	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	ดอก รก	1 ส่วน
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ใบ ผล	1 ส่วน
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	1 ส่วน
เอ็น	Unknown 55	ผล	1 ส่วน

คองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
โคกกระออม	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	ทั้ง 5	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	1 ส่วน
เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	1 ส่วน
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	1 ส่วน
พุ่มเรียงชำ	<i>Lepisanthes fruticosa</i> (Roxb.) Leenh	ราก	1 ส่วน
มะเดื่ออุทุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	ราก	1 ส่วน
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	1 ส่วน
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	1 ส่วน
ผักชีลา	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
โหระพา	<i>Ocimum basilicum</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
พระยามือเหล็ก	Unknown 8	เนื้อไม้	1 ส่วน
ขี้เหล็กทั้ง 5	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby	แก่น	1 ส่วน
โคกกระสุน	<i>Tribulus terrestris</i> L.	ราก	1 ส่วน
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	1 ส่วน
กระถ่ำพริก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ดาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	อย่างละ 1 ส่วน
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume var. <i>lucida</i> Markgr.	เปลือกเถา	1 ส่วน
ขนนดอก	- ตะแบก (<i>Lagerstroemia</i> sp.) - พิกุล (<i>Mimusops elengi</i> L.)	เนื้อไม้	1 ส่วน
อบเชยเทศ	<i>Cinnamomum</i> sp.3	เปลือกต้น	1 ส่วน
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	1 ส่วน
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd	เหง้า	1 ส่วน
เทพทาโร	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	เปลือกต้น	1 ส่วน
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	1 ส่วน
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume var. <i>lucida</i> Markgr.	เปลือกเถา	1 ส่วน
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ดอก	1 ส่วน
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ผล	1 ส่วน
การะเกด	<i>Pandanus</i> sp.2	ดอก	1 ส่วน
กรรณิกา	<i>Nyctanthes arbor-tristis</i> L.	ดอก	1 ส่วน
แค	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Desv.	ดอก	1 ส่วน
คำไทย	<i>Bixa orellana</i> L.	ดอก	1 ส่วน

มะขวิด	Unknown 172	ดอก	1 ส่วน
ลำเจียก	<i>Pandanus odoratissimus</i> L.f.	ดอก	1 ส่วน
กล้วยไม้	Orchidaceae 1	ดอก	1 ส่วน
พุด	Unknown 173	ดอก	1 ส่วน
บัวเผื่อน	<i>Nymphaea</i> sp.2	ดอก	1 ส่วน
บัวขม	<i>Nymphaea</i> sp.1	ดอก	1 ส่วน
บัวลินจง	<i>Nymphaea</i> sp.4	ดอก	1 ส่วน
จงกลนี	<i>Nymphaea</i> sp.3	ดอก	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	1 ส่วน
บัวขาว	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	1 ส่วน
สัตตะบงกค	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	1 ส่วน
สัตตะบุษย์	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	1 ส่วน
สัตตะบรรณ	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	1 ส่วน
สัตตะวาท	Unknown 168	ดอก	1 ส่วน
ต๊ิบเต่า	Unknown 123	ดอก	1 ส่วน
ผักตบชวา	<i>Eichhornia crassipes</i> (C. Mart.) Solms	ดอก	1 ส่วน
ยี่สุ่น	Unknown 169	ดอก	1 ส่วน
ประทุมมาศ	Unknown 170	ดอก	1 ส่วน
หญ้างวงช้าง	<i>Heliotropium indicum</i> R. Br.	ดอก	1 ส่วน
หางนกยูง	Unknown 171	ดอก	1 ส่วน
ละหุ่ง	<i>Ricinus communis</i> L.	ดอก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาคั้นเป็นผง ปรุงระมัด พิมเสน ดิงเกลือ ดิงงา ปัสสาวะตัวเอง ดีหมูป่า คีตะพาบน้ำ ดีวัวเถื่อน คีควายเผือก บดปั้นแท่ง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา บำรุงธาตุนี้

4.31 ยาแก้มหาชุนุม (หมอเหล็ม หัวดแทน)

อาการ เป็นไข้เหงื่อตก ทำให้ตัวเย็นขาวซีด ให้ซาบซ่า นอนทั้งตัว ให้ชวนขวยหากำลังมิได้

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> DC.	ราก	1 ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์, 2544)	ราก	1 ส่วน
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
คิปลิ	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	1 ส่วน

จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	1 ส่วน
มะคูน	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	1 ส่วน
กุ่มน้ำ	<i>Crateva adansonii</i> DC.	เปลือกต้น	1 ส่วน
ทองหลางน้ำ	<i>Erythrina fusca</i> Lour.	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาดม 3 เอ 1

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้โรค 96 จำพวกหายแล เสโท คือเหงื่อ เมื่อแตกนั้นเหงื่อตกนัก ตัวมักเย็นขาวซีด ให้ซาบซ่าไปทั้งตัว ให้ชวนขวยหากำลังมิได้

4.32 ยาแก้ไข้สันนิบาตสองคลอง (หอมเหล้ม หัวคแทน)

อาการ มีไข้ร่วมกับอาการ อาเจียนและถ่ายเหลว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	ดอก	3 บาท
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	เปลือกต้น	3 บาท
มะเดื่อ	<i>Ficus racemosa</i> L.	เปลือกต้น	3 บาท
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	เปลือกต้น	3 บาท
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	เปลือกต้น	3 บาท
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	ราก	3 บาท

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด ทำแท่ง

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา นำสมุนไพรมบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกิน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ ที่มีอาการ ท้องเสีย ร่วมกับอาเจียน

รสของตำรับยา ฝาด เย็น

4.33 ยาแก้ปรัทัยหคคแตก (หอมเหล้ม หัวคแทน)

อาการ ให้ร้อนตลอดปลายมือปลายเท้า ให้ชีพจรเดินขึ้นแล

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
นอแรด	-	นอ	1 ส่วน
หอยขม	-	เปลือกเผาไฟ	1 ส่วน
จระเข้	-	เขี้ยว	1 ส่วน
หวายตะค้า	<i>Calamus</i> sp.4	เหง้า	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
แสมทะเล	<i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	แก่น	1 ส่วน
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	3 ส่วน
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ดอก	3 ส่วน

แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
หญ้าขี้ฉอด	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	4 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้มเป็นผง

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา แทรกพิมเสน รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ ไซซาคู ชื่อปริณามัคคีแตก

รสของตำรับยา ร้อน ขม

4.34 ยาแก้สะท้านไข้จากการนวด (หอมเหล็มหวดแทน)

อาการ เป็นไข้ หลังจากผ่านการนวด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ดองเคียว	Unknown 146	หัว	1 ส่วน
ชะเออะ	Unknown 147	หัว	1 ส่วน
ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
อิหรม	<i>Pogostemon cablin</i> (Blanco) Benth.	ใบ	1 ส่วน
ปราบ	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ใบ	1 ส่วน
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	1 ส่วน
จันดี	Unknown 149	แก่น	1 ส่วน
จันทนา	Unknown 54	แก่น	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
ตะเบ็ง	Unknown 150	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมมาต้มเป็นผง

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ สะท้านไข้นวด แก้ระบมหลังนวด

รสของตำรับยา ร้อน เย็น ขม

24.35 ยาแก้เพ้อคลั่ง(หอมเหล็มหวดแทน)

อาการ เป็นไข้พิษ พิษเลือด ให้ คลั่งไคล้ หลงโหล ละเมอเพ้อพก เหม่อลอย เหมือนคนเป็นบ้า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เทียนดาตักแคน	<i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	1 ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	1 ส่วน

มะขาง	Unknown 38	เปลือก	1 ส่วน
ไผ่น้ำ	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	เปลือก	1 ส่วน
เทพทาโร	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	เปลือก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้ม เป็นผง แทรกคิงกระเซ้

กระสายยา น้ำดอกไม้

วิธีการใช้ยา ละลายละลายน้ำดอกไม้แทรกพิมเสน รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้กั้ง ไคล้ หลงไหล ละเมอเพ้อพก

รสของตำรับยา หอม ร้อน ขม

4.36 ยาแก้ไข้พิษทั้งปวง พิษฝีดาษ พิษตานทราง พิษหัวฝี ฝีหัวเขี้ยวแก้ไข้พิษ สำแดงต่างๆ กระทั่งพิษไข้

(หอมแดง ทองสม)

อาการ ให้มีไข้ ผุคเป็นเม็ดบริเวณต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ใบ และราก	อย่างละ 45 กรัม
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	45 กรัม
ขี้กา	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ราก	45 กรัม
ขี้กา	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	เถา	45 กรัม
ทองกลาง	<i>Erythrina</i> sp.	ใบ	45 กรัม
น้ำเข้า (เขยตาย)	<i>Glycosmis pentaphylla</i> (Retz.) DC.	ราก	45 กรัม

วิธีปรุงยา ตำให้ละเอียดแทรกดินประสีพอประมาณ

กระสายยา ดินประสี

วิธีการใช้ยา ตำให้ละเอียดแทรกดินประสีพอประมาณ ทั้งกินทั้งชโลม ใช้นี้แรกจับเหมือนคนเป็นหวัด ไอ หอบ

สรรพคุณ แก้ไข้พิษทั้งปวง พิษฝีดาษพิษ ตาล ทรางพิษหัวฝี ฝีหัวเขี้ยวแก้ไข้พิษ สำแดงต่างๆ กระทั่งพิษไข้

รสของตำรับยา เย็น จืด

4.37 ยาแก้พิษภายใน ภายในอก (หอมแดง ทองสม)

อาการ ให้คัน มีผื่น เป็น ไข้ต่างๆ ผุคเป็นเม็ด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	45 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	45 กรัม
คุระเปรียะ	Unknown 151	ราก	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
กิบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> Hoffm.	เหง้า	45 กรัม
ว่านร้อนทอง	Zingiberaceae 2	เหง้า	45 กรัม

ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	45 กรัม
เถาหัวด้วน	Unknown 144	ราก	45 กรัม
ชบา	<i>Hibiscus rosa-sinensis</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ถั่วแระ	Unknown 152	ทั้งต้น	45 กรัม
ถั่วแระ	Unknown 113	ทั้งต้น	45 กรัม
ผักเป็ด	<i>Alternanthera sessilis</i> (L.) DC.	ทั้งต้น	45 กรัม
พิมเสนต้น	<i>Pogostemon cablin</i> Benth.	พิมเสน	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ราก	45 กรัม
ส้ม	Unknown 49	ไม่ได้ระบุ	45 กรัม
มะระ	<i>Momordica charantia</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
ระงับ	Unknown 78	ราก	45 กรัม
ผักข้าว	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	ราก	45 กรัม
หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	ราก	45 กรัม
มะยม	<i>Phyllanthus acidus</i> Skeels	ราก	45 กรัม
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	ราก	45 กรัม
ปีบ	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f.	ราก	45 กรัม
ส้ม	<i>Citrus</i> sp.	ราก	45 กรัม
ส้มแขก	<i>Garcinia atroviridis</i> Griff.	ราก	45 กรัม
ทองหลาง	<i>Erythrina</i> sp.	ราก	45 กรัม
โกฐทั้ง 5	โกฐเชียง <i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐสอ <i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐหัวบัว <i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐเขมา <i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐจุฬาลัมพา <i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
แก่นสน	<i>Pinus</i> sp.	แก่น	45 กรัม
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	แก่น	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	แก่น	45 กรัม

วิธีปรุงยา	ตำผง ละลายน้ำดอกไม้มกิน
กระสายยา	น้ำดอกไม้มกิน
วิธีการใช้ยา	ตำผง ละลายน้ำดอกไม้มกิน ประจำทำให้พืช ไข้ภายในภายนอก
สรรพคุณ	แก้พืชภายใน ภายนอก
รสของตำรับยา	ขม

4.38 ตำรับยาแก้ไข้ประดง (หอมเหล้ม หัวัดแทน)

อาการ เป็นไข้พืช มีผื่นขึ้นบริเวณผิวหนัง ให้จับไข้ มือเย็น เท้าเย็น ตัวร้อนเป็นเปลวไฟ ร้อนในกระหายน้ำ ปวดศีรษะ สะท้านร้อนสะท้านหนาว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิงจาย	<i>Gmelina</i> sp.	ราก	1 ส่วน
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	เปลือกต้น	1 ส่วน
คุมกาขาว	<i>Strychnos</i> sp.	ราก	1 ส่วน
ข้าพดู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาตำ หรือ ผนด้วยน้ำชาขาว

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหาร และก่อนนอน ซโลมบริเวณผิวหนัง บ่อยๆ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้พืช แก้ร้อนใน ลดอาการแสบร้อนบริเวณผิวหนัง

รสของตำรับยา ขม เย็น

คำแนะนำ ไม่มี

4.39 ยาจันท์หญัตย (หอมเหล้ม หัวัดแทน)

อาการ เป็นไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ ปวดมึนศีรษะ อ่อนเพลีย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จันท์ทั้ง 2	-จันท์ขาว (Unknown 1) -จันท์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	15 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	แก่น	15 กรัม
กระลำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - คาคู่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	15 กรัม
พรม	Unknown 164	แก่น	15 กรัม
มหากาพ	<i>Gynura pseudo-china</i> DC. var. <i>hispida</i> Thv.	หัว	15 กรัม
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	15 กรัม
เนระพูตี	<i>Tacca</i> sp.	เหง้า	7.5 กรัม

หวายตะมอย	Unknown 145	เหง้า	7.5 กรัม
หวายตะค้า	<i>Calamus</i> sp.4	เหง้า	7.5 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	7.5 กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	<i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	7.5 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	7.5 กรัม
โกฐก้านพร้าว	<i>Picorrhiza kurroa</i> Benth. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	7.5 กรัม
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	7.5 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ดอก	7.5 กรัม
พิกล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	7.5 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	7.5 กรัม
มะลิ	<i>Jasminum sambac</i> Aiton	ดอก	7.5 กรัม
ระย่อม	<i>Rauwolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	7.5 กรัม
พิชินาด	Unknown 59	ราก	7.5 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	3.75 กรัม
อำพันทอง	-	อำพันทอง	3.75 กรัม
พิมเสนต้น	<i>Pogostemon cablin</i> Benth.	ใบ	3.75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรรบคเป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา น้ำดอกไม้เทศ

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทาน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ เชื่อมมัว ตัวร้อน แก้กระหายน้ำ แก้ชัก

รสของตำรับยา ขม หอม เย็น

คำแนะนำ ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

4.40 ยามหานิลแท่งทอง (หอมเหล็ม หัวัดแท่น)

อาการ เป็นไข้ เชื่อมมัว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ลาน	<i>Corypha lecomtei</i> Becc.	ก้านเผาไฟ	7.5 กรัม
ปูนข้างเตา	-	ผงฝุ่น	0.47 กรัม
ปูป่า	-	กระดอง	3.75 กรัม
สะบ้า	<i>Entada</i> sp.1	เมล็ด	3.75 กรัม

สะบ้าลาย	<i>Entada</i> sp.2	เมล็ด	7.5 กรัม
มหากาฬ	<i>Gynura pseudo-china</i> DC. var. <i>hispidula</i> Thv.	ราก	7.5 กรัม
พิศนาค	Unknown 59	ราก	3.75 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	7.5 กรัม
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	7.5 กรัม
มหาสดำ	<i>Cyathea</i> sp.	ราก	7.5 กรัม
ประคำดีควาย	<i>Sapindus rarak</i> A. DC.	ผล	7.5 กรัม
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	ผลเผาไฟ	7.5 กรัม
อ้อยแดง	<i>Saccharum sinensis</i> Roxb.	ตาอ้อย	7.5 กรัม
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	7.5 กรัม
कुक्ष (สมอทะเล)	<i>Shirakiopsis indica</i> (Willd.) Esser	ผล	7.5 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมานำมาต้ม ทำแห้ง

กระสายยา มุตรแทรกคิงเหลื่อม ผลประคำดีควาย มุตรน้ำสนิมเหล็ก น้ำชาขาว

วิธีการใช้ยา ถ้าเชื่อมม้วคลั่งไคล้ ละลายมุตรแทรกคิงเหลื่อมกิน
แก้คางแข็ง ละลายมุตร น้ำสนิมเหล็ก ผลประคำดีควายกิน
เชื่อมม้ว ละลายน้ำชาขาวกิน

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ เชื่อมม้ว

รสของตำรับยา เย็น ขม

วิเคราะห์สมุนไพรมานำมาต้มรักษาโรคไข้

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 40 ตำรับ พบสมุนไพรมานำมาใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Coleber.) Diels) จันทน์แดง (*Dracaena* sp.) จันทน์ขาว (*Tarenna hoensis* Pitard)

เท้ายาม่อม (*Clerodendrum petasites* S. Moore) คนทา (*Harrisonia perforata* Merr.) ไคร้เครือ บุนนาค (*Mesua ferrea* L.)

ระย่อม (*Rauvolfia serpentina* Benth. ex Kurz) กฤษณา (*Aquilaria* cf. *malaccensis* Lam.) จี่กา (*Gymnopetalum integrifolia* Kurz) จันทน์เทศ (*Myristica fragrans* Houtt.) บัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn.)

ชนิดสมุนไพรมานำมาต้มในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรมานำมาต้มบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- จันทน์ขาว ในทางการแพทย์แผนไทยมีรสขมหวาน มีสรรพคุณบำรุงประสาท บำรุงเนื้อหนังให้สดชื่น แก้ร้อนใน แก้กระหายน้ำ แก้ตับปอดและดีพิการ แก้เหงื่อตกหนัก ขับพยาธิ (ชยันต์ พิเชียรสุนทร และคณะ, 2544) มีรายงานการวิจัย จันทน์ขาว (*Tarenna hoensis* Pit.) พบว่ามีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Staphylococcus aureus* และ *Pseudomonas aeruginosa* ซึ่งเป็นโรคติดเชื้อชนิดหนึ่งที่ทำให้มีอาการไข้ได้ (Laorpaksa et al., 2008)

- จันทน์แดง ในทางการแพทย์แผนไทยมีรสขมเย็น ฝาดเล็กน้อย แก้พิษไข้ภายนอกและภายใน บำรุงหัวใจ แก้พิษฝี ที่มีอาการอักเสบและปวดบวม (ชยันต์ พิเชียรสุนทร และคณะ, 2544) มีรายงานการวิจัย จันทน์แดง (*Dracaena loureiri* Gagnep.) พบว่า สารสกัดด้วยเมทานอลของแก่นจันทน์แดง มีฤทธิ์ลดไข้ในหนูขาว ที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยยีสต์ และมีฤทธิ์แก้

ปวดเฉียบพลันที่อาจเกิดจากการบาดเจ็บหรือเชื้อโรคในหนูถีบจักร (Reanmongkol *et al.*, 2003) และพบว่ามียูทริซัยบ์ยั้ง COX-1 และ COX-2 (Likhitwitayawuid *et al.*, 2002)

- จันทน์เทศ (*Myristica fragrans* Houtt.) มีสาร β -pinene ซึ่งอยู่ในน้ำมันหอมระเหย มีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อ *Escherichia coli* ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดอาการท้องเสีย (Takikawa *et al.*, 2002)

5. ตำรับยารักษาโรคเด็ก

ตำรับยารักษาโรคเด็ก เป็นตำรับยาที่จัดกลุ่มแยกจากกลุ่มโรคอื่นๆ เนื่องจากโรคเด็ก เป็นโรคที่ต้องมีความระมัดระวังในจัดตำรับยา ทั้งชนิดของสมุนไพร และน้ำหนักตัวยา ประกอบกับบางโรคมักเกิดบ่อยในเด็ก และคัมภีร์แพทย์แผนไทยได้จัดให้อยู่ในคัมภีร์ปฐมจินดา ซึ่งเป็นคัมภีร์แยกอาการและตำรับยาที่ใช้สำหรับแม่และเด็ก โรคที่พบบ่อยในเด็ก เช่น ดานซาง ดานขโมย ใช้ต่างๆ เป็นต้น รวบรวมได้จำนวน 10 ตำรับ เป็นของ หมอสมบูรณ ทัพย์นุ้ย 1 ตำรับ หมออรัน สรรเสริญ 1 ตำรับ และหมอเหล็กม หวดแทน 8 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

5.1 ยาแก้ตานขโมย (หมออรัน สรรเสริญ)

อาการ เด็กอายุประมาณ 6 เดือน - 5 ปี มักมีผื่นขึ้นตามตัว เวลาถ่ายจะปวดบิด ถ่ายเป็นมูกเลือด พุงโรก้นปอดตัวเหลือง ตาเหลือง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิด เด็กมีภูมิต้านทานน้อย ดังนั้นหากได้รับเชื้อโรค จะทำให้แสดงอาการต่างๆ ได้ง่าย เช่น ผื่นขึ้น ท้องเสีย เป็นต้น

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ลำโรง	<i>Sterculia foetida</i> L.	เปลือก	ฝาด	แก้บิดมูกเลือด	1 ส่วน
ฝางเสน	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	แก่น	ฝาดขื่น	แก้โลหิตออกทางทวารหนัก	1 ส่วน
ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L.	เปลือกผล	ฝาด	แก้บิดท้องร่วง	1 ส่วน
หอมแดง	<i>Allium ascalonicum</i> L.	กระจุกแห้งของใบ	ร้อนฉุน	ขับลมในท้อง	1 ส่วน
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กระจุกแห้งของใบ	ร้อนฉุน	แก้แผลเน่าร้าย กระจายโลหิต	1 ส่วน
ตะไคร้หอม	<i>Cymbopogon nardus</i> Rendle	เหง้า ราก	ร้อน ปร่า	ขับโลหิต	1 ส่วน
เกลบกถ้อง	Unknown 26	เหง้า	หวาน	บำรุงร่างกาย	1 ส่วน
เกลือ	-	ผลึก	เค็ม	ชำระเมือกมันในลำไส้	1 ส่วน
หญ้ายองไฟ	-	หยากไข่แมงมุม เหนื่อเตาไฟ	เค็ม เผื่อน	แก้โลหิต ฟอกโลหิต กระจายโลหิตที่เป็นลิ่ม เป็นก้อน	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมดคัมน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา คัมน้ำดื่ม 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษาตานขโมยในเด็ก

รสของตำรับยา รสฝาด

5.2 ยาแก้ตานทราย (หมอสุมบูรณ์ ทัพย์นุ้ย)

อาการ เด็กอายุ 6 เดือน 5 ปี มักมีผื่นขึ้นตามตัว เวลาถ่ายจะปวดบิด ถ่ายเป็นมูกเลือด พุงโรก้นปอด

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เด็กที่มีภูมิคุ้มกันต่ำ ดั่งนั้นหากได้รับเชื้อโรค ทำให้แสดงอาการต่างๆ ได้ง่าย เช่น ผื่นขึ้น ท้องเสีย เป็นต้น

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ตานดำ	<i>Diospyros montana</i> Roxb.	ราก	เมาเบื่อ	แก้พิษตานซาง ขับพยาธิ ไล่เดือน	1 ส่วน
ตานเสี้ยน	Unknown 85	ราก	จืดเบื่อ	แก้ตานซาง ขับพยาธิ ไล่เดือน	1 ส่วน
คาลโตเนด	<i>Borassus flabellifer</i> L.	ราก	หวานเย็น	แก้พิษตานซาง ชูกำลัง ขับพยาธิ	1 ส่วน
ตานหม่อน	<i>Vernonia elliptica</i> DC.	ราก	หวานเย็น	แก้พิษตานซาง ขับพยาธิ ไล่เดือน	1 ส่วน
คาลแว่น	-	ผลึก	หวานเย็น	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
ตานกรอบ	<i>Hoya</i> sp.	ราก	ขม	แก้พิษตานซาง ขับพยาธิ ไล่เดือน	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมกคั้นน้ำ โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีใช้ยา อาบให้เด็กเช้าเย็น จนกว่าอาการดีขึ้น

สรรพคุณตำรับยา รักษาตานซาง ผื่นคันในเด็ก

รสของตำรับยา รสเมาเบื่อ

5.3 ยาแก้บิดตานซางขโมย (หมอเหล็ม หวัดแทน)

อาการ มักเกิดในเด็ก ถ่ายเหลว ปวดมวนท้อง คลื่นไส้ อาเจียน มีพยาธิในท้อง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ตานดำ	<i>Diospyros</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
ตานเสี้ยน	<i>Lawsonia inermis</i> L.	ใบ	1 ส่วน
คาลโตเนด	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ราก	1 ส่วน
ตานหม่อน	<i>Artocarpus altilis</i> (Parkinson) Fosberg	เมล็ด	1 ส่วน
คาลแว่น	<i>Uncaria gambir</i> (Hunter) Roxb. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	แก่น	1 ส่วน
ตานกรอบ	<i>Hopea</i> sp.	ชัน	1 ส่วน
ตานดำ	<i>Papaver somniferum</i> L.	ยาง	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา สุรา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ท้องเสีย ถ่ายเป็นบิด ในเด็ก

รสของตำรับยา ฝาด ขม

5.4 ยาแก้พยาธิในเด็ก (หมอเหล้ม หัวด้แทน)

อาการ พุงโร ก้นปอด กินเก่ง หิวบ่อย แต่ตัวผอม

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง 5	15 กรัม
โคกกระออม	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	ทั้ง 5	15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรตำ คั้นเอาน้ำ

กระสายยา น้ำ

วิธีการใช้ยา ใช้ทาบริเวณหน้าท้อง หรือรับประทานก็ได้ ก่อนอาหาร และก่อนนอน

สรรพคุณตำรับยา ขับพยาธิ

รสของตำรับยา ขม

5.5 ยามหานิลน้อยแก้ซาง (หมอเหล้ม หัวด้แทน)

อาการ เป็นไข้ในเด็ก มีเม็ดในปากในคอ ทำให้เด็ก เบื่ออาหาร รับประทานนมไม่ได้ เป็นไข้ ตัวร้อน ท้องเสีย อาเจียน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
แมลงสาบ	-	มูล	1 ส่วน
แมงมุม	-	คราบที่ถูกลอก	1 ส่วน
ปลาช่อน	-	หาง	1 ส่วน
ปลากระเบน	-	หาง	1 ส่วน
แมงดาทะเล	-	กระดอง	1 ส่วน
ปูทะเล	-	กระดอง	1 ส่วน
ตีนทะเล	-	กระดอง	1 ส่วน
แวนกยุง	-	ขนหาง	1 ส่วน
ดิน	-	ดิน	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	เมล็ด	1 ส่วน
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	เมล็ด	1 ส่วน
ดินประสิวขาว	-	ผลึก	1 ส่วน
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรเผาไฟให้ไหม้ บดทำแท่ง

กระสายยา เลือกใช้ตามอาการ

วิธีการใช้ยา ละลายนํ้ากระสายยา รับประทาน

สรรพคุณตำรับยา แก้ซางในเด็ก

รสของตำรับยา เย็น

5.6 ยาแก้ตานทรางทั้งปวง (หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ เป็นโรคในเด็ก เกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร และช่องปาก ให้เป็นเม็ด เป็นฝ้า ที่ลิ้น ปวดท้อง ท้องเสีย เป็นพยาธิ
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	3.75 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	3.75 กรัม
โกฐเชียง	<i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	3.75 กรัม
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	3.75 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	3.75 กรัม
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	3.75 กรัม
โหระ	Unknown 28	ผล	3.75 กรัม
เบญจกานี	-	gall	3.75 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	3.75 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	3.75 กรัม
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	3.75 กรัม
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	3.75 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	3.75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำดอกไม้

วิธีการใช้ยา แก่ลงท้อง

ละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ เปลือกแค

แก้บิด

ละลายน้ำกะทือ

แก้อาเจียน

ละลายน้ำสมอ/ น้ำผึ้ง พิมเสน 1 ไร่หัด

แก้สะอึก

ละลายน้ำร้อนแทรก พิมเสน เกลือ

แก้จะให้ผายลม

ละลายน้ำพาโหม เกลือ

แก้หึ่งขึ้นหึ่งลง

ละลายน้ำกะเพรา

แก้ตานขโมยให้ไส้พอง

ละลายน้ำใบชุมเห็ด ขมิ้นอ้อย

แก้ลิ้นเป็นฝ้า เป็นเม็ด

ละลายน้ำขมิ้นอ้อยทาลิ้น

แก้ผู้ใหญ่เป็นลม

ละลายน้ำส้มซ่าแทรกเกลือ

สรรพคุณตำรับยา แก้ตานทรางทั้งปวง

รสของตำรับยา ฝาด

5.7 แก้วโรคนในเด็ก (หมอมะลิ้ม หัวคั่น)

อาการ ถ่ายเหลว ปวดมวนท้อง อุจจาระเป็นมูก เลือด เบื่ออาหาร เป็นไข้ คลื่นไส้ อาเจียน
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ใบ	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	1 ส่วน
ปีบ	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f.	ใบ	1 ส่วน
จิงจ้อใหญ่	Unknown 75	ราก	1 ส่วน
จิงจ้อเหลี่ยม	Unknown 60	ราก	1 ส่วน
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	1 ส่วน
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
กะทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> Smith	เหง้า	1 ส่วน
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	เหง้า	1 ส่วน
คองคิง	<i>Gloriosa superba</i> L.	ราก	1 ส่วน
เห็ดขี้วัว	-	ทั้งดอก	1 ส่วน
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา น้ำผลยอ น้ำมะกรูด น้ำบอระเพ็ด น้ำเม็ล็ดสวาด น้ำประสานทอง น้ำมะรุม น้ำมะนาว

วิธีการใช้ยา ถ้ำไอ เจ็บคอ ใช้น้ำมะนาวเป็นกระสาย
ถ้ำปวดศีรษะ ละลายด้วยน้ำมะรุม
ถ้ำกวาดขวาง ฝนด้วยน้ำประสานทอง
ถ้ำสะอึก ฝนด้วยน้ำเม็ล็ดสวาด
ถ้ำจะให้เจริญอาหาร ละลายด้วยน้ำบอระเพ็ด
ถ้ำแก้ลม ฝนด้วยน้ำมะกรูด
แก้อาเจียน ฝนด้วยน้ำผลยอ

ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ก้องเสีย ถ่ายเป็นบิด ในเด็ก

รสของตำรับยา ผาด ขม

5.8 ยาแก้พยาธิในเด็ก (หมอเหล็มหัวด้แทน)

อาการ พุงโร ก้นปอด กินเก่ง หิวบ่อย แต่ตัวผอม

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง 5	15 กรัม
โคกกระออม	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	ทั้ง 5	15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรตำ คั้นเอาน้ำ

กระสายยา น้ำ

วิธีการใช้ยา ใช้ทาบริเวณหน้าท้อง หรือรับประทานก็ได้ ก่อนอาหาร และก่อนนอน

สรรพคุณตำรับยา ขับพยาธิ

รสของตำรับยา ขม

5.9 ยาเหลืองหอม (หมอเหล็ม หัวด้แทน)

อาการ เด็กไม่สบาย เป็นตานซาง เป็นซางในปาก เป็นแผล เป็นเม็ดในปาก ทำให้กินข้าวไม่ได้ เป็นไข้ ตัวร้อน ร้อนใน กระจายน้ำ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กฤษณา	<i>Aquilaria cf. malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	2 ส่วน
กะล่ำฟัก	- สติคโค (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ตาตุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	2 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์, 2544)	เหง้า	2 ส่วน
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	2 ส่วน
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	2 ส่วน
โกฐเชียง	<i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	2 ส่วน
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	2 ส่วน
โกฐก้านพร้าว	<i>Picorrhiza kurroa</i> Benth. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	2 ส่วน
โกฐกะถั่ง	<i>Strychnos nux-vomica</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	2 ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	<i>Artemisia annua</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ทั้งต้น	2 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	2 ส่วน

สมุนไพร	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เนื้อไม้	2 ส่วน
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	2 ส่วน
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เนื้อไม้	15 กรัม
รากไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	15 กรัม
พิมเสน	-	ผลึก	3.75 กรัม
ชะมด	-	ไขชะมด	3.75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้มเป็นผง ทำแท่ง ปั้นเป็นลูกกลอน ทำเม็ดลีดพริกไทย

กระสายยา น้ำดอกไม้เทศ

วิธีการใช้ยา แก้กานขางตานขโมย ละลายน้ำชุมเห็ดไทย
เป็นฝ้ายที่ลิ้น ละลายน้ำหัวเปราะหอม/ น้ำกะเพรา
แก้สันนิบาต ละลายน้ำสมอไทย/น้ำมะพร้าว
เป็นไข้ ละลายน้ำผลสมอ
แก้ลมวิงเวียน ละลายน้ำจันทน์
แก้อาเจียน ละลายน้ำผลยอ/รากบัว/ น้ำผลสมอ
ให้ผายลม ละลายน้ำพาโหมมแทรกเกลือรำหัด
พิษขึ้นคอ ละลายน้ำขมิ้นอ้อย น้ำมะกล่ำเครือ
ถ้าท้องขึ้น ละลายน้ำ
คอแห้ง ละลายน้ำหัวหอมแดงแทรกเม็ดจันทน์
เป็นบิดมูกเลือด ละลายน้ำผักเสี้ยนผี/น้ำกะทือ
แก้ตกเลือด ละลายน้ำลูกสมอไทย น้ำผึ้งพิมเสนรำหัด
แก้ตานขโมยหรือนอนไม่หลับ ละลายน้ำตานหม่อม น้ำใบชุมเห็ด
ถ้าลงท้อง ละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ
ถ้าท้องขึ้น ละลายน้ำหัวเปราะหอม น้ำอบระเห็ด
ถ้าสันนิบาตสำหรับชรา ทุดิยะชวร และตรีโทษ ละลายน้ำดอกมะลิ
ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้กานขางตานขโมย

รสของตำรับยา ร้อน ขม

5.10 ยาแก้ตานขางทั้งปวง (หมอลิ้น หัวคันทน์)

อาการ เป็นโรคในเด็ก เกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร และช่องปาก ให้เป็นเม็ด เป็นฝ้าย ที่ลิ้น ปวดท้อง ท้องเสีย เป็นพยาธิ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	3.75 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	3.75 กรัม

โกฐเชียง	<i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	3.75 กรัม
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	3.75 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	3.75 กรัม
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	3.75 กรัม
โหรา	Unknown 2-	ผล	3.75 กรัม
เบญจกานี	-	gall	3.75 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	3.75 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	3.75 กรัม
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	3.75 กรัม
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	3.75 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	3.75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำดอกไม้

วิธีการใช้ยา

- แก้ลมท้อง
- แก้บิด
- แก้อาเจียน
- แก้สะอึก
- ถ้าจะให้ผายลม
- แก้ทั้งขึ้นทั้งลง
- แก้ตานขโมยให้ใส่พอง
- แก้ลิ้นเป็นฝ้า เป็นเม็ด
- แก้ผู้ใหญ่เป็นลม

ละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ เปลือกแค
ละลายน้ำกะทือ
ละลายน้ำสมอ/ น้ำผึ้ง พิมเสน 1 ร้าหัด
ละลายน้ำร้อนแทรก พิมเสน เกลือ
ละลายน้ำพาโหม เกลือ
ละลายน้ำกะเพรา
ละลายน้ำใบชุมเห็ด ขมิ้นอ้อย
ละลายน้ำขมิ้นอ้อยทาลิ้น
ละลายน้ำส้มซ่าแทรกเกลือ

สรรพคุณตำรับยา แก้ตานทรางทั้งปวง

รสของตำรับยา ฝาด

วิเคราะห์สมุนไพรรักษาโรคลมชัก

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 10 ตำรับ พบสมุนไพรรักษาโรคลมชักที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

น้ำประสานทอง โกฐสอ (*Angelica dahurica* Benth. var. *formosana* (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์, 2544)) โกฐหัวบัว (*Ligusticum chuanxiong* Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)) โกฐเชียง (*Angelica sinensis* (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)) โกฐพุงปลา ตานคำ (*Diospyros* sp.)

ชนิดสมุนไพรรักษาโรคลมชักที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรรักษาโรคลมชักที่มีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- น้ำประสานทอง เรียกอีกชื่อว่า เกือบอเร็ตของโซเดียม มีสูตรเคมี $\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7$, มีลักษณะเป็นผงสีขาว ไม่มีกลิ่น มีรสหวาน ในทางเภสัชกรรม ใช้เป็นยาฆ่าเชื้อในระบบทางเดินอาหาร ยาอมกลั้วคอ ยากวาดแก้มเจ็บคอ ยาขับปัสสาวะรวมถึงช่วยฆ่าเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ และยารักษาลมบ้าหมู (ชยันต์ พิเชียรสุนทร และคณะ, 2544) สอดคล้องกับตำรับยาจากการปริวรรต พบน้ำประสานทองถูกใช้ในตำรับยารักษาโรคในระบบทางเดินปัสสาวะและระบบสืบพันธุ์ ระบบทางเดินอาหาร โรคลม และระบบทางเดินหายใจ นอกจากนี้ ยังพบน้ำประสานทองในตำรับยาแก้ไข้ด้วย ดังนั้น จึงคาดว่าน้ำประสานทองน่าจะใช้เป็นยาชูกำลังสำหรับผู้ป่วยที่เป็นไข้ อันเนื่องมาจากสภาพการรับรสที่ผิดปกติ ให้สามารถรับประทานยาได้ เช่น อาการปากขม ปากแห้ง จากไข้พิษเรื้อรัง

- โกรฐอ (*Angelica dahurica* Benth. et Hook. f. ex. Franch. et Savat.) มีกลิ่นหอม รสขมมัน มีสรรพคุณในการแก้ไข้ โดยเฉพาะในช่วงโลหิตระดูปกติโทษ (Pre-menstrual syndrome) ซึ่งสามารถช่วยในการยับยั้งสาร Lipopolysaccharide ซึ่งลดการเกิดไข้ในมนุษย์ได้ (Kang *et al.*, 2007)

- โกรฐหัวบัว (*Ligusticum chuanxiong* Hort.) ช่วยลดระดับ nitric oxide และ prostaglandin E_2 ซึ่งช่วยลดการอักเสบ ส่งผลให้ไข้ลดลง (Chao *et al.*, 2009)

6. ตำรับยารักษาโรกระบบทางเดินหายใจ

รวบรวมได้จำนวน 14 ตำรับ โดยเป็นตำรับยาของหมอรื่น สรรเสริญ 2 ตำรับ หมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ จำนวน 3 ตำรับ หมอแดง ทองสม 5 ตำรับ และหมอเหล็ม หวัดแทน 4 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

6.1 ยาแก้ภูมิแพ้ (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ ไอ จาม เป็นหวัดคัดจมูกเมื่ออากาศเปลี่ยนแปลง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากร่างกายปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมไม่ทัน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ/ ส่วน
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ราก	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้	1
มะกล่ำเครือ	<i>Abrus precatorius</i> L.	เถา ใบ	เปรี้ยว	แก้ภูมิแพ้ เป็นหวัด คัดจมูก	1
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ต้น ผล	ขม	แก้ภูมิแพ้ เป็นหวัด คัดจมูก	1

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมดตากแห้งหรืออบจนแห้ง บดผงผสมกับน้ำผึ้งทำเป็นยาลูกกลอนขนาดเมล็ดพุทรา

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำผึ้ง

วิธีใช้ รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 3 เม็ด หลังอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา ป้องกัน รักษาอาการภูมิแพ้

รสของตำรับยา รสร้อนขม

6.2 ยาแก้ไอ หอบหืด ขับเสมหะ (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ ไอ หอบหืด มีเสมหะในลำคอบ้าง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากภูมิแพ้ทางอากาศเย็น ทำให้เกิดอาการ ไอ หอบหืด มีเสมหะมาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
โกกังก	<i>Rhizophora</i> sp.	เปลือกต้น	เค็ม	เสมานแผล	32 กรัม
บานไม่รู้โรย	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ทั้งต้น	จืด	แก้ไข้	32 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	หอมร้อน	ขับลม	3 ผล
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับเสมหะ	32 แว่น
ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ทั้งต้น	หอมร้อน	ขับลมในท้อง	3 ต้น
น้ำตาลทราย แดง	-	ผลึก	หวาน	บำรุงกำลัง	1 กรัม

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมดมาอบแห้ง บดผง แล้วบรรจุแคปซูล

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ รับประทานวันละ 3 ครั้ง ครั้งละ 2 แคปซูล ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เที่ยง-เย็น หรือเมื่อมีอาการไอมาก

สรรพคุณตำรับยา แก้ไอ หอบหืด มีเสมหะในลำคอบ้าง

รสของตำรับยา รสร้อน

6.3 ยาแก้หอบ (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสณ)

อาการ หอบเรื่อร่ง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ไม่มีข้อมูล

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
หนุมานประสานกาย (ตัวผู้และตัวเมีย)	<i>Schefflera leucantha</i> R.Vig.	ใบ	หอมเผ็ดปร่า	แก้ปอดและหลอดลมอักเสบ	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดตากแห้ง

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ต้มดื่มแทนใบชา ดื่มได้ตามต้องการ

สรรพคุณตำรับยา แก้โรคปอด หอบหืด

รสของตำรับยา เผ็ดปร่า

ข้อแนะนำ ควรดื่มสม่ำเสมอเป็นประจำ

6.4 ยาสูบแก้ริดสีดวงจุมก (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสณ)

อาการ จาม น้ำมูกไหล คัดจมูก ปวดหน้าผาก

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากภูมิแพ้อากาศเย็น

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
อีโสบ	Unknown 27	เถาแก่	เผื่อน	แก้ริดสีดวงจุมก	500 กรัม

วิธีการปรุงยา นำตัวยาดตากแห้ง บดผง ใช้สูบ

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ใช้มวนสูบกับใบตอง หรือใบจาก

สรรพคุณตำรับยา แก้ริดสีดวงจุมก

รสของตำรับยา จืด

6.5 ยาแก้แพ้อากาศ (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสณ)

อาการ จาม น้ำมูกไหล

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค อากาศเปลี่ยนแปลง หรือมีฝุ่นละออง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
ชะเอมไทย	<i>Albizzia myriophylla</i> L.	เปลือก	ฝาดหวาน	แก้โรคในคอ จุมก	1
วาน้ำ	<i>Fagraea racemosa</i> Jack	เนื้อไม้	เย็น	แก้ริดสีดวงจุมก ภูมิแพ้	1
โหรา	Unknown 28	เหง้า	เมาเบื่อ	แก้หอบหืด	1

พาทินี	<i>Linostoma pauciflorum</i> Griff.	ราก	เมาเบื้อ	แก้หอบหืด ริดสีดวงจมูก	1
มะเดื่อปล้อง	<i>Ficus hispida</i> L. f.	เปลือกต้น ด้านใน	ฝาดเย็น	แก้โรคหอบหืด ภูมิแพ้ ริดสีดวงจมูก	1
กล้วยทอง	<i>Musa</i> sp.2	ใบ	จืด	แก้ริดสีดวงจมูก	1

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดตากแดดหรืออบให้แห้ง บดหยาบ

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ใช้มวนสูบกับใบกล้วยทอง

สรรพคุณตำรับยา แก้ภูมิแพ้ทางอากาศ น้ำมูกไหล แก้ริดสีดวงจมูก

รสของตำรับยา เมาเบื้อ

6.6 ยาแก้หอบ โรคในระบบทางเดินหายใจ (หอมแดง ทองสม)

อาการ หายใจลำบาก โรคในระบบทางเดินหายใจ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume var. <i>lucida</i> Markgr.	เปลือกเถา	45 กรัม
กำลังหนูมาน	<i>Dracaena conferta</i> Ridl.	เหง้า	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	เถา	45 กรัม
มะแว้งต้น	<i>Solanum indicum</i> L.	ผล	45 กรัม
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ผล	45 กรัม
มะเขือขื่น	<i>Solanum</i> sp.	ราก	45 กรัม
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd	เหง้า	45 กรัม
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	ราก	45 กรัม
ผักเป็ดแดง	<i>Alternanthera betzickiana</i> (Regel) Nichols.	ทั้งต้น	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
หนอนคายอยาก	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	ราก	45 กรัม
มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	ราก	45 กรัม
ฟักข้าว	<i>Momordica cochinchinensis</i> Spreng.	ราก	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	45 กรัม
ผักตบ	<i>Eichhornia crassipes</i> (C. Mart.) Solms	ดอก	45 กรัม
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	45 กรัม

บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม

ปรุยกยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ ต้มคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันทุกวัน

สรรพคุณ แก้หอบ โรคในระบบทางเดินหายใจ

รสของตำรับ ขม

6.7 ยาแก้หอบ โรคในระบบทางเดินหายใจ (หอมแดง ทองสม)

อาการ หายใจลำบาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume var. <i>lucida</i> Markgr.	เปลือกเถา	45 กรัม
กำลังหนูมาน	<i>Dracaena conferta</i> Ridl.	ราก	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	เถา	45 กรัม
มะแว้งคัน	<i>Solanum indicum</i> L.	ผล	45 กรัม
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ผล	45 กรัม
มะเขือขื่น	<i>Solanum</i> sp.	ราก	45 กรัม
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd	เหง้า	45 กรัม
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	ราก	45 กรัม
ผักเป็ดแดง	<i>Alternanthera bettzickiana</i> (Regel) Nichols.	ทั้งต้น	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
หนอนตายอยาก	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	ราก	45 กรัม
มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	ราก	45 กรัม
พริกขี้หนู	<i>Momordica cochinchinensis</i> Spreng.	ราก	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	45 กรัม
ผักตบ	<i>Eichhornia crassipes</i> (C. Mart.) Solms	ดอก	45 กรัม
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	45 กรัม

บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม

ปรงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันทุกวัน

สรรพคุณ แก้หอบ โรคในระบบทางเดินหายใจ

รสของตำรับ ขม

6.8 ยาขับเสมหะ(หอมแดง ทองสม)

อาการ เป็นเม็ดในปากในคอ สีแดง ขาว ดำ ปากเปื่อยลามเป็นมะเร็ง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
นมเปรียง	Unknown 159	ราก	45 กรัม
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ราก	45 กรัม
ต้นไข่น้ำ	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	ราก	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	45 กรัม
สัก	<i>Tectona grandis</i> L.f.	แก่น	45 กรัม
ชันทองพญาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> Baill.	เนื้อไม้	45 กรัม
ว่านกีบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> Hoffm.	เหง้า	45 กรัม
ว่านร้อนทอง	Zingiberaceae 2	เหง้า	45 กรัม
คนที่σό	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
งูเห่าล้อม	-	ดี	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	45 กรัม
โกฐก้านพร้าว	<i>Picorrhiza kurroa</i> Benth. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
ชิงขาว	Unknown 137	เหง้า	45 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
ควายเผือก	-	กระดูก	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม

จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.1	ผล	45 กรัม
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	แก่น	45 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	แก่น	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก ดอก	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์, 2544)	ราก	45 กรัม
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC.	ราก	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	ราก	45 กรัม
ห่วยจันทน์ 2	ข้าวเย็นเหนือ <i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
	ข้าวเย็นใต้ <i>Smilax</i> sp.3	เหง้า	

ปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ ต้มคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันทุกวัน

สรรพคุณ ขับเสมหะ

รสของตำรับ ขม

6.9 ยาแก้ริดสีดวงจมูก ไชนัส (หอมแดง ทองสม)

อาการ เจ็บคอ เหม็นคาวคอ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	120 กรัม
อุตุพิศ	<i>Typhonium trilobatum</i> Schott	เหง้า	30 กรัม
บุก	<i>Amorphallus</i> sp.	เหง้า	30 กรัม
กลอย	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	หัว	30 กรัม
คองคิง	<i>Gloriosa superba</i> L.	ราก	30 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	30 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	30 กรัม
กระชายแดง	<i>Alocasia</i> sp.1	หัว	30 กรัม
กระชายขาว	<i>Colocasia</i> sp.2	หัว	30 กรัม

วิธีปรุงยา ตากแห้งบดละเอียด ผสมกับน้ำร้อนหรือน้ำผึ้งทำกลอน

กระสายยา น้ำร้อน น้ำผึ้ง

วิธีใช้ยา ตากแห้งบดละเอียด ผสมกับน้ำร้อนหรือน้ำผึ้งทำกลอนพอประมาณ กินก่อนอาหาร 30 นาที วันละ 3 ครั้ง

สรรพคุณ แก่ริดสีดวงจมูก ไชน์ส

รสของตำรับยา เม้าเปื้อ ขม

6.10 ยาแก้ริดสีดวงจมูกจำพวก ริดสีดวงจมูก ไชน์ส (หมอแดง ทองสม)

อาการ คันจมูก เหม็นคาวคอก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
คึบลิ	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis</i> (Lour.) Kurz	ผล	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ขี้กา	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ราก	45 กรัม
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	เหง้า	45 กรัม
พุด	Unknown 161		45 กรัม
แฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	ทั้งต้น	45 กรัม
ขี้เหล็กทั้ง 5	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	ทั้ง 5	45 กรัม
ตำเสา ทั้ง 5	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	ทั้ง 5	45 กรัม
ยาหนูตัน	<i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC.	ทั้งต้น	45 กรัม
กระดุกไก่	<i>Justicia</i> sp.	ทั้งต้น	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	45 กรัม
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	45 กรัม
ช่อนางคลี่	Unknown 162	ทั้งต้น	45 กรัม
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	45 กรัม
คิเกลือ	-	ผลึก	45 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม

เอาะคำ	<i>Colocasia sp.3</i>	หัว	45 กรัม
เอาะขาว	<i>Colocasia sp.1</i>	หัว	45 กรัม
ชบาขาว	<i>Hibiscus rosa-sinensis L.</i>	ราก	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum L.</i>	ผล	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงทุกจำพวก ริดสีดวงจมูก ไช้นัส

รสของตำรับยา ขม ร้อน

6.11 ตำรับยาแก้เสมหะ (หอมเหล็มหวดแทน)

อาการ เป็นไข้ มีเสมหะ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชะเอมไทย	<i>Albizia myriophylla L.</i>	เปลือกเถา	3.75 กรัม
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum Roxb.</i>	ราก	15 กรัม
ผักชี	<i>Coriandrum sativum L.</i>	ผล	3.75 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	1.875 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา น้ำส้มป่อย

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา จิบบ่อยๆ

สรรพคุณตำรับยา ขับเสมหะ ละลายเสมหะ

รสของตำรับยา ร้อน หวาน แทรกเค็ม

6.12 ยาแก้ไอเรื้อรัง (หอมเหล็มหวดแทน)

อาการ ไอเรื้อรัง เสมหะข้นเหนียว ติดคอ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บุงกรอ	Unknown 35	หัว	60 กรัม
กระดาดทั้ง 2	- กระดาดแดง (<i>Alocasia sp.1</i>) - กระดาดขาว (<i>Colocasia sp.2</i>)	หัว	60 กรัม
กลอย	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	หัว	60 กรัม
อุตพิศ	<i>Typhonium trilobatum</i> Schott	เหง้า	60 กรัม
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena sp.</i>)	เนื้อไม้	อย่างละ 60 กรัม
เปล้าทั้ง 2	เปล้าน้อย <i>Croton stellatopilosus</i> Ohba	เนื้อไม้	60 กรัม
	เปล้าใหญ่ <i>Croton sp.</i>		60 กรัม

ตรีภูก	- เหง้าจิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe) - พริกไทย (<i>Piper nigrum</i> L.) - ดีปลี (<i>Piper chaba</i> Hunt)	ราก	60 กรัม
ส้มกุ้งทั้ง 2	Unknown 106	เถา	60 กรัม
สักชี	<i>Dalbergia parviflora</i> Roxb.	แก่น	60 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา น้ำผึ้งกับน้ำมะนาว

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา จิบบ่อยๆ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไอ ขับเสมหะ ละลายเสมหะ กัดเสมหะ

รสของตำรับยา เผื่อน ร้อน เปรี๊ยะ

6.13 ยาแก้จุกคั่ง (หมอมะลิมหัดแทน)

อาการ เป็นไชนัส ภูมิแพ้ คัดจมูก น้ำมูกไหล

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	1 ส่วน
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	1 ส่วน
การบูร	-	ผลึก	1 ส่วน
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ช้อนชา วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้จุกคั่ง

รสของตำรับยา ร้อน

6.14 ยาแก้เสมหะ (หมอมะลิมหัดแทน)

อาการ แก้เสมหะ คือเสลดเมื่อแตกนั้น ให้เจ็บร้อนระหนาว ไม่เป็นเวลา บางทีให้ลงเป็นโลหิตเน่า ให้ปวดมวนน้ก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักชีลา	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
ลำพัน	<i>Enhalus</i> sp.	ต้น	1 ส่วน
โมกหลวง	<i>Holarrhena</i> sp.	เปลือก	1 ส่วน
น้ำเต้าขม	Unknown 52	เถา	1 ส่วน
โคกกระออม	<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้ม 3 เอา 1

กระสายยา	ไม่มี
วิธีการใช้ยา	ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณตำรับยา	แก้เสมหะ เป็นไข้
รสของตำรับยา	ขม ร้อน

วิเคราะห์สมุนไพรในตำรับยารักษาโรกระบบทางเดินหายใจ

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 14 ตำรับ พบสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) พริกไทย (*Piper nigrum* L.) บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson) เกลือ กระเทียม (*Allium sativum* L.) มะแว้งเครือ (*Solanum trilobatum* L.) มะกรูด (*Citrus hystrix* DC.) สะเดา (*Azadirachta* sp.) เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* L.)

ชนิดสมุนไพรที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) จัดเป็นพืชสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานที่ช่วยแก้ไอ และขับเสมหะ พบว่าสามารถกำจัดเชื้อ ที่เป็นสาเหตุของโรคในระบบทางเดินหายใจได้ เช่น *Staphylococcus aureus*, *Streptococcus pyogenes*, *Streptococcus pneumoniae* และ *Haemophilus influenza* (Akoachere et al, 2002)

7. ตำรับยารักษาโรกระบบทางเดินอาหาร

ตำรับยารักษาโรกระบบทางเดินอาหาร หมายถึง ตำรับยาที่มีสรรพคุณรักษาโรคที่เกิดกับอวัยวะต่างๆ ตั้งแต่ ปาก หลอดอาหาร กระเพาะ ลำไส้เล็ก ลำไส้ใหญ่ ทวารหนัก และอวัยวะที่ช่วยการหลั่งน้ำย่อยออกมาย่อยอาหาร โรคทางเดินอาหารที่พบบ่อยได้แก่ โรคอุจจาระร่วง ท้องอืด ท้องเฟ้อ ริดสีดวงทวาร ท้องผูก กระเพาะอาหารอักเสบ กรดไหลย้อน ไล่เลื่อน ไล่ตั้ง อักเสบ เป็นต้น รวบรวมได้จำนวน 36 ตำรับ เป็นของ หมอสมบุรณ์ ทิพย์นุ้ย 3 ตำรับ หมออรัน สรรเสริญ 3 ตำรับ หมอลาก เคะพะพันธ์ 2 ตำรับ หมอหรือหวาน วิชจรจร โสภณ 1 ตำรับ หมออากาศ เอียดหมั่ง 1 ตำรับ หมอโหยบ หล้าสะ 1 ตำรับ หมอยะ ผาด กะละหมัด 1 ตำรับ หมอแดง ทองสม 5 ตำรับ และหมอเหล็ม หวดแทน 19 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

7.1 ยาแก้ริดสีดวงทวาร ตำรับยาที่ 1 (หมอสมบุรณ์ ทิพย์นุ้ย)

อาการ ท้องอืดท้องเฟ้อ อุจจาระเป็นก้อนแข็ง ถ่ายลำบาก เป็นเถาดานในท้อง ปวดเสบทวารขณะถ่าย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ระบบขับถ่ายผิดปกติ อาจเกิดจากการรับประทานเนื้อมาก รับประทานพืชผักน้อย ไม่ออกกำลังกาย ทำให้ลำไส้ไม่เคลื่อนไหว ทำให้ท้องผูก อุจจาระแข็ง ครูดทวารเป็นแผล ปวดเสบทวารถ่าย เกิดเป็นก้อนคล้ายหัวฝี บริเวณทวารหนัก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง 5	ร้อนเย็น	จับลม แก้ฝืนในตับ	1
กะเพราแดง	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	ทั้ง 5	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ แก้ปวดท้อง จับผายลม	1
ขี้เหล็กทั้ง 2	- ขี้เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) - ขี้เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	ถ่ายเส้น ถ่ายกษัย จับโลหิต	1
ขอบชะนางแดง	<i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้ง 5	เมาเบื่อ ร้อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา คั้นวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ถ้วย ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษาโรคริดสีดวงทวาร

รสของตำรับยา รสร้อน

7.2 ยาแก้ริดสีดวงทวาร ตำรับยาที่ 2 (หมอสมบุรณ์ ทิพย์นุ้ย)

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
ราดำ (เทียนดำ)	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	ขมร้อน	จับลมในท้อง ถ่ายอุจ เสมหะ	พอเหมาะ
ราชว (เทียนขาว)	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	ขมร้อน	จับลมในท้อง	พอเหมาะ

สมอเทศ	<i>Terminalia sp.1</i>	ผล	ฝาด เปรี้ยว	ระบาย คุมธาตุ	1
สมอไทย	<i>Terminalia chebula Retz.</i>	ผล	ฝาด เปรี้ยว	ระบายอ่อน คุมธาตุ	1
ผักแพวแดง	unknown 29	ทั้งต้น	ร้อน	ขับลม แก่ริดสีดวง ทวาร	1
เพชรสังฆาต	<i>Cissus quadrangularis L.</i>	เถา	ขึ้นร้อน	แก่ริดสีดวงทวาร	1
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera (L.) Burm.f.</i>	ยาคำ	ขม	ยาถ่าย	½
การบูร	-	ผลึก	ร้อน ปร่า	ขับลม คุมธาตุ	1

วิธีทำ สมุนไพรทั้งหมด อบแห้ง บดผงผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนขนาดประมาณเมล็ดพุทรา

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำผึ้ง

วิธีใช้ยา รับประทานวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 ลูกกลอน หลังอาหารเย็น

สรรพคุณตำรับยา แก่ริดสีดวงทวาร

รสของตำรับยา รสร้อน

7.3 ยาแก่ริดสีดวงลำไส้ (โรคบิด) (หอมสมบุรณ์ ทิพย์นุ้ย)

อาการ ปวดท้อง บิดมวน ถ่ายอุจจาระเป็นมูกปนเลือด

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค รับประทานอาหารที่มีเชื้อโรค

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ขมิ้น	<i>Curcuma longa L.</i>	เหง้า	ฝาดร้อน	แก้ท้องร่วง สมานแผล	3 แว่น
ขิง	<i>Zingiber officinale Roscoe</i>	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม แก้ปวดท้อง แก้จุกเสียด	3 แว่น
กระเทียม	<i>Allium sativum L.</i>	หัว	ร้อนฉุน	แก้ปวดท้อง แก้จุกเสียด	3 กลีบ

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมักคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา คั้นวันละ 3 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เที่ยง-เย็น

สรรพคุณตำรับ รักษาอาการปวดมวนในท้อง เนื่องจากรับประทานอาหารที่ปนเปื้อนเชื้อโรค

รสของตำรับยา รสร้อน

7.4 ยาถ่ายลม แก้กท้องผูก (หมอลาก เดชะพันธ์)

อาการ ท้องผูกนานเกิน 2 วัน และถ่ายเป็นก้อนแข็ง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค มีลมอัดแน่นบริเวณยอดดอกแล้วทำให้ท้องผูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	เถา	เมาเบื่อ	ขับผายลม	1 ส่วน
ไม้เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ต้น	จืดเฝื่อน	ขับเสมหะให้ลงเบื้องต่ำ	1 ส่วน
คนทีดิน	<i>Desmodium heterocarpon</i> DC.	ทั้งต้น	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ ½ แก้ว ก่อนนอน

สรรพคุณตำรับยา ช่วยขับลม แก้กท้องผูก

รสของตำรับยา รสร้อน

7.5 ยาแก้ริดสีดวงทวาร (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ ท้องอืดท้องเฟ้อ ถ่ายอุจจาระลำบาก เป็นเถาดานในท้อง ปวดแสบทวารเวลาถ่าย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากท้องผูก ทำให้อุจจาระเป็นก้อนแข็งครูดกับทวารทำให้แสบเวลาถ่าย เกิดเป็นก้อนคล้าย

หัวฝีบริเวณทวารหนัก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ขลุ้	<i>Pluchea indica</i> Less.	ใบ	หอมฝาด	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
กฤษณา	<i>Aquilaria cf. malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	ขมหอม	บำรุงโลหิต บำรุงหัวใจ	1 ส่วน
อัครีทวาร	<i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon	ใบ	ขื่นร้อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
เพชรตั้งมาด	<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เถา	ร้อนคัน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
ครอบจักรวาล	<i>Abutilon</i> sp.	ทั้งต้น	เฝื่อน	ขับถ่ายน้ำเหลือง	1 ส่วน
ข้าวเย็นเหนียว	<i>Smilax</i> sp. 2	เหง้า	เมาเบื่อ	แก้เนื้องอกฝีแผลพุพอง	1 ส่วน
ข้าวเย็นใต้	<i>Smilax</i> sp. 3	เหง้า	เมาเบื่อ	แก้เนื้องอกฝีแผลพุพอง	1 ส่วน
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาค่า	ขม	ยาถ่าย	1 ส่วน
เร่วน้อย	<i>Amomum</i> sp.1	ต้นอ่อน	ร้อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมดยกเว้นยาคำและเร่วน้อยตากแห้งหรืออบ บดผง ปั้นลูกกลอนขนาดเท่าเมล็ดพุทรา โดยใช้กระสายยาที่เตรียมจากเร่วน้อยและยาคำ

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำต้มร้อนอ่อนเร่วน้อยผสมยาคำ มีวิธีทำดังนี้ นำต้นอ่อนเร่วน้อยคั้นน้ำ นำไปต้ม จากนั้นเติมน้ำยาคำ เคี่ยวต่อจนยาคำละลาย ทิ้งไว้จนเย็นก่อนนำไปผสมกับผงยา

วิธีใช้ รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 3-4 เม็ด ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก่ริดสีดวงทวาร

รสของตำรับยา รสร้อน

7.6 ยาอิทธิบาท 4 (ยาถ่าย บำรุงธาตุ) (หอมรื่น สรรเสริญ)

อาการ ท้องผูกเกิน 2 วัน หรืออุจจาระเป็นก้อนแข็ง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค คัดค้าน้ำน้อย รับประทานผักน้อย รับประทานเนื้อสัตว์มาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	ฝาดขื่นเอียน	แก้ปวดท้อง แก้บิดมูกเลือด	4 บาท
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	เนื้อในฝัก	เปรี้ยว	ยาระบาย	3 บาท
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	เค็ม	ขับเมือกมันในลำไส้	2 บาท
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	ขม	ยาถ่าย	1 บาท

วิธีทำ เตรียมกระสายยาโดยนำมะขามเปียกคั้นเอาแต่น้ำ ผสมเกลือและยาคำ คนให้เข้ากัน จากนั้นนำเหง้าไพลที่บดผงแล้ว ผสมกับกระสายยาที่เตรียมไว้ ปั้นขนาดเมล็ดพุทรา

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำมะขามเปียกผสมเกลือและยาคำ ช่วยระบาย

วิธีใช้ยา รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 2 เม็ด ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา ถ่ายอุจจาระ และบำรุงธาตุ

รสของตำรับยา รสเปรี้ยว

7.7 ยาแก้ริดสีดวงทวาร (หอมรื่น สรรเสริญ)

อาการ ท้องอืดท้องเฟ้อ อุจจาระเป็นก้อนแข็ง ถ่ายลำบากเป็นเถาดานในท้อง ปวดเสบทวารเวลาถ่าย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากท้องผูก ทำให้อุจจาระครูดทวารเป็นแผล ปวดเสบทวารเวลาถ่าย เกิดเป็นก้อนคล้ายหัวฝี บริเวณทวารหนัก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง 5	ขื่นเอียน	ขับลม แก้ฟืนในตับ	1 ส่วน
กะเพราแดง	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	ทั้ง 5	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ แก้ปวดท้อง ขับผายลม	1 ส่วน
จี้เหล็ก	-จี้เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) -จี้เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i>	แก่น	ขม	ถ่ายเส้น ถ่ายกษัย ขับโลหิต	1 ส่วน

	(Lam.) Irwin & Barneby)				
ขอบนางแดง	<i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้ง 5	เมาเบื่อร้อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มน้ำละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ถ้วย ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษาริดสีดวงทวาร แก้ท้องผูก

รสของตำรับยา รสร้อน

7.8 ยารักษาปากฟัน (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ เหงือกบวม ปวดฟัน เสียวฟัน เป็นร่ามะนาด

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ทันตะพิการ เกิดจากไม่รักษาความสะอาดของช่องปาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
พากรูด	<i>Zanthoxylum</i> sp.	ราก เปลือก	ร้อนขม	แก้ปวดฟัน	70 กรัม
สบู่ดำ	<i>Jatropha curcas</i> L.	ใบ เปลือก	เมาเบื่อ	แก้บวม แก้เมงกินฟัน	30 กรัม
เกลือ	-	ผลึก	เค็ม	ฆ่าเชื้อ	3.75 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	เปรี้ยวฝาด	แก้แผลในปากและคอ	3.75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดบดผง

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ใช้แปรงฟันแทนยาสีฟัน หรือใช้ฟอกบริเวณที่มีอาการ

สรรพคุณตำรับยา รักษา ร่ามะนาด เหงือกบวม ปวดฟัน เสียวฟัน

รสของตำรับยา ร้อนเค็ม

ข้อแนะนำ ใช้แทนยาสีฟันสม่ำเสมอ จะช่วยรักษาฟันให้แข็งแรง

7.9 ยาแก้ริดสีดวงทวาร (หอมกาศ เอียดหมั่ง)

อาการ ปวดหัว ปวดเมื่อยตามร่างกาย ถ่ายไม่สะดวก เวลาถ่ายมีเลือดสดปน แน่นท้อง ท้องอืดบ่อย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ท้องผูก ถ่ายไม่สะดวก ถ่ายเป็นก้อนแข็ง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
อัครีทวาร	<i>Clerodendrum serratum</i> (L.) Moon	ทั้ง 5	ร้อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
วัวหอยดำ	Unknown 30	เถา	เมาเพื่อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
วัวหอยแดง	Unknown 31	เถา	เมาเพื่อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
วัวหอยขาว	Unknown 32	เถา	เมาเพื่อน	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	เถา	เมาเบื่อ	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
พญามือเหล็ก	Unknown 8	ทั้ง 5	ขม	แก้กษัยเลือด แก้ไข้	1 ส่วน
ขันทองพญาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> Baill.	ต้น ราก	เมาเบื่อ	ถ่ายน้ำเหลืองเสีย	1 ส่วน

เถาคันแดง	Unknown 33	เถา	เผื่อน	ทำให้เส้นหย่อน แก้ววม	1 ส่วน
ทุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ทั้ง 5	เบือเอียน	แก้ท้องผูก	1 ส่วน
ก้ามกุ้งเก็น	Unknown 34	เถา	ขมร้อน	พอกเลือด	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 เวลา หลังอาหาร เช้า เทียง เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก่ริดสีดวงทวาร

รสของตำรับยา เมาเบื่อ

คำแนะนำ กินยาให้ต่อเนื่อง ถ่ายให้เป็นเวลา

7.10 ยาแก้ท้องผูก ริดสีดวงทวาร กษัยเส้น และโรคลมต่างๆ (หมอโหยบ หล้าสะ)

อาการ - ริดสีดวงทวาร มีอาการปวดบริเวณปากทวาร บางครั้งก็มีติ่งเนื้อยื่นออกมาคล้ายเตี๋ยไก่หรือกลีบผลมะไฟ (มี 3 พู)

เจ็บแสบรอบทวาร อุจจาระแข็ง ถ่ายเป็นเลือด

- โรคกษัยเส้น จะมีอาการท้องผูก ปวดเมื่อยตามร่างกาย โดยเฉพาะบริเวณเอวและหลัง
- โรคลมมีอาการวิงเวียนศีรษะ บางครั้งลมจับทำให้หมดสติได้ หงุดหงิดง่าย เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากธาตุทั้ง 4 บกพร่อง ทำให้เกิดโรค และ เกิดจากภูมิต้านทานในร่างกายผู้ป่วยมีน้อย จึงตั้งตำรับยาการรักษาที่เป็นยาสมุนไพรเกี่ยวกับการปรับธาตุเป็นหลัก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เมล็ด	ขม	แก้ไข้ บำรุงหัวใจ	3.75 กรัม
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลม	3.75 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	เผ็ดร้อน	แก้ธาตุคุดินพิการ	7.5 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	ร้อน	ขับลม แก้ปวดฟัน	7.5 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	ฝาดเปรี้ยว	คุมธาตุ	7.5 กรัม
พิลังกาสา	<i>Ardisia</i> sp.	ผล	ฝาด	แก้แผลอักเสบ	11.25 กรัม
อำพันแดง	-	ผลึก	ขม	แก้ไข้	11.25 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	ร้อนขม	ขับลม	15 กรัม
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	ร้อนขม	แก้ปวดเมื่อย	15 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาค้า	ขม	ยาถ่าย	15 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	ร้อน	ช่วยเพิ่มเลือด ขับระดู	18.75 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	ร้อน	ขับลม	22.5 กรัม

เทียนตาตั๊กแตน	<i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	ขมร้อน	ขับลม แก้ไข้	22.5 กรัม
เทียนข้าวเปลือก	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	ขม	ขับลม	26.25 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	ร้อน	บำรุงธาตุ ขับเลือดระดู	30 กรัม
จิงแห้ง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	33.75 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.1	ผล	ฝาด	คุมธาตุ	33.75 กรัม
บุงรอก	Unknown 35	เหง้า	มัน	ลดไขมัน กัดเอา ดานในท้อง	33.75 กรัม
การบูร	-	ผลึก	ขม	ขับลม รักษาแผล	37.5 กรัม
หัตถ์คุณเทศ	<i>Clausena excavate</i> Burm. f.	ราก	ขม	แก้ปวดเมื่อย บำรุงเลือด	116.25 กรัม
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	เผ็ดร้อน	ขับลม	247.5 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคบคอง หรือผสมน้ำผึ้ง น้ำอ้อยแดง ปั่นเป็นลูกกลอนขนาดเท่าเมล็ดพุทรา

กระสายยา น้ำผึ้ง น้ำอ้อยแดง

วิธีการใช้ยา ฝงยา ละลายน้ำร้อน ขนาด 1 ช้อนชา หากเป็นลูกกลอน รับประทานครั้งละ 2-3 เม็ด ก่อนอาหาร เช้า – เย็น
สรรพคุณของตำรับ แก้โรคกษัย เหน็บชา ท้องมาน ไล่เลื่อน ขับลมต่างๆ แก้เส้นตีบ ตัวแข็ง รับประทานเป็นประจำ ช่วยบำรุงร่างกาย เป็นยาอายุวัฒนะ

รสของตำรับยา ขมร้อน

ข้อแนะนำ

- หากมีอาการท้องผูกให้รับประทานผัก ผลไม้ เช่น มะละกอหรือกล้วย คีมน้ำบ่อขุ
- คนที่เป็นริดสีดวงทวารห้ามรับประทานหน่อไม้ ปลากระเบน และปลาฉลาม
- หากมีอาการปวดเมื่อย ควรใช้การนวดควบคู่กับการรับประทานยาตำรับนี้

7.11 ยาแก้ริดสีดวงทวาร (หมอยะฝาด กะหละหมัด)

อาการ อาการปวดท้อง ปวดศีรษะ หน้ามืดตาลาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากธาตุน้ำพิการ กล้ามเนื้อหย่อน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
เพชรสังฆาต	<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เถา	ร้อนคั้น	แก้ริดสีดวงทวาร	1 ส่วน
วัวหอยดำ	Unknown 30	เถา	ร้อน	ขับลมในลำไส้	1 ส่วน
วัวหอยขาว	Unknown 32	เถา	ร้อน	ขับลมในลำไส้	1 ส่วน
ว่านนางครวญ	<i>Tacca</i> sp.	เหง้า	จืด	บำรุงกำลัง	1 ส่วน

ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	1 ส่วน
ขมิ้นย่าน	<i>Arcangelisia cf. flava</i> (L.) Merr.	เถา	ขม	รักษาแผลและขับลม ในกระเพาะอาหาร ลด เบาหวาน ความดันโลหิตสูง	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	บำรุงเลือด ลดน้ำตาลใน เลือด	1 ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ทั้ง 5	ร้อน	บำรุงเส้นเลือด	1 ส่วน
ราดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	ขมร้อน	แก้เจ็บคอก ขับเสมหะ	1 ส่วน
ราชขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	ขมร้อน	ขับลม	1 ส่วน
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ผล	ร้อนหอม	แก้หอบหืด ขับลม บำรุงเลือด รักษาอาการเพศเลือด	1 ส่วน
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	ร้อน	แก้วิงเวียนศีรษะ ขับเสมหะ ในลำคอ ขับลม	1 ส่วน
พริกไทยดำ	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	ร้อน	ละลายลิ่มเลือด ที่ติดขัด	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	หอมร้อน	ขับลมในลำไส้	1 ส่วน
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	หอมร้อน	ขับลม	1 ส่วน
กุ่มบก	<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	เปลือกต้น	มันร้อน	บำรุงเส้นเลือด ถ่ายกษัย เส้น	1 ส่วน
กุ่มน้ำ	<i>Crateva adansoi</i> DC.	เปลือกต้น	มันร้อน	ขับลม แก้กูกเสียดแน่น หน้าอก	1 ส่วน
หนาด	<i>Blumea baslsamifera</i> (L.) DC.	ใบ	เมาเบื่อ	บำรุงเลือดลม ขับลมทุก ชนิด	1 ส่วน
ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ใบ	เมาเบื่อ	ช่วยระบาย	1 ส่วน
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	ขม	ขับลม	1 ส่วน
ชำพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มน้ำวันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เข้า เทียง เย็น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ

สรรพคุณตำรับยา บำรุงเลือด แก้อักเสบ รักษาแผลในลำไส้ แก่ริดสีดวงทวาร

รสของตำรับยา รสขม

ข้อแนะนำ งดรับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิด อาหารหมักดอง รับประทานผัก ผลไม้ และดื่มน้ำมากๆ

7.12 ยาแก้ม้ามย่อย (แก้ป้าง) เนื่องจากติดเชื้อมาลาเรีย (หมอลาก เดชะพันธ์)

อาการ ปวดบริเวณชายโครงด้านซ้ายเนื่องจากม้ามโตย่อย ซึ่งเป็นผลข้างเคียงจากการติดเชื้อมาลาเรีย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ติดเชื้อมาลาเรียเนื่องจากถูกยุงกัดหรือดื่มน้ำที่มีไข้อยู่ตามแอ่งน้ำในป่า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง 5	ขื่นเอียน	ขับลม แก้ฝี	1 ส่วน
มะกรูดผ	<i>Atalantia monophylla</i> (DC.) Corrêa	เนื้อไม้	ร้อน	ขับลม แก้วิงเวียน	1 ส่วน
ปราบดิน	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ทั้งต้น	จืด	แก้อักเสบ ขับน้ำเหลืองเสีย ขับปัสสาวะ	1 ส่วน
หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	ใบ	หอมร้อน	ขับผายลม	1 ส่วน
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ใบ	ร้อนหอม	ขับลม	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ใบ	ร้อนหอม	ขับลม	1 ส่วน
เถียงพริ้ว	<i>Carallia cf. brachiata</i> (Lour.) Merr.	เนื้อไม้	หอมสุขุม	แก้ไข้	1 ส่วน
หัสคุณ (หมุย)	<i>Micromelum minutum</i> (G.Forst.) Wight & Arn.	ใบ	ร้อนหอม	ขับลม	1 ส่วน

วิธีทำ นำสมุนไพรสดทั้งหมดตำรวมกันพอแหลก ใช้พอกก่อนเส้าที่เผาไฟจนร้อน ห่อคลุมด้วยผ้าก่อนนำไปใช้ประคบ

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา นำก้อนเส้าที่เตรียมไว้ ประคบบริเวณใต้ซี่โครงที่ปวดบวม วันละ 2 ครั้ง เข้า เย็น จนกว่าอาการจะดีขึ้น

สรรพคุณตำรับยา รักษาอาการปวดบวมที่เกิดจากม้ามย่อยบริเวณชายโครงด้านซ้าย

รสของตำรับยา รสร้อน

7.13 ยาแก้ริดสีดวงลำไส้ ขนานที่ 1 (หมอแดง ทองสม)

อาการ แน่นท้อง ท้องผูก ถ่ายลำบาก ถ่ายเป็นเลือดสด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ว้าหาย	Unknown 30	เถา	45 กรัม
ก้ามกึ่งเกิน	Unknown 34	เถา, ใบ	45 กรัม
ลุ่มนาก	<i>Salacia chinensis</i> L.	เถา	45 กรัม

หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	ราก	45 กรัม
นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	เนื้อไม้	45 กรัม
อัคคีทวาร	<i>Clerodendron serratum</i> Spreng.	ทั้ง 5	45 กรัม
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
คำเสา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	45 กรัม
หญ้าปราบดิน	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม

7.14 ยาแก้ริดสีดวงลำไส้ ขนานที่ 2 (หมอแดง ทองสม)

อาการ แน่นท้อง ท้องผูก ถ่ายลำบาก ถ่ายเป็นเลือดสด

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
วัวหอยทั้ง 3	วัวหอยดำ Unknown 30	เถา	3 บาท
	วัวหอยแดง Unknown 31	เถา	3 บาท
	วัวหอยขาว Unknown 32	เถา	3 บาท
ขอบชะนางทั้ง 3	ขอบชะนางขาว <i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	3 บาท
	ขอบชะนางแดง <i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	3 บาท
	ขอบชะนางเถา <i>Salacia</i> sp.	เถา	3 บาท
ก้ามกุ้งเกิน	Unknown 34	เถา, ใบ	3 บาท
หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	ราก	3 บาท
ฟ้าแลบ	Unknown 174	ราก	3 บาท
เกลตบกถ้อง	Unknown 26	เหง้า	3 บาท
กระดุกไก่อดำ	<i>Justicia valida</i> Ridl. var. <i>glandulosa</i> Fisch.	ทั้งต้น	3 บาท
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	3 บาท
ระงับ	Unknown 78	ทั้ง 5	3 บาท
ทนต์ี ดองแตก	<i>Baliospermum solanifolium</i> (Burm.) Suresh	ราก	3 บาท

วิธีปรุงยา นำตัวยาททั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำก่อนนอน

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงลำไส้

7.15 ยาระบาย (หมอแดง ทองสม)

อาการ ถ่ายลำบาก แน่นท้อง ท้องอืดเฟ้อ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
อ้อยดำ	<i>Saccharum sinensis</i> Roxb.	ต้น	3 บาท
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	3 บาท
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	เนื้อผล	3 บาท

มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	3 บาท
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	3 บาท
เกลือ	-	ผลึก	3 บาท
ดีเกลือ	-	ผลึก	3 บาท
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	3 บาท
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	3 บาท
ดินประสิว	-	ผลึก	3 บาท

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ ก่อนนอน หรือก่อนอาหารเช้า

สรรพคุณ ยาระบาย

7.16 ยาแก้ภัย ริดสีดวง ลำไส้บัวมพอง (หมอมแดง ทองสม)

อาการ ถ่ายลำบาก มีเลือดออกทางลำไส้ทวาร

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	3 บาท
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	3 บาท
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	เนื้อฝัก	3 บาท
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	3 บาท
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	3 บาท
ชะราทั้ง 2 (เทียนคำ เทียนขาว)	เทียนคำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	3 บาท
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	3 บาท
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	3 บาท
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	3 บาท
ราชคัค	<i>Brucea javanica</i> Merr.	ผล	3 บาท

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ ก่อนนอน หรือก่อนอาหารเช้า

สรรพคุณ ยาระบาย

7.17 ยาแก้บิด (หมอมเหลี่ยม หัวดแทน)

อาการ ถ่ายเหลว ปวดมวนท้อง ถ่ายเป็นมูกเป็นเลือด ให้อุจจาระ มีสี มีกลิ่น ผิดปกติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เนระพูสี	<i>Tacca</i> sp.	ราก	1 ส่วน

ว่านกีบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> Hoffm.	เหง้า	1 ส่วน
ว่านร้อนทอง	Zingiberaceae 2	เหง้า	1 ส่วน
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	เนื้อไม้	1 ส่วน
เบญจกานี	-	gall	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
ฝิ่น	<i>Papaver somniferum</i> L.	ราก	1 ส่วน
งูเห่าล้อม	-	ดี	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมบดเป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา สุรา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ท้องเสีย เป็นบิด

รสของตำรับยา ฝาด ขม

7.18 ยาแก้ริดสีดวง (หมอเหล้ม หัวด้แทน)

อาการ ท้องผูก ถ่ายอุจจาระลำบาก เป็นก้อนแข็ง เป็นก้อนขี้แพะ เป็นริดสีดวงทวาร

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรมบด	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	3.75 กรัม
รงทอง	-	ผลึก	3.75 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	เท่านั้นหนักยา ทั้งหมดรวมกัน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมบดเป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา น้ำส้มป่อย

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) ก่อนนอน หรือตอนเช้าหลังตื่นนอน

สรรพคุณตำรับยา เป็นยาระบาย

รสของตำรับยา เผื่อน ร้อน

คำแนะนำ รับประทานน้ำอุ่นมากๆ

7.19 ยาธาตุแก้ปวดท้อง (หมอเหล้ม หัวด้แทน)

อาการ ปวดท้อง จุกเสียด คลื่นไส้ อาเจียน วิงเวียน หน้ามืด ตาลาย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรมบด	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	1 ส่วน
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือกต้น	1 ส่วน

ผักชีล้อม	<i>Oenanthe javanica</i> DC.	ผล	1 ส่วน
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	1 ส่วน
ว่านเปราะ	<i>Kaempferia</i> sp.	เหง้า	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ละเอียด

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) เวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ปวดท้อง แก้กระวนกระวาย มือเท้าสั่น

รสของตำรับยา ร้อน

7.20 ยาแก้ธาตุพิการ (หอมเหล็ม หวัดแทน)

อาการ ท้องเสีย ถ่ายเหลว คลื่นไส้ อาเจียน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	1 ส่วน
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ผล	1 ส่วน
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	หัว	1 ส่วน
สน	<i>Pinus</i> sp.	เนื้อไม้	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ละเอียด

กระสายยา น้ำร้อน/ น้ำขิง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) เวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ธาตุพิการ แก้กำเดา แก้จุกเสียด แก้ลงท้อง

รสของตำรับยา ร้อน

7.21 ยาแก้ธาตุพิการ (หอมเหล็ม หวัดแทน)

อาการ ท้องเสีย ถ่ายเหลว คลื่นไส้ อาเจียน ธาตุพิการทำให้มีอาการต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	1 ส่วน
ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
ขันทศกร	-	ผลึก	1 ส่วน
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	เกสร	1 ส่วน
บัวเกราะ	Unknown 175	ผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ละเอียด

กระสายยา น้ำชาขี้ขาว

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) เวลามีอาการ
สรรพคุณตำรับยา แก้อาการปวดศีรษะ แก้อาการร้อนๆหนาวๆ ทำให้มีอาการต่างๆ
รสของตำรับยา หอม ร้อน

7.22 ยาแก้ท้องเสีย (หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ ท้องเสีย ถ่ายเป็นมูกปนเลือด กินยาแก้ท้องเสียแล้วยังไม่หาย
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L.	เปลือกผล	1 ผล
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	7 ส่วน
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Poir.	เหง้า	7 ส่วน
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	7 ส่วน
เบญจกานี	-	gall	1 ส่วน
ฝิ่น	<i>Papaver somniferum</i> L.	ยาง	แทรกเล็กน้อย

วิธีการปรุงยา นำผลทับทิมที่เปลือกยังไม่แตก ใช้มีดคว้านด้านใดด้านหนึ่งคล้ายฝาเปิด ควักเอาเนื้อในออก นำพริก กก
 ลังกา จิง เบญจกานี และฝิ่นเล็กน้อย ผสมให้เข้ากัน อัดลงในผลทับทิมที่เตรียมไว้แล้วเอาฝาปิด จากนั้นเอาดินเหนียวพอก สุม
 ไฟแกลบแต่พอสุก จากนั้นนำผลทับทิมที่ได้ไปบดจนละเอียด บั่นเป็นเม็ดลูกกลอน ตากแห้ง

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทาน ครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ
สรรพคุณตำรับยา แก้ท้องเสีย เป็นหนองเป็นมูกเป็นเลือด กินยาทั้งปวงไม่หาย
รสของตำรับยา ฝาด ร้อน

7.23 ยาแก้ริดสีดวงลำไส้ (หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ ปวดท้อง ถ่ายเป็นเลือด อุจจาระเป็นก้อนแข็ง เม็ดเล็ก สีดำ
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	15 กรัม
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	1.875 กรัม
มะหาด	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.	แก่น	15 กรัม
ปฐู	Unknown 74	แก่น	15 กรัม
สน	<i>Pinus</i> sp.	แก่น	15 กรัม
ผักแพวแดง	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ราก	7.5 กรัม
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	45 กรัม
อุตพิศ	<i>Typhonium trilobatum</i> Schott	เหง้า	45 กรัม
บุกกรอ	<i>Amorphallus</i> sp.	หัว	45 กรัม
กระดาดแดง	<i>Colocasia</i> sp.1	หัว	45 กรัม

กระดาดขาว	<i>Colocasia sp.2</i>	หัว	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum L.</i>	ผล	90 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรรอบห่อผ้าขาว แช่เหล้า 5 ทะนาน ผึ่งข้าวเปลือกไว้ 5 คืน

กระสายยา สุรา

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้กริดสีดวงลำไส้

รสของตำรับยา ร้อน ขม

7.24 ยาแก้กริดสีดวงผอมเหลือง (หมอเหล็ม หัวคันทัน)

อาการ ปวดท้อง ถ่ายเป็นเลือด อุจจาระเป็นก้อนแข็ง เม็ดเล็ก สีดำ ร่างกายซีดเซียว โลหิตจาง เลือดออกภายใน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. &Thomson	เถา	300 กรัม
ดินประสิว	-	ผลึก	90 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้กริดสีดวงผอมเหลือง

รสของตำรับยา ขม

7.25 ยารมแก้กริดสีดวงทวาร (หมอเหล็ม หัวคันทัน)

อาการ ปวดท้อง ถ่ายเป็นเลือด อุจจาระเป็นก้อนแข็ง เม็ดเล็ก สีดำ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พาโหม	<i>Paederia sp.</i>	เถา	1 ส่วน
เกลือ	-	ผลึก	1 ส่วน
น้ำมูตรของคนไข้	-	-	1 ส่วน
ปูนขาว	-	ผงสีขาว	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาดั้ม รมควัน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา ใช้ไอร้อน รมบริเวณก้น ครั้งละ 15 – 20 นาที วันละ 2 ครั้ง เช้า – เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้กริดสีดวงทวาร

รสของตำรับยา ขม

7.26 ยาแก้ธาตุพิการ (หมอเหล็ม หัวดแทน)

อาการ ให้มีอาการปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย ถ่ายเหลว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ราก	1 ส่วน
เปราะหอม	<i>Kaempferia</i> sp.	เหง้า	1 ส่วน
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาคเป็นผง

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ธาตุพิการแก้วโยธาตุพิการ

รสของตำรับยา ร้อน

7.27 ยาแก้ไข้ปัสสาวะ (หมอเหล็ม หัวดแทน)

อาการ ถ้าได้มีความผิดปกติ ปวดท้อง ท้องเสีย ถ้าได้แปรปรวน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
เสนียด	<i>Justicia hadatoda</i> L.	ใบ	1 ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	1 ส่วน
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	1 ส่วน
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	1 ส่วน
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	1 ส่วน
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	1 ส่วน
คองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis</i> (Lour.)	ผล	1 ส่วน

	Kurz		
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	1 ส่วน
กระถินแดง	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	ราก	1 ส่วน
จิงหั่ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	1 ส่วน
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	1 ส่วน
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาดม 3 เอา 1 เมื่อจะกินแทรกชั้นทศกร

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลาที่มีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้โทษ คือ ไข้สั้น ไข้ใหญ่ทั้ง 2 ประการ

รสของตำรับยา ขม ร้อน

7.28 ยาแก้ปรีณามักคิแตก (หมอมะลิ้ม หัวดแทน)

อาการ ระบบการย่อยอาหารผิดปกติ ให้มีอาการปวดท้อง แน่นท้อง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักแพวแดง	Unknown 29	ทั้งต้น	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	1 ส่วน
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	1 ส่วน
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	เนื้อในฝัก	1 ส่วน
ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	เหง้า	1 ส่วน
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
สวาด	<i>Caesalpinia bondoc</i> (L.) Roxb.	ใบ	1 ส่วน
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	เหง้า	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา น้ำนมโค น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้กระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลาที่มีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้เตโชธาตุ ชื่อปรีณามักคิแตก

รสของตำรับยา ร้อน

7.29 ยาแก้ลมท้อง(หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ ท้องเสีย ถ่ายเหลว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
เบญจกานี	-	gall	1 ส่วน
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
ตะขบ	<i>Flacourtia rukam</i> Zoll. & Moritzi	เปลือกคั้น	1 ส่วน
ครั่ง	-	ชัน	1 ส่วน
ยาง	<i>Dipterocapus</i> sp.	ชัน	1 ส่วน
ทับทิม	<i>Punica granatum</i> L.	เปลือกผล	1 ส่วน
กำยาน	<i>Styrax</i> sp.	ผลึก	1 ส่วน
มังคุด	<i>Garcinia mangostana</i> L.	เปลือกผล	1 ส่วน
ตะบูน	<i>Xylocarpus</i> sp.	เปลือกผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำทับทิม

วิธีการใช้ยา ละลายละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 – 2 ช้อนโต๊ะเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ลมท้อง

รสของตำรับยา ฝาด

7.30 ยาแก้ลมซึ่งทำให้ลมท้อง (หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ ปวดมวนท้อง ท้องเสีย ลำไส้แปรปรวน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	3.75 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	3.75 กรัม
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	3.75 กรัม
โหระพา	<i>Ocimum basilicum</i> L.	ทั้งต้น	3.75 กรัม
สีเสียด	<i>Acacia</i> sp.	ผลึก	3.75 กรัม
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	3.75 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	3.75 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก	3.75 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	3.75 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	3.75 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	แก่น	3.75 กรัม

ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	1 ส่วน
สนเทศ	<i>Pinus</i> sp.	แก่น	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง(<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	1 ส่วน
จันทนา	Unknown 54	แก่น	1 ส่วน
โมกหลวง	<i>Holarrhena</i> sp.	เปลือกต้น	1 ส่วน
หญ้าขี้ฉ้อ	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
แห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesoides</i> Wall.	เถา	1 ส่วน
ข้าพดู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	1 ส่วน
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
ตองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	1 ส่วน
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	1 ส่วน
กระลำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	1 ส่วน
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือกเถา	1 ส่วน
ขอนดอก	- ตะแบก (<i>Lagerstroemia</i> sp.) - พิกุล (<i>Mimusops elengi</i> L.)	แก่น	1 ส่วน
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	1 ส่วน
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	1 ส่วน
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	1 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	1 ส่วน
นุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาดม 3 เอา 1 แทรกดีเกลือเล็กน้อย
กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้เลือดออกภายใน

รสของตำรับยา หอม ร้อน ขม

7.33 ยาแก้ท้องมาน (หมอเหล็ม หัวดีแทน)

อาการ หน้าท้องโป่งพอง บวม ไล่พอง ท้องใหญ่ เป็นโรคมาน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ราก	15 กรัม
หญ้าแพรก	<i>Cynodon dactylon</i> Pers.	ทั้งต้น	15 กรัม
ผักโขมหิน	<i>Trianthema</i> sp.	ทั้งต้น	15 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	เปลือกต้น	15 กรัม
คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	7 ฝัก
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	45 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	75 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	75 กรัม
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	75 กรัม
มะดัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> Pierre	ใบ	75 กรัม
กะทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> Smith	เหง้า	75 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	75 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	75 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	75 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	75 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	75 กรัม
การบูร	-	ผลึก	75 กรัม

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ท้องมาน

รสของตำรับยา ฝาด ขม ร้อน เปรี๊ยะ

7.34 ยาแก้ท้องมาน (หมอมะลิ้ม หัวัดแทน)

อาการ หน้าท้องโป่งพอง บวม ไล่พอง ท้องใหญ่ เป็น โรคมาน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ราก	15 กรัม
หญ้าแพรก	<i>Cynodon dactylon</i> Pers.	ต้น	15 กรัม
ผักโหมหิน	<i>Trianthema</i> sp.	ต้น	15 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	เปลือก	15 กรัม
คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	1 ฝัก
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	15 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ท้องมาน

รสของตำรับยา ฝาด ขม

7.35 ยาแก้ในปัดวิชาตุ (หมอมะลิ้ม หัวัดแทน)

อาการ ลำไส้มีความผิดปกติ ปวดท้อง ท้องเสีย ลำไส้แปรปรวน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
เสนียด	<i>Justicia hadatoda</i> L.	ใบ	1 ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	1 ส่วน
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือก	1 ส่วน
แห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
โกรฐพุงปลา	Unknown 21	gall	1 ส่วน
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	1 ส่วน
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	1 ส่วน
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	1 ส่วน
ทองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis</i> (Lour.) Kurz	ผล	1 ส่วน

บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	1 ส่วน
กระถินแดง	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	ราก	1 ส่วน
จิงหั่ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	1 ส่วน
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	1 ส่วน
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน เมื่อจะกินแทรกขึ้นทศกร

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้โหย คือ ไข้ย่อย ไข้ใหญ่ทั้ง 2 ประการ

รสของตำรับยา ขม ร้อน

7.36 ยาแก้ปริณามักคิแตก (หมอเหล้ม หัวคันทัน)

อาการ ระบบการย่อยอาหารผิดปกติ ให้มีอาการปวดท้อง แน่นท้อง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักแพวแดง	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ทั้งต้น	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	1 ส่วน
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	1 ส่วน
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ฝัก	1 ส่วน
ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	เหง้า	1 ส่วน
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
สวาด	<i>Caesalpinia bonduc</i> (L.) Roxb.	ใบ	1 ส่วน
กกลิงกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	เหง้า	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำนมโค น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ตะโฆธาตุ ชื่อปริณามักคิแตก

รสของตำรับยา ร้อน

วิเคราะห์สมุนไพรในตำรับยารักษาโรกระบบทางเดินอาหาร

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 36 ตำรับ พบสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

ยาดำ (ว่านหางจระเข้; *Aloe vera* (L.) Burm.f.) จิง (*Zingiber officinale* Roscoe.) มะขาม (*Tamarindus indica* L.) พริกไทย (*Piper nigrum* L.) บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson) จันทน์เทศ (*Myristica fragrans* Houtt.) แห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.).)

ชนิดสมุนไพรที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- พริกไทย (*Piper nigrum* L.) พบว่า สารสกัดจากผลสามารถยับยั้งเชื้อ *Helicobacter pylori* ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดแผลในกระเพาะอาหารได้ (Zaidi et al, 2009)

- จิง (*Zingiber officinale* Roscoe.) จากการศึกษาฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารของหนูเผือก ที่ถูกเหนี่ยวนำโดยยาแก้ปวดกลุ่ม NSAIDs คือ Indomethacin และ Aspirin ซึ่งไปยับยั้งการสังเคราะห์ Prostaglandin ซึ่งทำให้เกิดแผลในกระเพาะอาหาร พบว่าสารสกัด 500 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัมของจิงช่วยยับยั้งการหลั่งกรดที่เกิดขึ้นในกระเพาะอาหารได้ดีที่สุด (Yahya et al, 1988)

- ตำรับยาดำ ซึ่งเป็นยางจากว่านหางจระเข้ และมะขาม (เนื้อในฝัก) การแพทย์แผนไทยนิยมใช้เป็นยาแก้ท้องผูก หรือใช้เป็นยาถ่าย พริกไทย มักใช้เป็นยาขับลม เป็นส่วนประกอบในตำรับยาถ่าย เนื่องจากการรับประทานยาถ่าย ทำให้กล้ามเนื้อ หรือลำไส้เกิดการบีบตัว ทำให้มีอาการปวดท้อง หรือไส้รั้อท้องได้ จึงนิยมเติมพริกไทยเพื่อช่วยลดอาการดังกล่าวนี้ เช่นเดียวกับ จันทน์เทศ มีสรรพคุณช่วยในการขับลมได้เช่นกัน

8. ตำรับยาบำรุงกำลัง ยาอายุวัฒนะ ยาปรับธาตุ

ตำรับยาเหล่านี้ หมายถึง ตำรับยาที่มีสรรพคุณช่วยบำรุงกำลัง ปรับสมดุลของธาตุในร่างกาย กระตุ้นให้ร่างกายมีความอยากรับประทานอาหาร เหมาะสำหรับใช้รักษาอาการอ่อนเพลีย ไม่มีแรง ร่างกายผอมแห้ง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากรับประทานอาหารได้น้อย บางตำรับใช้สำหรับบุคคลทั่วไปที่ต้องการปรับสมดุลของธาตุในร่างกายให้ปกติ เช่น ตำรับยาอายุวัฒนะ ตำรับยาบำรุงสมรรถภาพ และตำรับยาปรับธาตุต่างๆ เป็นต้น รวบรวมได้ทั้งหมดจำนวน 15 ตำรับ โดยเป็นตำรับยาของหมอรื่น สรรเสริญ 2 ตำรับ หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ จำนวน 1 ตำรับ หมออากาศ เอียดหมั่ง 1 ตำรับ หมอแดง ทองสม 5 ตำรับ และหมอเหล็ม หวดแทน 6 รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

8.1 ยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ (ยาบำรุงกำลัง / ยาอายุวัฒนะ) (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง สมรรถภาพทางเพศเสื่อม

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เลือดลมไหลเวียนไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ม้ากระทืบโรง	Unknown 2	ราก/เถา	มัน	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
โคคลาน	Unknown 3	เถา	มันร้อน	แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
เอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	เถา	ขมมัน	แก้เส้นเอ็นพิการ	1 ส่วน
กำลังวัวเถลิง	Unknown 4	ราก/เถา	มันร้อน	บำรุงเส้นเอ็น	1 ส่วน
โคไม้รู้อัม	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ทั้งต้น	จืด	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	ร้อน	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
เถาว์ลิ้นเปรี๊ยะ	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	เบื่อเมา	แก้ปวดเมื่อย ถ่วงขยับ	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เถา	เผ็ดร้อน	กระจายลม บำรุงธาตุ	1 ส่วน

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมดคองสุราประมาณ 7 วัน

กระสายยาและคุณสมบัติ สุรา ช่วยสกัดสารสำคัญจากสมุนไพรและช่วยให้สมุนไพรออกฤทธิ์ได้เร็วขึ้น

วิธีใช้ยา คัดวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 2 ช้อนโต๊ะ ก่อนนอน

สรรพคุณตำรับยา บำรุงร่างกาย

รสของตำรับยา รสมันร้อน

8.2 ยาตาหมื่นศรี (ยาบำรุงกำลัง / ยาอายุวัฒนะ) (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง สมรรถภาพทางเพศเสื่อม

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เลือดลมไหลเวียนไม่สะดวก อ่อนเพลีย ไม่มีแรง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	มัน	บำรุงธาตุ	60 กรัม
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	เผ็ดร้อน	แก้ปวดเมื่อย	60 กรัม
จิง (จิงแห้ง)	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	เผ็ดร้อนหวาน	เจริญอากาศธาตุ	60 กรัม

				แก้ไข้	
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ ขับลม ในลำไส้	60 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เชื้อหุ้ม เมล็ด	หอมร้อน	บำรุงประสาท	60 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	ดอก	หอมร้อน	บำรุงโลหิต	60 กรัม
กัญชาเทศ	<i>Leonurus</i> cf. <i>sibiricus</i> L.	ใบ	สุขุม	แก้ไข้	60 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	เผ็ดร้อน	กระจายลม บำรุง ธาตุ	60 กรัม
หรดาลกลีบทอง		ผลึก	ขมปร่า	ขับลม	60 กรัม

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมด อบแห้ง บดผงผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำผึ้ง บำรุงร่างกาย

วิธีใช้ยา รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 3 เม็ด ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา บำรุงร่างกาย

รสของตำรับยา รสร้อน

8.3 บำรุงกำลัง ยาแก้ปวดเมื่อย (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ ไม่มีแรง อ่อนเพลีย ปวดเมื่อยตามร่างกาย ท้องผูก นอนไม่หลับ

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากความเสื่อมของร่างกายตามวัย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ขี้เหล็กทั้ง 2	- ขี้เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) - ขี้เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	แก้กษัย โรคเรื้อรัง	1 ส่วน
พระขรรค์เพชร	Unknown 5	ทั้งต้น	เย็น	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
คำเส้า	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	ทั้ง 5	ฝาดขม	บำรุงร่างกาย ยา อายุวัฒนะ	1 ส่วน
โคคลาน(คุระเปรี๊ยะ)	Unknown 3	เถา	เอียน	บำรุงเส้น	1 ส่วน
เร็ดหนู	<i>Stachyphrynium</i> cf. <i>jagorianum</i> (K. Koch.) K. Schum.	ราก	ร้อน เล็กน้อย	บำรุงธาตุ เจริญ อาหาร	1 ส่วน
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	เนื้อไม้ ราก	ขม	ลดไข้ บำรุงกำลัง	1 ส่วน
คันทายปลายเป็น (สังวาลย์พระอินทร์)	<i>Cassythia filiformis</i> L.	ทั้งต้น	ขมเย็น	ลดอาการอักเสบ แก้ไข้	1 ส่วน
เถาเอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchmanii</i> Roem. & Schult.	เนื้อไม้	มัน	บำรุงเส้น แก้เส้น เอ็นพิการ	1 ส่วน
ยอย่าน	<i>Morinda umbellata</i> L.	เถา	ขม	แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน

กระดุกไก่	Unknown 6	ทั้ง 5	เย็น	แก้ปวดเมื่อย เหน็บชา	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า เทียง เย็น

สรรพคุณตำรับยา บำรุงกำลัง ช่วยให้นอนหลับ แก้ปวดเมื่อย ช่วยขับถ่าย

รสของตำรับยา ขมมัน

8.4 ยาบำรุงกำลัง (หมอกาศ เอียดหมิ่ง)

อาการ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากความเสื่อมของร่างกาย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
เถาเอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	เถา	มันขม	บำรุงเส้นเอ็น	1 ส่วน
เถาเอ็นม้า	Unknown 7	เถา	ขมเฝื่อน	ทำให้เส้นเอ็นหย่อน	1 ส่วน
เปล้าน้อย	<i>Croton stellatopilosus</i> Ohba	เนื้อไม้	ร้อน	ขับโลหิตให้ไหลเวียนดี	1 ส่วน
เปล้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	เนื้อไม้	ร้อน	ขับลมเบื้องบน ลงสู่เบื้องล่าง	1 ส่วน
เปล้าน้ำเงิน	<i>Croton cascarilloides</i> Raeusch.	เนื้อไม้	ร้อน	บำรุงโลหิต	1 ส่วน
พญามือเหล็ก	Unknown 8	แก่น	ขมเมา	แก้พิษเลือด แก้ไข้	1 ส่วน
เชือกเขาไฟ	Unknown 9	เถา	ร้อน	ขับโลหิตกระจายเลือด	1 ส่วน
พญาดาบหัก	Unknown 10	แก่น	ขม	บำรุงน้ำเหลือง น้ำดี	1 ส่วน
พญาสัตตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R. Br.	เปลือก	ร้อนเล็กน้อย	ขับโลหิต	1 ส่วน
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	เมาเฝื่อน	ถ่ายเส้น แก้เส้นเอ็นขอด	1 ส่วน
โคคลาน	Unknown 3	เถา	เมาเฝื่อน	บำรุงเส้น แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	1 ส่วน
ข่าใหญ่	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	1 ส่วน
หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	ราก	ขม	แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	ขมเมา	แก้ไข้ ถ่ายเส้น	1 ส่วน
กระดุกไก่	Unknown 6	เนื้อไม้	เย็น	กระจายลิ่มเลือด	1 ส่วน
ข่อย่าน	<i>Morinda umbellata</i> L.	เถา	ขม	แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
มะขามย่าน	Unknown 11	เถา	เปรี้ยว	พอกโลหิต	1 ส่วน
มะลิป่า	<i>Jasminum</i> sp.	ราก	เย็น	ถอนพิษโลหิต	1 ส่วน

กระดุกไก่	Unknown 6	ทั้ง 5	เย็น	แก้ปวดเมื่อย เหน็บชา	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า เทียง เย็น

สรรพคุณตำรับยา บำรุงกำลัง ช่วยให้อ่อนหลับ แก้ปวดเมื่อย ช่วยขับถ่าย

รสของตำรับยา ขมมัน

8.4 ยาบำรุงกำลัง (หมอกาศ เอียดหมิ่ง)

อาการ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากความเสื่อมของร่างกาย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
เถาเอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	เถา	มันขม	บำรุงเส้นเอ็น	1 ส่วน
เถาเอ็นม้า	Unknown 7	เถา	ขมเฝื่อน	ทำให้เส้นเอ็นหย่อน	1 ส่วน
เปล้าน้อย	<i>Croton stellatopilosus</i> Ohba	เนื้อไม้	ร้อน	ขับโลหิตให้ไหลเวียนดี	1 ส่วน
เปล้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	เนื้อไม้	ร้อน	ขับลมเบื้องบน ลงสู่เบื้องล่าง	1 ส่วน
เปล้าน้ำเงิน	<i>Croton cascarilloides</i> Raeusch.	เนื้อไม้	ร้อน	บำรุงโลหิต	1 ส่วน
พญามือเหล็ก	Unknown 8	แก่น	ขมเมา	แก้พิษเลือด แก้ไข้	1 ส่วน
เชือกเขาไฟ	Unknown 9	เถา	ร้อน	ขับโลหิตกระจายเลือด	1 ส่วน
พญาดาบหัก	Unknown 10	แก่น	ขม	บำรุงน้ำเหลือง น้ำดี	1 ส่วน
พญาสัตตบรรณ	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R. Br.	เปลือก	ร้อน เล็กน้อย	ขับโลหิต	1 ส่วน
เถาว์ลิ้นเปรี้ยว	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	เมาเฝื่อน	ถ่ายเส้น แก้เส้นเอ็นขอด	1 ส่วน
โคคลาน	Unknown 3	เถา	เมาเฝื่อน	บำรุงเส้น แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	1 ส่วน
ข่าใหญ่	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	1 ส่วน
หมากหมก	<i>Lepionurus sylvestris</i> Blume	ราก	ขม	แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	ขมเมา	แก้ไข้ ถ่ายเส้น	1 ส่วน
กระดุกไก่	Unknown 6	เนื้อไม้	เย็น	กระจายลิ่มเลือด	1 ส่วน
ยอย่าน	<i>Morinda umbellata</i> L.	เถา	ขม	แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
มะขามย่าน	Unknown 11	เถา	เปรี้ยว	ฟอกโลหิต	1 ส่วน
มะลิป่า	<i>Jasminum</i> sp.	ราก	เย็น	ถอนพิษโลหิต	1 ส่วน

ขี้เหล็กทั้ง 2	- ขี้เหล็กป่า (<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby) - ขี้เหล็กบ้าน (<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby)	แก่น	ขม	ถ่ายเส้น ถ่ายกษัย	อย่างละ 1 ส่วน
ตำเสา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	มันฝาด	บำรุงไขข้อ	1 ส่วน
มะหาด	<i>Artocarpus</i> cf. <i>lakoocha</i> Roxb.	แก่น	ร้อน	แก้เส้นพิการ	1 ส่วน
ขนุนทอง	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	แก่น	สุขุม	บำรุงโลหิต ระวังประสาท	1 ส่วน
เหล็กทองแดง	<i>Dioscorea</i> sp. 1	เหง้า	มัน	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
เหล็กปีกไข่	<i>Smilax</i> sp. 1	เหง้า	มัน	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
กำลังหนูมาน	<i>Dracaena conferta</i> Ridl.	ราก	มัน	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
เหล็กนึ่งยอง	Unknown 12	เหง้า	ขมร้อน	บำรุงกำลัง	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำด้วยยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ต้มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า เที่ยง เย็น

สรรพคุณตำรับยา บำรุงกำลังให้แข็งแรง

รสของตำรับยา ขมร้อน

ข้อแนะนำ ต้มต่อเนื่องจนกว่าอาการดีขึ้น

8.5 ตำรับยาปรับธาตุ (หมอแดง ทองสม)

อาการ แก้อาการปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	45 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
กะเพราแดง	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
พาโหมต้น	<i>Saprosma brunneum</i> Craib	ราก	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
ทองหลาง	<i>Erythrina</i> sp.	ใบ	45 กรัม
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
จวง	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	เนื้อไม้	45 กรัม
ระงับ	Unknown 78	ทั้ง 5	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
ขิงขาว	Unknown 137	เหง้า	45 กรัม
คิปาลีเชือก	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม

พาโหมย่าน	<i>Paederia</i> sp.	เถา	45 กรัม
ข้าวพดู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ราก	45 กรัม
หญ้ายาคมมอน	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	เปลือกต้น	45 กรัม
จิงจ้อ	Unknown 60	ผล	45 กรัม
พิลังกาสา	<i>Ardisia</i> sp.	ผล	45 กรัม
เถียงพราหมณ์	<i>Eupatorium stoechadosmum</i> Hance	ทั้งต้น	45 กรัม
ตรีผลา	- สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.) - สมอไทย(<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - มะขามป้อม (<i>Phyllanthus emblica</i> L.)	ผล	อย่างละ 45 กรัม
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	45 กรัม
เทียนสัตตบพูนย์	<i>Pimpinella anisum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ ปรับธาตุ แก้ปวดท้อง

รสของตำรับ เปรี้ยวเล็กน้อย ร้อน

8.6 ยาปรับธาตุทั้ง 5 (หมอแดง ทองสม)

อาการ ธาตุแปรไปต่างๆทำให้ท้อง ทำให้ร้อนขึ้น เสียคตแห้ง แน่นหน้าอก นอนไม่หลับปวด บวมตามหัวเข่า ให้เมื่อยกินอาหารไม่ร่ำรส กลืนขึ้นกลืนลง ในท้อง ธาตุกำเริบ ค้นตามตัว เหมือนมดกัด ธาตุหย่อน ท้องขึ้น ท้องพอง หิวโหยหาแรงมิได้ออกรากลมเปลวๆ ให้ซึ่ง โกรธ ให้เมื่อยบั้นเอว มีดหน้าตามัว นอนมิหลับ หายใจมิสะดวก หวามนปาก คอ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ข้าวพดู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ส้มกุ่ม	Unknown 106	ราก	45 กรัม

กันเกรา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	เปลือกต้น	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
แห้ว	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ดินเป็ด	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	เปลือกต้น	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	45 กรัม
โกฐก้านพร้าว	<i>Picorrhiza kurroa</i> Benth. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ผล	45 กรัม
กระวาน	<i>testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	45 กรัม
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	45 กรัม
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	45 กรัม
แก่นสน	<i>Pinus</i> sp.	แก่น	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	45 กรัม

วิธีปรุงยา บดผง ตะลายน้ำผึ้ง

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีใช้ยา บดผง ตะลายน้ำผึ้ง รับประทาน ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ ปรึบธาตุ

รสของตำรับยา ร้อนขม

8.7 ยาบำรุงกำลัง (หมอแดง ทองสม)

อาการ ไม่มีแรง ไม่มีกำลัง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ทุ่งฟ้า	<i>Alstonia macrophylla</i> Wall. ex G. Don	ราก	45 กรัม
ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ราก	45 กรัม
คัดเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ราก	45 กรัม
ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ราดำเทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
ราขาว เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม

วิธีปรุงยา	นำคั่วยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน
กระสายยา	น้ำสะอาด
วิธีใช้ยา	ดื่มคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณ	บำรุงกำลัง
รสของตำรับยา	ขม ร้อน

8.8 ยาปรับธาตุ (หอมแดง ทองสม)

อาการ หลังเป็นไข้ เบื่ออาหาร ผอมแห้ง สะท้านร้อนสะท้านหนาว
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	1 ส่วน
ว่านเปราะ	<i>Kaempferia</i> sp.	เหง้า	1 ส่วน
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ละเอียด

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) เวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ผอมเหลือง แก้เสียดท้อง แก้ปากเหม็น สะบัดร้อนสะบัดหนาว แก้กินอาหารไม่รู้รส แก้ปัสสาวะเป็นเลือดเป็นหนอง แก้ไข้จับ

รสของตำรับยา ร้อน

8.9 ยาอินธิจร (หอมเหล็มหัดแท่น)

อาการ อาโปธาตุ 12 ประการ ผิดปกติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	1 ส่วน
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ราก	1 ส่วน
ขิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	1 ส่วน
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	1 ส่วน
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผลอ่อน	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	เท่ายาทั้งหลาย
กกตั้งกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	เหง้า	1 ส่วน

หญ้ายัดมอญ	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp	เปลือกต้น	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2 สิ่งละ	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง(<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	1 ส่วน
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	1 ส่วน
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	เกสร	1 ส่วน
นุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	เกสร	1 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	เกสร	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	1 ส่วน
แห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้อาไปธาตุ 12 ประการ

รสของตำรับยา หอม ร้อน

8.10 ยาตรีสัง (หมอเหล้ม หัวดแทน)

อาการ ปวดวิธาคู พิการ ผิดปกติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	1 ส่วน
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp1) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	ดอก รก	1 ส่วน
ดินเบ็ด	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	เปลือก	1 ส่วน
เบญจกูล	ดีปตี <i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	1 ส่วน
	ซ้าพลู <i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	1 ส่วน
	สะค้าน <i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	1 ส่วน
	เจตมูลเพลิงแดง <i>Plumbago indica</i> L.	ราก	1 ส่วน
	จิง <i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	1 ส่วน

กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	1 ส่วน
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	1 ส่วน
ตรีภูก	- จิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe) - พริกไทย (<i>Piper nigrum</i> L.) - คีปาลี (<i>Piper chaba</i> Hunt)	ราก	1 ส่วน
โกฐก้านพร้าว	<i>Picrorhiza kurroa</i> Royle ex Benth. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	2 ส่วน
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	3 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ปวดวิธาคู 20 ประการ

รสของตำรับยา ขม ร้อน

8.11 ยาแก้ปัสวี 3 ประการ (หอมเหล็มหวัดแทน)

อาการ หัวใจ ตับ ปอดพิการ ผิดปกติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
แห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	1 ส่วน
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	1 ส่วน
การบูร	-	ผลึก	1 ส่วน
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	1 ส่วน
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	ดอก รก	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	1 ส่วน
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	1 ส่วน
เอ็น	Unknown 19	ผล	1 ส่วน
นูนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1)	เนื้อไม้	2 ส่วน

	- จันทน์แดง(<i>Dracaena</i> sp.)		
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	1 ส่วน
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
งูเห่าล้อม	-	ดี	1 ส่วน
เนระพูสี	<i>Tacca</i> sp.	เหง้า	1 ส่วน
ผักปอด	unknown 95	ต้น	3 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา น้ำดอกไม้

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำดอกไม้วัดหนัก 3 ส่วนรับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อน

อาหาร หรือเวลาที่มีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ปวดหัว 3 ประการ คือหัวใจ ตับ ปอดพิการ

รสของตำรับยา ขม ร้อน

8.12 ยาพิมเสน (หอมเหล้ม หัวตันทัน)

อาการ หัวใจ ตับ ปอดพิการ ผิดปกติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พิมเสน	-	ผลึก	1 ส่วน
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	1 ส่วน
เอ็น	Unknown 19	ผล	1 ส่วน
ฤาษีผสม	Unknown 97	ราก	1 ส่วน
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.	เปลือก	1 ส่วน
คืนเป็ด	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	เปลือกต้น	1 ส่วน
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	1 ส่วน
เสนียด	<i>Justicia hadatoda</i> L.	ใบ	1 ส่วน
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	1 ส่วน
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.1) - สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.) - สมอไทย <i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	1 ส่วน
มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ผล	1 ส่วน
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	1 ส่วน
อำพัน	-	อำพัน	1 ส่วน
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan . (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	1 ส่วน
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	1 ส่วน

บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	1 ส่วน
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
ผักปอด	Unknown 95	ทั้งต้น	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	1 ส่วน
บัวทั้ง 5	-	เกสร	1 ส่วน
พิมเสน	-	ผลึก	1 ส่วน
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	1 ส่วน
คำไทย	<i>Bixa orellana</i> L.	ดอก	1 ส่วน
เอ็น	Unknown 55	ผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง ทำแท่ง

กระสายยา น้ำจันทน์ ไบร็ก

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลาที่มีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้บิดวิ 3 ประการ คือหัวใจ ดับ ปอดพิการ

รสของตำรับยา ร้อน หอม ขม

8.13 ยาแก้เสโทพิการตก (หอมเหล็ม หัวดีแท่น)

อาการ เหงื่อออกมากผิดปกติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กุ่ม	<i>Creteva</i> sp.	เปลือกต้น	1 ส่วน
ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> DC.	เหง้า	1 ส่วน
แป้งเหล้า	Unknown 167	ราก	1 ส่วน
ดินสอพอง	-	ผงสีขาว	1 ส่วน
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	1 ส่วน
พิมเสน	-	ผลึก	1 ส่วน
หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	กาก ชาน	1 ส่วน
ฝู่นจีน	-	ผง	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	1 ส่วน
มาลา	-	รังดิน	1 ส่วน
ชาติก้อน	-	ธาตุ	1 ส่วน
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	1 ส่วน
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	1 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	1 ส่วน
สลอดน้ำ	<i>Ficus heterophylla</i> L. f.	ผล	1 ส่วน
คันทรง	Unknown 48	ราก	1 ส่วน

ก้ามปูทะเล	-	ก้ามปูเผา	1 ส่วน
ดินสิวขาว	-	ผงสิวขาว	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง
 กระสายยา น้ำดอกไม้
 วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
 หรือเวลามีการ และชโลมตามผิวหนัง
 สรรพคุณตำรับยา แก้เสโทพิษการตก
 รสของตำรับยา หอม ร้อน

8.14 ยาประจำธาตุในเสมหะ (หมอเหล็ม หวัดแท่น)

อาการ ยาบำรุงธาตุนี้
 ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	1 ส่วน
ตริกฏุก	- เหง้าขิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe) - พริกไทย (<i>Piper nigrum</i> L.) - ดีปลี (<i>Piper chaba</i> Hunt)	ราก ผล ผล	อย่างละ 1 ส่วน
ราชคัค	<i>Brucea javanica</i> Merr.	ผล	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
กระพังโหม	<i>Paederia</i> sp.	ราก	1 ส่วน
ข้าวค้ำ	Unknown 135	หัว	1 ส่วน
หอมแดง	<i>Eleutherine americana</i> Merr.	หัว	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง
 กระสายยา น้ำร้อน
 วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
 สรรพคุณตำรับยา บำรุงธาตุนี้
 รสของตำรับยา หอม ร้อน

8.15 ยาแก้โรคคหฬัฒย์ ปรึบธาตุ (หมอแดง ทองสม)

อาการ ความเสื่่อมของร่างกาย
 ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เถาว์ลัฒย์เปรึยง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	300 กรัม
ราชพฤกษั	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัค	300 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	300 กรัม
บาน ไม้รู่โรยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	300 กรัม
ชะลูดท้ง 2	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือคเถา	300 กรัม

กระดุกควายเผือก	-	กระดุก	150 กรัม
พุงดอ	Unknown 79	ราก	150 กรัม
กันเกรา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	เนื้อไม้	150 กรัม
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	เนื้อไม้	150 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	150 กรัม
ว่านกีบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> Hoffm.	เหง้า	150 กรัม
ลั่นทม	<i>Plumeria</i> sp.	แก่น	150 กรัม
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	150 กรัม
ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ทั้ง 5	150 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	150 กรัม
ห่วยาจีนเหนือ	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	75 กรัม
ฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	แก่น	300 กรัม
แสมทะเล	<i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	แก่น	150 กรัม
แสมสาร	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	แก่น	150 กรัม
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	อย่างละ 45 กรัม
ดีเกลือ	-	ผลึก	15 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาททั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำจนหาย

สรรพคุณ แก้กษัย ปรปฐาคู

รสของตำรับ ขม เผื่อน

วิเคราะห์สมุนไพรรในตำรับยาบำรุงกำลัง

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 15 ตำรับ พบสมุนไพรรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

จันทน์เทศ (*Myristica fragrans* Houtt.) แห้วหม (*Cyperus rotundus* L.) พริกไทย (*Piper nigrum* L.)

จิง (*Zingiber officinale* Roscoe.) บัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn.) คีปี้ (*Piper chaba* Hunt.) บุนนาค (*Mesua ferrea* L.)

ชนิดสมุนไพรรที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรรบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- แห้วหม (*Cyperus rotundus* L.) ทางการแพทย์แผนไทยมีรสร้อนหอม ช่วยขับลม บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง

(กองการประกอบโรคศิลปะ, 2542)

- บัวหลวง และบุนนาค เป็นส่วนประกอบของสมุนไพรไทยพื้ดเกสรต่างๆ มีรายงานการวิจัยพื้ดเกสร 5 ซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ 5 ชนิด คือ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกบัวหลวง และดอกมะลิ มีฤทธิ์ต่อระบบหลอดเลือดหัวใจ โดยสามารถลดความดันโลหิต จึงเป็นเหตุให้อัตราการส่งเลือดออกจากหัวใจ (Cardiac Output) ต่ำลง (พิชามญช์ อัครยพงษ์ และคณะ, 2011) ซึ่งเป็นผลดีต่อการลดภาระการบีบตัวของหัวใจ

- ส่วนพริกไทย จิง และดีปลี เป็นสมุนไพรที่นิยมใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยาต่างๆ โดยเฉพาะตำรับยาที่เกี่ยวข้องกับยาอายุวัฒนะ ยารุ่งต่างๆ เพื่อปรับสมดุลของธาตุในร่างกายให้ปกติ

9. ตำรับยารักษาโรกระบบผิวหนัง ผื่นคันต่างๆ

ตำรับยารักษาโรกระบบผิวหนังและผื่นคันต่างๆ เป็นตำรับยาใช้รักษาฝี สิว ผื่นแพ้จากการสัมผัส หรือการติดเชื้อ แผลจากการได้รับอุบัติเหตุ แผลจากการถูกกัด การได้รับสารพิษจากการทำงาน หรือการได้รับสารพิษจากสัตว์มีพิษ เป็นต้น รวบรวมได้จำนวน 20 ตำรับ โดยเป็นตำรับยาของหมอสุมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย 1 ตำรับ หมอธีรน สรรเสริญ 2 ตำรับ หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ จำนวน 5 ตำรับ หมออากาศ เอียดหมั่ง 2 ตำรับ หมอโฮยบ หล้าสะ 1 ตำรับ และหมอยะผาด 1 ตำรับ หมอแดง ทองสม 4 ตำรับ และหมอเหล็ม หวัดแทน 4 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

9.1 ยาแก้ริ้ม (หมอสุมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย)

อาการ มีคุ่มน้ำใสตามลำตัว หลังจากนั้นแตกเป็นแผล

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ภูมิต้านทานของร่างกายต่ำ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
กระท้อน	<i>Sandoricum koetjape</i> Merr.	เปลือกต้น	ฝาด	สมานแผล	1 ส่วน
มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	เปลือกต้น	ฝาดเปรี้ยว	สมานแผล	1 ส่วน
เหียง	<i>Parkia timoriana</i> Merr.	เปลือกต้น	ฝาด	สมานแผล	1 ส่วน
น้ำข้าวข้าว	<i>Oryza sativa</i> L.	-	จืดเย็น	ดับพิษร้อน	1 ส่วน

วิธีทำ นำเปลือกต้นกระท้อน เปลือกต้นมะกอก เปลือกต้นเหียง ฝนรวมกัน ผสมกับน้ำข้าวข้าว

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำข้าวข้าว

วิธีใช้ยา นำด้วยที่ฝนเตรียมไว้ ทาบริเวณที่เป็นริ้ม จนกว่าจะหาย

สรรพคุณตำรับยา รักษาริ้ม

รสของตำรับยา รสฝาด

9.2 ยาพอกดูดหนอง ดูดพิษต่างๆ (หมอธีรน สรรเสริญ)

อาการ เป็นฝี หรือคุ่มหนอง หรือบาดแผลจากการถูกสุนัขกัด

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ปล่อยวิชาตุพิการจากเชื้อโรค (กิมชาติ) หรือถูกสุนัขกัด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ/ส่วน
ปลากระเบน	-	หนัง(เผาไฟ)	เมา	ขับเลือดเน่าร้าย	1 ส่วน
หลาวชะโอน	<i>Oncosperma cf. tigillaria</i> Ridl.	ถ่านจากต้น	เย็น	ดูดพิษ ดูดหนอง	1 ส่วน
หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	ถ่านจากต้น	เย็น	ดูดพิษ ดูดหนอง	1 ส่วน
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	ร้อน	แก้แผลเน่า เนื้อร้าย	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	น้ำจากผล	เปรี้ยว	ช่วยให้แผลนุ่ม	พอประมาณ

วิธีทำ นำหนังปลากระเบน ต้นหลาวชะโอน ต้นหมาก มาเผาให้เป็นถ่าน ตำเป็นผง ผสมกระเทียมตำให้เข้ากัน นำมาละลายด้วยน้ำมะนาว

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำมะนาว ช่วยให้แผลนุ่มขึ้น

วิธีใช้ยา พอกบริเวณที่เป็นแผล ฝี หรือสุนัขกัด

สรรพคุณตำรับยา ช่วยดูดพิษต่างๆ ดูดหนอง

รสของตำรับยา รสเมาเย็น

9.3 ยาแก้ลมพิษ (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ มีผื่นคันสีแดงตามผิวหนัง เมื่อเกา จะขึ้นเป็นผื่นนูนแดง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค มักเกิดจากการท้องผูก ซึ่งจะทำให้มีสารพิษสะสมในร่างกายและกระตุ้น ขับออกมาทางเหงื่อ เมื่อเกาก็จะทำให้เกิดเป็นผื่นนูนแดง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (บาท)
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เมล็ด	ฝาดหวานสุขุม	ขับลม จุกเสียด	2
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	รก	หอมฝาดร้อน	บำรุงโลหิต	3
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลมให้ผายเรอ ขับเสมหะ	3
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	ร้อน	แก้ปวดท้อง บำรุงธาตุ	3
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	ร้อน	ขับลมในท้อง บำรุงธาตุ	3
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	เผ็ดขม	ขับคูดเสมหะ ขับลมในลำไส้	3
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	ร้อน	ขับลม บำรุงธาตุ	3
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	ร้อน	แก้ปวดข้อ	3
ดีเกลือ	-	ผลึก	ขมเค็ม	ถ่ายพรรดึก แก้ท้องผูก	3
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	เอียน	ขับลมในลำไส้ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	3
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	ขม	ทำให้ถ่ายท้อง แก้ท้องผูก	2

วิธีทำ นำตัวยาททั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา เป็นยาถ่าย ขับลมพิษ

รสของตำรับยา รสร้อนขม

9.4 ยาทารักษาแผลกดทับ (หมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ แผลเรื้อรัง เน่าเปื่อย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากผู้ป่วยเป็นเบาหวานเรื้อรัง ทำให้เกิดแผลตามร่างกายและรักษายาก หรือเป็นแผลกดทับ เนื่องจากร่างกายเคลื่อนไหวไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ชัน	<i>Paranephelium macrophyllum</i> King	น้ำมันจากเมล็ด	ฝาดร้อน	แก้โรคผิวหนัง สมานแผล	1 ส่วน
ปูน	-	น้ำปูนใส	กร่อย	ช่วยล้างแผล	พอประมาณ

วิธีการปรุงยา ค่อยๆ ผสมน้ำปูนใสลงในน้ำมันชันจนชันเป็นครีม

กระสายยาและสรรพคุณ น้ำปูนใส

วิธีการใช้ยา ให้ผู้ป่วยนอนบนเตียงกระดูก หรือนอนบนวัสดุที่ไม่ติดแผล ล้างแผลด้วยน้ำด่างทับทิม จากนั้นค่อยๆ ทายาลงบนแผล ทาจนกว่าจะหาย

สรรพคุณตำรับยา รักษาแผล สมานแผลเน่าเปื่อย

รสของตำรับยา ฝาดร้อน

ข้อแนะนำ ควรเปลี่ยนผ้าปูที่นอนจากยางเป็นเตียงกระดูก แผลจะค่อยๆ ดีขึ้น โดยเนื้อเยื่อใหม่จะเริ่มสร้างบริเวณกลางแผลซึ่งต่างจากแผลทั่วไป ที่เนื้อเยื่อจะเริ่มสร้างจากบริเวณขอบแผล

9.5 ยาพอกแผลแก้ผิวหนังบวม (หมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ ผิวหนังบวมจากแผลต่างๆ เช่น มีดบาด หนามตำ หรือแผลผ่าตัด แต่ไม่มีหนอง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ผิวหนังฟกบวม

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ชะเอมไทย	<i>Albizia myriophylla</i> L.	ยอด	หวาน	ลดอาการบวม	1 ส่วน
ลั่นทม	<i>Plumeria</i> sp.	แก่น	ขมเมา	ถ่ายพิษโลหิต	1 ส่วน
กะดังใบ	<i>Leea indica</i> Merr.	ยอด	เย็น	ลดอาการบวม	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาตำรวมกัน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ใช้พอกบริเวณที่บวม

สรรพคุณตำรับยา ลดอาการบวม

รสของตำรับยา หวานขม

ข้อแนะนำ ทำความสะอาดบริเวณที่บวมก่อนพอกยา และสังเกตอาการหลังจากใช้ยา 24 ชั่วโมง

9.6 ยาพอกแก้ผิวหนังอักเสบ เป็นเม็ด ผื่นแดง (หมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ ผิวหนังอักเสบ เป็นเม็ด ผื่นแดง ขนาดเท่านิ้วก้อย เป็นตุ่มน้ำใส

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค มังสวิรัติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
หญ้าน้ำดับไฟ	<i>Lindenbergia philippensis</i> Benth.	ทั้งต้น	เย็น	แก้แผลบวมแดง	2 – 3 ต้น
ข้าวสาร	<i>Oryza sativa</i> L.	น้ำข้าวข้าว	เย็น	แก้แผลบวม	พอประมาณ

วิธีการปรุงยา นำตัวยามาตำพอแหลกผสมด้วยน้ำข้าวข้าว

กระสายยาและสรรพคุณ น้ำข้าวข้าว

วิธีการใช้ยา พอกบริเวณที่มีอาการ วันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น

สรรพคุณตำรับยา ลดอาการบวมแดง อักเสบ

รสของตำรับยา เย็น

9.7 ยาแก้ลมพิษ (หมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ เป็นผื่นสีแดง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค โลหิตเป็นพิษ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ใซ้อย่างใดอย่างหนึ่ง					
- พลุ	<i>Piper betel</i> L.	ใบ	เผ็ดร้อน	แก้ผื่นลมพิษ	2 – 3 ใบ
- กระท่อม	<i>Mitragyna speciosa</i> Korth.	ใบ	เมาเบื่อ		

วิธีการปรุงยา นำใบพลุหรือใบกระท่อมมาตำพอแหลก

กระสายยาและสรรพคุณ สุรา ช่วยสกัดสารสำคัญจากสมุนไพร

วิธีการใช้ยา นำตัวยาที่ได้ แช่สุราทิ้งไว้ ใช้น้ำทาบริเวณที่มีอาการ วันละ 2 ครั้ง เช้า เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ผื่นจากอาการลมพิษ

รสของตำรับยา เผ็ดร้อน

9.8 ยาแก้หิด โรคผิวหนังต่างๆ (หมอกาศ เอียดหมิ่ง)

อาการ มีเม็ดขนาดเล็กผุดตามฝ่ามือหรือทั้งตัว ทำให้คัน

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากเชื้อกิมิชาติ (หิด)

ตำรับ

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
หั้น	<i>Knema globularia</i> (Lam.) Warb.	เมล็ด	เมาเบื่อ	รักษาโรคผิวหนัง	1 ส่วน
จัน	<i>Paranephelium macrophyllum</i> King	น้ำมันจาก เมล็ด	เมาเบื่อ	รักษาโรคหิด คัน เหา	1 ส่วน
กลอย	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	ยอดอ่อน	เมาเบื่อ	รักษาโรคผิวหนัง แก้คัน	1 ส่วน
ตะไคร้หมาก	-	ตะไคร้สีเขียว ที่เกาะกาบ หมาก	ฝาดเย็น	สมานแผล ลดความร้อน ลดบวม	1 ส่วน
ยาง	<i>Dipterocarpus</i> sp.	น้ำมันยาง	ขมเย็น	สมานแผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา เอาตัวยาแต่ละชนิดบดผง แล้วนำมาเคี่ยวรวมกันในน้ำมันจัน

กระสายยาและสรรพคุณ น้ำมันขันทอง

วิธีการใช้ยา ทาบริเวณที่เป็นหิดก่อนนอน หรือทายาให้ทั่วตัว

สรรพคุณตำรับยา ขำเชื้อหิดและรักษาโรคผิวหนังอื่นๆ

รสของตำรับยา เมาเบื่อ

คำแนะนำ อย่าใช้เสื่อผ้าร่วมกับคนอื่น ทำความสะอาดผ้าปูที่นอนสม่ำเสมอ

9.9 ยาแก้บวม แก้อักเสบ (หมอกาศ เอียดหมั่ง)

อาการ บวมแดงร้อน เป็นจับโปง แต่ไม่ไข้ จะเกิดบริเวณ เท้า มือ และขา มักเกิดจากโลหิตไหลเวียนไม่สะดวก หรือเกิดจากแผลอักเสบ

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค โลหิตไหลเวียนไม่สะดวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ข้าวสาร	<i>Oryza sativa</i> L.	เมล็ด	เย็นหวาน	ลดความร้อน แก้บวม	1 ส่วน
ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i> L.	ตาบริเวณเหง้า	ฝาดเย็น	แก้อักเสบ แก้บวม	1 ส่วน
เลียบไต้	Unknown 36	ยอดอ่อน	ฝาดเย็น	แก้อักเสบ แก้บวม	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดมาบดผง

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ทำความสะอาดบริเวณที่บวมหรือบริเวณแผล นำผงยาที่ได้ผสมน้ำเล็กน้อย ใช้พอกบริเวณที่มีอาการ แล้วพันทับด้วยผ้า พอกเช้า - เย็น จนกว่าจะหาย

สรรพคุณตำรับยา ลดอาการบวม

รสของตำรับยา ฝาดเย็น

คำแนะนำ พยายามเปลี่ยนยาพอกตามกำหนด

9.10 ยาแก้ชันนะตุ (หมอโหยบ หล้าสะ)

อาการ มีผื่นแดงและคัน มีน้ำเหลืองเยิ้มออกมา เมื่อแห้งจะเป็นแผ่นติดอยู่บนศีรษะ คล้ายรังแค หากเป็นโรคนี้นานๆ จะทำให้ผมร่วงได้ และบริเวณหนังศีรษะที่ผมร่วงจะเป็นมัน สมัยก่อนเรียกโรคนี้ว่าหัวสังขยา

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากความสกปรก ไม่สระผม หรือมีอาการแพ้สารบางอย่าง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ชุมเห็ดใหญ่	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ดอก	เมาเบื่อ	แก้โรคผิวหนัง	1 ส่วน

วิธีปรุงยา นำตัวยามาตำให้ละเอียด เติมน้ำพอประมาณ นำมาสระผม ทั้งไว้ 10-15 นาที ยืนนานยิ่งดี แล้วล้างออกด้วยน้ำ

สะอาด สระจนกว่าจะหาย

วิธีการใช้ยา สระผมวันละ 1 ครั้ง

สรรพคุณของตำรับ แก้โรคผิวหนังบนศีรษะ แก้อาการคันหนังศีรษะ แก้รังแค

รสของตำรับยา เมาเบื่อ

คำแนะนำ ไม่มี

9.11 ยาแก้โรคผิวหนัง เชื้อรา (หมอยะผาด กะหละหมัด)

อาการ เป็นผื่นเป็นเม็ดลักษณะคล้ายขุยกัด ถ้าเกาจะตุ่มลามมากขึ้น มีน้ำเหลืองไหลซึม

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากพฤติกรรมไม่รักษาความสะอาด โลหิตเป็นพิษ โลหิตพิการ แพ้สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	ใบ	เมาเบื่อ	รักษาโรคผิวหนัง กลาก เกลื้อน หิด	1 ส่วน
เพชรสังฆาต	<i>Cissus quadrangularis</i> L.	เถา	ร้อนคัน	ช่วยระบาย	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	ผัดร้อน	ถ่ายลมในลำไส้ แก้แผลพุพอง ช่วยในการสมานแผล แก้ น้ำเหลืองเสีย แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	ผัดร้อน	ขับลม สมานแผล	1 ส่วน
หญ้าเซ็ดมอน	<i>Sida</i> sp.	ใบ	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	บำรุงเลือด ลดน้ำตาลในเลือด	1 ส่วน
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	วุ้นในใบ	เย็น	สมานแผล	1 ส่วน
มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	น้ำมัน	มัน	ช่วยให้แผลชุ่มชื้น	พอประมาณ

วิธีปรุงยา นำสมุนไพรทั้งหมดตำพอแหลก ผสมในน้ำมันมะพร้าว เคี่ยวจนงวด กรองเอาเฉพาะน้ำมัน

กระสายยา น้ำมันมะพร้าว

วิธีการใช้ยา ทาบริเวณที่มีอาการ หลังอาบน้ำ วันละ 2-3 ครั้ง จนกว่าผื่นและเม็ดที่เป็นหาย จากนั้นใช้ต่อประมาณ 2-3 อาทิตย์
เพื่อฆ่าเชื้อ

สรรพคุณตำรับยา ฆ่าเชื้อโรคผิวหนัง ช่วยสมานแผล ทำให้แผลแห้งและยุบตัวเร็ว ใช้ได้ทั้งในแผลที่เป็นผื่นและแผลพุพอง
รสของตำรับยา เมาเบื่อ

ข้อแนะนำ ห้ามรับประทานปลาต่างๆ เช่น ปลาดุก ปลากด ปลาแขยง ปลาไหล ปลากระทิง

9.12 ยาแก้ น้ำเหลืองเสีย หอบไอ (หมอแดงทองสม)

อาการ เป็นแผลเรื้อรัง คัน น้ำเหลืองไหล เหนื่อยหอบ ไอ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชิงชี่	<i>Capparis micracantha</i> DC.	ราก	45 กรัม
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	45 กรัม
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	45 กรัม
ท้าวขาม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	45 กรัม
มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	ราก	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม

พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
ดอกคิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ดอก	45 กรัม
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	เหง้า	45 กรัม
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	เหง้า	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	ทั้งต้น	45 กรัม
ชันทองพยาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> Baill.	เนื้อไม้	45 กรัม
หัวร้อยรู	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	ลำต้นที่มีมดอาศัย	45 กรัม
เหงือกปลาหมอ	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl	ทั้งต้น	45 กรัม
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	เนื้อไม้	45 กรัม
โหรา	Unknown 28	หัว	45 กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
ข้าวเย็นใต้	<i>Smilax</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
โรคแดง	Unknown 153	เนื้อไม้	45 กรัม
โรคขาว	Unknown 154	เนื้อไม้	45 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
โกฐจุฬาลำพา	<i>Artemisia annua</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ทั้งต้น	45 กรัม
โกฐก้านพร้าว	<i>Picorrhiza kurroa</i> Benth. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
โกฐชะภูมั่งยี	<i>Nardostachys jatamansi</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
เทียนทั้ง 5	เทียนดาตักแต่น <i>Anethum graveolens</i> L (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม

	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร , 2547)	เมล็ด	45 กรัม
เกสรทั้ง 5	มะลิ <i>Jasminum sambac</i> Aiton	เกสร	45 กรัม
	พิกุล <i>Mimusops elengi</i> L.	เกสร	45 กรัม
	บุณฑริก <i>Mesua ferrea</i> L.	เกสร	45 กรัม
	สารภี <i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	เกสร	45 กรัม
	บัวหลวง <i>Nelumbo nucifera</i> L.	เกสร	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา คั้นคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้แผลพุพอง น้ำเหลืองเสีย

รสของตำรับยา ร้อนขม เมา

9.13 ยาแก้ตานขโมย (หมอแดง ทองสม)

อาการ เป็นเม็ดแตกตามมือ ตามเท้า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ราก	45 กรัม
ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf	ราก	45 กรัม
มะอึ๊ก	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq.	ราก	45 กรัม
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
ต้นไข่น้ำ	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	เปลือกต้น	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	45 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำเย็น

สรรพคุณ รักษาอาการเป็นแผลผื่นคัน

รสของตำรับ เบี้ยว เฝื่อน

9.14 ยาแก่น้ำเหลืองเสีย (หมอลแดง ทองสม)

อาการ เป็นแผลเรื้อรัง มีน้ำเหลือง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ข่าตาแดง	<i>Alpinia</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	ผล	45 กรัม
มะแว้ง	<i>Solanum</i> sp.	ผล	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	45 กรัม
มูกหลวง	<i>Wrightia</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
หญ้าขี้ฉ้อ	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ข่าพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	45 กรัม
กรูงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	45 กรัม
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	45 กรัม
ดองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ทั้งต้น	45 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	45 กรัม
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือกเถา	45 กรัม
ขอนดอก	- ตะแบก (<i>Lagerstroemia</i> sp.) - พิกุล (<i>Mimusops elengi</i> L.)	ทั้งต้น	45 กรัม
ผักกาด	<i>Brassica</i> sp.	เมล็ด	45 กรัม
สนเทศ	<i>Pinus</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
จันทนา	Unknown 54	แก่น	45 กรัม
กะล่ำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	45 กรัม
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	45 กรัม

อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	45 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เปลือกต้น	45 กรัม
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	45 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	45 กรัม

วิธีปรุง
ยา
น้ำตัว
ยา

ทั้งหมดคั้นน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ดื่มคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก่น้ำเหลืองเสีย

รสของตำรับยา ร้อน ขม

9.15 ยาแก่น้ำเหลืองเสีย(หมอแดง ทองสม)

อาการ มีน้ำเหลืองเสียไหล เป็นแผลเรื้อรัง คัน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ข่าตาแดง	<i>Alpinia</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
มะกอก	<i>Spondias</i> sp.	ผล	45 กรัม
มะแว้ง	<i>Solanum</i> sp.	ผล	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	45 กรัม
โมกหลวง	<i>Wrightia</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
หญ้าขี้ฉ้อ	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ชำพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ทั้งต้น	45 กรัม
กรงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	45 กรัม
แฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	ทั้งต้น	45 กรัม
ทองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	เนื้อไม้	45 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria cf. malaccensis</i> Lam.	เปลือกต้น	45 กรัม
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือกเถา	45 กรัม
ขอนดอก	- ตะแบก (<i>Lagerstroemia</i> sp.)	เนื้อไม้	45 กรัม

	- พิกุล (<i>Mimusops elengi</i> L.)		
ผักกาด	<i>Brassica</i> sp.	เมล็ด	45 กรัม
สนเทศ	<i>Pinus</i> sp.	แก่น	45 กรัม
จันทร์ทั้ง 2	จันทร์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	แก่น	45 กรัม
	จันทร์ขาว (Unknown 1)		45 กรัม
กะลำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	45 กรัม
สมอทั้ง 3	- ผลสมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.1) - ผลสมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - ผลสมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	45 กรัม
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	45 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	45 กรัม
นุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา คั้นคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก่น้ำเหลืองเสีย

รสของตำรับยา หอม ร้อน

9.16 ยารักษาโรคเริม (หอมเหล็มหัดแท่น)

อาการ เป็นตุ่มน้ำใส เป็นกลุ่มๆ บริเวณปาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ถั่วแระ	Unknown 152	ใบ	1 ส่วน
หึ่งหาย	<i>Crotalaria bracteata</i> Roxb.	ใบ	1 ส่วน
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ใบ	1 ส่วน
ข้าว	<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าวสาร	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาคดผง ทำแท่ง

กระสายยา น้ำคั้นสุก

วิธีการใช้ยา นำสมุนไพรที่บดทำแท่ง มาละลายด้วยน้ำคั้นสุก ใช้สำลีชุบน้ำยา ทาบริเวณแผลเริม เช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้แผลเริม ลดอาการปวดแสบ ปวดร้อน

รสของตำรับยา เย็น

9.17 ยารักษาโรคเริม (หอมเหล็มหวัดแทน)

อาการ เป็นตุ่มน้ำใส เป็นกลุ่มๆ บริเวณปาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะค่าไก่	Unknown 13	ใบ	1 ส่วน
มะค่าดีควาย	<i>Sapindus rarak</i> A. DC.	ใบ	1 ส่วน
อินดาหนี (กาบีนหนี โคกกระสุน)	<i>Tribulus terrestris</i> L.	ใบ	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> L.	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรที่มีขนาดใหญ่มาสับให้เล็กลง ใส่หม้อ เติมน้ำพอท่วมด้วย ต้ม 3 เา 1

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา รักษาโรคเริม

รสของตำรับยา เย็น ขม

คำแนะนำ ไม่มี

9.18 ยารักษาโรคเริม (หอมเหล็มหวัดแทน)

อาการ เป็นตุ่มน้ำใส เป็นกลุ่มๆ บริเวณปาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> L.	ใบ	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรตำเป็นผง

กระสายยา น้ำต้มสุก

วิธีการใช้ยา นำสมุนไพรที่ตำเป็นผง มาละลายด้วยน้ำต้มสุก ใช้สำลีชุบน้ำยา ทาบริเวณแผลเริม เข้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษาแผลโรคเริม

รสของตำรับยา เย็น

คำแนะนำ ไม่มี

9.19 ยารักษาโรคเริม (หอมเหล็มหวัดแทน)

อาการ เป็นตุ่มน้ำใส เป็นกลุ่มๆ บริเวณปาก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระท้อน	<i>Sandoricum koetjape</i> Merr.	ใบ	1 ส่วน
ทุเรียน	<i>Durio zibethinus</i> Merr.	ใบ	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรเผาไฟให้ไหม้

กระสายยา น้ำต้มสุก

วิธีการใช้ยา นำสมุนไพรมานำไฟให้ไหม้ละลายน้ำพอกแผล บ่อยๆ

สรรพคุณตำรับยา รักษาแผล โรครีม

รสของตำรับยา เย็น

9.20 ยารมแก้พิษสัตว์กัดต่อย (หมอหรือหวาน วัชรจิโรสภณ)

อาการ ปวด บวม จากแมลงสัตว์กัดต่อย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากสัตว์มีพิษกัดหรือต่อย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
พริกชี้หนู	<i>Capsicum frutescens</i> L.	ทั้งต้น	จืดเย็น	กระจายลม	1 ส่วน
ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L.	ทั้งต้น	จืด	ระงับอาการปวด	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อดินเผา เติมน้ำท่วมตัวยา ต้มจนเดือด

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา นำส่วนที่มีอาการปวดบวม รมไอน้ำจากหม้อต้มยา

สรรพคุณตำรับยา แก้อาการปวด บวมจากพิษสัตว์กัดต่อย

รสของตำรับยา จืดเย็น

วิเคราะห์สมุนไพรรักษาโรครวมผิวหนังฝิ

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 20 ตำรับ พบสมุนไพรรักษาโรครวมผิวหนังฝิ 5 ลำดับแรก คือ

แห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) หญ้าเข็มมอน (*Sida rhombifolia* L.) บัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn.) มะนาว (*Citrus*

aurantifolia Swingle) มะกอก (*Spondias* sp.) ใพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) บอระเพ็ด (*Tinospora*

crispa (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson) ข่าพลู (*Piper sarmentosum* Roxb.) ข้าว (*Oryza sativa* L.) ขมิ้นอ้อย

ชนิดสมุนไพรรักษาโรครวมผิวหนังฝินี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรรวมชนิดนี้มีการศึกษาสรรพคุณ

ที่สอดคล้องกัน เช่น

- ข้าว (*Oryza sativa* L.) นิยมใช้ในรูปแบบข้าวสุก เป็นยาพอกรักษาโรครวมผิวหนังฝิหลายชนิด โดยเฉพาะ โรคฝี มีรสจืดเย็น

ช่วยลดอาการอักเสบ ปวด บวม แดง ร้อนของฝี และเป็นยาพื้นผสมกับตัวยาสุมุนไพรรวมอื่นๆ เพื่อช่วยให้ฝียุบ

- ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) พบว่าส่วนของเหง้าสกัดด้วยเอทานอลสามารถยับยั้งการก่อพยาธิ

สภาพของเชื้อราที่เกี่ยวข้องกับโรครวมผิวหนังฝิ ได้แก่ *Candida albicans*, *Microsporium gypseum* และ *Trichophyton*

mentagrophyte ได้ (Ficker et al, 2003) นอกจากนี้ในเหง้าขมิ้นอ้อยมีสาร curdione มีฤทธิ์ยับยั้งการผลิต prostaglandin E2

ซึ่งช่วยลดอาการปวดและลดการอักเสบได้ (Oh et al, 2007)

10. ตำรับยารักษาโรคมะเร็ง

ตำรับยารักษาโรคมะเร็ง หมายถึง ตำรับยาที่มีสรรพคุณช่วยรักษา บรรเทา ผู้ป่วยโรคมะเร็งได้ รวบรวมได้จำนวน 11 ตำรับ โดยเป็นตำรับยาของหมอลาก เดชะพันธ์ 1 ตำรับ หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ จำนวน 1 ตำรับ และหมอแดง ทองสม 9 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

10.1 ยารักษามะเร็งมดลูก (หมอลาก เดชะพันธ์)

อาการ ปวดท้องมาก มีเลือดออกกะปริบกะปรอย มีระดูขาวปนเลือด

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากโลหิตพิการ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
หนอนตายอยาก	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	ราก	เมาเบื่อ	แก้มะเร็ง	1
ข้าวเย็นเหนือ	<i>Smilax</i> sp 2.	เหง้า	เมาเบื่อ	แก้ น้ำเหลืองเสีย	1
ข้าวเย็นใต้	<i>Smilax</i> sp 3.	เหง้า	เมาเบื่อ	แก้ น้ำเหลืองเสีย	1
พุทธรักษาดอกขาว	<i>Canna indica</i> L.	เหง้า	จืด	แก้มะเร็ง	1
ตะไคร้หอม	<i>Cymbopogon nardus</i> Rendle	เหง้า	ร้อนหอม	ขับลมในลำไส้	1
บานไม่รู้โรยทั้ง 3 (ดอกแดง ดอกชมพู ดอกม่วง)	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ทั้งต้น	จืด	แก้มะเร็ง	1

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา คั้นวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ ½ แก้ว ก่อนอาหาร เช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษา มะเร็งมดลูก

รสของตำรับยา รสเมาเบื่อ

ข้อปฏิบัติและข้อห้ามระหว่างการรักษา ห้ามรับประทานทุเรียนเพราะจะทำให้เกิดโรคแทรกซ้อนได้ง่าย เช่น มีไข้

10.2 ยาแก้มะเร็งผิวหนัง กุดทะราด (หมอหรือหวาน วัชรจิร โสภณ)

อาการ ผิวหนังอักเสบ เป็นแผลเรื้อรัง น้ำเหลืองไหลเยิ้ม

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เลือด น้ำเหลืองเป็นพิษ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
ลำโพง	<i>Datura metel</i> L.	เมล็ด	เมาเบื่อ	แก้โรคผิวหนัง	1
เดยหนู	<i>Pandanus</i> sp.	ผล	เมาเบื่อ	แก้มะเร็ง พิษสัตว์กัดต่อย	1
กระเบา	<i>Hydnocarpus</i> sp.	เมล็ด	เมาเบื่อ	แก้โรคผิวหนัง โรคเรื้อน	1
ตะเคียน	<i>Hopea</i> sp.	ยาง	ขมเมา	แก้กุดทะราด	1
สวาด	<i>Caesalpinia</i> cf. <i>bondoc</i> (L.) Roxb.	เมล็ด	เมาเบื่อ	แก้โรคผิวหนัง	1

สะบ้า	<i>Entada</i> sp.	เมล็ด	เมาเบือ	แก้โรคผิวหนัง คุคทะราด	1

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดอบแห้ง หรือเผาไฟ ระวังอย่าให้เป็นถ่าน จากนั้นตำให้ละเอียด ผสมน้ำมันงา นำไปเคี่ยว โดยใช้ความร้อนจากแกลบข้าว

กระสายยาและสรรพคุณ น้ำมันงา

วิธีการใช้ยา ใช้ทาบริเวณแผลจนกว่าจะหาย วันละ 2 เวลา เช้า เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษาเมเร็งผิวหนัง คุคทะราด

รสของตำรับยา เมาเบือ

ข้อแนะนำ ควรทำความสะอาดแผลก่อนทายาทุกครั้ง

10.3 ยาแก้เมเร็ง แก้ริดสีดวง มุตกิด มุตฆาต กษัย (หมอแดง ทองสม)

อาการ มีอาการต่างๆ กันไป

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เถา	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	45 กรัม
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม
บานไม่รู้รุ่ยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ดอก	45 กรัม
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือกเถา	45 กรัม
หนอนตายอยาก	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	ราก	45 กรัม
พุงค้อ	Unknown 79	ราก	45 กรัม
ขนุน	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ราก	45 กรัม
ไผ่ป่า	<i>Bambusa</i> sp.	ราก	45 กรัม
ชันทองพญาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> Baill.	เนื้อไม้	45 กรัม
มะหาด	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.	เนื้อไม้	45 กรัม
แกแล	<i>Maclura cochinchinensis</i> Corner	เนื้อไม้	45 กรัม
กันเกรา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	เปลือกต้น	45 กรัม
กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L.	เนื้อไม้	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ว่านกีบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> Hoffm.	เหง้า	45 กรัม
ลั่นทม	<i>Plumeria</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
ขุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ทั้งต้น	45 กรัม
เขม่าเหล็ก	-	-	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ควายเผือก	-	กระดูก	45 กรัม
งูเหลือม	-	กระดูก	45 กรัม

กำมะถันเหลือง	-	ผลึก	45 กรัม
เสมหะเล	<i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	แก่น	45 กรัม
เสมหะสาร	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	แก่น	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.1) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก(<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	อย่างละ 45 กรัม
ดีเกลือ	-	ผลึก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำด้วยยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้มะเร็ง แก้วริดสีดวง มุตกิด มุตกิต กษัย

รสของตำรับยา ขม เมาเบื่อ

10.4 ยาแก้มะเร็ง มดลูก (หมอมแดง ทองสม)

อาการ ประจำเดือนมาไม่ปกติ ปวดท้องน้อย ตกขาวเหม็น

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ข้าวเหนียวเย็น	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	75 กรัม
ข้าวเย็นใต้	<i>Smilax</i> sp.3	เหง้า	75 กรัม
หนอนตายยาก	<i>Stemona tuberosa</i> Lour.	ราก	75 กรัม
นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	ราก	75 กรัม
พุทธรักษา	<i>Canna indica</i> L.	เหง้า	75 กรัม
เกลือ		-	15 กรัม

วิธีปรุงยา ต้มด้วยน้ำ โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้มะเร็งมดลูก

รสของตำรับยา เมาเบื่อ

10.5 ยารักษาเมะเร็งที่คอ (หมอมแดง ทองสม)

อาการ เจ็บคอ คอफกบวม

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.4	เหง้า	45 กรัม
ข่าเล็ก	<i>Alpinia</i> sp.1	เหง้า	45 กรัม
กะทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> Smith	เหง้า	45 กรัม
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	45 กรัม
ลำปะหลุย	<i>Micromelum minutum</i> (G. Forst.) Wight & Arn.	ราก	45 กรัม
สมเส็ด	Unknown 155	ราก	45 กรัม
เทพ	Unknown 156	ราก	45 กรัม
ส้มแป้น	<i>Citrus reticulata</i> Blanco	ราก	45 กรัม
ส้มซ่า	<i>Citrus aurantium</i> L. var. <i>aurantium</i>	ราก	45 กรัม
ส้มโอ	<i>Citrus maxima</i> Merr.	ราก	45 กรัม
ส้มกุ่ม	<i>Ampelocissus martinii</i> Planch.	ราก	45 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ราก	45 กรัม
ห่วยขม	<i>Calamus</i> sp.2	ราก	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
หัวร้อยรู	<i>Hydnophytum formicarum</i> Jack	ลำต้นที่มีมดอาศัย	45 กรัม
ปุดช้าง	Unknown 157	ราก	45 กรัม
ปุดนา	Unknown 158	ราก	45 กรัม

ปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันทุกวัน

สรรพคุณ แก้มะเร็งที่คอ

รสของตำรับ เผ็ด ร้อน

10.6 ยาแก้โรคมะเร็งในลำคอ ขนานที่ 1 (หมอแดง ทองสม)

อาการ เจ็บคอ กลืนลำบาก มีเลือดออก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	45 กรัม
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	45 กรัม
ขอบชะนางทั้ง 3	ขอบชะนางขาว <i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
	ขอบชะนางแดง <i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
	ขอบชะนางเถา <i>Salacia</i> sp.	เถา	45 กรัม
ไข่เน่า	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	ราก	45 กรัม
ปรง	<i>Cycas</i> sp.	เปลือก	45 กรัม
ยายปลวก (ขันทองพญาบาท)	<i>Suregada multiflora</i> (A.Juss.) Baill.	ราก	45 กรัม
หญ้าปราบดิน	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้มะเร็งในคอ

รสของตำรับยา ขม เหมะเปื้อ

10.7 ตำรับยา ขนานที่ 2 (หมอแดง ทองสม)

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พลู	<i>Piper betle</i> L.	ผล	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
อ้ายเนา	Unknown 160	ราก	45 กรัม
ตะเคียน	<i>Hopea</i> sp.	ชัน	45 กรัม
เคยไม้	<i>Pandanus</i> sp.	ราก	45 กรัม
สับปะรดเขียว	<i>Ananas comosus</i> (L.) Merr.	เหง้า	45 กรัม
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	ราก	45 กรัม
ข้าว	<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าวเปลือกข้าวเจ้า	45 กรัม
ห้วยจิ้งหรีดทั้ง 2	ข้าวเย็นเหนือ <i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
	ข้าวเย็นใต้ <i>Smilax</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้มะเร็งในคอ
รสของตำรับยา ขม เมาเบื่อ

10.8 ตำรับยาขนานที่ 3 (หมอแดงทองสม)

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ห้วยจิ้งหรีด 2	ข้าวเย็นเหนือ <i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
	ข้าวเย็นใต้ <i>Smilax</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	45 กรัม
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	45 กรัม
ขอบชะนางขาว	<i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
ขอบชะนางแดง	<i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
ขอบชะนางนึ่ง	<i>Salacia</i> sp.	เถา	45 กรัม
ไผ่สีสุก	<i>Bambusa</i> sp.	ตา	45 กรัม
มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	ผล	45 กรัม
ฝิ่ง	-	น้ำฝิ่ง	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำจืด

สรรพคุณ แก้มะเร็งในคอ

รสของตำรับยา ขม เมาเบื่อ

10.9 ตำรับยาขนานที่ 4 (หมอแดง ทองสม)

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ห้วยจิ้งหรีด 2	ข้าวเย็นเหนือ <i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
	ข้าวเย็นใต้ <i>Smilax</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
สะบ้า	<i>Entada</i> sp.	เมล็ด	45 กรัม
สวาด	<i>Caesalpinia bondoc</i> (L.) Roxb.	เมล็ด	45 กรัม
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	45 กรัม
ผักข้าว	<i>Momordica cochinchinensis</i> (Lour.) Spreng.	เถา	45 กรัม
มะอึก	<i>Solanum stramonifolium</i> Jacq.	เนื้อไม้	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำจืด

สรรพคุณ แก้มะเร็งในคอ

รสของตำรับยา ขม เมาเบื่อ

10.10 ยาแก้เสมหะ(หอมแดง ทองสม)

อาการ มีเสมหะ เป็นพิษ กลายเป็นมะเร็งในลำคอ ขึ้นเป็นเม็ดบริเวณลำคอ และลิ้น

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ควายเผือก	-	เขา	45 กรัม
ไข่เน่า	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	ผล	45 กรัม
ชันทองพญาบาท	<i>Suregada multiflorum</i> Baill.	เนื้อไม้	45 กรัม
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
จิงขาว	Unknown 137	เหง้า	45 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	45 กรัม
โกฐก้านพร้าว	<i>Picorrhiza kurroa</i> Benth. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
พุ่มเรียง	<i>Lepisanthes fruticosa</i> (Roxb.) Leenh.	เนื้อไม้	45 กรัม
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	45 กรัม
รากมะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ราก	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
ว่านร้อนทอง	Zingiberaceae 2	เหง้า	45 กรัม
ว่านกริบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> Hoffm.	เหง้า	45 กรัม
คนที่สอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	45 กรัม
งูเหลือม	-	กระดูก	45 กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	45 กรัม
ข้าวเย็นใต้	<i>Smilax</i> sp.3	เหง้า	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.1) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	อย่างละ 45 กรัม
มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff.	แก่น	45 กรัม
จันทน์ทั้ง 2	จันทน์ขาว Unknown 1	เนื้อไม้	45 กรัม
	จันทน์แดง <i>Dracaena</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม

จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เมล็ด	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	รก ดอก	45 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้เสมหะเป็นพิษ

รสของตำรับยา ขม เมาเบื่อ

10.11 ยารักษา มะเร็ง (หมอแดง ทองสม)

อาการ ให้มีอาการต่างๆ ไป

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขอบชะนางขาว	<i>Pouzolzia zeylanica</i> (L.) Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
ขอบชะนางแดง	<i>Pouzolzia pentandra</i> Benn.	ทั้งต้น	45 กรัม
ขอบชะนางนึ่ง	<i>Salacia</i> sp.	เนื้อไม้	45 กรัม
กุ่มนาก	<i>Salacia chinensis</i> L.	เนื้อไม้	45 กรัม
เถาวัลย์เปรียง	<i>Derris scandens</i> (Roxb.) Benth.	เนื้อไม้	45 กรัม
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	เถา	45 กรัม
ต้นไข่น้ำ	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	เนื้อไม้	45 กรัม
ปรัง	<i>Cycas</i> sp.	เหง้า	45 กรัม
หวายลิง	<i>Flagellaria indica</i> L.	เหง้า	45 กรัม
มะเดื่อปล้อง	<i>Ficus hispida</i> L. f.	ราก	45 กรัม
จิงจาย	<i>Gmelina</i> sp.	ราก	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้มะเร็ง

รสของตำรับ เมาเบื่อ

วิเคราะห์สมุนไพรรักษาโรคมะเร็ง

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 11 ตำรับ พบสมุนไพรรักษาโรคมะเร็งที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ตำรับแรก คือ

ข้าวเย็นเหนือ (*Smilax* sp.1) ข้าวเย็นใต้ (*Smilax* sp.2) ย่านาง (*Tiliacora triandra* (Coleber.) Diels) ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) ขอบนางแดง (*Pouzolzia pentandra* Benn.) ขอบนางขาว (*Pouzolzia zeylanica* (L.) Benn.) ขอบนางนึ่ง (*Salacia* sp.) จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) บานไม่รู้โรย (*Gomphrena globosa* L.)

มีงานวิจัยตำรับยาโรคมะเร็ง ซึ่งมีส่วนประกอบของข้าวเย็นเหนือ ตำรับยาดังกล่าวนี้ประกอบด้วย เหง้าพุทธรักษา (*Canna indica* L.) ต้นไฟเดือนห้า (*Ludwigia hyssopifolia* (G.Don) Exell) ต้นพญาปีกไก่ดำ (*Polygala chinensis* Linn.) ต้นลิ้นงูเห่า (*Clinacanthus siamensis* Brem) และเหง้าข้าวเย็นเหนือ (*Smilax corbularia* Kunth) ส่วนที่ได้จากสัตว์ ได้แก่ เกี๋ยงคินี่ม (*Manis javanica* Desmarest) ขนเม่น (*Hustrix brachyuran* L.) กระจงเต่า (*Domonia subtrijuga* Boulenger) เจียนกระเบน (*Dasyatis* sp.) ออกตะพานน้ำ (*Trionyx cartilaginous* Boulenger) และกรูดักน้ำ ผลการศึกษาพบว่า น้ำสกัดยาจากสมุนไพรรักษาโรคมะเร็งทั้งตำรับสามารถยับยั้งการเจริญของเซลล์ KB ในหลอดทดลองได้ร้อยละ 50 ส่วนผลการศึกษาในสัตว์ทดลองซึ่งทำให้หนูขาวเป็นมะเร็งเต้านมโดยการกินสารก่อมะเร็ง 7,12-DMBA พบว่า เมื่อให้หนูทดลองกลุ่มหนึ่งได้กินน้ำสกัดยาสมุนไพรรักษาโรคมะเร็งขนาด 1,500 มก./กก. ของน้ำหนักรัตว์ทุกวัน สามารถยับยั้งการเจริญของก้อนมะเร็งได้ในช่วง 4 สัปดาห์แรก และมีผลช่วยยืดอายุและเพื่ออัตราการอยู่รอดของหนูทดลองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเทียบกับหนูทดลองอีกกลุ่มที่ไม่ได้กินน้ำสกัดสมุนไพรรักษาโรคมะเร็ง (เกษรา ณ บางช้าง, 2529) นอกจากนี้ พบว่า เหง้าข้าวเย็นใต้และเหง้าข้าวเย็นเหนือ ช่วยยับยั้งมะเร็งปอดมะเร็งลำไส้ และมะเร็งเต้านมได้ (อรุณพร อธิรัตน์, 2550)

11. โรคลม

รวบรวมได้จำนวน 28 ตำรับ โดยเป็นตำรับยาของหมอรื่น สรรเสริญ 6 ตำรับ หมอเยาะฝาด กะละหมัด 1 ตำรับ หมอแดง ทองสม 8 ตำรับ หมอโหยบ หล้าสะ 1 ตำรับ และหมอเหล็กม หัวคแทน 12 ตำรับ รายละเอียดแต่ละตำรับมีดังนี้

11.1 ยาขับลม (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ เป็นไข้ ปวดเมื่อย ปวดข้อต่างๆ และปวดกระดูก

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากธาตุลมพิการ พัดผัดปกติจนทำให้ธาตุดินพิการ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ (ส่วน)
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	ผลอ่อน	มันหอม	แก้ธาตุพิการ	1
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ราก	จืด	แก้เสมหะเป็นโทษ	1
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	จืด	ถอนพิษไข้กลับ	1
มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	ราก	เย็น	ดับพิษร้อน แก้ไข้	1
มะปริง	<i>Bouea oppositifolia</i> Meissn. var. <i>microphylla</i> Merr.	ราก	จืดเย็น	ถอนพิษผิดสำแดง แก้ไข้	1
มะปราง	<i>Bouea macrophylla</i> Griff.	ราก	จืดเย็น	ถอนพิษสำแดง แก้ไข้กลับซ้ำ	1

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้วกาแฟ ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ ปวดเมื่อย ปวดข้อ ปวดกระดูก

รสของตำรับยา รสจืด

11.2 ยาลม 26 (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ เลือดลมไหลเวียนไม่สะดวก ปวดศีรษะ

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากท้องผูก ทำให้มีลมในท้อง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	ผลอ่อน	มันหอม	แก้ธาตุพิการ	60 กรัม
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	เผ็ดร้อน	แก้คูถเสมหะ	120 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	มันหอม	บำรุงธาตุ	120 กรัม
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	ร้อนเอียน	ขับลม แก้ฝืนดับ	60 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	เผ็ดร้อน	กระจายลม บำรุงธาตุ	360 กรัม
หนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.)	ใบ	หอมร้อน	ขับผายลม	1 บาท

	DC.				
คนทีสอ	<i>Vitex sp.</i>	ใบ	ร้อน	ขับลม	1 บาท
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus L.</i>	เหง้า	ร้อน	ขับลม	2 บาท
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans Houtt.</i>	เยื่อหุ้มเมล็ด	ฝาดหวาน	บำรุงประสาท	1 บาท
ตีปรี	<i>Piper chaba Hunt.</i>	ผล	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้	1 บาท
สะเคา	<i>Azadirachta sp.</i>	ใบ	ขม	แก้ไข้ เจริญอาหาร	60 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	เผ็ดร้อน หวาน	เจริญอากาศธาตุ แก้ไข้	300 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria (Berg)</i> Roscoe	เหง้า	ฝาดเอียน	แก้ท้องร่วง สมานแผล	180 กรัม
ไพล	<i>Zingiber cf. montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	ฝาดขื่น เอียน	แก้ปวดท้อง แก้บิดมูก เลือด	180 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica L.</i>	ราก	เผ็ดร้อน	กระจายเลือดลม บำรุง ธาตุ	60 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa (L.)</i> Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	แก้ไข้ ร้อนในกระหาย น้ำ	360 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	เผ็ดร้อน	ขับลมในกองธาตุ	60 กรัม

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมดตากแดดหรืออบให้แห้งแล้วบดผง

กระสายยาและคุณสมบัติ

กระสายน้ำมะกรูด แก้หน้ามีดตาลาย และวิงเวียนศีรษะ

กระสายน้ำมะนาว ช่วยขับเสมหะ

วิธีใช้ยา นำผงยา 1 ช้อนชา ละลายกระสายยาตามความเหมาะสม

สรรพคุณตำรับยา ทำให้เลือดลมไหลเวียนสะดวก แก้หน้ามีดตาลาย วิงเวียนศีรษะ แก้เสมหะ

รสของตำรับยา รสร้อนขม

11.3 ยาขับลมต่างๆ (หอมโหอบ หล้าสะ)

อาการ วิงเวียนศีรษะ หน้ามีด ตาลาย บางครั้งเมื่อลมจับอาจทำให้หมดสติได้ แต่จะฟื้นคืนสติเร็ว จิตใจหงุดหงิด เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เลือดไปเลี้ยงส่วนต่างๆ ของร่างกายไม่เพียงพอ พักผ่อนน้อย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong Hort.</i> (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	มัน	ขับลม	30 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica Benth. var.</i> <i>formosana (Boiss.) Shan et Yuan</i>	เหง้า	ร้อนขม	ขับลม	30 กรัม

	(ชยันต์ พิเชียรสุนทร, 2547)				
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	ร้อนขม	แก้ปวดเมื่อย	30 กรัม
โกฐเชียง	<i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	หวานขม	แก้ไข้	30 กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	<i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ทั้ง 5	หอมสุ่ม	แก้ไข้ ขับลม	30 กรัม
เทียนแดง	<i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	เผ็ดร้อน ขม	ขับลม ขับผาย ลม	30 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ผล	ร้อน	ขับลม	30 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	ร้อน	ช่วยเพิ่มเลือด ขับระดู	30 กรัม
เทียนข้าวเปลือก	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. Var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	หวานเผ็ด	ขับลม	30 กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	<i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ผล	ขม	ขับลม แก้ไข้	30 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เมล็ด	ขม	แก้ไข้ บำรุง หัวใจ	30 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> Houtt.	เยอหุ้มเมล็ด	เผ็ดร้อน	บำรุงโลหิต	30 กรัม
กระวาน	<i>Amomum cf. testaceum</i> Ridl.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลม	30 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	ร้อน	ขับลม แก้ ปวดฟัน	30 กรัม
ไคร้เครือ	<i>Aristolochia</i> sp.	เถา	ขมร้อน	ขับลม	30 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	ร้อน	แก้ธาตุไม่ ปกติ ขับลม	30 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	ร้อน	บำรุงธาตุ ขับ โลหิตระดู	30 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	ร้อน	ขับลม	30 กรัม
คึบลิ	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	เผ็ดร้อน	แก้ธาตุคิน พิการ	30 กรัม
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	เผ็ดร้อน	ขับลมใน กระเพาะ อาหาร ขับลม วิงเวียน	30 กรัม

สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum cf. bejolghota</i> (Buch.-Ham.) Sweet	เปลือกต้น	ร้อน	ขับลม	30 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	ฝาดเปรี้ยว	คุมธาตุ	30 กรัม
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ราก	หวานขม	แก้บวม แก้ไข้	30 กรัม
พิมเสน	-	ผลึก	ร้อนหอม	ขับลม รักษาแผล	30 กรัม
การบูร	-	ผลึก	ร้อนหอม	ขับลม รักษาแผล	30 กรัม
น้ำประสานทอง ตะตุ		ผลึก	ฝาด	รักษาโรคผิวหนัง และ ขับน้ำ	30 กรัม
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	ร้อนขม	แก้ไข้ร้อน ไข้เย็น	30 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	มันร้อน	บำรุงธาตุ ขับลม ช่วยเพิ่มฤทธิ์ยา	30 กรัม
ยอบ้าน	<i>Morinda citrifolia</i> L.	ผล	ขมเย็น	แก้ไอเย็น	30 กรัม
เมนทอล		ผลึก	หอมเย็น	บำรุงหัวใจ ทำให้โล่งจมูก	15 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดตากแดดหรืออบให้แห้ง บดผงเก็บใส่ขวดที่มีฝาปิดมิดชิด

กระสายยา น้ำร้อนหรือสุรา

วิธีการใช้ยา นำผงยาละลายน้ำร้อนหรือสุรา คั้นครั้งละ 1 ถ้วยชา ก่อนอาหาร เช้า เย็น หรือเมื่อมีอาการ

สรรพคุณของตำรับ แก้โรคลม หน้ามืด ตาลาย วิงเวียน ใจสั่น แน่นหน้าอก จุกเสียด ปวดท้อง ท้องอืด ท้องร่วง ชาติพิการ และเป็นยาเจริญอาหาร

รสของตำรับยา ร้อนสุขุม

ข้อแนะนำ เมื่อมีอาการเป็นลมหรือหลังจกมีอาการดังกล่าว ให้ผู้ป่วยนอนราบกับพื้น โดยไม่ต้องรองหมอนที่ศีรษะ ให้นวดคลายที่ร่างกาย เน้นบริเวณน่อง

11.4 ยาลมบาดทะจิต (หอมร้อน สรรเสริญ)

อาการ หน้ามืด ตาลาย วิงเวียนศีรษะ

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากความดันโลหิตต่ำ แพ้อากาศ เมารถหรือเมาเรือ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
อบเชยเทศ	<i>Cinnamomum</i> sp.3	เปลือกต้น	หอมร้อน	บำรุงหัวใจ แก้อ่อนเพลีย	1 ส่วน
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp. 2	เปลือกต้น	หอมร้อน	บำรุงหัวใจ	1 ส่วน
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	เถา	หวานขม	แก้เสมะ ทำให้ชุ่มคอ	1 ส่วน

	(ชยันต์ และวิเชียร, 2547)				
ชันชอกสร	-	ผลึก	หวาน	บำรุงกำลัง	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลม บำรุงธาตุ	4 ส่วน

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมด บดเป็นผง

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำร้อน

วิธีใช้ นำผงยามาละลายน้ำร้อนครั้งละ 1 ช้อนชา ดื่มเมื่อมีอาการหน้ามืด เป็นลม

สรรพคุณตำรับยา แก้วิงเวียน หน้ามืดตาลาย และขับลม

รสของตำรับยา หอมร้อน

11.5 ยาลมบำรุงหัวใจ (หมอรู้ สรรเสริญ)

อาการ หน้ามืดตาลาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ลมกองละเอียดพิการ (ลมที่ทำให้เกิดอาการหน้ามืด วิงเวียน)

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เถา	หวานขม	แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว ชุ่มคอ	2 บาท
ชะเอมไทย	<i>Albizia myriophylla</i> L.	ราก	หวาน	แก้เสมหะ แก่น้ำลายเหนียว ชุ่มคอ	2 บาท
ไม้หวาน(อบเชยเทศ)	<i>Cinnamomum</i> sp.3	เปลือกคั้น	หอมร้อน	บำรุงหัวใจ แก้อ่อนเพลีย	2 บาท
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลม บำรุงธาตุ	6 คำลึ่ง
ชันชอกสร	-	ผลึก	หวาน	บำรุงร่างกาย	2 บาท
เมนทอล	-	ผลึก	หอมร้อน	ขับลมในท้อง	2 บาท

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมดคอบแห้ง บดผง

กระสายยาและคุณสมบัติ น้ำร้อน

วิธีใช้ยา นำผงยามาละลายน้ำร้อนครั้งละ ½ ช้อนชา ดื่มเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา บำรุงหัวใจ บำรุงร่างกาย

รสของตำรับยา รสหวานร้อน

11.6 ยาหอมขับลม แก้วิงเวียน (หมอรู้ สรรเสริญ)

อาการ หน้ามืด วิงเวียนศีรษะ ตาลาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ลมกองละเอียดพิการ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	มันร้อน	กระจายลม ขับลมในลำไส้	4 บาท
โกฐเชียง	<i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	หวานขม หอม	แก้สะอึก ขับลมในหัวใจ	4 บาท

อบเชยญวน	<i>Cinnamomum</i> sp. 4	เปลือกต้น	หอมร้อน	บำรุงหัวใจ	4 บาท
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp. 2	เปลือก	หอมร้อน	บำรุงหัวใจ	4 บาท
นูนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	หอมเย็น	บำรุงหัวใจ	5 บาท
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอกตูม	หอมร้อน	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	4 บาท
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	เนื้อไม้	ขมหอม	บำรุงโลหิต บำรุงหัวใจ	4 บาท
กระลำพัก	- ยางสลัดโค (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ยางตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	หอม	บำรุงหัวใจ	4 บาท
ชะมดเชียง	-	น้ำมันจาก ต่อมกลิ่น	หอม	บำรุงกำลัง บำรุงหัวใจ	1 บาท
สังกรณี	Unknown 37	ราก	เพื่อนร้อน	ขับลม แก้จุกเสียดแน่น	4 บาท
น้ำประสาร ทองสะตุ	-	ผลึก	ปร่า	แก้ละอองซาง ขับลม	4 บาท
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เถา	หวานขม	แก้ น้ำลายเหนียว	20 บาท
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือกเถา	หอมเย็น	แก้ไข้เรื้อรัง บำรุงหัวใจ	3 บาท
หญ้าฝรั่ง	<i>Crocus sativus</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เกสรเพศเมีย	ขมหวาน	แก้สวิงสวาย บำรุงโลหิต	1 บาท
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสรเพศผู้	ฝาดหอม เย็น	แก้ไข้เพื่อลมและโลหิต บำรุงหัวใจ	5 บาท
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	หอมสุขุม	ขับลม บำรุงโลหิต	5 บาท
มะลิ	<i>Jasminum sambac</i> Aiton	ดอก	หอมเย็น	แก้ไข้ บำรุงหัวใจ	5 บาท
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	หอมเย็น ขม	บำรุงหัวใจ	5 บาท
การบูร	-	ผลึก	หอมร้อน	ขับลม แก้วิงเวียน	10 บาท

วิธีทำ นำสมุนไพรทั้งหมดคอบแห้ง บดผง

กระสายยาและคุณสมบัติ

กระสายน้ำดอกไม้ แก้ร้อนใน แก้วิงเวียน

กระสายน้ำมะนาว แก้เสมหะ ในลำคอ

วิธีใช้ยา นำผงยา 1 ช้อนชา ละลายกระสายยาตามความเหมาะสม ดื่มเมื่อมีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้หน้ามืด ตาลาย วิงเวียนศีรษะ

รสของตำรับยา รสหอม

11.7 ยาแก้ปวดศีรษะ (หอมร้อน สรรเสริญ)

อาการ ปวดศีรษะ ตาลาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิด ไขมันในเลือดสูง ความเครียด ธาตุไฟกำเริบ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
สมอทั้ง 3	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.) - สมอพิเภก (<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.)	ผล	เปรี้ยวฝาด	แก้เสมหะ แก้ไข้ บำรุงธาตุ	3 บาท
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L. . (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	สุขุม	ขับลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน	3
คำฝอย	<i>Carthamus tinctorius</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ดอก	หอมร้อน	บำรุงหัวใจ ลดความดันโลหิต	3
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	ผลอ่อน	หวานเย็น	บำรุงธาตุ	5
กระดอม	<i>Gymnopetalum cochinchinensis</i> (Lour.) Kurz	ผล	ขม	แก้ตัวร้อน ดับพิษไข้	5
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> (Roxb.) Kurz.	เถา	ขม	ถอนพิษไข้	5
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	เนื้อในฝัก	หวานเย็น	ยาระบาย	5
ดินประสิว	-	ผลึก	เค็มปร่าเย็น	ขับลมที่คั่งค้างตามเส้น	2

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา คั้นวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เข้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ปวดศีรษะ

รสของตำรับยา รสขม

11.8 ยาขับลม 26 (หอมเย็นฝาด กะหละหมัด)

อาการ วิงเวียนศีรษะ ตาลาย คลื่นเหียน อาเจียน มือเท้าอ่อนแรง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากธาตุลมพิการ ลมในร่างกายนั่งไม่สะดวก หรือเกิดจากการอุดกั้นของไขมัน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ ก้าน	ขม	ขับลม	5 ส่วน

บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	ขม	บำรุงเลือด ลดน้ำตาลในเลือด	1 ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ทั้ง 5	ร้อน	บำรุงเส้นเลือด บำรุงไฟธาตุ	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	ฝาดร้อน	ถ่ายลมในลำไส้ แก้แผลพุพอง ช่วยในการสมานแผล แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	ฝาดร้อน	ขับลม	1 ส่วน
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	ร้อน	ขับลม ขับลมในกระเพาะอาหาร	1 ส่วน
ว่านห้วงอ (ว่านน้ำ)	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	หอมร้อน	ขับลม บำรุงโลหิต แก้ลมคุกพิการ แก้ปวดเมื่อย	1 ส่วน
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> Corr.	ใบ ผลอ่อน	มัน	ขับลม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	1 ส่วน
ว่านหางจิ้งจอก	<i>Belamcanda chinensis</i> DC.	เหง้า	จืด	ขับลม แก้กระเพาะอาหารพิการ	1 ส่วน
ชำพูลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน
กระวาน	<i>Amomum</i> cf. <i>testaceum</i> Ridl.	ผล	ร้อนปร่า	แก้หอบหืด ขับลม บำรุงเลือด รักษาอาการเพศเลือด	1 ส่วน
พริกไทยดำ	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	ร้อน	ละลายลิ่มเลือดที่ติดขัด ขับลม	1 ส่วน
พิมเสน	-	ผลึก	หอมร้อน	ขับรสยาให้แล่นเร็ว	1 หยิบมือ
เมนทอล	-	ผลึก	หอมร้อน	ขับรสยาให้แล่นเร็ว	1 หยิบมือ

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมด บดผง

กระสายยา น้ำอุ่น

วิธีการใช้ยา ใช้ผงยา 1 ช้อนชา ละลายน้ำอุ่นครึ่งแก้วกาแฟ ดื่มก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ

สรรพคุณตำรับยา ช่วยปรับสมดุลลมในร่างกาย ระบบเลือด แก้ลมคุกพิการ แก้ผอมแห้งแรงน้อย

รสของตำรับยา ขมร้อน

11.9 ยาปะโตลาทิสวาท (หมอเหล้ม หัวัดแทน)

อาการ ธาตุพิการ กระทำให้มีอาการต่างๆ ซึ่งเกิดจากลม 16 จำพวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	กลีบกระเทียม	1 ส่วน
จิงแดง	<i>Zingiber</i> sp.1	เหง้า	1 ส่วน
จิงจ้อหลวง	Unknown 75	ราก	1 ส่วน
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	1 ส่วน

สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	1 ส่วน
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.1	ผล	1 ส่วน
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	1 ส่วน
จันทน์หอม	Unknown 77	แก่น	1 ส่วน
กรูงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	1 ส่วน
จุกโรหิณี	<i>Dischidia major</i> (Vahl) Merr.	ราก	1 ส่วน
น้ำประสานทอง	-	ผลึก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมัด 3 เอา 1 เมื่อจะกิน ผสมดีเกลือหนัก 2 บาท 2 สลึง ลงไปด้วย

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) ตอนตื่นนอน ตอนเช้า

สรรพคุณตำรับยา แก้อาการไข้ การ แก้ม 16 จำพวก แก้มารดาหลังคลอดบุตรมีอาการกระสับกระส่ายหัวใจ แก้อืดคืดขึ้น ดี เตือดคืดพุ่ง แก้ใช้สันนิบาตลม แก้มพรตึก แก้มองคร้อ แก้มืดหอบ แก้มริดสีดวง แก้มกเลือด แก้มตามซาง แก้มจุกเสียด แก้มแน่นอก

11.10 ยาแก้สันนิบาตทั้งปวง (หอมเหล้ม หัวคันทน์)

อาการ อาการ หรือโรคเรื้อรังต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	60 กรัม
ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	3.75 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	15 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	15 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	45 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมัด ทำเม็ดลูกกลอน เท่าเม็ดพริกไทย

กระสายยา น้ำร้อน น้ำกัญชา

วิธีการใช้ยา

แก้มจุกเสียด	ละลายน้ำร้อน	กิน 3 เมล็ด
แก้มเสียดแทง	ละลายน้ำร้อน	กิน 5 เมล็ด
นอนไม่หลับ	ละลายน้ำกัญชา	กิน ๗ เมล็ด

สรรพคุณตำรับยา แก้สันนิบาตทั้งปวง

รสของตำรับยา ร้อน หอม

11.11 ยาแก้ลมตีขึ้นเบื้องสูง ขนานที่ 1 (หมอแดง ทองสม)

อาการ อาการ ปวดศีรษะ ลมอันในสมอง ทำให้ตามืด ตามัว ตาฟาง วิงเวียน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผล	60 ผล
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ผล	60 ผล
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 กำมือ
ขมิ้น	<i>Curcuma longa</i> L.	เหง้า	1 กำมือ
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	150 กรัม
เกลือ	-	ผลึก	1 กำมือ

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ลมตีขึ้นเบื้องสูง

รสของตำรับยา เย็นจืด

11.12 ตำรับยา ขนานที่ 2 (หมอแดง ทองสม)

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ราก	45 กรัม
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม
ลำเจียก	<i>Pandanus odoratissimus</i> L.f.	ราก	45 กรัม
หญ้าเจ้าชู้	<i>Chrysopogon aciculatus</i> (Retz.) Trin.	ราก	45 กรัม

วิธีปรุงยา คองกับสุรา

กระสายยา สุรา

วิธีการใช้ยา รับประทานควบคู่กันทั้งขนาดที่ 1 และขนาดที่ 2

ตำรับยาขนาดที่ 1 รับประทานครั้งละ 1 ถ้วย ก่อนอาหาร วันละ 3 ครั้ง ติดต่อกันทุกวัน จนหาย

ตำรับยาขนาดที่ 2 รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ลมขึ้นเบื้องสูง

รสของตำรับ เปรี๊ยะ เค็ม

11.13 ยาแก้ลมขึ้นเบื้องสูง แก้ลมอาการ 32 (หมอแดง ทองสม)

อาการ ทำให้วิงเวียนตาลาย ไม่มีแรง อ่อนเพลีย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
ตีนเป็ด	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	เปลือกคั้น	45 กรัม

ตีปาลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	เถา ผล	45 กรัม
ชำพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesioides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ตำเสา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	45 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกก้น	45 กรัม
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	แก่น	90 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	90 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	135 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	135 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.	ผล	135 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก ดอก	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
ตีปาลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	เถา ผล	45 กรัม
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	45 กรัม

ปรงยา นำตัวยาทิงหมัดคัมน์้ำคัมน์ โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน หรือ บดเป็นผง

กระสายยา น้ำสะอาด น้ำผึ้ง น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา คัมน์้ำคัมน์ ครั้งละ 1ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

บดผง ละลายน้ำผึ้งรวงหรือน้ำร้อน รับประทาน

สรรพคุณ แก้ลมขึ้นเบื้องสูง แก้ลมอาการ 32

รสของตำรับ ร้อนเผื่อน หอม

11.14 ยาแก้โรคลม (หมอดแดง ทองสม)

อาการ ให้มีอาการวิงเวียน มึนตึ๊ง คลื่นไส้ อาเจียน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	60 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	60 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesioides</i> Wall.	เถา	60 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	60 กรัม

คิปลีเชือก	<i>Piper chaba</i> L.	เถา, ผล	60 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	60 กรัม
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	60 กรัม
หญ้าขี้ฉอน	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	60 กรัม
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือกต้น	45 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	45 กรัม
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ใบ	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
ตีนเป็ดต้น	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R. Br.	เปลือกต้น	45 กรัม
กันเกรา	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.	แก่น	45 กรัม
หัตถ์คุณ	<i>Micromelum minutum</i> Wight & Arn	ราก	45 กรัม
เทพทาโร	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	แก่น	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	45 กรัม
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	45 กรัม
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	ราก	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผล	45 กรัม
โกฐสอ	<i>Angelica dahurica</i> Benth. Var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	60 กรัม
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	60 กรัม
มะตูมอ่อน	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ผล	60 กรัม
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	แก่น	45 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	45 กรัม
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	45 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	45 กรัม
สมอเทศ	<i>Terminalia arjuna</i> Wight and Arn.	ผล	45 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	45 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม

ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	เถา, ผล	45 กรัม
ลำพันแดง	<i>Enhalus acoroides</i> (L. f.) Royle	ราก	45 กรัม
ชะเอมเทศ	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ราก	45 กรัม
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC.	ราก	45 กรัม
จงกลนี	<i>Nymphaea</i> sp.3	ดอก	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	30 กรัม

ปรุงยา บดผง

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีใช้ บดผง ละลายน้ำผึ้ง ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ดื่มน้ำอุ่นทุกวัน

สรรพคุณ แก้โรคลมทุกชนิด

รสของตำรับ เผ็ด ร้อน

11.15 ยารักษาโรคลมทุกชนิด (หมอบแดง ทองสม)

อาการ ลมขึ้นเบื้องสูง ลมจุกเสียด ลมในอก ใจอ่อน ใจสั้น มืออ่อน เท้าอ่อน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	45 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesioides</i> Wall.	เถา	45 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
บัวขาว	<i>Nelumbo nucifera</i> L.	เกสร	45 กรัม
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	45 กรัม
เกลือสินเธาว์	-	ผลึก	45 กรัม
จี่เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
พญามือเหล็ก	Unknown 8	ราก	45 กรัม
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	45 กรัม

ปรุงยา บดผงละลายน้ำผึ้ง

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีใช้ บดผง ละลายน้ำผึ้ง ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง ดื่มน้ำอุ่นทุกวัน

สรรพคุณ รักษาโรคลมทุกชนิด

รสของตำรับ เผ็ด ร้อน

11.16 ยาบำรุงหัวใจ เจริญอาหาร บำรุงธาตุ แก่ลม (หมอแดง ทองสม)

อาการ อ่อนเพลีย สวิงสวาย วิงเวียน กินอาหารไม่ได้

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
กะลำพัก	- สลัดได (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	45 กรัม
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	45 กรัม
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	หัว	45 กรัม
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	เหง้า	45 กรัม
เต่าเกียด	<i>Homalomena</i> cf. <i>truncate</i> Engler	หัว	45 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	45 กรัม
หญ้าชันกาด	<i>Panicum repens</i> L.	เหง้า	45 กรัม
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	45 กรัม
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	45 กรัม
นุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	45 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
ดอกมะลิ	<i>Jasminum sambac</i> Aiton	เกสร	45 กรัม
พุด	Unknown 173	ราก	45 กรัม
แฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	45 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	45 กรัม
กระเพรา	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	ราก	45 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีช้ยา ต้มคั้น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ บำรุงหัวใจ เจริญอาหาร บำรุงธาตุ แก่ลม

รสของตำรับยา ขม ร้อน

11.17 ยาแก้ลม (หอมเหล็ม หัวคันทัน)

อาการ ร้อนปลายมือ ปลายเท้า ปวดมึนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	1 ส่วน
เทียนยาวพาลี	<i>Petroselinum crispum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	1 ส่วน
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
โมกมัน	<i>Wrightia</i> sp.	เปลือกต้น	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบดเป็นผง ละเอียด

กระสายยา น้ำร้อน

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) เวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ร้อนปลายมือปลายเท้า แก้น้ำมีดมั่วตา

รสของตำรับยา ร้อน ขม

11.18 ยาแก้ลมวิงเวียน (หอมเหล็ม หัวคันทัน)

อาการ วิงเวียนศีรษะ หน้ามืด ตาลาย คล้ายจะเป็นลม อ่อนเพลีย ใจหวิว ใจสั่น

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	1 ส่วน
โกฐเชียง	<i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels.	ราก	1 ส่วน
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	1 ส่วน
ถั่วพุด	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> DC.	ราก	1 ส่วน
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	เกสร	1 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	เกสร	1 ส่วน
พิทูล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	1 ส่วน
เข้าคำ	<i>Euphorbia sessiliflora</i> Roxb.	หัว	1 ส่วน
เสนประสะ	<i>Laurentia longiflora</i> (L.) Peterm.	ทั้งต้น	1 ส่วน
ชะมด	-	ไขชะมด	1 ส่วน
ชะลูด	<i>Alyxia reinwardtii</i> Blume	เปลือกเถา	1 ส่วน
พิมเสน	-	ผลึก	1 ส่วน
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	เหง้า	เอาเท่ายา ทั้งหลาย

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรบด ทำแท่ง

กระสายยา น้ำดอกไม้น้ำชาข้าวแวทกรดิง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) เวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้เซื่องซึม แก้ลมแก้คลั่ง

รสของตำรับยา ร้อน หอม

11.19 ยาแก้ลมขึ้นเบื้องสูง (หอมเหล็มหัดแท่น)

อาการ ให้วังเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ให้แน่นหน้าอก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	360 กรัม
ดีป्ली	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	480 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	ผล	120 กรัม
สารส้ม	-	ผลึก	120 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	30 กรัม
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	30 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	30 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาตำเป็นผง

กระสายยา น้ำร้อน น้ำจิง น้ำมะนาว

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ลมขึ้นเบื้องสูง

รสของตำรับยา ร้อน

11.20 ยาแก้เพ้อคลั่ง (หอมเหล็มหัดแท่น)

อาการ เป็นไข้พิษ พิษเลือด ให้ คลั่ง ใคลี้ หลงไหล ละเมอเพ้อพก เหมือนคนเป็นบ้า

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิง	<i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	1 ส่วน
ดีป्ली	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. Var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Madhuca</i> sp.	เปลือกต้น	1 ส่วน
สารส้ม	<i>Vitex glabrata</i> R.Br.	เปลือกต้น	1 ส่วน
บุนนาค	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	เนื้อไม้	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง แทรกดีจระเข้

กระสายยา น้ำดอกไม้น้ำชา

วิธีการใช้ยา ละลายละลายน้ำดอกไม้น้ำชาแวทกรดิง รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้กึ่งโคลี่ หลงไหล ละเมอเพ้อพก

รสของตำรับยา หอม ร้อน ขม

11.21 ยาแก้ทางลม (หอมแดง ทองสม)

อาการ ทำให้คลื่นเพื่อ ทูรนทราวย ใจสั้น โกรธง่าย หิวบ่อย อ่อนเพลีย หากำลังมิได้

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จันทน์ทั้ง 2	- จันทน์ขาว (Unknown 1) - จันทน์แดง (<i>Dracaena</i> sp.)	เนื้อไม้	45 กรัม
เทียนข้าวเปลือก	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	<i>Anethum graveolens</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
เอ็นเทศ	Unknown 55	ผล	45 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	45 กรัม
บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
อบเชย	<i>Cinnamomum</i> sp.1	เปลือกต้น	45 กรัม
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	45 กรัม
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	45 กรัม
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	45 กรัม
หัสสุณ	<i>Micromelum minutum</i> (G. Forst.) Wight & Arn.	แก่น	45 กรัม
คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt	ผล	45 กรัม
เทพทาโร	<i>Cinnamomum porrectum</i> (Roxb.) Kosterm.	แก่น	45 กรัม
ตะลิงปลิง	<i>Averrhoa bilimbi</i> L.	ผล	45 กรัม

ปรุงยา บดเป็นผง

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีการใช้ยา บดผง ละลายน้ำดอกไม้น้ำหรือน้ำผึ้ง หรือน้ำร้อน วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้ทางลม

รสของตำรับ เผ็ดร้อน

11.22 ยาแก้โรคประสาท (หอมแดง ทองสม)

อาการ คลั่ง เพ้อ กระวนกระวาย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	ราก	45 กรัม
หวาด สวาด	<i>Caesalpinia bondoc</i> (L.) Roxb.	ราก	45 กรัม
เสม็ด	<i>Melaleuca quinquenervia</i> (Cav.) S. T. Blake	ราก	45 กรัม
ชุมเห็ดเทศ	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb.	ราก	45 กรัม
สมเส็ด	Unknown 155	ราก	45 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ใบ	45 กรัม
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ใบ	45 กรัม
ยาเล็ก	Unknown 184	เหง้า	45 กรัม
ข่าใหญ่	<i>Alpinia</i> sp.	เหง้า	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
ชิงขาว	Unknown 137	เหง้า	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ราก	45 กรัม
ถ้ายี่ผสม	Unknown 97	เนื้อไม้	45 กรัม
หมุย หัสสุณ	<i>Micromelum minutum</i> (G. Forst.) Wight & Arn.	ราก	45 กรัม
มะนาว	<i>Citrus aurantifolia</i> Swingle	ราก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีใช้ยา ดื่มดื่มน้ำ ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้โรคประสาท

รสของตำรับยา เปรี๊ยว ขม

11.23 ยาแก้สันนิบาตทั้งปวง (หอมเหล็มหวดแทน)

อาการ อាកการ หรือโรคเรื้อรังต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	60 กรัม
ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	3.75 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	15 กรัม

คิปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	15 กรัม
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesioides</i> Wall.	เถา	45 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมบด ทำเม็ดลูกกลอน เท่าเม็ดพริกไทย

กระสายยา น้ำร้อน น้ำกัญชา

วิธีการใช้ยา แก้มจุกเสียด ละลายน้ำร้อน กิน3เม็ด

แก้มเสียดแทง ละลายน้ำร้อน กิน๕เม็ด

นอนไม่หลับ ละลายน้ำกัญชา กิน๗เม็ด

สรรพคุณตำรับยา แก่สันนิบาตทั้งปวง

รสของตำรับยา ร้อน หอม

11.24 ยาแก่นอนไม่หลับ (หอมเหล็มหวดแทน)

อาการ นอนไม่คอยหลับ เครียด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรมบ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	15 กรัม
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ราก	30 กรัม
มะเขือ	<i>Solanum</i> sp.	ราก	30 กรัม
พิลังกาสง	<i>Ardisia</i> sp.	ผล	30 กรัม
กัญชา	<i>Cannabis sativa</i> L.	ราก	15 กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	<i>Smilax</i> sp.2	เหง้า	30 กรัม

วิธีการปรุงยา นำตัวยาท้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) ก่อนอาหาร หรือก่อนนอน

สรรพคุณตำรับยา แก่อาการนอนไม่หลับ

รสของตำรับยา ขม

11.25 ยาปะโตลาทิตวาท (หอมเหล็มหวดแทน)

อาการ ธาตุพิการ กระทำให้มีอาการต่างๆ ซึ่งเกิดจากลม 16 จำพวก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรมบ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	หัว	1 ส่วน
ขิงแดง	<i>Zingiber</i> sp.1	เหง้า	1 ส่วน
ขิงจ้อหลวง	Unknown 75	ราก	1 ส่วน
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	1 ส่วน
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	1 ส่วน
สมอเทศ	<i>Terminalia</i> sp.1	ผล	1 ส่วน

รสของตำรับยา หอม ร้อน ขม

11.27 ยาแก้ไอโศคมวาทาแตก (หอม เหล้ม หัวัดแทน)

อาการ ยกมือ ยกเท้าไม่ขึ้น ไม่มีแรง เป็นลมอัมพฤกษ์ อัมพาต

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
โมกหลวง	<i>Holarrhena</i> sp.	เปลือกคั้น	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	1 ส่วน
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	1 ส่วน
สลอดน้ำ	<i>Ficus heterophylla</i> L. f.	ใบ	1 ส่วน
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	1 ส่วน
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	เหง้า	1 ส่วน
ผักแพวแดง	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ทั้งต้น	1 ส่วน
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	1 ส่วน
ไคร้เครือ	Unknown 61	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำมูตรโคดำ/ น้ำส้มซ่า

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเวลามีการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไอโศคมวาทาแตก

รสของตำรับยา หอม ร้อน ขม

11.28 ยาแก้ลมอังกะมังคาแตก (หอม เหล้ม หัวัดแทน)

อาการ วิงเวียน มึนงง ไม่มีแรง เป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
ผักเป็ด	<i>Alternanthera bettzickiana</i> (Regel) G. Nicholson	ทั้งต้น	1 ส่วน
ผักคราด	<i>Sphaeranthus africanus</i> L.	ทั้งต้น	1 ส่วน
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Rottb.	เหง้า	1 ส่วน
ผักชีทั้ง 2	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	1 ส่วน
ผักกาด	<i>Brassica</i> sp.	เมล็ดค	1 ส่วน
จงกลนี	<i>Nymphaea</i> sp.3	ดอก	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesoides</i> Wall.	เถา	1 ส่วน
แตงโม	<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum.	ผลอ่อน	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำผึ้ง

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
หรือเวลามีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้กัมอังกะมังคาแตก

รสของตำรับยา หอม ร้อน ขม

วิเคราะห์สมุนไพรในตำรับยารักษาโรคลม

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 28 ตำรับ พบสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

พริกไทย (*Piper nigrum* L.) จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) ดีปลี (*Piper chaba* Hunt.) จันทน์เทศ (*Myristica fragrans* Houtt.) สะค้าน (*Piper cf. ribesoides* Wall.) บุนนาค (*Mesua ferrea* L.) สมุลแว้ง (*Cinnamomum* sp.) กระจวาน (*Amomum testaceum* Ridl.) เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* L.) ซ้าพลู (*Piper sarmentosum* Roxb.) สมอไทย (*Terminalia chebula* Retz.)

ชนิดสมุนไพรที่พบในตำรับยาดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลงานวิจัยต่างๆ พบว่า สมุนไพรบางชนิดมีการศึกษาสรรพคุณที่สอดคล้องกัน เช่น

- จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) และแห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) เป็นสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน มีสรรพคุณช่วยขับลม นอกจากนี้ ในตำรับยาแผนจีนใช้แห้วหมู เป็นยาคลายกังวล และแก้อาการนอนไม่หลับ (Wei *et al.*, 2008) และ จิงมีส่วนช่วยยับยั้ง acetylcholinesterase ในสมอง ถือเป็นการลดภาระการทำงานของสมองแล้วยังเป็นการลดภาวะเสี่ยงของโรคอัลไซเมอร์ (Oboh *et al.*, 2010)

- สำหรับพริกไทย ดีปลี จันทน์เทศ สะค้าน สมุลแว้ง กระจวาน เจตมูลเพลิงแดง ซ้าพลู เป็นสมุนไพรสร้อนทางการแพทย์แผนไทยนิยมใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยาเพื่อช่วยขับลม และปรับสมดุลของธาตุต่างๆ ในร่างกาย

12. โรคสตรี

รวบรวมได้จำนวน 37 คำรับ เป็นของหอมสมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย 2 คำรับ หอมรีน สรรเสริญ 2 คำรับ หอมลาภ เดชะพันธ์ 1 คำรับ หอมหรือหวาน วัชรจิร โสภณ 3 คำรับ หอมอากาศ เอียดหมั่ง 3 คำรับ หอมยະฝาด กะละหมัด 1 คำรับ หอมแดง ทองสม 6 คำรับ และหอมเหล็ม หวัดแทน 19 คำรับ รายละเอียดแต่ละคำรับมีดังนี้

12.1 ยาแก้ระดูทับไข้ (หอมสมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย)

อาการ มีไข้ก่อนประมาณ 1-2 วัน แล้วจึงมีระดูตามมา

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค โลหิตพิการ

คำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
บัวบก	<i>Centella asiatica</i> (L.) Urban.	ทั้งต้น	ขม	รักษาแผล แก้ไข้	1 ส่วน
หญ้าครุน	<i>Panicum repens</i> L.	เหง้า	จืดเย็น	แก้ทางเดินปัสสาวะ อักเสบ แก้ไข้	1 ส่วน
หญ้าไต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ทั้งต้น	ขม	แก้ไข้ ขับระดูขาว	1 ส่วน

วิธีทำ นำด้วยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ต้มวันละ 3 ครั้ง ครั้งละ 1 ถ้วย ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เที่ยง-เย็น

สรรพคุณคำรับยา แก้ระดูทับไข้

รสของคำรับยา รสขม

12.2 ยาบำรุงเลือดสตรี (หอมสมบูรณ์ ทิพย์นุ้ย)

อาการ สตรีประจำเดือนมาผิดปกติ ผอมแห้งแรงน้อย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค โลหิตระดูพิการ

คำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
แห้วหอม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	เผ็ดร้อนปร่า	บำรุงธาตุ	3 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	เผ็ดร้อน	ขับลมในกองธาตุ	3 ส่วน
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	เผ็ดร้อน	แก้คลื่นไส้ ขับลม	3 ส่วน
ตีปัส	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ ขับลมในลำไส้	3 ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุ ขับโลหิตระดู	3 ส่วน
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	เผ็ดร้อนหวาน	เจริญอากาศธาตุ แก้ไข้	3 ส่วน
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม บำรุงธาตุ	3 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	ร้อน	ทำให้เลือดลมไหลเวียนดี	3 ส่วน
จันทน์แดง	<i>Dracaena</i> sp.	เนื้อไม้	ขมเย็น	แก้ไข้เพื่อดี ทำให้ชื่นใจ	3 ส่วน
จันทน์ขาว	Unknown 1	เนื้อไม้	ขมเย็น	แก้ไข้ ขับลม บำรุงน้ำดี	3 ส่วน
มะลิ	<i>Jasminum sambac</i> Aiton	ดอก	หอมเย็น	แก้ไขร้อนใน กระจายน้ำ	1 ส่วน
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	หอมสุขุม	ขับลม บำรุงโลหิต	1 ส่วน

บุนนาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	หอมเย็นขม	บำรุงโลหิต แก้ร้อนใน	1 ส่วน
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	ดอก	หอมเย็นขม	แก้โลหิตพิการ บำรุงหัวใจ	1 ส่วน
บัวหลวง	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	เกสร	หอมฝาด	แก้ไข้เพื่อลมและโลหิต บำรุงหัวใจ	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ต้มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ถ้วย ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา บำรุงโลหิตสตรี

รสของตำรับยา รสร้อน

12.3 ยาแก้ระดูทับไข้ (หมอลาก เดชะพันธ์)

อาการ มีไข้สะท้อนร้อน สะท้อนหนาว ประมาณ 1-2 วัน จากนั้นจึงมีระดู

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค โลหิตพิการ (โลหิตไหลเวียนไม่ปกติ)

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
รางเย็น	<i>Indigofera</i> sp.	ราก	จืด	แก้ไข้ทับระดู	1 ส่วน

วิธีทำ นำสมุนไพร นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ต้มวันละ 3 ครั้ง ครั้งละ 1 ถ้วย ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เที่ยง-เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ระดูทับไข้

รสของตำรับยา รสจืด

12.4 ยาแก้ไข้ทับระดู ระดูทับไข้ (หมอรื่น สรรเสริญ)

อาการ มีไข้ก่อนมีระดู หรือมีระดูก่อนมีไข้

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค โลหิตพิการ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
บานไม่รู้โรยดอกขาว	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ดอก	จืด	แก้ไข้	1 ส่วน
หญ้าไต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ทั้งต้น	ขม	แก้ไข้	1 ส่วน
ผักเป็ดแดง	<i>Alternanthera bettzickiana</i> (Regel) Nichols.	ทั้งต้น	ขื่นเอียน	ดับพิษโลหิต ทำให้โลหิตเย็น	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี้ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ต้มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น หรือเมื่อมีอาการ

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ทับระดู ระดูทับไข้

รสของตำรับยา รสขม

12.5 ยาฟอกเลือด (หอมรีน สรรเสริญ)

อาการ สตรีมีอาการผอมแห้งแรงน้อย ไม่สดชื่น

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากโลหิตพิการ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสนยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือก	หอมร้อน	บำรุงโลหิต	1 ส่วน
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ราก	เปรี้ยว	ฟอกล้างโลหิต	1 ส่วน
สารส้ม	-	ผลึก	เปรี้ยวฝาด	ขับปัสสาวะ	1 ส่วน

วิธีทำ นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและคุณสมบัติ ไม่มี

วิธีใช้ยา ดื่มวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แก้ว ก่อนอาหาร เวลาเช้า-เย็น

สรรพคุณตำรับยา ฟอกโลหิตสตรีให้ปกติ

รสของตำรับยา รสเปรี้ยว

12.6 ยาแก้มดลูกพิการ (หอมหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ มดลูกไหลออกทางช่องคลอด ปวดท้องน้อย ปวดเอว ปวดหลัง ร่างกายซูบผอม ไม่มีแรง

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากความผิดปกติของมดลูก มดลูกหย่อนจากการมีบุตรเยอะ มดลูกไม่เข้าอู่

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสนยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ดาเงาะ	<i>Zingiber</i> cf. <i>spectabile</i> Griff.	เหง้า	หอมร้อน	แก้มดลูกอักเสบ	1 ส่วน
พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	แก่น	ขม	บำรุงโลหิต	1 ส่วน
ปราบดิน	<i>Elephantopus scaber</i> L.	ทั้งต้น	ขมจืด	บำรุงโลหิตสตรี	1 ส่วน
ไผ่สีสุก	<i>Bambusa</i> sp.	ราก	ฝืดเย็น	ขับระดูสตรี	1 ส่วน
เกาคีน	Unknown 139	เหง้า	ขมร้อน	แก้ปวดมดลูก	1 ส่วน
สารส้ม	-	ผลึก	เปรี้ยวฝาด	ชะล้างระดูสตรี	ขนาด ปลาย นิ้วก้อย

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อดิน ต้มนานประมาณ 20 นาที

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 เวลา หลังอาหาร เช้า เที่ยง เย็น

สรรพคุณตำรับยา รักษา มดลูก แก้มดลูกหย่อน และแก้ อาการผิดปกติของมดลูก

รสของตำรับยา ขมร้อน

ข้อแนะนำ ห้ามมีเพศสัมพันธ์ระหว่างดื่มยา

12.7 ยาสำหรับโรคสตรี (หมอหรือหวาน วัชรจิโรโสภณ)

อาการ สตรีที่มีประจำเดือนน้อย ผอมแห้ง ไม่มีน้ำมีนวล ปวดเมื่อยตามร่างกาย

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ภาวะฮอร์โมนผิดปกติ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ไฟเดือนห้า	<i>Excoecaria oppositifolia</i> Griff.	เนื้อไม้	ร้อน	ขับประจำเดือน	100 กรัม
คิปาลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับโลหิตระดู ขับลม	100 กรัม
ชิงคอกเดียว	<i>Goniothalamus</i> cf. <i>macrophyllus</i> (Blume) Hook. f. & Thomson	เนื้อไม้	ขมร้อน	ขับเลือด บำรุงกำลัง	100 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	ร้อน	บำรุงโลหิต	100 กรัม
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	เผ็ดร้อน	บำรุงธาตุลม ขับลม	100 กรัม
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesioides</i> Wall.	เถา	เผ็ดร้อน	ขับลม	100 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	ร้อน	กระจายลม ขับโลหิตระดู	100 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	เผ็ดร้อน	ขับระดูขาว	100 กรัม
ฤๅษีผสม	Unknown 97	ทั้งต้น	ร้อน	บำรุงเลือดขับลม	100 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	หอม ร้อน	ขับลม	100 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวผล	หอม ร้อน	ขับลม	100 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe.	เหง้า	เผ็ดร้อน	ขับลม	100 กรัม
คำฝอย	<i>Carthamus tinctorius</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ดอก	หวาน	บำรุงโลหิตระดู	100 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	ร้อน	ขับลม	100 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	เผ็ดร้อน	ขับลม	100 กรัม
เมนทอล	-	ผลึก	หอมเย็น	ทำให้ชุ่มคอ	5.625 กรัม

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดบดผง

กระสายยาและสรรพคุณ น้ำอุ่น

วิธีการใช้ยา ใช้ผงยา 1 ช้อนกาแฟ ละลายน้ำอุ่น 1 แก้ว ดื่ม วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร เช้า เที่ยง เย็น

สรรพคุณตำรับยา ช่วยให้ระดูมาปกติ บำรุงกำลังสตรี

รสของตำรับยา ร้อน

ข้อแนะนำ หลังรับประทานยาอาจมีเลือดประจำเดือนสีดำ ซึ่งเป็นภาวะปกติจากการทานยา

12.8 ยาอาบสำหรับสตรีหลังคลอด (หมอมหรือหวาน วัชรจิโรสภณ)

อาการ สตรีหลังคลอดอาจเป็นเม็ค หรือผื่นหลังคลอดบุตร
แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค อาการผดผื่นตกสะเก็ดหลังคลอด
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
สะแก	<i>Combretum</i> sp.	ใบแก่	ฝาดเมา	รักษาแผลผื่นคัน	1 ส่วน
เปล้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	ใบ	ร้อน	ขับลมกระจายลม	1 ส่วน
เถาเอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchanani</i> Roem. & Schult.	เถา	ขมมัน	บำรุงเส้น	1 ส่วน
ปุดเล็ก	Unknown 140	เหง้า	หอมร้อน	แก้แผลผื่นคัน	1 ส่วน
ขอป่า	<i>Morinda elliptica</i> Ridl.	ใบ	ขมร้อน	แก้ปวดบวม	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดใส่หม้อดินเผา ต้มตามวิธี

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ใช้อาบ

สรรพคุณตำรับยา แก้เม็ค หรือผื่นคันหลังคลอดบุตร

รสของตำรับยา ร้อนหอม

12.9 ยาแก้ระดูมาไม่ปกติ (หมอกาศ เอียดหมั่ง)

อาการ ประจำเดือนมากะปริดกะปรอย หรือมาทั้งวันทั้งคืน ติดต่อกันหลายวัน

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ความผิดปกติของโลหิต

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ไม้ไผ่สีสุก	<i>Bambusa</i> sp.	ตาไผ่	จืด	แก้ตกเลือด	7 ตา
ฐูป	-	จี้เถ้าฐูป	เย็น	ระงับเลือด	1 ส่วน

ขณะหีบขี้เถ้าฐูปต้องกลั่นหายใจ (เป็นความเชื่อว่าจะสามารถรักษาได้ดีขึ้น)

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำ เดมน้ำประมาณ 1 แก้ว ต้มจนเดือด

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา คั้นน้ำยาที่ได้จนหมด ประมาณ 3-4 ครั้ง

สรรพคุณตำรับยา ช่วยปรับโลหิตระดู

รสของตำรับยา จืดเย็น

12.10 ยาแก้ระดูขัด (หมอกาศ เอียดหมั่ง)

อาการ ระดูมาน้อย หรือ ไม่มา ปวดท้องขณะมีประจำเดือน

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค ความผิดปกติของฮอร์โมนและระบบโลหิต

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ไฟเดือนห้า	<i>Excoecaria oppositifolia</i> Griff.	ราก	ร้อน	ขับโลหิต	1 ส่วน
ชิงคอกเดียว	<i>Goniothalamus cf. macrophyllus</i> (Blume) Hook. f. & Thomson	ราก	ร้อน	บำรุงโลหิต ขับ ลม	1 ส่วน
เปล้าใหญ่	<i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	ใบ แก่น	ร้อน	ขับลม ขับเลือด	1 ส่วน
เปล้าเหลี่ยม	<i>Croton</i> sp.1	ต้น	ร้อน	ฟอกเลือด ขับลม	1 ส่วน
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกต้น	หอม ร้อน	ขับลม	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร เข้า กลางวัน เย็น

สรรพคุณตำรับยา ทำให้ระดูมาเป็นปกติ

รสของตำรับยา ร้อน

12.11 ยาแก้ไข้ทับระดู (หมอกาศ เอียดหมั่ง)

อาการ มีไข้ สะท้านร้อน สะท้านหนาว ตาพร่ามัว ขณะมีประจำเดือน

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค มีไข้หลังจากมีระดู

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ไผ่สีสุก	<i>Bambusa</i> sp.	ตาไผ่	จืด	แก้ร้อนใน กระจาย น้ำ	7 ตา
นมแมว	<i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Bân	ใบ เนื้อไม้	ร้อนหอม	แก้ไข้ทับระดู	1 ส่วน
ตานसान (กรคน้ำ)	<i>Scoparia dulcis</i> L.	ต้น	ฝาดร้อน	แก้โลหิตผิดปกติ	1 ส่วน
ฟักทอง	<i>Cucurbita moschata</i> Decne.	ก้านผล	เย็น	แก้ร้อนใน แก้ไข้	1 ส่วน

วิธีการปรุง นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยาและสรรพคุณ ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มครั้งละ 1 ถ้วยชา วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร เข้า กลางวัน เย็น

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ร้อนใน แก้ไข้ทับระดู

รสของตำรับยา หอมร้อน

12.12 ยารักษาโรคตา โรคเลือดจาง (หมอยะผาด กะหละหมัด)

อาการ ปวดบริเวณท้องน้อย และเอวขณะมีประจำเดือน บางครั้งจะมีอาการท้องอืดร่วมด้วย ลักษณะผิวหนังจะซีด ตาขาวจะไม่ปรากฏเส้นเลือดในตาและมีอาการปวดศีรษะเป็นประจำ

แนวคิดและทฤษฎีการเกิดโรค เกิดจากยกของหนัก และผิดท่า หรือผ่านการคลอดบุตรหลายคน หลังคลอดจะทำให้มดลูกเคลื่อนต่ำ มดลูกพิการ ส่งผลให้โลหิตจาง หรือเกิดจากรับประทานของแสลง ของหมักดอง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	รสยา	สรรพคุณ	ปริมาณ
ว่านชักมดลูก	<i>Curcuma cf. xanthorrhiza</i> D. Dietr.	เหง้า	ขมร้อน	รักษาโรคมดลูกทุกชนิด และโรคสตรีเกี่ยวกับระบบสืบพันธุ์	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	ฝาดร้อน	ขับลม สมานแผล	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	ฝาดร้อน	ถ่ายลมในลำไส้ ช่วยสมานแผล	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	ใบ	ขมเปรี้ยว	แก้ระบบประสาท เลือดไหลเวียนไม่สะดวก แก้อาการนอนไม่หลับ	1 ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ทั้ง 5	ร้อน	บำรุงเลือด บำรุงไพธาตุ	1 ส่วน
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์และวิเชียร, 2547)	เหง้า	มันร้อน	บรรเทาการหน่วงของมดลูก	1 ส่วน
โกฐน้ำเต้า	<i>Rheum</i> sp. (ชยันต์และวิเชียร, 2547)	เหง้า	หอมร้อน	บำรุงมดลูก	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน
ส้มแขก	<i>Garcinia atroviridis</i> Griff.	ผล	เปรี้ยว	ลดไขมันในโลหิต ขับโลหิตเน่าในมดลูก	1 ส่วน
แมงลัก	<i>Ocimum americanum</i> L.	เมล็ด	จืด	ลดไขมัน	1 ส่วน
มะแว้งต้น	<i>Solanum indicum</i> L.	ผล	ขม	บำรุงโลหิต	1 ส่วน
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ผล	ขม	บำรุงโลหิต	1 ส่วน
ซุมเห็ดเล็ก	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ใบ	ขม	ขับลม	1 ส่วน
ข้าวเย็นเหนือ	<i>Smilax</i> sp2.	เหง้า	เมาเบื่อ	รักษาระบบน้ำเหลือง	1 ส่วน
ข้าวเย็นใต้	<i>Smilax</i> sp3.	เหง้า	เมาเบื่อ	รักษาระบบ	1 ส่วน

				น้ำเหลือง	
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	ร้อน	ขับลม	1 ส่วน
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	เนื้อในฝัก	หวาน เอียน	ระบายท้อง	1 ส่วน
ดีเกลือ	-	ผลึก	ขมเค็ม	ระบายท้อง	พอประ มาณ
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาค้ำ	ขม	ระบายท้อง	พอประ มาณ

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา ดื่มวันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า เทียง เย็น ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ

สรรพคุณตำรับยา ช่วยฟื้นฟูสมดุลให้เข้าสู่ภาวะปกติ แก้มดลูกต่ำ ช่วยให้เลือดลมไหลเวียนสะดวก

รสของตำรับยา หอมร้อน

ข้อแนะนำ ห้ามรับประทานอาหารที่มีรสเปรี้ยว และของดอง

12.13 ยาแก้ไข้ทัพระดู ระดูทับไข้ (หอมแดง ทองส้ม)

อาการ เจ็บตามตัว ปวดศีรษะ คล้ายเป็นไข้ ก่อนมีประจำเดือน หรือระหว่างมีประจำเดือน

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	3 บาท
แมงลัก	<i>Ocimum americanum</i> L.	ทั้งต้น	3 บาท
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้ง 5	3 บาท
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	3 บาท
จิงจาย	<i>Gmelina</i> sp.	ราก	3 บาท
หญ้าขี้ฉอม	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ราก	3 บาท
มะแว้งเครือ	<i>Solanum trilobatum</i> L.	ราก	3 บาท
สะเดา	<i>Azadirachta</i> sp.	ก้านใบ	3 บาท
หญ้าไต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schumach. & Thonn.	ทั้ง 5	3 บาท
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ผล	3 บาท
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	3 บาท
เปราะหอม	<i>Kaempferia galanga</i> L.	หัว	3 บาท
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	3 บาท
คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	3 บาท
น้ำนอง	<i>Polyalthia suberosa</i> (Roxb.) Thwaites	ราก	3 บาท
เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	3 บาท
หญ้าครุน	<i>Panicum repens</i> L.	ทั้ง 5	3 บาท

บานไม่รู้โรยทั้ง 2	<i>Gomphrena globosa</i> L.	ราก	3 บาท
มะเดื่อ	<i>Ficus racemosa</i> L.	เปลือก	3 บาท
แฝกหอม	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	3 บาท
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	หัว	3 บาท
ชรา (เทียนคำ)	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	3 บาท
หว่ายลิง	<i>Flagellaria indica</i> L.	เหง้า	3 บาท
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	3 บาท
บานเย็น	<i>Mirabilis jalapa</i> L.	ราก	3 บาท
เอาะทั้ง 5	<i>Colocasia</i> sp.	หัว	3 บาท

วิธีปรุงยา นำคั่วยาทั้งหมดคั่วน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่ดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ไข้ที่บระดู ระดูทับไข้

12.14 ยาแก้ไข้ที่บระดู (หอมแดง ทองสม)

อาการ ปวดท้อง ปวดศีรษะ เป็นไข้

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
เอาะทั้ง 5	<i>Colocasia</i> sp.	เหง้า	3 บาท
คณฑา	<i>Harrisonia perforata</i> Merr.	ราก	3 บาท
น้ำนอง	<i>Polyalthia suberosa</i> (Roxb.) Thwaites	ราก	3 บาท
ชิงช้าชาติ	<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman	เถา	3 บาท
มะเดื่อขุมพร	<i>Ficus</i> sp.2	เปลือก	3 บาท
เท้ายายม่อม	<i>Clerodendrum petasites</i> S. Moore	ราก	3 บาท
หญ้าครุน	<i>Panicum repens</i> L.	ราก	3 บาท
หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i> Beauv.	ราก	3 บาท
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	3 บาท
คลุ้ม	<i>Donax grandis</i> (Miq.) Ridl.	เหง้า	3 บาท
ชรา (เทียนคำ)	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	3 บาท
หว่ายลิง	<i>Flagellaria indica</i> L.	เหง้า	3 บาท
ข้าวปลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	3 บาท
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	3 บาท
ผักเสี้ยนผี	<i>Cleome viscosa</i> L.	ทั้งต้น	3 บาท
หญ้าขี้ฉอน	<i>Sida rhombifolia</i> L.	ทั้งต้น	3 บาท
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd	เหง้า	3 บาท
ถั่วพู	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC.	หัว	3 บาท
บานเย็น	<i>Mirabilis jalapa</i> L.	ราก	3 บาท

แฝก	<i>Vetiveria zizanioides</i> (L.) Nash ex Small	เหง้า	3 บาท

ปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดค้มน้ำค้ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดิดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ไข้ทับระดู

12.15 ยาแก้สันนิบาตหน้าไฟ (หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ มีอาการเป็นไข้ ในช่วงอยู่ไฟหลังคลอด ให้มีอาการต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กล้วยน้ำ	<i>Musa sapientum</i> L.	หน่ออ่อน	1 ส่วน
ผักโหมแกง	<i>Amaranthus viridis</i> L.	ทั้งต้น	3 ส่วน
เกลือ	-	ผลึก	พอประมาณ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	7 ผล

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้มน้ำ โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้สันนิบาตหน้าไฟ

12.16 ยาแก้มดลูกพิการ ปัสสาวะกะปริบ กะปรอย (หอมแดง ทองสม)

อาการ แก้มดลูกพิการ ปัสสาวะบ่อยๆ แก้ซ้ารั่ว

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
สบู่เลือด	<i>Stephania cf. pierrei</i> Diel	หัว	45 กรัม
ว่านชักมดลูก	<i>Curcuma cf. xanthorrhiza</i> D. Dietr.	เหง้า	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดค้มน้ำค้ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดิดต่อกันจนหาย

สรรพคุณ แก้ปัสสาวะบ่อยๆ ปัสสาวะกะปริบกะปรอย มดลูกพิการ

รสของตำรับยา ขมเมาเบื่อ

12.17 ยาขับเลือดเน่าร้าย (หอมเหล็ม หัวดแทน)

อาการ มารดาหลังคลอด แล้วไม่ได้อยู่ไฟ ทำให้เลือด หรือน้ำคาวปลาถูกขับออกมาไม่หมด หรือหญิงมีประจำเดือน แต่เลือดประจำเดือนยังคั่งค้างอยู่ในโพรงมดลูก หมักหมม เกิดเป็นเลือดเน่าร้าย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ข้าพดู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ผล	15 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	15 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	15 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ฝัก	15 กรัม

สลอด	<i>Croton tiglium</i> L.	เมล็ด	15 กรัม
หัสศคุณเทศ	<i>Clausena excavate</i> Burm. f.	ราก	15 กรัม
เปล้าน้อย	<i>Croton stellatopilosus</i> Ohba	ใบ	75 กรัม
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	180 กรัม
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Poir.	เหง้า	120 กรัม
คองคิง	<i>Gloriosa superba</i> L.	ราก	15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง หรือแช่สุรา ทำเป็นยาคองเหล้า คองทิ้งไว้ 15 วัน

กระสายยา น้ำผึ้ง ส้มซ่า เหล้า สุรา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้สรรพเลือดเน่าร้ายทั้งปวง แก้ลม เสมหะ ริดสีดวงพอมเหลือง แก้ได้ทุกประการ

รสของตำรับยา ร้อน

12.18 ยาสังกะวิไชย (หมอมเหล็กม หัวดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หนิงกลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หนิงหลังกลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็คืด เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันชิด เหลือกดา แลบลัน ให้มือเย็นเท้าเย็น เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
พังกูแดง	<i>Cyathula prostrata</i> Blume	ราก	60 กรัม
แห้วหม	<i>Cyperus rotundus</i> L.	เหง้า	60 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	60 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	60 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	15 กรัม
มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa ex Roxb.	ราก	15 กรัม
จิงจ้อ	Unknown 60	ราก	15 กรัม
ปีบ	<i>Millingtonia hortensis</i> L.f.	ราก	15 กรัม
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิว	15 กรัม
เอื้องเพชรม้า	<i>Polygonum lapathifolium</i> L.	เหง้า	30 กรัม
กุ่มทั้ง 2	- กุ่มน้ำ (<i>Crateva adansoii</i> DC.) - กุ่มบก (<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.)	เปลือกคั้น	อย่างละ 30 กรัม
ไฟเดือนห้า	<i>Excoecaria oppositifolia</i> Griff.	เนื้อไม้	30 กรัม
สมุลแว้ง	<i>Cinnamomum</i> sp.2	เปลือกคั้น	30 กรัม
กรุงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	30 กรัม
โกฐทั้ง 5	โกฐหัวบัว <i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
	โกฐสอ <i>Angelica dahurica</i> Benth. var.	เหง้า	15 กรัม

	<i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)		
	โกฐเขมา <i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
	โกฐเชียง <i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
	โกฐจุฬาลัมพา <i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
สมอทั้งสอง	- สมอเทศ (<i>Terminalia</i> sp.1) - สมอไทย (<i>Terminalia chebula</i> Retz.)	ผล ผล	15 กรัม 15 กรัม
ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Coleber.) Diels	ราก	15 กรัม
เทียนทั้ง 7	เทียนตาตั๊กแตน <i>Anethum graveolens</i> L (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ผล	15 กรัม
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ผล	15 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ผล	15 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	15 กรัม
	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	เมล็ด	15 กรัม
	เทียนยาวพानी (<i>Petroselinum crispum</i> L.) (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ผล	15 กรัม
	เทียนสัตตบพูน (<i>Pimminella anisum</i> L.) (ชยันต์ และ วิเชียร, 2547)	ผล	15 กรัม
หนาด	<i>Blumea baslsamifera</i> (L.) DC.	ราก	15 กรัม
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	15 กรัม
พุงคอก	Unknown 79	ราก	15 กรัม
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	15 กรัม
ส้มกุ่ม	Unknown 106	ราก	30 กรัม
เจตพังคี	<i>Cladogynos orientalis</i> Zipp. ex Span.	ราก	60 กรัม
มะเขือขื่น	<i>Solanum</i> sp.	ราก	30 กรัม
การบูร	-	ผลึก	15 กรัม
กระวาน	<i>Amomum testaceum</i> Ridl.	ผล	120 กรัม
กราย	Unknown 40	ผล	30 กรัม

มะรุุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	ราก	45 กรัม
ขมิ้นเครือ	<i>Arcangelisia cf. flava</i> (L.) Merr.	เถา	30 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	15 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	รก ดอก	15 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	30 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	75 กรัม
แสมทั้ง 2	แสมทะเล <i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	แก่น	37.5 กรัม
	แสมสาร <i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby		
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	30 กรัม
สนเทศ	<i>Pinus sp.</i>	แก่น	60 กรัม
หญ้ายองไฟ	-	หยากไข่แมงมุม เหนื่อเตาไฟ	120 กรัม
สังเช่า	Unknown 165	ราก	30 กรัม
สังข์หนาม	-	เปลือกหอย	105 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาคเป็นผง

กระสายยา น้ำส้มซ่า

วิธีการใช้ยา

แก้ระดูออกไม่สะดวก

ละลายน้ำไหล

ถ้าเป็นลมปัจจุบัน

ละลายน้ำกระเทียม

ถ้าเลือดปัจจุบัน

ละลายน้ำไหล

ถ้าริดสีดวงงอกทางทวารทั้ง 9

ละลายน้ำผึ้งกิน

ถ้าเป็นลมเกลียวได้

ละลายน้ำมะนาว หรือน้ำส้มซ่า กิน

ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้คลื่นเพื่อโลหิต ให้ทำพิษต่างๆ ให้ระดูขัด กี้ดี ออกไม่สะดวกกี้ดี เป็นริดสีดวงปากเปื่อยกี้ดี เป็นริดสีดวงแห้งกี้ดี เป็นกระษัยกร่อนกี้ดี ท้องมานกี้ดี ท้องโรกิน ออกสะดวกคินัก

รสของตำรับยา ร้อน

คำแนะนำ ควรกินยานี้ตลอดอยู่ไฟ 1 เดือน ป้องกันโลหิตเน่าร้ายได้

12.19 ยาจำเพาะเลือดไม่สะดวก (หมอเหล้ม หัวดีแท่น)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กี้ดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดกี้ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันซิด เหลือกดา แลบลัน ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้น จึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ผักไห่ (มะระจีนก)	<i>Momordica charantia</i> L.	ราก	1 ส่วน
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ราก	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทิ้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้เลือดร้าย ครอบฝักภายใน

รสของตำรับยา ร้อน ขม

12.20 ยาผายแก้พิษเลือด แก้พิษฝี ขนานที่1 (หมอเหลิม หัวดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน ก็ดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงพัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันซิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมี ประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองใน มดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	1 ส่วน
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	1 ส่วน
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	1 ส่วน
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	1 ส่วน
ดองแดง	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ใบ	1 ส่วน
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้ม 3 เอา 1 แล้วใส่รังทอง 1 สลึง ยาคำ 1 สลึง

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้พิษเลือด แก้พิษฝีในมดลูก

รสของตำรับยา ร้อน เปรี๊ยะ

12.21 ยาผายแก้พิษเลือด แก้พิษฝี ขนานที่2 (หอมเหล็มหวัดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัด จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ตี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันชิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ผล	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา เอาผลขี้กาแดง 1 ผลผ่า 4 เอา 3 นำสมุนไพรทั้งหมดมาต้มด้วยสุรา ต้ม 3 เอา 1

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้พิษเลือด แก้พิษฝีในมดลูก

รสของตำรับยา ร้อน เปรี๊ยว

12.22 ยาผายแก้พิษเลือด แก้พิษฝี ขนานที่3 (หอมเหล็มหวัดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัด จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ตี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันชิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ราก	1 ส่วน
ข้าวพุลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesoides</i> Wall.	เถา	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	1 ส่วน
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	1 ส่วน
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา สุรา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้พิษเลือด แก้พิษฝีมดลูก ชูเลือด ขับเลือด ไม่ให้กลายเป็นฝีมานเลือด
รสของตำรับยา ร้อน ขม

12.23 ยาแก้ประจำเดือนขัด มากะปริบะปรอย (หมอแดง ทองสม)

อาการ แก้ประจำเดือนมาไม่สม่ำเสมอ คัดขัด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
สายหยุด	<i>Desmos chinensis</i> Lour.	เนื้อไม้	45 กรัม
เสม็ด	<i>Melaleuca quinquenervia</i> (Cav.) S. T. Blake	ราก	45 กรัม
คำฝอย	<i>Carthamus tinctorius</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ดอก	45 กรัม
ไผ่สีสุก	<i>Bambusa</i> sp.	ตาไผ่	7 ตา
หมาก	<i>Areca catechu</i> L.	กาบ	45 กรัม

ปรุงยา ต้มด้วยน้ำต้ม 3 เอา 1

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ดื่มน้ำจืดก่อน

สรรพคุณ แก้ประจำเดือนขัด มากะปริบะปรอย

รสของตำรับ จืด เย็น

12.24 ยาแก้ภาวะหมดประจำเดือน กระทำให้มีอาการผิปกติ (หมอแดง ทองสม)

อาการ ภาวะหมดประจำเดือน ให้มีอาการผิปกติต่างๆ ทำให้จุกเสียด แน่นหน้าอก ให้อ่อนเพลีย ใจหวิว ไม่มีแรง

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	45 กรัม
หนาด	<i>Blumea basilsamifera</i> (L.) DC.	ใบ	45 กรัม
ทองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ราก	45 กรัม
กฤษณา	<i>Aquilaria</i> cf. <i>malaccensis</i> Lam.	แก่น	45 กรัม
คูน	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	45 กรัม
หอยแครง	-	เปลือก	45 กรัม
คิปาลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	45 กรัม
การบูร	-	ผลึก	45 กรัม
โกฐทั้ง 5	โกฐหัวบัว <i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐสอ <i>Angelica dahurica</i> Benth. var. <i>formosana</i> (Boiss.) Shan et Yuan (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม

	โกฐเขมา <i>Atractylodes lancea</i> DC. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐเชียง <i>Angelica sinensis</i> (Oliv.) Diels. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
	โกฐจุฬาลัมพา <i>Artemisia pallens</i> Wall. ex Bess. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	45 กรัม
เทียนทั้ง 5	เทียนตาคี้กแตน <i>Anethum graveolens</i> L (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	45 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	45 กรัม
มะดัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> Pierre	ใบ	45 กรัม
ส้มเสี้ยว	<i>Bauhinia malabarica</i> Roxb.	ใบ	45 กรัม
กะล่ำพัก	- สลัดไค (<i>Euphorbia antiquorum</i> L.) - ตาคุ่มทะเล (<i>Excoecaria agallocha</i> L.)	เนื้อไม้	45 กรัม
พิบูล	<i>Mimusops elengi</i> L.	ดอก	45 กรัม
บุรณาค	<i>Mesua ferrea</i> L.	ดอก	45 กรัม
คำฝอย	<i>Carthamus tinctorius</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ดอก	45 กรัม
ฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	แก่น	45 กรัม
ระย่อม	<i>Rauvolfia serpentina</i> Benth. ex Kurz	ราก	45 กรัม
สารภี	<i>Mammea siamensis</i> Kosterm.	เกสร	45 กรัม
ดีเกลือ		ผลึก	45 กรัม

วิธีปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดต้มน้ำดื่ม โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ดื่มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้ภาวะหมดประจำเดือน ไข่มีอาการผิดปกติ หรืออาการวัยทอง

รสของตำรับ เค็มเผื่อน หอม

12.25 ยาแก้ระดูหยุด ระดูขัด (หมอแดง ทองสม)

อาการ ประจำเดือนมาไม่สม่ำเสมอ ดิดขัด

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	45 กรัม
ชุมเห็ดไทย	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ทั้งต้น	45 กรัม
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) Irwin et Barneby	แก่น	45 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	45 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	45 กรัม
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	45 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	45 กรัม
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	45 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	45 กรัม
แสมสาร	<i>Senna garrettiana</i> (Craib) Irwin & Barneby	แก่น	45 กรัม
แสมทะเล	<i>Avicennia marina</i> (Forsk.) Vierh.	แก่น	45 กรัม
ฝาง	<i>Caesalpinia sappan</i> L.	แก่น	45 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	45 กรัม
การบูร	-	ผลึก	45 กรัม
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาคำ	45 กรัม
เกลือ	-	ผลึก	15 กรัม

วิธีปรุงยา ต้มด้วยน้ำ ต้ม 3 เวลา

กระสายยา น้ำสะอาด

วิธีการใช้ยา ต้มดื่ม ครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณ แก้ระดูหยุด ระดูขัด

รสของตำรับยา เผ็ดร้อน

12.26 ยาขับเลือดเน่าร้าย (หมอเหล็ม หัวคันทัน)

อาการ มารดาหลังคลอด แล้วไม่ได้ขูดไฟ ทำให้เลือด หรือน้ำคาวปลาถูกขับออกมาไม่หมด หรือหญิงมีประจำเดือน แต่เลือดประจำเดือน ยังค้างอยู่ในโพรงมดลูก หมักหมม เกิดเป็นเลือดเน่าร้าย

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ข้าวฟ่าง	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ผล	15 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	15 กรัม
ว่านน้ำ	<i>Acorus calamus</i> L.	เหง้า	15 กรัม
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ฝัก	15 กรัม
สลอด	<i>Croton tiglium</i> L.	เมล็ด	15 กรัม

หัตถ์คุณเทศ	<i>Clausena excavate</i> Burm. f.	ราก	15 กรัม
เปล้าน้อย	<i>Croton stellatopilosus</i> Ohba	ใบ	135 กรัม
พริกไทยล่อน	<i>Piper nigrum</i> L.	เมล็ด	180 กรัม
กก	<i>Cyperus</i> sp.	เหง้า	120 กรัม
คองคิง	<i>Gloriosa superba</i> L.	ราก	15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง หรือแช่สุรา ทำเป็นยาตองเหล้า ตองทิ้งไว้ 15 วัน

กระสายยา น้ำผึ้ง/ ส้มซ่า/ เหล้า/ สุรา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้สรรพเลือดเน่าร้ายทั้งปวง แก้ลม เสมหะริดสีดวงค่อมเหลือง แก้ได้ทุกประการ

รสของตำรับยา ร้อน

12.27 ยาสังกะเพชร (หมอมะลิ้ม หัวดีแท่น)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน ก็ดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันซิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มีเอียนเท่าเอ็น เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
หอยสังข์	-	เปลือก	15 กรัม
ดินประสิวขาว	-	ผลึก	3.75 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	เมล็ด	3.75 กรัม
จันทน์เทศ	<i>Myristica fragrans</i> L.	ดอก (รก)	3.75 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	3.75 กรัม
เทียนขาว	<i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	3.75 กรัม
เกลือ	-	ผลึก	3.75 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	3.75 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	15 กรัม
กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	เหง้า	3.75 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	7.5 กรัม
หอม	<i>Allium ascalonicum</i> L.	หัว	7.5 กรัม
กกลังกา	<i>Cyperus involucratus</i> Poir.	เหง้า	7.5 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา น้ำส้มซ่า

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้สรรพเลือดเน่าร้ายทั้งปวง แก้เลือดเน่าร้ายไม่ให้คั่ง

รสของตำรับยา ร้อน

คำแนะนำ ควรกินยานี้ตลอดอยู่ไฟ 1 เดือน ป้องกันโลหิตเน่าร้ายได้

12.28 ยาแก้เลือดเน่าร้าย (หมอมะลิ้ม หัวคันทัน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน ก็ดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลังเพื่อ ไป บางทีให้ขบฟันซิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	15 กรัม
กุ่มทั้ง 2	-กุ่มน้ำ (<i>Crateva adansonii</i> DC.) -กุ่มบก (<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.)	เปลือกต้น	15 กรัม
ลำพันแดง	<i>Enhalus</i> sp.	เหง้า	15 กรัม
หงแดง (ละหุ่งแดง)	<i>Ricinus communis</i> L.	ราก	15 กรัม
กระวาน	<i>Amomum</i> cf. <i>testaceum</i> Ridl.	ผล	15 กรัม
กานพลู	<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M.Perry	ดอก	15 กรัม
ข่า	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd	เหง้า	15 กรัม
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	15 กรัม
พันงูแดง	<i>Cyathula prostrata</i> Bl.	ราก	15 กรัม
อังกาบ	<i>Barberia cristata</i> L.	ราก	15 กรัม
สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ผล	15 กรัม
สมอพิเภก	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ผล	15 กรัม
ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	ผล	15 กรัม
ตะไคร้หอม	<i>Cymbopogon nardus</i> Rendle	ราก	15 กรัม
ข้าวพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ผล	15 กรัม
จิงแห้ง	Zingiberaceae 1	เหง้า	15 กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	<i>Plumbago indica</i> L.	ราก	15 กรัม
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	15 กรัม
ผักโขมหิน	<i>Trianthema</i> sp.	ราก	15 กรัม
ดีปลี	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ผล	15 กรัม
สะค้าน	<i>Piper</i> cf. <i>ribesoides</i> Wall.	เถา	15 กรัม
โสมก	<i>Saraca</i> sp.	เปลือกต้น	15 กรัม
ว่านเปราะ	<i>Kaempferia</i> sp.	เหง้า	15 กรัม
เทียนทั้ง 5	เทียนตาตั๊กแตน <i>Anethum graveolens</i> L	ผล	15 กรัม

	(ชยันต์ และวิเชียร, 2547)		
	เทียนขาว <i>Cuminum cyminum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	15 กรัม
	เทียนข้าวเปลือก <i>Foeniculum vulgare</i> Mill. var. <i>dulce</i> (Mill.) Thell. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	ผล	15 กรัม
	เทียนแดง <i>Lepidium sativum</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	15 กรัม
	เทียนดำ <i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	15 กรัม
โกฐหัวบัว	<i>Ligusticum chuanxiong</i> Hort. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เหง้า	15 กรัม
โกฐเขมา	<i>Atractylodes lancea</i> DC.	เหง้า	15 กรัม
โกฐพุงปลา	Unknown 21	gall	15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา เหล้า/ น้ำจิง/ น้ำชา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้สรรพเลือดเน่าร้ายทั้งปวง แก้เลือดเน่าร้ายไม่ให้ตื้นขึ้น

รสของตำรับยา ร้อน ขม

คำแนะนำ ควรกินยานี้ตลอดอยู่ไฟ 1 เดือนป้องกันโลหิตเน่าร้ายได้

12.29 ยาเบญจจันท์ (หอมเหล็ม หัวคันทน์)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน ก็ดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลั่งเพื่อไป บางทีให้จับพันซิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนอง ในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพรม	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
หอมแดง	<i>Eleutherine americana</i> (Aubl.) Merr.	หัว	15 กรัม
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	15 กรัม
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	15 กรัม
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	15 กรัม
คนที่สอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	15 กรัม
เทียนดำ	<i>Nigella sativa</i> L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547)	เมล็ด	15 กรัม

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาดม 3 เอา 1

กระสายยา	เหล้า
วิธีการใช้ยา	รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
สรรพคุณตำรับยา	แก้สรรพเลือดเน่าร้ายทั้งปวง แก้เลือดเน่าร้ายไม่ให้ตั้งขึ้น
รสของตำรับยา	ร้อน ขม
คำแนะนำ	ควรกินยานี้ตลอดอายุไฟ 1 เดือนป้องกันโลหิตเน่าร้ายได้

12.30 ยาแก้เลือดเน่าร้าย (หอมเหล้ม หัวดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงพ้น กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันซิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมี ประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองใน มดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ลำพัน	<i>Enhalus sp.</i>	ราก	1 ส่วน
มหาหิงคุ์	-	ผลึก	1 ส่วน
กกตั้งกา	<i>Cyperus involucratus Poir.</i>	เหง้า	1 ส่วน
ตะไคร้หอม	<i>Cymbopogon nardus Rendle</i>	เหง้า	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา น้ำมะนาว

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ลิ้นหด และคางแข็ง แก้เลือดให้กระจาย

รสของตำรับยา ร้อน

12.31 ยาผายเลือดแก้สันนิบาตฝีดาษ (หอมเหล้ม หัวดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงพ้น กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันซิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้นจึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมี ประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองใน มดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia Kurz</i>	ราก	1 ส่วน
ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea (Lam.) Irwin et Barneby</i>	ทั้ง 5	1 ส่วน
มะกา	<i>Bridelia ovata Decne.</i>	ใบ	1 ส่วน
มะขาม	<i>Tamarindus indica L.</i>	ใบ	1 ส่วน
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna Merr.</i>	ใบ	1 ส่วน
หญ้าไซ	Unknown 58	ราก	1 ส่วน

คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ผล	1 ส่วน
ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f.	ยาค่า	5.625 กรัม
ดีเกลือ		ผลึก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้ม 3 เอา 1 กรองเอาน้ำ เคี่ยวต่อให้ข้น ยกลง ใส่ยาค่า ดีเกลือ

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา ประจุเลือดเน่าร้ายทั้งปวง

รสของตำรับยา ร้อน ขม

12.32 ยาผายแก้พิษเลือด แก้วพิษฝี (หมอเหล็ม หัวดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลังเพื่อไป บางทีให้ขบฟันชิด เหลือกดา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้สิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้น จึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
มะกา	<i>Bridelia ovata</i> Decne.	ใบ	1 ส่วน
ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> Merr.	ใบ	1 ส่วน
มะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.	ใบ	1 ส่วน
ราชพฤกษ์	<i>Cassia fistula</i> L.	ฝัก	1 ส่วน
ตองแตก	<i>Baliospermum montanum</i> (Willd.) Muell. Arg.	ใบ	1 ส่วน
คัตเค้า	<i>Oxyceros bispinosus</i> (Griff.) Tirveng.	ผล	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้ม 3 เอา 1 แล้วใส่รังทอง 1 สลึง ยาค่า 1 สลึง

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้วพิษเลือด แก้วพิษฝีในมดลูก

รสของตำรับยา ร้อน เปรี๊ยะ

12.33 ยาผายแก้พิษเลือด แก้วพิษฝี (หมอเหล็ม หัวดแทน)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ดี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คลังเพื่อไป บางทีให้ขบฟันชิด เหลือกดา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้สิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะว่าเลือดนั้นออกไม่สิ้น จึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ขี้กาแดง	<i>Gymnopetalum integrifolia</i> Kurz	ผล	1 ส่วน
ขมิ้นอ้อย	<i>Curcuma zedoaria</i> (Berg) Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	เถา	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา เอาผลขี้กาแดง 1 ลูก ผ่า 4 เอา 3 นำสมุนไพรทั้งหมดมาต้มด้วยสุรา คัม 3 เอา 1

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้พิษเลือด แก้พิษฝีในมดลูก

รสของตำรับยา ร้อน เปรี๊ยะว

12.34 ยาผายแก้พิษเลือด แก้พิษฝี (หมอเหล็มหวัดแท่น)

อาการ เลือดระดูขัด หญิงคลอดบุตรได้ 1 วัน 2 วัน 3 วัน กัดี จนถึง 1 เดือน กำหนดเลือดร้ายยังอยู่ ถ้าถึง 2 เดือน แล้วจึงฟัน กำหนดเลือดเน่าร้าย หญิงหลังคลอดบุตรเลือดออกไม่หมดก็ตี เมื่อเลือดนั้นขึ้นจับเอาหัวใจ ให้คั่งเพื่อไป บางทีให้ขบฟันชิด เหลือกตา แลบลิ้น ให้มือเย็นเท้าเย็น ให้ลิ้นกระด้างคางแข็ง เพราะเลือดนั้นออกไม่สิ้น จึงให้มีอาการต่างๆ หรือหญิงมีประจำเดือน แล้วขับออกมาไม่หมด เลือดคั่งค้างอยู่ภายใน ให้ปวดท้องน้อย เป็นไข้ มีระดูผิดปกติ กลายเป็นฝี เป็นหนองในมดลูก

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ตีป्ली	<i>Piper chaba</i> Hunt.	ราก	1 ส่วน
ข้าพลุ	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ราก	1 ส่วน
สะค้าน	<i>Piper cf. ribesioides</i> Wall.	เถา	1 ส่วน
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	1 ส่วน
จิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	เหง้า	1 ส่วน
ไพล	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	เหง้า	1 ส่วน
มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.	ผิวเปลือกผล	1 ส่วน
คนทีสอ	<i>Vitex</i> sp.	ใบ	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบดเป็นผง

กระสายยา สุรา

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้พิษเลือด แก้พิษฝีในมดลูก ชูเลือด ขับเลือด ไม่ให้กลายเป็นฝีมานเลือด

รสของตำรับยา ร้อน ขม

12.35 ยาสำหรับหญิงตั้งครรภ์ (หมอเหลิ้ม หัวด้แทน)

อาการ หญิงตั้งครรภ์ เป็นไข้เพื่อกำเดาให้มัวหน้า มัวตา นอนไม่หลับ ให้ไขว่คว้า คลั่ง โคลี้ กินอาหารไม่ได้
ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
หญ้าตีนนก	<i>Eleusine indica</i> Gaertn.	ทั้งต้น	1 ส่วน
บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	ทั้งต้น	1 ส่วน
จันทน์ชะมด	Unknown 121	ทั้งต้น	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาต้ม 3 เอา 1

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ไข้ ในหญิงตั้งครรภ์

รสของตำรับยา ขม

12.36 ยาให้คลอดบุตรง่าย (หมอเหลิ้ม หัวด้แทน)

อาการ เพิ่มลมเบ่ง ช่วยในการคลอดบุตร

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
ชิงช้าชาลี	<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman	ราก	1 ส่วน
ลำโพง	<i>Datura metel</i> L.	ราก	1 ส่วน
กรูงเขมา	<i>Cissampelos</i> sp.	ราก	1 ส่วน
มะกล่ำ	Unknown 166	ราก	1 ส่วน
กล้วยตืบ	<i>Musa</i> sp.	ราก	1 ส่วน

วิธีการปรุงยา นำสมุนไพรมาบด เป็นผง

กระสายยา น้ำมะพร้าว

วิธีการใช้ยา ละลายน้ำกระสายยา ทาท้อง และ รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา ช่วยให้คลอดบุตรง่าย

รสของตำรับยา ขม

คำแนะนำ ใช้ในอายุครรภ์หลัง 9 เดือน

12.37 ยาแก้ส้นนิบาตหน้าไฟ(หอมเหล็มหัดแพ่น)

อาการ มีอาการเป็นไข้ ในช่วงอยู่ไฟหลังคลอด ให้มีอาการต่างๆ

ตำรับยา

ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ส่วนที่ใช้	ปริมาณ
กล้วยน้ำ	<i>Musa sapientum</i> L.	หน่ออ่อน	1 ส่วน
ผัก โห้มแกง	<i>Amaranthus viridis</i> L.	หึ่งต้น	3 ส่วน
เกลือ	-	ผลึก	พอประมาณ
พริกไทย	<i>Piper nigrum</i> L.	ผล	7 ผล

วิธีการปรุงยา นำตัวยาทั้งหมดคั้นน้ำคั้น โดยเติมน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน

กระสายยา ไม่มี

วิธีการใช้ยา รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยชา (250 มล.) วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

สรรพคุณตำรับยา แก้ส้นนิบาตหน้าไฟ

รสของตำรับยา ผาด ขม ร้อน เค็ม

วิเคราะห์สมุนไพรในตำรับยารักษาโรคสตรี

จากตำรับยาทั้งหมดจำนวน 37 ตำรับ พบสมุนไพรที่ใช้ในตำรับยามากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ

ข่าพลู (*Piper sarmentosum* Roxb.) พริกไทย (*Piper nigrum* L.) ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) ขมิ้น
อ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) เทียนดำ (*Nigella sativa* L. (ชยันต์ และวิเชียร, 2547))

เกลือ จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) ดีปลี (*Piper chaba* Hunt.) ส้มป่อย (*Acacia concinna* Merr.) สะค้าน (*Piper cf.*
ribesoides Wall.) บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson) เจตมูลเพลิงแดง (*Plumbago indica* L.)
แห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) กัดเคี้ยว (*Oxyceros bispinosus* (Griff.) Tirveng.) เทียนขาว (*Cuminum cyminum* L. (ชยันต์
และวิเชียร, 2547))

โรคสตรี เป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับหลายระบบในร่างกาย การจัดตำรับยาก่อนข้างมีความซับซ้อน ดังนั้นชนิดสมุนไพรในตำรับ
ยาจึงมีความหลากหลาย ครอบคลุมหลายระบบในร่างกาย ตัวอย่างงานวิจัยสมุนไพรที่เกี่ยวข้อง กับโรคสตรี เช่น

- ขมิ้นอ้อย (*Curcuma zedoaria* (Berg) Roscoe) เหง้ามีสาร Curcumin เป็นน้ำมันหอมระเหยชนิดหนึ่ง มีส่วนใน
การเพิ่มภูมิคุ้มกันและป้องกันการเกิดมะเร็งได้ (Mau *et al*, 2003)

- เกลือ ดีเกลือ การแพทย์แผนไทย ใช้เป็นยาถ่าย ซึ่งการขับถ่ายของเสียหรือสารพิษที่คั่งค้างอยู่ในร่างกายจะช่วยให้
เลือดและน้ำเหลืองมีสารพิษตกค้างในร่างกายน้อยลง เปรียบเสมือนการล้างพิษอย่างหนึ่ง (detoxification) ซึ่งสามารถทำให้
ร่างกายมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น

- แห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) ทางการแพทย์แผนไทยมีรสร้อนหอม ช่วยขับลม บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง
(กองการประกอบโรคศิลปะ,2542) พบว่าสารสกัดด้วยเฮกเซนของเหง้าแห้วหมูมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อมาลาเรียชนิด *Plasmodium*
falciparum (Thebtaranonth *et al*, 1995) สารสกัดด้วยน้ำและเอทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Alcaligenes faecali*, *Bacillus cereus*,
Bacillus subtilis, *Enterobacter aerogenes*, *Escherichia coli*, *Klebsiella pneumoniae*, *Proteus mirabilis*, *Proteus vulgaris*,
Pseudomonas aeruginosa, *Pseudomonas pseudoalcaligenes*, *Salmonella typhimurium*, *Staphylococcus aureus*,

Staphylococcus epidermidis, *Staphylococcus subfava* และ *Candida tropicalis* (Parekh *et al.*, 2006) น้ำมันหอมระเหยและสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Candida albicans* (Duarte *et al.*, 2005) ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอาการ ไข้

- บอระเพ็ด (*Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson) เป็นสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน มีสรรพคุณช่วยแก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้กระหายน้ำและแก้ร้อนใน ซึ่งถือเป็นตัวยาลึกในตำรับแก้ไข้หลายชนิด (อรุณพร, 2534) จากการศึกษาพบว่าบอระเพ็ดมีฤทธิ์ลดอาการปวดและอักเสบ (Sulaiman *et al.*, 2551)

- จิง (*Zingiber officinale* Roscoe) และแห้วหมู (*Cyperus rotundus* L.) เป็นสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน มีสรรพคุณช่วยขับลม นอกจากนี้ ในตำรับยาแผนจีนใช้แห้วหมู เป็นยาคลายกังวล และแก้อาการนอนไม่หลับ (Wei *et al.*, 2008) และ จิงมีส่วนช่วยยับยั้ง acetylcholinesterase ในสมอง ถือเป็นกลไกการทำงานของสมองแล้วยังเป็นการลดภาวะเสี่ยงของโรคอัลไซเมอร์ (Obloh *et al.*, 2010)

- คีปลี่ (*Piper chaba* Hunt.) ทางการแพทย์แผนไทยใช้เป็นสมุนไพรประจำชาติคน ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าของสมุนไพรในตำรับยาเบญจกูล ตำรับนี้มีสรรพคุณช่วยปรับธาตุและบำรุงร่างกายให้มีความสมบูรณ์ นอกจากนี้สารสกัดจากคีปลี่มีฤทธิ์ในการต่อต้านเชื้อ *Escherichia coli* ซึ่งเป็นเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ (Khan *et al.*, 2007)